ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

На правах рукопису

ЛЕЩУК ГАЛИНА ВАСИЛІВНА

УДК 332.1:330.332

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Дисертація на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Г.В. Лещук

Науковий консультант
Благун Іван Семенович,
доктор економічних наук, професор

Івано-Франківськ – 2018

АНОТАЦІЯ

Лещук Г.В. Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2018. – ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». – Івано-Франківськ, 2018.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретико-прикладних засад інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону. Сформовано теоретико-методологічне підґрунтя та практичний інструментарій інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів на основі його концептуалізації та імітаційного моделювання на засадах партиципаторності.

Розвинуто теоретичні положення розвитку інвестиційної інфраструктури регіону та узагальнено наукові підходи до трактування сутності понять «інфраструктура» і «інфраструктура регіону», виокремлено такий вид інфраструктури як інвестиційна інфраструктура регіону.

Визначено системні елементи (інститути) інвестиційної інфраструктури регіону та акцентовано, що інвестиційна інфраструктура регіону це система спеціалізованих інститутів основного, допоміжного й організаційно-технічного призначення та їх територіально організованих мереж, які створюються для консолідації активів регіону, оптимального використання його інвестиційного потенціалу й взаємоузгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу регіону.

Розкрито умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів на основі аналізу динаміки надходжень обсягів інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності, кон’юнктури інвестиційного ринку та особливостей венчурного підприємництва в Україні. Встановлено, що сучасна кон’юнктура інвестиційного ринку України заходиться на фазі підйому.

Запропоновано концептуалізацію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів в основу якої покладено ідею гармонізації розробленого концепту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону та концептуального підходу щодо його формування, який передбачає проведення п’ятиетапного дослідження у відповідності до висунутих логічно-пов’язаних гіпотез.

Розроблений концепт інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону спрямований на формування регіональної інвестиційної політики, яка передбачає за рахунок залучення та використання інвестицій (у тому числі) розвиток загальної інфраструктури регіону на основі посилення його інвестиційної інфраструктури задля підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Розроблений концептуальний підхід до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів було покладено в основу даного наукового дослідження за результатами якого розроблено конструктивний інструментарій задля розбудови інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

Розвито підхід до вияву тенденцій у розвитку інфраструктури регіонів, як передумови формування його інвестиційного забезпечення шляхом визначення та аналізу комплементарних показників, та динаміки розвитку транспортної, інформаційної, інженерно-технічної, екологічної, рекреаційної, освітньої, медичної, культурної й соціальної інфраструктури.

Узагальнено інструментарій (стимули) інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону за результатами чого виокремлено кластерні структури – як сучасний інструмент інвестиційних процесів. Розроблено послідовність формування кластерних структур в контексті інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону та континуум залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону з урахуванням вимог інвестиційної безпеки суб’єктів господарювання.

Розвинуто підхід до використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону на основі узагальнення видів контролінгу, класифікації тематичних інструментів контролінгу, визначення його функцій. Сформовано послідовність проведення контролінгу, яка містить чотири етапи (інвестиційне планування, інвестиційний аналіз, інвестиційний моніторинг та інвестиційний контроль), реалізація якої сприятиме проведенню інвестиційного моніторингу за напрямами: інвестиційний розвиток і розвиток інфраструктури.

Удосконалено методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів в результаті контраверсійного об’єднання методів симуляційного аналізу Монте Карло, ймовірнісно-статистичного оцінювання ризиків і аналізу чутливості показників ефективності інвестиційних проектів.

Досліджено наукові підходи до оцінки ефективності інвестиційних проектів враховуючи вплив екзогенних та ендогенних чинників. Удосконалено підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону шляхом використання критерію максиміну для оцінки ефективності інвестиційних проектів в матричній інтерпретації (матриця показників ефективності інвестиційних проектів).

Узагальнено наукові підходи щодо трактування сутності та видів синергетичних ефектів і наголошено, що інвестиційні проекти задля розвитку інфраструктури регіонів доцільно вважати синергетичними за умови, що ефект комплементарної реалізації декількох проектів перевищує суму ефектів від реалізації проектів окремо. Розвинуто підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів, який передбачає, що позитивний/негативний синергетичний ефект виникає на всіх фазах реалізації інвестиційних проектів (передінвестиційній, інвестиційній і експлуатаційній), який слід оцінювати та прогнозувати.

Побудовано когнітивну карту–координат (x,y,z) інвестиційної привабливості регіонів на основі використання базисних показників, цільових

чинників і чинників – індикаторів інвестиційної привабливості регіону, виявлення зв'язків між ними, що дозволяє ідентифікувати позитивні/негативні тенденції інвестиційних процесів в регіоні.

Для врахування сили впливу інвестицій у роботі сформовано та апробовано (на прикладі Західних областей) імітаційну модель інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів. Імітаційну модель сформовано на основі показників інвестиційного забезпечення та матриць з коефіцієнтами парної кореляції між досліджуваними показниками і яку можна використовувати задля прогнозування тенденцій розвитку інвестиційної діяльності регіонів, а також її впливу на соціально-економічний стан регіону.

Сформовано поле конструктів у складі партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, управлінського супроводу розвитку інфраструктури регіону в контексті регіональної інвестиційної політики та індексу інвестиційної привабливості регіону, емпірична аплікація яких створює підгрунття для розбудови інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

Розроблено партиципаторну модель (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, яка враховує багатоаспектність відносини та узгодженість інтересів інститутів інвестиційної інфраструктури регіону: регіональних органів влади, підприємців, інвесторів, громадських організацій і зацікавлених груп, які прагнуть і ставлять собі за мету економічний й соціальний розвиток регіону. Найважливішою ознакою партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону є саме суспільна цінність (public value), що представляє принципово інший підхід до залучення інвестицій у регіону

Проведені дослідження довели, що висунуті гіпотези щодо взаємозалежності соціально-економічного стану регіону та розвитком його інфраструктури, інвестиційною політикою підтвердилися, а конструктивним проявом інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів виступає їхня інвестиційна привабливість. Доведено, що інвестиційна

привабливість регіону це результат ефективної інвестиційної регіональної політики, а для отримання кваліметричної оцінки інвестиційної привабливості регіонів доречно використовувати узагальнюючий показник – індекс інвестиційної привабливості регіону, який враховує можливості мультиколінеарності та має використовуватися для визначення рівня інвестиційної привабливості усіх регіонів країни.

Зроблено наголос на доцільність використання рейтингової оцінки ефективності управлінського супроводу розвитку інвестиційної інфраструктури регіону за допомогою технології рейтингової системи. Встановлено загальний рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України та доведено, що рівень інвестиційної привабливості регіону, є визначальною умовою активізації інвестиційної діяльності й ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки, а також результативністю функціонування інвестиційної інфраструктури регіону.

Уточнено змістовне наповнення регіональної інвестиційної політики регіону шляхом інкорпорування управлінського супроводу розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів в контексті регіональної інвестиційної політики. Встановлено значну просторову асиметрію у розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів, яка потребує активізації управлінського супроводу або створення дієвої тринітарної системи управління інвестиційною політикою в регіонах, яка б збалансовано включала: державне управління, громадське регулювання та ринкове саморегулювання.

Ключові слова: інвестиційне забезпечення, концептуалізація, інфраструктура регіону, інвестиційна інфраструктура регіону, імітаційне моделювання.

ANNOTATION

Leschuk G.V. Theoretical and applied principles of investment support for the development of the regional infrastructure. - The manuscript.

The thesis for a Doctor of Economics degree by specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economics. - State Pedagogical University "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University". - Ivano-Frankivsk, 2018. - State Pedagogical University "Vasyl Stefanyk Precarpathian National University". - Ivano-Frankivsk, 2018.

The thesis is devoted to the research of theoretical and applied principles of investment support for the development of the regional infrastructure. Theoretical and methodological grounds and practical tools of investment support for the development of the regional infrastructure based on its conceptualization and simulation modeling on the principles of participatory are formed.

The theoretical positions of the development of the investment infrastructure of a region are developed and scientific approaches to the interpretation of the essence of the concepts of "infrastructure" and "infrastructure of a region" is elaborated, and such type of infrastructure as the investment infrastructure of a region is identified.

The system elements (institutions) of the investment infrastructure of a region are determined and the investment infrastructure of a region is a system of specialized institutes of basic, auxiliary and organizational and technical purpose and their territorially organized networks, which are created for the consolidation of the assets of a region, optimal use of its investment potential and interdependence between the interests of all participants of the investment process of a region.

Conditions for development of investment infrastructure of the regions based on the analysis of the dynamics of revenues of investments into fixed capital by types of economic activity, investment market conditions and peculiarities of venture business in Ukraine are disclosed. It is established that the current state of the Ukrainian investment market is on the upgrade phase.

The conceptualization of investment support for the development of the regional infrastructure is proposed, which is based on the idea of harmonization of the developed concept of investment support for the development of the regional infrastructure and a conceptual approach to the formation of investment support for

the development of the infrastructure of the regions, which involves conducting a five-stage research in accordance with the logically related hypotheses.

The developed concept of investment support for the development of the regional infrastructure is aimed at forming a regional investment policy, which involves, through attracting and using investments (including) the development of the overall infrastructure of a region, based on strengthening its investment infrastructure in order to increase the investment attractiveness of a region.

The developed conceptual approach to the formation of investment support for the development of the regional infrastructure was the basis of this scientific research, the results of which were developed constructive tool for the development of investment support for the development of regional infrastructure.

The approach to revealing trends in the development of the regional infrastructure was developed as a prerequisite for the formation of its investment support through the definition and analysis of complementary indicators and the dynamics of transport, information, engineering, environmental, recreational, educational, medical, cultural and social infrastructure development.

The toolkit (incentives) of investment support for infrastructure development of a region is summarized; as a result, cluster structures are identified as a modern investment instrument. A sequence of formation of cluster structures in the context of investment support for the development of the regional infrastructure and the continuum of investment resources attracting into the regional economy, taking into account the requirements of the investment security of economic entities, has been developed.

An approach to the use of controlling as an instrument of investment support for the development of the regional infrastructure is developed on the basis of generalization of types of controlling, classification of thematic control instruments, definition of its functions. The sequence of control conducting, which consists of four stages (investment planning, investment analysis, investment monitoring and investment control) is formed, implementation of which will facilitate investment monitoring in the areas of investment development and infrastructure development.

Methodological support for assessing the risks and effectiveness of investment projects for the development of regional infrastructure was improved as a result of the controversial association of Monte Carlo simulation methods, probabilistic-statistical risk assessment and sensitivity analysis of investment project performance indicators.

The scientific approaches to the evaluation of the effectiveness of investment projects are considered, taking into account the influence of exogenous and endogenous factors. The approach to minimizing the risks of investment projects for the development of the regional infrastructure is improved by using the maximization criterion for assessing the effectiveness of investment projects in the matrix interpretation (matrix of effectiveness indicators of the investment projects).

The scientific approaches to the interpretation of the nature and types of synergistic effects are generalized and it is emphasized that investment projects for the development of regional infrastructure should be considered synergistic, provided that the effect of complementary implementation of several projects exceeds the sum of the effects from the implementation of projects separately. An approach to identify the synergistic effect of investment projects, which suggests that a positive / negative synergistic effect arises at all phases of the implementation of investment projects (pre-investment, investment and operational), which should be evaluated and predicted, has been developed.

The cognitive coordinate map (x, y, z) of investment attractiveness of the regions is based on the use of basic indicators, target factors and factors - indicators of investment attractiveness of a region, identifying the links between them, which allows identifying positive / negative tendencies of investment processes in a region.

In order to take into account the influence of investment in the research, an imitation model of investment support for the development of regional infrastructure was developed and tested (based on Western regions example). The simulation model is based on the indicators of investment support and matrices with coefficients of pair correlation between the investigated indicators and which can be used to forecast trends in the investment activity of the regions, as well as its impact on the social and economic status of a region.

The field of constructs as part of the participatory model of the development of the investment infrastructure in a region, management support for the development of the region's infrastructure in the context of regional investment policy and the investment attractiveness index of a region, whose empirical application creates the basis for building investment support for the development of the infrastructure of the regions, has been formed.

The participatory model (public value) of investment infrastructure development of a region, which takes into account the multidimensional relations and coherence of the interests between the institutions of the investment infrastructure of a region: regional authorities, entrepreneurs, investors, non-governmental organizations and interest groups that seek and pursue the economic and social development of a region, is developed. The most important feature of a participatory model for the development of the investment infrastructure of a region is public value, which represents a fundamentally different approach to attracting investment in a region.

The conducted reseachers have proved that the hypotheses concerning the interdependence of the social and economic status of a region and the development of its infrastructure, investment policy were confirmed, and their investment attractiveness is a constructive manifestation of investment support for the development of the regional infrastructure. It is proved that the investment attractiveness of a region is the result of effective regional investment policy, and in order to qualitatively estimate the investment attractiveness of the regions, it is appropriate to use a generalized indicator - an investment attractiveness index of the region that takes into account the possibilities of multicollinearity and should be used to determine the level of investment attractiveness of all regions of the country.

The emphasis was placed on the expediency of using the rating assessment of the effectiveness of managerial support for the development of the investment infrastructure of a region through the technology of the rating system. The general rating of investment attractiveness of the regions of Ukraine is established and it is proved that the level of investment attractiveness of a region is a determinant of

activation of investment activity and effective social and economic development of the regional economy, as well as the effectiveness of the functioning of the investment infrastructure of the region.

The meaningful content of the regional investment policy of a region has been specified by incorporating of the administrative support for the development of the investment infrastructure of the regions in the context of regional investment policy. Significant spatial asymmetry in the development of the investment infrastructure of the regions has been established, which requires the intensification of management support or the creation of an effective Trinitarian system for managing investment policy in the regions, which would include, in a balanced manner: public administration, public regulation and market self-regulation.

Key words: investment support, conceptualization, infrastructure of a region, investment infrastructure of a region, simulation modeling.

Список публікацій за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Лещук Г.В. Дефініція синергетичного ефекту інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2012. – Вип. 11. – Частина 1. – С. 451-455.

2. Лещук Г.В. Імплементація венчурного фінансування інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету». – № 5, Т.2. – Хмельницький, 2012. – С. 92 –96.

3. Лещук Г.В. Теоретично-практичні засади трансформації інвестиційного ринку України / Г.В. Лещук // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 60. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – С. 68 – 76.

4. Лещук Г.В. Економічна безпека підприємства: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський

національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2014. – №3. – Том 15. – С. 64-71.

5. Лещук Г.В. Особливості впливу інвестиційної політики на регіональний розвиток / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2015. − № 2(26). – С. 437-445.

6. Лещук Г.В. Рейтингова оцінка регіонів: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2015. − № 1(25). – С. 501-508.

7. Лещук Г.В. Теоретично-методологічні засади інвестиційного контролінгу / Г.В. Лещук, В.С. Жила // Науковий вісник Ужгородського національного університету : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 46-51.

8. Лещук Г.В. Активізація інвестиційної діяльності в регіоні за допомогою формування кластерних структур / Г.В. Лещук // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 2 (08). – Ч. 2. – С. 53-58.

9. Лещук Г.В. Шляхи мінімізування ризиків інвестиційних проектів методом коригування ефективності / Г.В. Лещук // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту : зб. наук. пр. / Волин. ін-т екон. та менедж. – Луцьк, 2017. - №18. – С. 177-188.

10. Лещук Г.В. Шляхи стимулювання інвестиційної активності в економічному просторі регіону / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету». – № 5, Т.2. – Хмельницький, 2016. – С. 210 – 214.

11. Лещук Г.В. Інвестиційна привабливість як домінанта розвитку інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. - Вип. 23. – Ч. 2. – С. 144-147.

12. Лещук Г.В. Інвестиційний розвиток сучасної регіональної інфраструктури / Г.В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство» : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 12. – Ч. 1. – С. 183-186.

13. Лещук Г.В. Концептуальні детермінанти інвестиційної інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – Одеса, 2017. - Вип. 24. – Ч. 2. - С. 20-24.

14. Лещук Г.В. Аналіз стану та розвитку інвестиційного клімату регіону (на прикладі Львівської області) / Г.В. Лещук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2017. – Вип. I-II (65-66). Економічні науки. – С. 295-305.

15. Лещук Г.В. Симуляційний аналіз Монте Карло в системі оцінювання ризиків інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – Випуск 1. – С. 57-67.

16. Лещук Г. В. Партиципаторна модель інвестиційного розвитку інфраструктури регіону / Г. В. Лещук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», червень 2017. – № 5(33). – С. 67–71.

17. Лещук Г.В. Просторова асиметрія інвестиційних процесів у розвитку інфраструктури регіонів України / Г.В. Лещук // Науковий економічний журнал «Інтелект XXI». – Київ, 2017. - №5. – С. 84-88.

18. Blahun I., Dmytryshyn L., Leshuk H. Simulative model for evaluation of investment processes in the regions of Ukraine / I. Blahun, L. Dmytryshyn, H. Leshuk // Investment Management and Financial Innovations, Volume 14, Issue 3, 2017, - Pp. 322-329.

19. Blahun I., Dmytryshyn L., Leshuk H. Cognitive approach to analysis of investment attractiveness of the regions / I. Blahun, L. Dmytryshyn, H. Leshuk // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4 (12). Ч. 1. – С. 171-176.

20. Vartsaba V., Leshuk H. Evaluation of the investment attractiveness indicators of regions in Ukraine/ V. Vartsaba, H. Leshuk // Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, Num. 5. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017, pp. 38-44.

Матеріали наукових конференцій:

1. Лещук Г.В. Інвестиційний синергізм в умовах глобалізації економічних процесів / Г.В. Лещук // Збірник тез доповідей укладений за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка – менеджмент – освіта: проблеми та перспективи взаємодії» (до 20-річчя факультету економічної освіти та управління Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка) (4-6 жовтня 2012 р.). – Дрогобич : ДДПУ, 2012. – С. 149-151.

2. Лещук Г.В. Соціально-економічний розвиток регіону: інвестиційна складова / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (26-27 лютого 2016 р.) – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2016. – С. 145 – 147.

3. Лещук Г.В. Інвестиційний клімат регіону: особливості та фактори державного управління / Г.В. Лещук // Збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (24-25 березня 2016 р.) – Тернопіль: Видавництво «Вектор», 2016. – С. 190 – 191.

4. Лещук Г.В. Кластерний підхід як інструмент стимулювання залучення інвестицій в економічний простір регіону / Г.В. Лещук // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (25-26 травня 2017 р.). – Умань : Видавець «Сочінський», 2017. - С. 60 – 62.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ **17**

ВСТУП **19**

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ **30**

1.1. Теоретичні основи розвитку інвестиційної інфраструктури регіону **30**

1.2. Умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів країни **63**

1.3. Концептуалізація інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів **84**

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1 **99**

РОЗДІЛ 2. ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ **102**

2.1. Тенденційність розвитку інфраструктури регіонів **102**

2.2. Інструментарій інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону **129**

2.3. Використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону **156**

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2 **182**

РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОН **184**

3.1. Методичне забезпечення оцінки ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів **184**

3.2. Методичний підхід дооцінки ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів **205**

3.3. Підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіону **232**

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3 **249**

РОЗДІЛ 4. ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ **252**

4.1. Ідентифікація синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів **252**

4.2. Побудова когнітивної карти інвестиційної привабливості регіонів **275**

4.3. Формування імітаційної моделі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів **289**

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 4 **302**

РОЗДІЛ 5. КОНСТРУКТ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ **306**

5.1. Формування моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону **306**

5.2. Управлінський супровід розвитку інфраструктури регіону за умов інвестицій **343**

5.3. Формування регіональної інвестиційної політики в контексті розвиток інфраструктури регіонів **362**

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 5 **393**

ВИСНОВКИ **398**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ **404**

ДОДАТКИ **450**

Перелік умовних позначень

АТУ – адміністративно-територіальний устрій;

В – видатки регіонів;

ВД – власні доходи регіонів;

ВДВ – валова додана вартість;

ДФРР – державний фонд регіонального розвитку;

ДПП – державно-приватне партнерство;

ІК – інфраструктурний комплекс;

ІЗРІК - інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктурного комплексу;

ІП – інвестиційні проекти;

ДФРР - Державний фонд регіонального розвитку;

РЕП – регіональна економічна політика;

NPV - чистий дисконтований потік;

IRR - внутрішня норма прибутку;

HS (historical simulation) - метод історичних симуляцій;

PM (parametric method) - параметричний метод;

MSC (Monte Carlo simulations) - симуляція методом Монте-Карло;

HA (hybrid approach) - гібридний підхід;

NPV, p_i– ймовірність прояву і-того сценарію,

NPV_i– вартість NPV і-того сценарію;

V(NPV) – дисперсія NPV;

E(NPV) – очікувана вартість NPV;

p_i– ймовірність прояву і-того сценарію;

$\sigma(\mathrm{NPV})$ - стандартне відхилення чистої поточної вартості;

C(NPV) – коефіцієнт змінності;

V$(NPV)_{sem}$ - напівдисперсія NPV;

FORINV - обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення;

NETEXP - обсяг чистого експорту на душу населення;

ENTRP - кількість економічно активних підприємств на 10 000 населення;

REV - обсяги промислового виробництва (PROM); величина доходів населення;

TOV - обсяг роздрібного товарообороту на душу населення; обсяг виконаних будівельних робіт (BUD);

BROT (Build, Rehabilitate, Operate, and Transfer) - будівництво, відновлення (реконструкція), управління і передача;

BLT (Build, Lease, and Transfer) - будівництво, оренда і передача;

BOO (Build, Own, and Operate) - будівництво, володіння і експлуатація;

DBO/DBM (Design, Build, and Operate/Maintain) - проектування, будівництво і експлуатація/утримання;

DBFO (Design, Build, Finance, and Operate) - проектування, будівництво, фінансування і експлуатація;

SPV - спеціальне комерційне підприємство - проектна компанія;

MC (Management Contract) - «Контракт на управління»;

LC (Lease Contract) - «Договір оренди»;

ROT (Rehabilitate, Operate and Transfer) - «Відновлення (реконструкція), експлуатація й передаваня»;

RLT (Rehabilitate, Lease or Rent and Transfer) - «Відновлення, оренда й передача».

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток інфраструктури регіонів України є одним з найважливіших пріоритетів модернізації сучасної економіки, оскільки завдяки інфраструктурі формуються засади ефективної реалізації економічних процесів та зв'язків між суб'єктами господарювання. Інфраструктура завжди мала стратегічне значення не тільки для регіонів, але і для держави в цілому, забезпечуючи при цьому відтворювальний процес в усіх сферах життєдіяльності суспільства та створюючи передумови та підґрунтя для розвитку економічної діяльності спрямовану на доцільну трансформацію навколишнього середовища регіонів. Розвиток інфраструктури регіонів країни сьогодні має і міжнародне значення через сучасність процесів глобалізації та євроінтеграції.

На розвиток сучасної інфраструктури регіонів України впливають багато чинників, серед яких соціально-економічні та екологічні, глобальні та політичні процеси, проте фундаментом розвитку інфраструктури регіонів України залишаються інвестиції, які за своєю природою можуть мати різне спрямування та залучення. Проте несистемне і непостійне фінансування розвитку інфраструктури регіонів, не сучасне інституційне забезпечення регіональної інвестиційної політики та недосконалість інструментів розкриття інфраструктурного потенціалу регіонів, коливання обсягів та швидкості залучення інвестицій зумовлюють необхідність актуалізації теоретико-методологічних засад та практичного інструментарію щодо інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону.

Актуальність даної проблематики та динамічні зміни інвестиційних передумов розвитку інфраструктури регіону потребують постійних досліджень теоретичних та прикладних засад інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону, що обумовило вибір теми, мети, завдання, логіку, напрями дослідження та структуру дисертаційної роботи.

Дослідженням проблем соціально-економічного розвитку регіонів та особливостей формування й інфраструктури регіонів приділено значну увагу вітчизняних і закордонних учених-економістів:Є. Ахромкін, В. Андерсон, І. Благун, І. Бузько, І. Вахович, М. Жук, І. Заблодська, О. Карлова, В. Куйбіда, Л. Кутідзе, Т. Логутова, М. Маниліч, Д. Норт, Р. Нурксе, А. Самуельсон, І. Сало, Д. Солоха, Д. Стеченко, Є. Чернявська, І. Школа й ін. Сучасні дослідження інвестиційного розвитку регіону висвітлені у працях: О. Амоші, Ю. Бажала, І. Балабанова, І. Бланка, Є. Бойка, Н. Внукової, З. Варналія, Н. Вавдіюк, В. Гейця, З. Герасимчук, М. Долішнього, С. Захаріна, Е. Забарна, В. Ковальова, А. Мельник, М. Мельник, Г. Румянцевої, М. Хвесика, А. Чухна та ін.

Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць науковців різних напрямів та шкіл, слід зазначити, що, незважаючи на існуючі теоретичні надбання з вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів та особливостей формування й функціонування їхньої інфраструктури, залишається низка питань, пов’язаних з розробленням теоретико-прикладних засад інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Державного вищого навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України. У межах виконання теми «Моделювання процесів управління в соціально-економічних системах» (номер державної реєстрації 0113U005083) автором виявлено тенденції соціально-економічного розвитку інфраструктури регіонів та удосконалено підхід до імітаційного моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів в контексті їхнього соціально-економічного розвитку; теми «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення виробничо-господарських структур регіону» (номер державної реєстрації 0111U000875) автором узагальнено інструменти (стимули) інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону шляхом їх систематизації за результатами чого виокремлено кластерні структури та

розроблено партиципаторну модель розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретико-методологічних засад та практичного інструментарію щодо інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону.

Для досягнення поставленої мети дослідження в роботі поставлено такі завдання:

досліджено теоретичні положення розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;

визначено умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів;

запропоновано концептуалізацію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів;

виявлено тенденції розвитку інфраструктури регіонів, як передумова формування їхнього інвестиційного забезпечення;

узагальнено інструментарій інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону;

сформовано підхід до використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону;

сформовано методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів;

розвинуто підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону;

сформовано підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів;

визначено послідовність побудови когнітивної карти інвестиційної привабливості регіонів;

удосконалено підхід до імітаційного моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів;

розроблено партиципаторну модель розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;

уточнено змістовне наповнення регіональної інвестиційної політики в контексті розвитку інфраструктури регіону.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону.

Методологія і методи дослідження. Методологічною основою роботи є сукупність способів і принципів наукового пізнання, фундаментальні положення регіональної економіки, інвестування, імітаційного моделювання, економічного аналізу, наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері інвестиційного забезпечення розвитку регіонів та інфраструктури.

Правове поле дослідження склали чинні законодавчі й нормативні документи щодо регулювання інвестиційного забезпечення розвитку регіонів та інфраструктури. Інформаційною базою дослідження є статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, матеріали періодичних видань та засобів масової інформації, ресурси мережі Інтернет, результати досліджень автора.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: *монографічного та системного аналізу* – для дослідження теоретичних основ розвитку інвестиційної інфраструктури регіону; *динамічного, компаративного та статистичного аналізу* – для аналізу умов розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів; *гіпотетико-дедуктивний метод* – для визначення концептуального аспекту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів; *динамічних рядів, візуалізації, метод порівняння* – для проведення аналізу тенденцій розвитку інфраструктури регіонів, як передумови формування їхнього інвестиційного забезпечення; *теорія логіки і кластерного аналізу* – для узагальнення інструментарію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону; *абстрактно-логічний метод і метод класифікації* – для формування підходу до

використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону; *симуляційного і ймовірнісно-статистичного аналізу, метод Монте Карло, аналізу чутливості показників ефективності інвестиційних проектів* – для формування методичного забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів*; критерій мінімаксу, матричний* - для ідентифікації ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону; *економічного аналізу, синтезу, графічний метод* – для ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктурного комплексу регіонів; *когнітивного моделювання, картографічний* – для побудови когнітивної карти інвестиційної привабливості регіонів; *імітаційного моделювання*, *парної кореляції* – для моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів; *логічного узагальнення* – для розробки партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону; *контент-аналізу, рейтингування* – для уточнення змістовного наповнення регіональної інвестиційної політики в контексті розвитку інфраструктури регіону.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні теоретико-методологічного підґрунтя та практичного інструментарію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів на основі його концептуалізації та імітаційного моделювання на засадах партиципаторності.

Наукова новизна результатів дослідження полягає у такому:

вперше:

запропоновано концептуалізацію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів в основу якої покладено ідею гармонізації розробленого його концепту та концептуального підходу щодо його формування, який передбачає проведення п’ятиетапного дослідження у відповідності до висунутих логічно-пов’язаних гіпотез, що дозволило сформувати поле конструктів у складі партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, управлінського супроводу розвитку інфраструктури

регіону в контексті регіональної інвестиційної політики та індексу інвестиційної привабливості регіону, емпірична аплікація яких створює підгрунття для розбудови інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів;

розроблено партиципаторну модель (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, яка враховує багатоаспектність відносини та узгодженість інтересів інститутів інвестиційної інфраструктури регіону: регіональних органів влади, підприємців, інвесторів, громадських організацій і зацікавлених груп, які прагнуть і ставлять собі за мету економічний й соціальний розвиток регіону, що сприяє розвитку загальної інфраструктури регіону та підвищенню індексу його інвестиційної привабливості;

удосконалено:

методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів шляхом контраверсійного об’єднання методів с имуляційного аналізу Монте Карло, ймовірнісно-статистичного оцінювання ризиків і аналізу чутливості показників ефективності інвестиційних проектів, що дозволить обґрунтовувати інвестиційні рішення, зменшувати ймовірність погіршення фінансового стану потенційного інвестора та покращувати співвідношення між рівнем ризику й очікуваною дохідністю з реалізації інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів;

підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону шляхом використання критерію максиміну для оцінки ефективності інвестиційних проектів в матричній інтерпретації (матриця показників ефективності інвестиційних проектів), що дозволить оперативно визначати найменшу серед найбільших втрат, котрі ймовірно можуть виникнути при реалізації інвестиційного проекту задля розвитку інфраструктури регіонів при екстремально невигідній конфігурації екзогенних та ендогенних чинників, обтяжених ризиком;

підхід до імітаційного моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів шляхом побудови та апробації імітаційної моделі, яку сформовано на основі показників інвестиційного забезпечення *($KINV_t$, $FINV_t$, GDP_t, $PROM_t$, EMP_t, EX_t, BUD_t, TOV_t , REV_t)* та матриць з коефіцієнтами парної кореляції між досліджуваними показниками і які доцільно використовувати задля прогнозування тенденцій розвитку інвестиційної діяльності регіонів, а також її впливу на соціально-економічний стан регіону;

дістали подальшого розвитку:

теоретичні положення розвитку інвестиційної інфраструктури регіону шляхом узагальнення наукових підходів до трактування сутності понять «інфраструктура» і «інфраструктура регіону» та виокремлення такого виду інфраструктури як інвестиційна інфраструктура регіону, під якою запропоновано вважати систему спеціалізованих інститутів основного, допоміжного й організаційно-технічного призначення та їх територіально організованих мереж, які функціонують для консолідації інвестицій регіону, оптимального використання його інвестиційного потенціалу й взаємоузгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу, що в цілому дає можливість поглибити термінологічний апарат регіональної економіки;

визначення умов розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів на основі аналізу динаміки надходжень обсягів інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності, кон’юнктури інвестиційного ринку та особливостей венчурного підприємництва в Україні, це дозволило установити, що сучасна кон’юнктура інвестиційного ринку України заходиться на фазі підйому, що обґрунтовує необхідність актуалізації інструментарію регіональної інвестиційної політики;

підхід до вияву тенденцій у розвитку інфраструктури регіонів, як передумови формування його інвестиційного забезпечення шляхом визначення та аналізу комплементарних показників, динаміки розвитку транспортної,

інформаційної, інженерно-технічної, екологічної, рекреаційної, освітньої, медичної, культурної й соціальної інфраструктури, що дало змогу встановити видовий та загальний рівень розвитку інфраструктури регіонів та прийти до висновку про необхідність активної мобілізації інвестиційних ресурсів у економіку досліджуваних регіонів країни;

узагальнення інструментів (стимулів) інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону шляхом їх систематизації за результатами чого виокремлено кластерні структури – як сучасний інструмент інвестиційного забезпечення, що стало підставою для розробки технології формування кластерних структур в контексті інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону та континууму залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону з урахуванням вимог інвестиційної безпеки суб'єктів господарювання;

підхід до використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону на основі узагальнення видів контролінгу, класифікації тематичних інструментів контролінгу, визначення його функцій, що дало змогу сформувати процедуру проведення контролінгу, яка містить чотири етапи (інвестиційне планування, інвестиційний аналіз, інвестиційний моніторинг та інвестиційний контроль) та передбачає проведення інвестиційного моніторингу за напрямами: інвестиційний розвиток і розвиток інфраструктури;

підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів, який передбачає, що позитивний/негативний синергетичний ефект виникає на всіх фазах реалізації інвестиційних проектів (передінвестиційній, інвестиційній і експлуатаційній), який слід оцінювати та прогнозувати, що дозволить формувати ефективну інвестиційну політику регіонам через реалізації спільних інвестиційних проектів;

побудова когнітивної карти - координат (x,y,z) інвестиційної привабливості регіонів на основі використання базисних показників, цільових чинників і чинників – індикаторів інвестиційної привабливості регіону,

виявлення зв'язків між ними, що дозволяє ідентифікувати позитивні/негативні тенденції інвестиційних процесів в регіоні;

уточнено змістовне наповнення регіональної інвестиційної політики регіону шляхом інкорпорування управлінського супроводу розвитку інфраструктури регіонів в контекст регіональної інвестиційної політики, яка потребує створення дієвої тринітарної системи управління (державне управління, громадське регулювання та ринкове саморегулювання), що дозволить мінімізувати просторові асиметрії в інвестиційному забезпеченні розвитку інфраструктури регіонів.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати та практичні рекомендації становлять методичну основу розвитку інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону. До результатів, що мають найбільше практичне значення, належать: технологія формування кластерних структур в контексті інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону, методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів; підхід до ідентифікації синергетичного ефекту від реалізації інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів, побудови когнітивної карти-координат інвестиційної привабливості регіонів, підхід до імітаційного моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

Результати наукових досліджень були використані в роботі Департаменту економічного розвитку, промисловості та інфраструктури Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 03.1-16/237 від 20.02.2018р.) при прогнозуванні майбутнього розвитку економічної системи Івано-Франківської області з врахуванням інвестиційних процесів регіону та їх взаємозв'язків з показниками соціально-економічного розвитку; Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка № 1-12-371 від 12.02.2018р.) при розробленні Стратегії регіонального розвитку Львівської області на період до 2020 р.; Державної інноваційної фінансово-кредитної установи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка № 11-

81/18 від 27.02.2018р.) при аналізі інвестиційних процесів в регіонах України та прогнозуванні майбутнього розвитку економічної системи регіонів з врахуванням їх інвестиційного потенціалу.

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» при викладанні курсів «Аналіз фондових ринків та інвестиційних проектів», «Управління інвестиційно-інноваційними проектами» та «Регіональна економіка і місцеве самоврядування» (довідка №01-15/03/275 від 21.02.2018р.); Прикарпатського інституту імені Михайла Грушевського Міжрегіональної Академії управління персоналом при викладанні курсів «Регіональна економіка», «Основи інвестиційного менеджменту», «Оптимізаційні методи та моделі», «Економіко-математичні методи та моделі» (довідка №14/94 від 05.12. 2017р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеною самостійно виконаною науковою працею, у якій всі положення і пропозиції, винесені на захист, розроблені автором особисто. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві, відображено в переліку опублікованих праць за темою дисертації. У цій роботі не використовувались матеріали та висновки кандидатської дисертації автора.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційної роботи оприлюднено на 21 міжнародних науково-практичних конференціях: «Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі» (м. Дніпропетровськ, 26-27 грудня 2012 р.); «Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн» (м. Дніпропетровськ, 5-7 листопада 2012 р.); «Формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки: теорія і практика» (м. Запоріжжя, 22-23 листопада 2012 р.); «Економіка – менеджмент – освіта: проблеми та перспективи взаємодії» (м. Дрогобич, 4-6 жовтня 2012 р.);«Шляхи підвищення економічної ефективності в умовах реформ: досвід розвинутих та перехідних економік» (м. Чернігів, 12 квітня 2013 р.); «Наукове забезпечення процесів реформування соціально –

економічних відносин в умовах глобалізації» (м. Сімферополь, 24-26 квітня 2013 р.); «Інновації і трансфер технологій: від ідеї до прибутку» (м. Дніпропетровськ, 24-26 квітня 2013 р.); «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Черкаси, 15-16 травня 2013 р.); «Соціально-економічні аспекти реструктуризації регіональної економіки» (м. Вінниця, 6-7 лютого 2014 р.); «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (м. Ужгород, 7 березня 2014 р.); «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 24-25 квітня 2014 р.); «Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки» (м. Луцьк, 29-30 травня 2014 р.); «Транснаціоналізація економічних систем: тенденції та перспективи розвитку» (м. Миколаїв, 18 квітня 2014 р.); «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (м. Ужгород, 12-13 лютого 2016 р.); «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (м. Одеса, 26-27 лютого 2016 р.); «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 24-25 березня 2016 р.); «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації» (м. Ніжин, 14-15 квітня 2016 р.); «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 25-26 травня 2017 р.); «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 22-23 вересня 2017 р.); «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України» (м. Одеса, 6-7 жовтня 2017 р.); «Реалізація політики модернізації економіки в умовах державно-приватного партнерства» (м. Запоріжжя, 3 листопада 2017 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 48 наукових працях, зокрема: 1 одноосібна монографія; 26 наукові статті, з них – 11 у наукових фахових виданнях України, 15 статей у виданнях іноземних держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз; 21 публікацій за матеріалами конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 43,33 ум. друк. арк., особисто здобувачу належить 36,22 ум. друк. арк.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

1.1. Теоретичні основи розвитку інвестиційної інфраструктури регіону

Зменшення регіональних диференціацій у рівнях соціально-економічного розвитку та рівнях життя населення в регіонах, активізування інвестиційної діяльності, сприяння ефективному використанню бюджетних коштів і місцевих ресурсів, зміцнювання конкурентоспроможності регіональної економіки й узгодження пріоритетів економічного розвитку регіонів із відповідними загальнодержавними пріоритетами, зумовлюють необхідність розроблення чіткої категоріальної системи інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів. На сучасному етапі саме розвиток інфраструктури є фундаментом формування конкурентоспроможності регіонів України, що відповідно потребує належного інвестиційного забезпечення, розроблення відповідних програм та стратегічного планування.

Детальний огляд вітчизняної та зарубіжної наукової економічної літератури вказує на неоднозначність та відмінності у розумінні суті поняття «інфраструктурного комплексу». Економічна категорія «інфраструктура» є достатньо вивченою, проте, науковий пошук у цій сфері характеризується множинністю методологічних підходів та авторських позицій, що ускладнює їх узагальнення.

Лінгвістична сутність терміну «інфраструктура» у перекладі з латині означає «основу», «фундамент». Проте ще на початку XX ст. інфраструктура була синонімом поняття «забезпечення» і застосовувалася здебільшого у військовій термінології. Термін запозичений із військової лексики, де означає комплекс тилових споруд, які забезпечують розгортання, комплектацію та підтримку боєготовності озброєних сил. Поняття «інфраструктура» широко

використовується як в економіці, так і в інших галузях науки і техніки. Існують різні думки щодо першості впровадження даного терміну в економічну науку. Англійський економіст А. Янгсон пише, що вперше категорію overhead capital (інфраструктура) вжив на початку 40-х рр. Х. Зінгер. Він аналізував стан і теоретичні розробки проблем економічного розвитку країн, що звільнилися від колоніальної залежності. Інвестиції в інфраструктуру в цих країнах повинні сприяти зростанню національного доходу, а той згодом стимулюватиме ріст інвестицій. Запропонована вченим стратегія інвестиційної політики суттєво відрізнялася від існуючої в розвинених країнах, де традиційно інвестувалися всі сфери і види діяльності майже автоматично, під впливом регулюючих механізмів ринку [290, с.8].

Інші вчені вважають, що вперше цей термін увів у науковий обіг у 1955 р. американський економіст П. Розенштейн-Родан, який включав до інфраструктури базові галузі економіки (енергетику, транспорт, зв'язок), вважаючи, що їх розвиток повинен йти попереду швидше окупних і прямо продуктивних інвестицій, а розвиток інфраструктури – прерогатива держави [41, с.12]. Таку позицію підтримав і П.Самуельсон, він вважав, що держава свідомо вкладає інвестиції в інфраструктуру, оскільки «збільшення суспільного допоміжного капіталу» (social overhead capital) створює «невловимі вигоди, від яких не варто очікувати грошових прибутків для приватних інвесторів», тому що «масштаби деяких з них досить великі для обмежених ринків приватного капіталу, а інші будуть окупатися надто довго, щоб зацікавити приватних інвесторів» [256, с. 317].

Найбільша частина досліджень з теорії інфраструктури з’явилася в кінці 60-х - на початку 70-х років XX ст. Серед них слід відзначити роботи Р. Йохимсона, Є. Симоніса, Ж. Штолера, В. Михальського, Д. Рея та ін. У галузі дослідження «соціального накладного капіталу» доцільно відмітити роботи Д. Кларка, А. Маршала, А. Хіршмана та іншими економістами. У вказаних роботах спостерігається суттєве розширення меж поняття інфраструктура, яка, за їх словами, охоплює не тільки галузі транспорту, зв’язку та матеріально-

технічного забезпечення, а й невиробничу галузь, інституціональну інфраструктуру з нотаріатом, органами юстиції, охорони порядку та ін. Згідно з цією теорією інфраструктура охоплює ті основні потужності, без яких функціонування виробництва неможливе. Вона охоплює всі суспільні послуги. У наведеній концепції відкидається наявність приватних та корпоративних підприємств в галузі послуг. Набагато пізніше, лише в кінці XX ст. буде з акцентовано увагу на тому, що точка зору більшості економістів і державних функціонерів того часу щодо провідної і основної ролі держави, яка здатна ефективно утримувати інфраструктуру, виявилася ілюзорною [121, с. 120].

Васильєв О.Л. проводить глибокий аналіз сучасного змістового навантаження терміну інфраструктура на різних рівнях та стадіях суспільного виробництва. Аналізуючи сучасні підходи до визначення та класифікації інфраструктури він відзначає, що головним їх недоліком є те, що для виявлення її елементів в якості системи розглядається тільки економіка країни в цілому. Однак в будь-якій системі, створеній людиною, можна виявити підсистеми та елементи, які виконують основні та допоміжні і обслуговуючі функції, тобто функції інфраструктури. Наприклад в якості інфраструктури промислового підприємства можна розглядати сукупність цехів, господарств та служб, яка забезпечує необхідні умови для його діяльності. При цьому до виробничої інфраструктури підприємства можна включити допоміжні та обслуговуючі цехи, комунікації, засоби збору, обробки та збереження інформації, природоохоронні споруди. До соціальної інфраструктури відносяться заклади громадського харчування, охорони здоров’я, спортивні, культурні, дитячі дошкільні установи, житлово-комунальне господарство підприємства. Аналогічну ситуацію можна спостерігати і на нижчих рівнях [44, с. 354-355].

Виходячи із таких міркувань О.Л. Васильєв проводить ряд важливих висновків стосовно характеристики змісту поняття «інфраструктура». По-перше, поява інфраструктури пов’язана з діяльністю людини і була викликана поділом праці. Відповідно інфраструктуру можна виокремити в будь-якій системі, створеній людиною – технічній, організаційно-економічній та

соціально-економічній. По-друге, будь-яку технічну, організаційно-економічну або соціально-економічну систему та їх підсистеми можна розділити та складові нижчого рівня, які виконують основні функції, та складові, виконуючі допоміжні функції (інфраструктуру). По-третє, один і той же об’єкт може бути елементом інфраструктури для системи одного рівня та не бути таким для системи вищого чи нижчого рівня. По-четверте, не дивлячись на те, що підсистеми інфраструктури роблять будь-яку систему більш громіздкою, а випущену продукцію більш дорогою, інфраструктура дозволяє виконувати основну функцію системи більш ефективно [44, с. 356].

Сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені, конкретизуючи економічну природу інфраструктури, приходять до висновку, що її найсуттєвішою ознакою в умовах ринкової економіки є роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу та загальних умов росту суспільного виробництва і, відповідно, його прогресу [40, с. 15; 41; 109, с. 152].

Характеризуючи сучасну інфраструктуру, слід зазначити багатоплановість елементів, що входять в її структуру і виконують виділені, властиві цим елементам функції, що забезпечують в сукупності реалізацію цільової функції інфраструктури. При цьому особливо важливим є необхідність забезпечення цілеспрямованості функціонування інфраструктури та тісному взаємозв'язку елементів, які до неї входять та виконують різномасштабні функції, що є необхідною умовою її ефективного функціонування і реалізації соціально-економічних та інноваційних процесів в масштабах країни [239, с. 97-98].

Узагальнення концептуальних наукових підходів до трактування сутності поняття «інфраструктура» та «інфраструктура регіону» на основі дослідження досягнень науковців у цій сфері та фундаментальних працях з регіональної економіки (таблиця 1.1) дозволяють зробити висновок, що значна частина дослідників, конкретизуючи природу інфраструктури, доходить думки про те, що найбільш істотною ознакою вказаної категорії є її роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу, загальних умов зростання

суспільного виробництва і прогресу. Разом з тим «загальні умови» трактуються неоднозначно, оскільки одні дослідники стверджують, що «загальні умови створюються безпосередньо самим розвитком продуктивних сил і визначаються станом групи галузей що входять в них, у першу чергу транспорту і зв'язку». Інші відносять до «загальних умов» природу, працю, ресурси, технічну культуру і обґрунтовують це нелімітуючим характером даних чинників у розвитку виробництва за часів мануфактури і великої машинної індустрії, коли «підтримка їх відтворення на певному рівні виділялася як «загальна умова», яку потрібно було соціально організувати й розвивати». Проте наведені трактування доповнюють одне одного, оскільки згадані «загальні умови» мають найважливішу специфічну особливість - можливість створення єдиної платформи (фундаменту) для розширення відтворення [45, с. 22].

Таблиця 1.1

Узагальнення наукових підходів до трактування сутності поняття «інфраструктура» та «інфраструктура регіону»

Автор, джерело	Науковий підхід
«інфраструктура»	
Азрилиян А.Н. [200]	комплекс виробничих і невиробничих галузей, що забезпечують умови відтворення, під інфраструктурою ринку - установи, фірми, компанії всіх видів власності, що забезпечують взаємодію між суб'єктами ринкових відносин
Абалкін Л. І. [317]	сукупність суб'єктів матеріального, технологічного, організаційного, інформаційного, фінансового і правового характеру, які забезпечують безперебійність функціонування ринкового механізму і безперервність відтворювального процесу при реалізації товарів та послуг на основі цін, які досягаються на ринку на основі платоспроможного попиту і пропозиції
Алексеєнко Л. та ін. [79, с.286]	складові частини загальної будови економічного життя, що мають допоміжний характер і забезпечують нормальну діяльність економічної системи в цілому
Аналітичне дослідження [105, с. 8]	сукупність галузей і підгалузей, основними функціями яких є виробничі послуги та забезпечення економічного обігу в національній економіці; інфраструктура складається із виробничої та соціальної складової

Продовження табл. 1.1

Автор, джерело	Науковий підхід
Бойчик І. М. [30, с. 37]	сектор економіки загального призначення, тобто її елементи можуть в рівній мірі використовуватись всіма суб’єктами ринкових відносин: від підприємств малого бізнесу до транснаціональних корпорацій будь-якої галузевої приналежності і виду діяльності, а також державних інституцій
Брунець Б. Р. [35, с. 377]	єдина інтегрована система, яка функціонує для забезпечення виробничих та невиробничих сфер людської діяльності з метою досягти максимально можливої економічної вигоди, враховуючи моральне та духовне цінність здоров'я населення та забезпечення захисту та відновлення навколишнього середовища
Васильєв О.В. [45, с. 205]	сукупність галузей і підгалузей національної економіки, а також видів діяльності, що надають послуги матеріальному виробництву, забезпечують економічний обіг, надають послуги населенню, створюють умови для охорони і відтворення природного навколишнього середовища
Грідчіна М. В. Захожай В. Б. [58]	сукупність елементів, що забезпечують безперебійне функціонування взаємозв’язків об’єктів і суб’єктів певної відносно самостійної системи й оптимізують їх взаємодію
Гриценко А. та ін. [57, с.37]	сукупність елементів, які забезпечують безперебійне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів даної системи
Загородній А. Г. та ін. [88]	комплекс галузей сфери обслуговування, що забезпечують загальні умови функціонування економіки та життєдіяльності людей
Коваленко М. Є. [117, с. 303]	сукупність елементів, які забезпечують безперебійне функціонування взаємозв’язків об’єктів і суб’єктів даної системи; певна підсистема в іншій системі покликана забезпечити діяльність взаємозв’язків між елементами власне системи, до яких належать її об’єкти і суб’єкти, та певним чином регулювати, впорядковуючи взаємодію всіх елементів
Кузьмін О. Є. та ін. [134]	сукупність галузей та видів діяльності, що обслуговують різні сфери економіки (фінансові інституції, транспортні сполучення, зв’язок, консалтингові служби, комунальне господарство, охорона здоров’я тощо)
Мочерний С.В. [77]	комплекс галузей народного господарства (сфери матеріального і нематеріального виробництва), які обслуговують промисловість і сільське господарство

Продовжетння табл. 1.1

Автор, джерело	Науковий підхід
Рекуненко І. І. [249, с. 61]	набір елементів (установ, агентств, організацій, технології, стандарти, системи), яка забезпечує, регулює і створює умови для нормальних, безперервних, багатофункціональних ділових відносин та взаємодії об'єктів і суб'єкти ринкової економіки та рух грошових потоків товарів
Сонько С. П. [260, с. 88]	сукупність суб’єктів господарювання і специфічних акумульованих на певній території об’єктів загальноекономічного призначення, які задовольняють матеріальні, духовні і соціальні потреби людини шляхом надання усього комплексу послуг з метою створення загальних умов для ефективного функціонування процесу суспільного відтворення і нормальної життєдіяльності людини
Стаханов В. Н. [267]	комплекс специфічних трудових процесів щодо виробництва послуг, які забезпечують обмін діяльністю в суспільному виробництві та житті людей
Федорова І.А. та ін. [287, с. 56-57]	сукупність складових продуктивних сил у вигляді галузей, виробництв і видів діяльності, функціональне призначення яких полягає у створенні загальних умов, що забезпечують ефективний розвиток виробництва
Фімяр С.В. [291, с. 8]	система загальних умов й інститутів забезпечення суспільного відтворення, яка об’єктивно сформувалася в результаті суспільного поділу праці в рамках національного господарства і кожної її ланки, що є сукупністю раціональних техніко-технологічних, організаційно-економічних, інформаційних, соціальних та інших взаємозв’язків з ефективного обслуговування функціонування структуроутворюючих видів економічної діяльності і життєзабезпечення населення
Ходаківська В.П. та ін. [296]	сукупність елементів, що забезпечують безпере- бійне функціонування взаємозв’язків об’єктів і суб’єктів певної відносно самостійної системи й оптимізують їх взаємодію»
Cambridge business English dictionary [333]	основні системи та послуги, такі як транспорт та джерела живлення, які країна або організація використовує для ефективної роботи
O'Sullivan A. [357]	це основні засоби та системи, що обслуговують країну, місто чи іншу територію, включаючи послуги та засоби, необхідні для функціонування своєї економіки

Продовжетння табл. 1.1

Автор, джерело	Науковий підхід
Lee R. [348, с. 11]	низка активів, послуг, організацій та галузей промисловості зазвичай визначається як інфраструктура»
«інфраструктура регіону»	
Бутирська І.В. [40, с.8]	невід'ємна структурна одиниця господарського комплексу регіону, яка забезпечує створення загальних умов для ефективного управління регіональним розвитком та функціонуванням усіх його сфер і видів діяльності
Дубницький В.І. та ін. [69, с.163]	основоутворюючий фактор життєзабезпечення регіональної соціально-економічної системи (РСЕС), що складається з територіально-галузевого комплексу підприємств і видів діяльності, що забезпечують потреби населення і території в ресурсах, продукції, роботах, послугах, що мають суспільно корисну значущість і необхідні для функціонування системи, відтворення та розвитку з метою підвищення якості життя
Сотниченко Л.Л. [263, с. 7]	сукупність усіх відповідних детермінант, таких як: інституціональні правила й інструкції, що законодавчо регулюють соціально-економічну діяльність регіону, чисельність та властивості людського капіталу, матеріально-технічний капітал, які в сукупності визначають рівень розвитку потенціалу регіону й забезпечують його конкурентоспроможність
Федорова І.А. та ін. [287, с. 55]	об'єкти, які розташовані на певній обмеженій території і надають підприємствам матеріального виробництва, організаціям і закладам невиробничої сфери, а також населенню цієї території послуги транспортування і зберігання продукції, передачі інформації, переміщення людей, постачання матеріальних ресурсів, у тому числі води, тепла, газу, електроенергії
Хомяк М.С. [300, с.190]	складова економічної системи регіону, яка історично сформувалася під впливом фінансових, виробничих та господарських факторів, що створює необхідні умови для ефективного функціонування господарюючих суб'єктів, а також функціонування інших виробничих та невиробничих структур регіону

На думку Н. Кобякової та В. Сараєва [116, с. 5] інфраструктура має три основні контури, вкладених один в одного – інфраструктуру сенсу життя, інфраструктуру життєзабезпечення і інфраструктуру розвитку. Причому інфраструктура розвитку підрозділяється на п’ять основних складових: транспортну, митну, інформаційну (зв’язок), фінансову, NBIC-конвергенції.

Ключовими словами в даній дефініції виступають «безперебійне функціонування» й «оптимізація взаємодії», яка допомагає знизити не лише матеріальні витрати, а й витрати часу, сприяючи більш оперативній взаємодії. Саме це вказує на значення та об’єктивну необхідність інфраструктури. Загальним концептуальним ядром всіх сучасних визначень розглянутого поняття виступає розуміння інфраструктури як умова розвитку економіки не тільки в сфері матеріального, а й нематеріального виробництва, а також соціальної сфери.

На сучасному етапі вчені-економісти все частіше розглядають інфраструктуру як інтегруючий фактор регіонального економічного розвитку [94, с. 103], відповідно, на регіональному рівні забезпечення формування «дієвої» інфраструктури необхідне як для підйому економіки регіонів із низьким рівнем розвитку, так і для забезпечення потреби високорозвинених регіонів.

Становлення інфраструктури як категорії та самостійної економічної таксономічної одиниці обумовлено наступними факторами, явищами і тенденціями, що мають загальносвітовий прояв [98]: поділ праці – обумовив відокремлення сфери послуг від виробництва та появу, безпосередньо, інфраструктури; глобалізаційні та інтеграційні процеси – окреслили контури інфраструктурного комплексу; наявність історично обумовлених природних монополій – виникнення необхідності державного регулювання інфраструктурного розвитку; активізація підприємницької діяльності – спричинила розвиток та становлення ділової інфраструктури; прискорення зміни технологічних укладів – підвищує роль інноваційної інфраструктури; потреба в оптимізації співвідношення ринкового та державного регулювання –

підсилила роль інституціональної інфраструктури; ієрархічність та багатокомпонентність світової економічної системи обумовили виділення рівнів інфраструктури, які локалізовані на рівні регіону (туристична, ділова, соціальна та ін.) або характеризуються всепроникненням від мікро- до макрорівня і входять у глобальну інфраструктуру (транспортна мережа, телекомунікації, інноваційні структури та ін.).

Вагомість інфраструктури в регіональному розвитку полягає у створенні та сприянні взаємовідносин між господарюючими суб'єктами регіонів, адже інфраструктура поглинає значну частину капіталовкладень регіону. Отже, процес формування інфраструктури регіону є досить тривалим, що нерозривно пов'язаний із певними ресурсами, значно залежить від сфери виробництва й обігу регіону, що спричиняється наявністю особливостей і закономірностей у функціонуванні й розвитку інфраструктури регіону. У загальному розумінні регіональна інфраструктура є підсистемою регіональної економічної системи та становить невід'ємну складову фінансового простору регіону, тобто це створений на певному просторі комплекс заходів, що стимулює розвиток фінансової діяльності на певній території [300, с. 190].

До серйозних факторів, які гальмують процес формування регіональної інфраструктури, відносять недостатнє усвідомлення тієї істини, що в міру прийняття урядом і законодавчими органами нових законів і постанов, практичні рішення щодо формування нових інфраструктурних структур переміщуються на регіональний рівень.

Поняття «інфраструктура регіону» визначається функцією, яку вона виконує в розвитку економіки регіону, будучи органічною складовою певної територіальної системи і водночас цілої держави. Наприклад, в окремих спеціалізованих регіонах, де велику частку загального обсягу виробництва складають деякі види вантажів у вантажообігові, формуються спеціалізовані транспортні вузли, основною функцією яких є відправлення вантажів. Вони складають поряд з промисловими центрами і вузлами опорну сітку територіальної організації господарства регіону [121, с.120].

Іванова Н.В. у контексті узагальнення процесів інфраструктурного забезпечення, без їх адаптації до умов, притаманних конкретній регіональній господарській системі, пропонує встановити дефініцію концепту «інфраструктурна сфера регіональної економіки» як складової частини суспільних відносин, базису забезпечення процесів життєдіяльності та створення умов для сталого розвитку регіону на основі розширеного відтворення продуктивних сил через виконання функцій соціальною, інституціональною, виробничою та ринковою підсистемами. Система інфраструктурного забезпечення регіону являє собою просторово окреслену сукупність об’єктів і форм економічної діяльності, які гармонізують процеси суспільного виробництва і споживання та створюють сприятливі умови для життєдіяльності населення [96, с. 8].

Інфраструктура регіону покликана забезпечувати потреби відтворення його щодо економічно відособленого народногосподарського комплексу. Оскільки економічне становище регіону характеризується подвійністю, остільки і до складу його інфраструктури повинні бути включені об’єкти, що відіграють різну роль у його відтворювальному процесі, належать до різних рівнів народного господарства [45, с. 38].

Представлені підходи сучасних авторів достатньо широко характеризують сутність дефініції «інфраструктура регіону», проте, з позиції інвестиційного розвитку та акумулювання фінансових ресурсів сучасна регіональна інфраструктура повинна ґрунтуватись на умовах створення сприятливого інвестиційного клімату та середовища; збалансуванні загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів з визначенням пріоритетних напрямів регіонального розвитку, тобто напрямів соціально-економічної політики, що найбільшою мірою сприятимуть досягненню поставлених поточних та довгострокових цілей соціально-економічного розвитку інфраструктури регіону; формування інвестиційного потенціалу регіону й підвищення інвестиційної привабливості шляхом зменшення

негативного впливу інвестиційних ризиків, що в повній мірі впливатиме на формування валового регіонального продукту.

Зокрема, оцінку рівня розвитку інфраструктури регіонів країни Сотниченко Л.Л. визначає через окреслення їх позитивних та негативних сторін, а також за допомогою кластерного аналізу регіонів країни. Автор при аналізі інфраструктури регіонів України відмічає нерівномірний стан та певні диспропорції її розвитку, від так пропонує використовувати інтегральний показник, що ґрунтується на таких показниках як динаміка питомої ваги галузі, динаміка вартості основних фондів інфраструктури та динаміка вантажоперевезень в галузі [262-263].

Автори аналітичного дослідження [105] зазначають, що розвиток інфраструктури залежить від специфіки галузей і регіонів й здійснюється відповідно до змін у виробничій сфері. Структура виробництва в сучасних умовах характеризується зростаючою орієнтацією не на галузеву, а на регіональну систему господарювання. В сучасних умовах в Україні виникла гостра потреба у прискоренні вирішення проблем розвитку складових інфраструктури. Формування адекватної ринку інфраструктури є однією з найголовніших та необхідних умов перетворень економічних відносин в країні.

Інфраструктура відіграє важливу роль у підтримці тривалого розвитку, щоб підвищити економічне зростання, зазначає Husin A. [344, с. 78]. Аналізуючи загальний план інфраструктури для прискорення та розширення економічного розвитку Індонезії на 2011-2025 роки, автор пропонує застосування підходу прогнозування попиту за допомогою моделі імітації System Dynamics, яка могла б забезпечити надійну оцінку та генерувати сценарії для порівняння фінансової доцільності проекту до та після реалізації, що пов'язано з інноваційними функціями проекту.

Аналогічної позиції притримується й Estache A. та ін. [338] із зазначенням, що інфраструктура має значення для зростання, і її вплив легко недооцінювати. Щоб уникнути недооцінки її впливу слід: відокремлювати інфраструктуру і державний капітал, оскільки останній має тенденцію

недооцінювати вплив інфраструктурного росту, враховувати національні виплати, які можуть бути досягнуті з наднаціональних проектів, якщо це необхідно. Автори відзначають, що інфраструктурні інвестиції є необхідні для підтримки зростання і варіюються в різних регіонах, а також відрізняються за потребами в підгалузях по регіонах.

Інфраструктуру та особливо інвестиції в транспортну інфраструктуру Morgenroth E. [354] розглядає як важливий інструмент політики для регіонального розвитку. Зокрема, політики та жителі більшості периферійних регіонів, як правило, лобіюють залучення централізованих інвестицій в транспортну інфраструктуру. Прихильники таких проектів в галузі транспортної інфраструктури, зазвичай, стверджують про переваги доступу, підвищення зайнятості, ефекти економічного зростання та покращення соціальної інтеграції.

Досліджуючи вплив державної інфраструктури на формування приватного капіталу у трьох країнах Близького Сходу та Північної Африки-Єгипту, Йорданії та Тунісу, Agéno Pierre-Richard та ін. [3222], висвітлюють різні канали, через які громадська інфраструктура може впливати на приватні інвестиції. Вони описують свою емпіричну структуру, яка базується на моделі векторної авторегресії (VAR), яка відображає потоки та запаси державної інфраструктури, приватні інвестиції, а також зміни у виробництві, кредитах приватного сектору та реальних курсах валюти.

Регіональний розвиток - це підхід до планування цілісного просторового розвитку, який не тільки посилює соціально-економічне зростання, але також зменшує регіональні розбіжності. Підхід об'єднує різні доступні ресурси, такі як природні ресурси, людина ресурси, інфраструктуру, фінансування, установи та середовище для підтримки широкомасштабного розвитку, тому координація має вирішальне значення з багатьох причин. Регіональний розвиток потребує сильної синергії між різними секторами [368].

Слід відмітити, що регіональний розвиток загалом та ефективне функціонування інфраструктури зокрема безпосередньо пов’язані із

інвестиційною політикою держави. На думку В.О. Онищенко [202, с. 4], впливаючи на інвестиційний процес, держава використовує правові, законодавчі, організаційні, економічні механізми, інститути та інструменти. Основним інструментом державного управління інвестиційним процесом є державна інвестиційна політика, формування та вдосконалення законів та інших нормативних та правових актів, надання податкових пільг, посилення контролю над цільовим використанням державних інвестиційних коштів. Така ситуація вимагає від держави як важливого учасника інвестиційних процесів особливої мобілізації, концентрації уваги на виконанні функцій щодо корекції умов розвитку інвестиційної сфери, перехід до управління великими інвестиційними проектами тощо.

Вагомим чинником соціально-економічного розвитку регіону є наявність розвиненої інвестиційної інфраструктури, що створює умови для здійснення інвестиційної діяльності на регіональному ринку, сприяння залученню додаткового капіталу, акумулювання фінансових ресурсів для подальшого розміщення серед потенційних споживачів інвестицій, а також зниження ризиків та трансакційних витрат. Розвинена інвестиційна інфраструктура сприяє реалізуванню потенційних можливостей інвесторів та забезпечує життєздатність інвестиційного процесу в цілому, що відповідним чином впливає на конкурентоздатність регіонів, реалізацію економічних цілей регіонального розвитку, зокрема здійснення структурної перебудови економіки, розвиток підприємництва, зміцнення економічної інтеграції регіонів з використанням переваг територіального поділу та кооперації праці.

У сучасних умовах інвестиційна інфраструктура характеризується низькою інвестиційною активністю, неефективним використанням капітальних видатків державного та регіональних бюджетів, що безпосередньо пов’язано з недосконалістю державної інвестиційної політики, значними прогалинами в чинному законодавстві, неналежним інституційним забезпеченням інвестиційного ринку. У цьому зв’язку дослідження питань активізації соціально-економічного розвитку регіональної економіки, завдяки,

запровадженню механізмів розвитку інвестиційної інфраструктури та їх удосконалення набувають актуальності на теоретичному та практичному рівнях.

Інфраструктура як складова інвестиційного процесу була досліджена у різноманітних наукових працях вітчизняних і закордонних вчених, проте в умовах сьогодення дана економічна категорія залишається однією з найменш розвинутих сторін національної інвестиційної системи. Провівши аналізування наукових напрацювань слід відзначити, що функціонування інвестиційної інфраструктури не розглядалося ґрунтовно, адже нечітко сформовані завдання та структурні елементи, не визначено засади формування структурних елементів інвестиційної інфраструктури з відповідною державною політикою регулювання розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Інфраструктура ринку інвестицій – досить багатогранне поняття та є продуктом розвитку інвестиційної системи в цілому, що сприяє послідовному реалізуванню функцій інвестування, коли інфраструктурні ланки, виконуючи обслуговуючі функції, забезпечують суб’єктно-об’єктні взаємозв’язки в інвестиційному процесі. Зокрема, Бланк І.А. використовує поняття інвестиційної інфраструктури, що включає найбільш важливі галузі економіки, установи і засоби, що безпосередньо забезпечують процес безперебійного здійснення інвестицій [23, с. 70].

Комашенко Т. А. визначає інвестиційну інфраструктуру як елемент ринкової системи, яка є «фундаментом» подальшої розбудови ринку інвестицій та являє собою цілісну інституціональну, організаційну, фінансову, інформаційно-комунікаційну, кредитно-страхову систему щодо створення умов для здійснення інвестиційної діяльності та надання послуг стосовно реалізації інвестицій на всіх сегментах інвестиційного ринку, яка формується під домінуючим впливом механізмів державного управління [122, с. 18].

Подерня-Масюк Ю.А. під інвестиційною інфраструктурою регіону пропонує розуміти систему спеціалізованих інвестиційних інститутів основного та допоміжного призначення та їх територіально організованих мереж,

функціонування яких спрямоване на створення умов для фінансових, матеріальних та інтелектуальних вкладень інвесторів з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону. При цьому визначення інвестиційної інфраструктури автор представляє як сукупність організацій, установ, посередників, діяльність яких спрямована на забезпечення умов для вкладень (фінансових, матеріальних, інтелектуальних) потенційних інвесторів у розвиток окремих галузей, виробництв, регіональних господарських систем з метою забезпечення економічної рівноваги та охорони довкілля, примноження матеріального та соціально значимого багатства у майбутньому не тільки інвесторів, а й всього населення [224, с. 20-22].

З системних позицій інвестиційна інфраструктура є елементом більш широких фінансової та ринкової інфраструктури, яка впорядковує всю множину розрізнених інвестиційних процесів і забезпечує найбільшу ефективність взаємозв'язків і взаємодії економічних суб'єктів у інвестиційних відносинах. Відповідно вона є необхідним і невід'ємним атрибутом інвестиційного ринку і не може зводитися до простої сукупності інвестиційних інститутів на певній території. В широкому розумінні інвестиційна інфраструктура розкривається через систему механізмів, правил і норм інвестування, а також інвестиційних відносин, націлених на максимізацію ефективності реалізації і керованості інвестиційного процесу, в тому числі за рахунок включення в нього посередницьких інститутів [20, с. 80-82].

Пілевич Д.С. визначає інвестиційну інфраструктуру як сукупність організацій, установ, посередників, що обслуговують і забезпечують реалізацію інвестиційних процесів у країні. До таких структур можна віднести комерційні банки, що здійснюють інвестиційну діяльність, інститути спільного інвестування, страхові компанії, недержавні пенсійні фонди, різноманітні рейтингові агентства, які забезпечують інвесторів необхідною інформацією про стан інвестиційного ринку, біржова система з торгівлі цінними паперами, позабіржові системи тощо. Стан інвестиційної інфраструктури є одним з чинників, що формує інвестиційний клімат країни, тобто інвестиційна

інфраструктура є складовою підсистемою інвестиційного клімату країни [219, с. 51].

Слід відмітити, що більшість науковців вважають, що інвестиційна інфраструктура є складовою системи загальної ринкової чи фінансової інфраструктури, які в свою чергу є визначальним чинником забезпечення ефективного розвитку економіки держави, загалом, та виробничої сфери, зокрема й їх розвиток впливає на інвестиційну привабливість регіонів, темпи розвитку суспільного виробництва. При цьому, деякі з дослідників спробували виділити ринкову інфраструктуру і інвестиційну як окремі елементи, що дуже пов'язані між собою та доповнюють одна одну.

На основі аналізу підходів вітчизняних і зарубіжних учених до тлумачення категорії «інвестиційна інфраструктура» та дослідження змісту поняття, запропоновано власне визначення: інвестиційна інфраструктура регіону - це організаційно-технічна, матеріальна, фінансово-кредитна, інформаційна та інвестиційно-консультативна системи регіону, що сприяють ефективному формуванню, розподілу реальних інвестицій та надання послуг, взаємодію виробників та споживачів фінансових послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами для розвитку регіональної інвестиційної діяльності й комерціалізації інвестиційного процесу.

Формування інвестиційної інфраструктури регіонів набуває особливого значення, яке обумовлено негативними тенденціями територіального розвитку і необхідністю всебічного використання регіональних чинників для досягнення загальних стратегічних цілей. Механізми, що функціонують на регіональних інвестиційних ринках, зазнають ґрунтовної критики через існуючу негативну тенденцію щорічного зменшення обсягів інвестицій, в тому числі скорочення обсягів іноземного інвестування та низької віддачі капіталовкладень, які здійснюються за рахунок різних джерел фінансування. Модифікуються функції учасників інвестиційного процесу, зазнають змін принципи їхніх економічних взаємовідносин, виникає нова інфраструктура ринку. В сучасних умовах інвестиційна інфраструктура регіону повинна виступати важливим засобом

забезпечення умов виходу з фінансово-економічної кризи, зростання науково-технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро-, мезо- і макрорівнях.

В дослідженнях інвестиційної інфраструктури регіону важливе місце належить правильному визначенню її системних елементів (рис. 1.1). При цьому основна підсистема регіональної інвестиційної інфраструктури становить домінуючу роль у процесі формування структурних елементів даної інфраструктури, оскільки забезпечує:

1) кредитування, яке засноване на інвестиційних цілях - набір благ та цінностей, які вкладаються в підприємницьку діяльність з метою одержання доходу та соціального ефекту у майбутньому;

2) придбання цінних паперів - виділення частки коштів, які спрямовуються на покупку цінних паперів.

Таким чином, основна підсистема регіональної інвестиційної інфраструктури здійснює формування збалансованих кредитного та інвестиційного портфелів в економічному просторі регіону.

В сучасних умовах слід проводити чіткі заходи щодо активізації формування та розвитку основної підсистеми регіональної інвестиційної інфраструктури в напрямках злагодженої співпраці регіональної влади, фінансових посередників та підприємств, зокрема шляхом: удосконалення ринкової інфраструктури регіону та забезпечення її надійного й ефективного функціонування; удосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів.

Інститути інвестиційної інфраструктури відповідно до її внутрішньої сегментації становлять: традиційні інфраструктурні інститути інвестиційного ринку; інфраструктурні інститути ринку об’єктів фінансових та реальних інвестицій; інфраструктурні інститути ринку об’єктів інноваційних та інтелектуальних інвестицій.

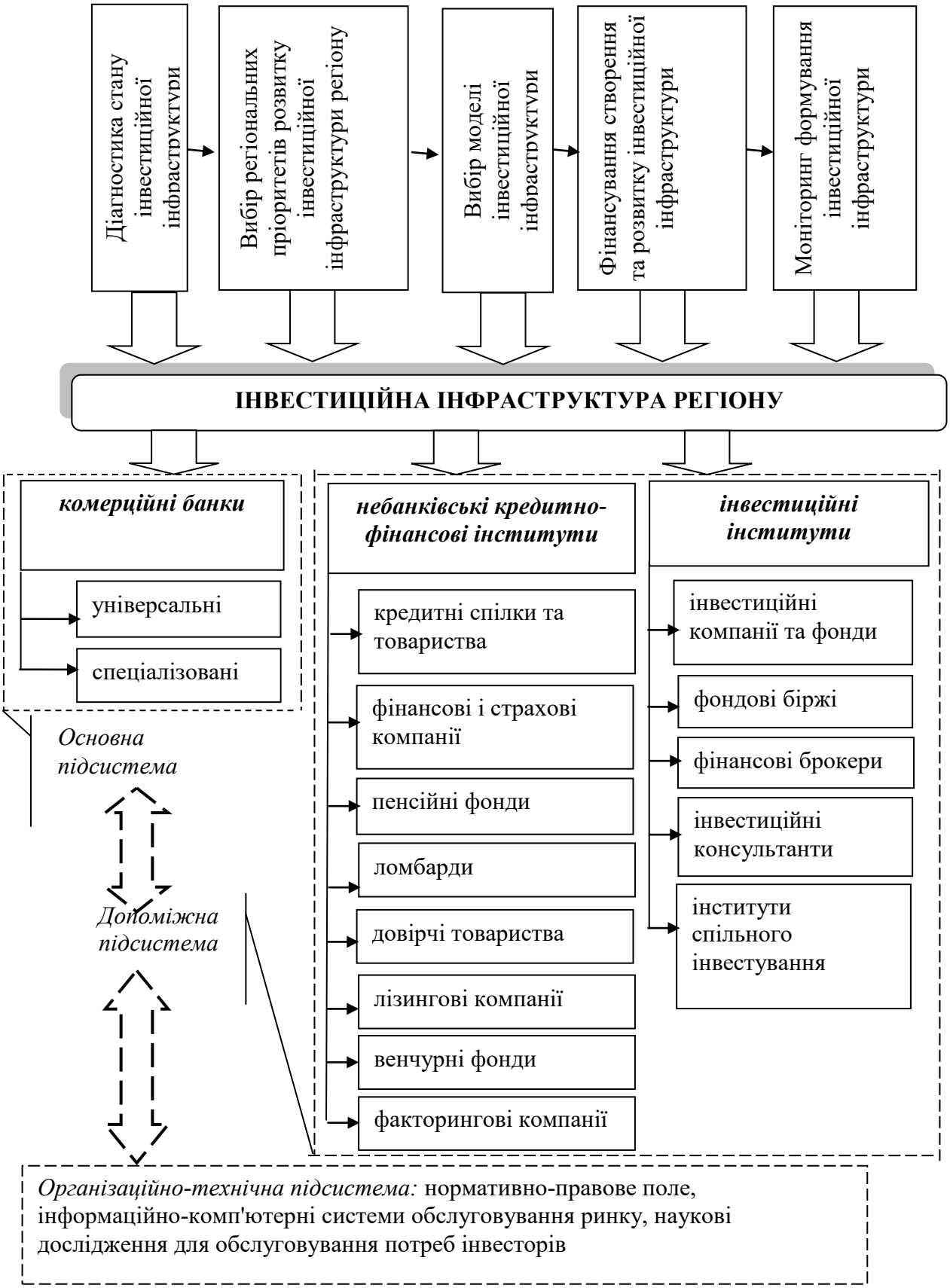

Рис. 1.1. Системні елементи інвестиційної інфраструктури регіону

Окрім цього, інвестиційна інфраструктура становить систему спеціалізованих інвестиційних інститутів основного (інститути банківського типу) та допоміжного (небанківськими інвестиційними інститутами) призначення та їх територіально організованих мереж, функціонування яких спрямоване на створення умов для фінансових, матеріальних та інтелектуальних вкладень інвесторів, з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону. Регіональна інвестиційна інфраструктура регіону як система спеціалізованих інститутів основного та допоміжного призначення та їх територіально організованих мереж, створюються для консолідації активів регіону і оптимального використання його інвестиційного потенціалу.

Функціонування інвестиційної інфраструктури спрямоване на створення умов для цільових фінансових, матеріальних та інтелектуальних вкладень витратного характеру, які здійснюються на обумовлений термін й сприяють збільшенню надходжень до місцевих бюджетів, підвищенню конкурентоспроможності економіки, залученню і збереженню висококваліфікованого персоналу, отриманню економічного доходу, досягненню соціального ефекту, з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону. Розвинена інвестиційна інфраструктура регіону повинна забезпечувати функціонування всіх сегментів регіонального інвестиційного ринку та обслуговувати потреби суб'єктів ринкових відносин. При цьому, державна політика щодо регулювання розвитку інвестиційної інфраструктури регіону повинна ґрунтуватись на узгодженості та збалансованості основних інфраструктурних ланок між собою та з іншими елементами ринку, раціоналізації та модернізації інфраструктурних елементів, першочерговості інноваційних заходів (рис. 1.2).

Найбільш послідовна реалізація процесу інвестування досягається в умовах сформованої інвестиційної інфраструктури, яка створює належні умови для інвестиційної діяльності, зменшує інвестиційні ризики, полегшує залучення додаткових інвестицій, акумулюючи фінансові ресурси.

Саме наявність ефективної інфраструктури дозволяє реалізовувати весь інвестиційний цикл. Її подальше формування та розвиток є однією з пріоритетних завдань державної інвестиційної політики [224, с. 20].

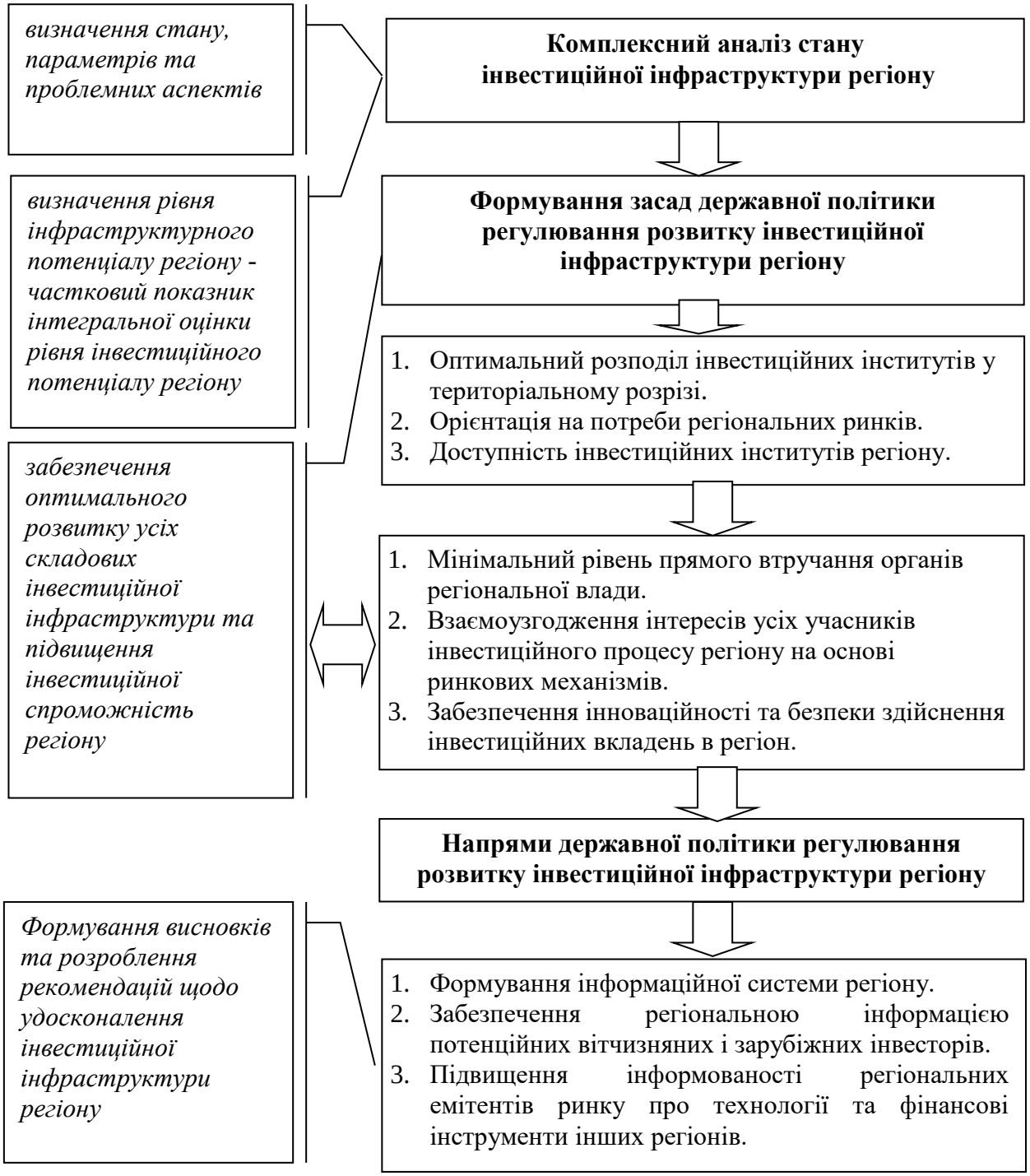

Рис. 1.2 Процес удосконалення державної політики регулювання розвитку інвестиційної інфраструктури регіону

В сучасних умовах актуалізується питання в розробленні нової регіональної політики розвитку інвестиційної інфраструктури, спрямованої на створення привабливого інвестиційного середовища, формування інформаційної системи регіону, забезпечення регіональною інформацією потенційних вітчизняних і зарубіжних інвесторів, підвищення інформованості регіональних емітентів ринку про технології та фінансові інструменти інших регіонів, підвищення інвестиційного потенціалу регіону та значного нарощування обсягів інвестицій.

Пріоритетними напрямами в розробленні нової регіональної політики розвитку інвестиційної інфраструктури повинні також бути зміцнення банківського інвестиційного сектора та сектора державних інвестиційних ресурсів на рівні регіону. Саме високий рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону повинен сприяти: підвищенню соціально-економічної результативності функціонування регіонального відтворювального комплексу, інтенсивності залучення інвестиційних ресурсів та зниженню чинників впливу посткризового періоду на розвиток економіки.

Регіональна інвестиційна інфраструктура регіону як система спеціалізованих інститутів основного та допоміжного призначення та їх територіально організованих мереж створюються для консолідації активів регіону і оптимального використання його інвестиційного потенціалу. Функціонування інвестиційної інфраструктури спрямоване на створення умов для цільових під конкретні об’єкти фінансових матеріальних та інтелектуальних вкладень витратного характеру які здійснюються на обумовлений термін й сприяють збільшенню надходжень до місцевих бюджетів підвищенню конкурентоспроможності економіки залученню і збереженню висококваліфікованого персоналу отриманню економічного доходу досягненню соціального ефекту з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону. На сьогодні існує необхідність в розробці нової регіональної політики розвитку інвестиційної інфраструктури спрямованій на створення привабливого інвестиційного середовища та суттєвого нарощування обсягів

інвестицій. Пріоритетними з точки зору розвитку інвестиційної інфраструктури є зміцнення банківського інвестиційного сектора та сектора державних інвестиційних ресурсів. Інвестиційна інфраструктура регіону відіграє визначну роль в системі комплексного підходу до оцінки ефективності функціонування регіональної економіки. Наслідком високого рівня розвитку інвестиційної інфраструктури території повинне стати підвищення соціально-економічної результативності функціонування регіонального відтворювального комплексу та інтенсивність залучення ресурсів. Головними напрямками державної політики в регіонах повинно бути створення умов для забезпечення розвитку економіки і проведення структурної перебудови виробничої і соціальної сфер [257, с. 111].

Таким чином, інвестиційна інфраструктура регіону як система спеціалізованих інститутів основного, допоміжного й організаційно-технічного призначення та їх територіально організованих мереж створюються для консолідації активів регіону, оптимального використання його інвестиційного потенціалу й взаємоузгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу регіону на основі ринкових механізмів. Ефективне функціонування інвестиційної інфраструктури регіону сприяє створенню умов для цільового фінансування конкретних інвестиційних проектів, які здійснюються на обумовлений термін й сприяють збільшенню надходжень до місцевих бюджетів, підвищенню конкурентоспроможності регіональної економіки, залученню і збереженню висококваліфікованого персоналу, отриманню економічного доходу, досягненню соціального ефекту з метою підвищення соціально-економічного розвитку регіону.

З урахуванням вищевикладеного основними напрямами державної регіональної економічної політики щодо розвитку інвестиційної інфраструктури регіону повинно бути: децентралізація регіональної економічної політики; забезпечення рівних конкурентних умов в економічній діяльності для всіх суб‘єктів господарювання; встановлення чітких стандартів і умов надання державної допомоги; створення умов для міжрегіональної

конкуренції по залученню коштів для реалізації інфраструктурних проектів; розвиток регіональної інфраструктури; сприяння пошуку та залученню іноземних та внутрішніх інвесторів; сприяння розвитку регіональних інститутів, форм партнерства влади, бізнесу та громадськості; сприяння розвитку регіональної фінансової інфраструктури. Для подальшого ефективного і якісного функціонування інвестиційної інфраструктури регіону потрібно вдосконалювати діяльність інфраструктурних елементів і запроваджувати нові інвестиційні інститути та скоординувати їх діяльність в межах єдиної інфраструктурної системи. Інвестиційна інфраструктура регіону визначає основну послідовність практичних дій ринкових суб'єктів та всі аспекти удосконалення інвестиційних процесів, орієнтуючись на просування інвестиційних проектів, формування відповідного менталітету інвестора, сприяння рівномірному розподілу та зменшенню ризиків інвестування, ефективному використанню інвестиційних ресурсів, спрямуванню їх до економічного простору регіону.

Належне функціонування інвестиційної інфраструктури регіону зумовлює необхідність забезпечення механізмів стимулювання регіонального інфраструктурного розвитку, що становить певні способи трансформації господарських взаємовідносин суб’єктів у напрямі узгодження інтересів і вирішення суперечностей, що виникають між ними в процесі господарської діяльності. Структурний аспект даного механізму становить наступні блоки: визначення суб’єктами інтегральної мети, конкретизованої у вигляді «дерева цілей» за сферами і рівнями; реалізацію цілей відповідними методами та інструментами досягнення цілісного інфраструктурного впливу на господарський простір регіону; виявлення необхідних і достатніх джерел інвестиційних та бюджетних надходжень, які дозволяють досягти поставлених цілей і завдань; діагностику і моніторинг результатів просування до цілісного інфраструктурного обслуговування [22, с. 36].

Формальний опис розвитку інвестиційної інфраструктури регіону (рис.1.3) повинен ґрунтуватись на наступних напрямах:

I. Дослідження економічного простору регіону: аналіз соціально-економічного становища; аналіз складових саморозвитку; аналіз конкурентних переваг; аналіз умов децентралізації та державного-приватного партнерства; аналіз регіональної політики розвитку, стратегій, програм і проектів. При цьому, можливими показниками для оцінки є: валовий регіональний випуск; валовий регіональний продукт (ВРП); валова додана вартість (ВДВ); валовий чистий прибуток регіону; показники рентабельності; ресурсовіддача виробництва ВРП (ВДВ) на умовну одиницю потенціалу регіону, по галузям, по секторах економіки; затратовіддача виробництва товарів і послуг (ВРП, ВДВ) на 1 грн. поточних витрат (оплата праці, споживання матеріалів тощо) всього і по галузях регіону; обсяги експорту-імпорту товарів-послуг; обсяг чистого експорту на душу населення; кількість економічно активних підприємств на 10 000 населення; обсяги промислового виробництва; величина доходів населення; обсяг роздрібного товарообороту на душу населення; обсяг виконаних будівельних робіт тощо.

Слід відмітити, що у науковій літературі не існує єдиного підходу щодо критеріїв визначення соціально-економічного розвитку регіонів. Зокрема, І.О. Абрамова [1, с. 8] визначає соціально-економічний розвиток регіонів за трьома критеріями:

1) граничного рівня відхилення соціально-економічних показників від середніх показників розвитку територій, що визначається як добуток середнього показника розвитку території відповідної групи та коефіцієнта 0,75 – для показників стимуляторів і 1,25 – для дестимуляторів;

2) динаміки ВРП як узагальнюючого показника соціально-економічного розвитку регіону;

3) оцінки порогових значень безпеки соціально-економічного розвитку регіону. Використовуються також такі показники соціально-економічного розвитку як: народжуваність та смертність, кількість злочинів, навантаження на одну вакансію та рівень безробіття, забезпечення населення житлом, доходи населення на одну особу.

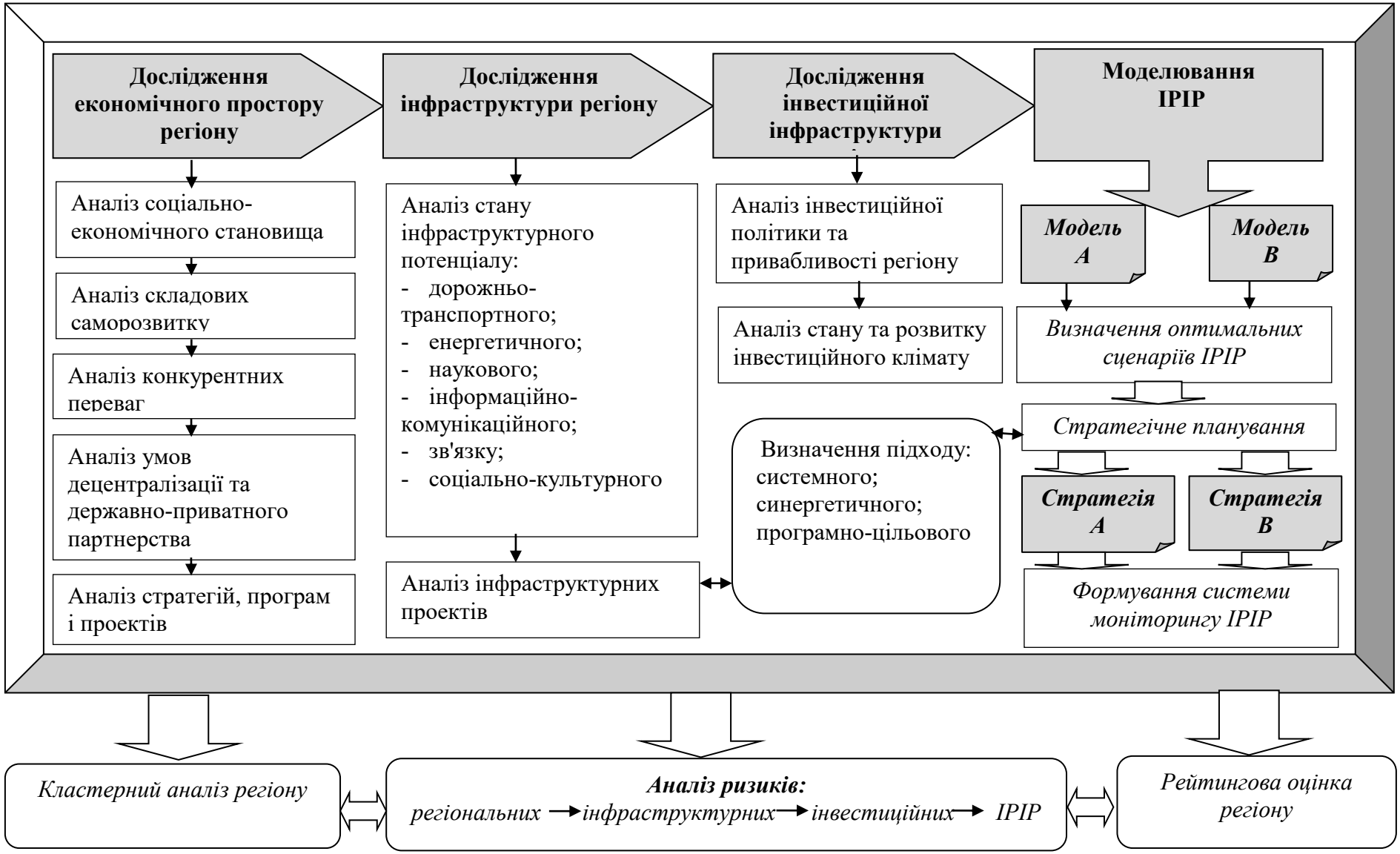

Рис.1.3. Формальний опис процесу розвитку інвестиційної інфраструктури регіону (ІІР)

II. Дослідження інфраструктури регіону повинно передбачати аналіз стану інфраструктурного потенціалу за сферами: дорожньо-транспортної; енергетичної; наукової; інформаційно-комунікаційної; зв'язок; соціально-культурної. При цьому, доцільно визначати рівень забезпеченості регіональних потреб у інфраструктурному обслуговуванні, а також умови і тенденції модернізації інфраструктурного потенціалу з метою інтеграції економіки регіону у глобальний економічний простір на основі інфраструктурної взаємодії.

Необхідно зауважити, що на сьогодні відсутня розроблена методика комплексного оцінювання інфраструктурним забезпеченням регіонів як на рівні Міністерства інфраструктури України, так і на регіональному рівні. Результати економічних досліджень часто ґрунтуються на методології моніторингу інфраструктури, побудованої відповідно до індикаторів, розроблених Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР) [196]. Метою дослідження є здійснення регулярного глибокого аналізу реформування шести ключових секторів інфраструктури: електроенергетики, газо- і водопостачання, телекомунікацій, залізничного транспорту, автомобільних доріг. Доцільно також імплементувати міжнародну практику застосування комплексного показника, що оцінює стан важливої складової інфраструктурного забезпечення – логістичної діяльності. Індекс ефективності логістики (LPI) заснований на всесвітньому опитуванні операторів ринку (глобальних транспортно-експедиторських компаній та експрес-перевізників).

III. Дослідження інвестиційного потенціалу регіону слід спрямовувати у наступних напрямках: аналіз інвестиційної політики та привабливості; аналіз стану та розвитку інвестиційного клімату. При цьому можливими показниками є: обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення, за видами економічної діяльності та за угрупуваннями країн; обсяг капітальних інвестицій за видами активів, за джерелами фінансування та за видами економічної діяльності тощо.

IV. Моделювання ІРІР та визначення оптимальних сценаріїв повинно передбачати врахування отриманих результатів проведеного дослідження й аналізу економічного простору регіону, інфраструктурного комплексу, інвестиційного потенціалу регіону із врахуванням факторів ризиків, рейтингування та кластеризації. Кластерний підхід сприяє більш ефективній взаємодії з бізнесом та потенційними інвесторами, враховуючи його стратегічні орієнтири та пріоритети розвитку, дає можливість цілеспрямованого та реального довгострокового планування інвестиційних ресурсів регіону та розвитку територій. Передумовами формування кластерів у регіонах є: організаційні (спільний ринок транспортних послуг, висококваліфіковані кадри, зацікавленість і підтримка з боку органів регіональної влади, скорочення постійних витрат за рахунок ефекту масштабу), фінансово-економічні (фінансування керівного органу за рахунок добровільних внесків учасників, зростання частки на ринку й відповідно доходів та відрахувань до всіх фондів, скорочення постійних витрат за рахунок ефекту масштабу, та ін.), синергетичні (зростання прибутку, покращення якості послуг, гармонізація інтересів перевізників та споживачів, підвищення ефективності використання інвестицій та конкурентоспроможності галузі). Аналізування ризиків в системі організаційно-економічного механізму ІРІР повинно бути спрямовано за наступними сферами: ризики регіональні; ризики інфраструктурні; ризики інвестиційні.

У системі організаційно-економічного механізму ІРІР важливим етапом є рейтингова оцінка інвестиційної привабливості регіонів України, що повинно ґрунтуватись на визначенні: інвестиційного потенціалу, тобто частка регіону на інвестиційному ринку України; інвестиційних ризиків, тобто співмірність та масштабність соціально-економічних проблем регіону. Слід також відмітити, що інформаційна доступність, сформованість регіональних інвестиційних проектів та активність позицій регіональної влади, значним чином впливає на конкурентні переваги регіонів й на ефективність формування рейтингів інвестиційної привабливості регіонів.

Від так державна інвестиційна політика повинна бути різноспрямованою і становити [202, с. 7]: державну законодавчу базу в галузі інвестиційної діяльності; адміністративний режим регіонів України; вибір пріоритетних напрямків для фінансування з державного та місцевого бюджету; надання податкових та інших пільг підприємницьким структурам для реалізації конкурентних переваг території; вибір та обґрунтування інвестиційних проектів на конкурсній основі з урахуванням реалізації конкурентних переваг держави та її регіонів; вибір учасників для реалізації інвестиційних проектів держави та регіонів; розрахунок необхідного обсягу інвестицій, джерел їх покриття і порядок фінансування; PR кампанія інвестиційних можливостей у регіонах України, взаємодії з інвесторами, створення інформаційного банку даних; моніторинг інвестиційної діяльності.

Таким чином, досліджені теоретико-методологічні засади організаційно-економічного механізму інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів України дозволили сформувати основні напрямки, що в композиції становлять дослідження економічного простору регіону, інфраструктури та інвестиційного потенціалу. Ґрунтовний аналіз виокремлених напрямків дослідження дозволяє здійснювати ефективне моделювання ІРІР, стратегічне планування регіональних інфраструктурних проектів та програм соціально-економічного розвитку регіонів, формування сценаріїв їх ефективної імплементації. При цьому, надзвичайно важливим аспектом у системі організаційно-економічного механізму інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів України залишається створення системи моніторингу із комплексним аналізуванням фінансово-економічних показників, кількістю реалізованих проектів та програм, оцінкою змін кон’юнктури суб’єктів регіону, виокремленням відхилень та причин їх виникнення тощо.

У той же час варто відмітити, що розвиток інфраструктури регіонів тісно пов’язаний з формуванням та використанням інформаційних продуктів, з можливістю отримати достовірну інформацію про тенденції розвитку економічного простору регіону, її галузей, окремих підприємств чи

інфраструктурних об’єктів, і саме це є одним із найважливіших елементів вибору напряму інвестування. Недостатній рівень наукового обґрунтування та вирішення проблеми визначення впливу інформаційного забезпечення іноземних та вітчизняних інвесторів на стан інвестиційної привабливості об’єктів інвестування інфраструктури регіонів зумовлюють необхідність дослідження саме інформаційної складової.

Інформаційна політика може бути використана в якості ефективного інструмента забезпечення соціально-економічного розвитку території загалом та інфраструктури регіонів зокрема. Інформаційне забезпечення інвестиційної політики у регіонах України має декілька цілей, зокрема: формування сприятливого інвестиційного іміджу регіону; сприяння підвищенню привабливості інвестування в економіку регіону; створення і підтримка режиму інформаційної відкритості; забезпечення всіх учасників інвестиційної діяльності необхідним обсягом інформації тощо.

На сучасному етапі ефективне інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України ґрунтується на формуванні інвестиційних карт й паспортів міст та районів областей, в яких зазначено їх основні напрями розвитку. Проте існує необхідність належного інформаційного забезпечення зокрема іноземних інвесторів щодо можливостей інвестування саме у інфраструктурні проекти конкретного регіону.

Узагальнено інвестиційна карта - це відображення інвестиційного потенціалу регіонів, що дає змогу оцінити інвестиційний потенціал регіону, оглянути наявність вже існуючої інвестиційної інфраструктури або вільної площі під нові об’єкти, а також дає змогу, ознайомитися з конкурентними перевагами всіх регіонів країни [259].

Інвестиційний паспорт - документ з інформацією про регіон, здатний зацікавити потенційного інвестора та спонукати його до дії. Основними вимогами до інвестиційного паспорта є: чітка структуризація наведеної інформації, яка повинна відповідати потребам потенційних інвесторів; достатня для оцінки комерційної ефективності глибина розкриття інформації про

конкретні інвестиційні проекти, бізнес пропозиції, об'єкти інвестицій; наочність представленої інформації, її конкретність та лаконічність; існування електронного варіанта в інформаційній мережі Internet для швидкого вільного доступу потенційного інвестора до найновіших інвестиційних пропозицій.

Слід відмітити, що для ефективного функціонування системи управління інфраструктурою регіону (на рівні держави та регіону) й приватних інвесторів необхідна саме економічна інформація, тобто сукупність даних, що відображають стан виробничо-господарської й фінансової діяльності різних інфраструктурних об'єктів регіону. На сучасному етапі розвитку інфраструктури регіонів зберігаються тенденції слабкого інформаційного забезпечення, що зумовлює неопрацьованість багатьох рішень системою управління інфраструктурою регіону. Збільшуються трансакційні витрати пов'язані зі збором і обробкою інформації, проведенням переговорів і прийняттям рішень, контролем й правовим захистом виконання договорів партнерства. В кожному з регіонів потрібна підготовка комплексної інформації про потенційні інфраструктурні проекти та дані по економічній ситуації в регіоні. Особливість роботи з подібною інформацією визначається тим, що вона достатньо велика за обсягом із невеликим терміном використання.

Інформаційна складова в системі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів повинна надавати інвестору уявлення про інвестиційний потенціал регіону і його складові: ресурсно-сировинну, трудову, виробничу, інноваційну, інституціональну, інфраструктурну, фінансову, споживчу. На основі даної пошукової, отриманої із різних джерел інформації інвестор також повинен зробити висновки про існуючі в регіонах ризики: економічний, фінансовий, політичний, соціальний, екологічний, кримінальний, законодавчий. Слід відмітити, що в інвестиційних регіональних процесах потенційні інвестори є єдиним одержувачем, або реципієнтом інформації, а органи державного управління єдиним інформаційним донором. В процесі здійснення інвестиційної діяльності на регіональному рівні виникає і функціонує декілька взаємоспрямованих інформаційних течій, зокрема:

інформація, необхідна органам державного і регіонального управління для вироблення державної і регіональної інвестиційної політики; інформація, потрібна інвестору від органів державного або регіонального управління для прийняття рішення про інвестування в регіоні; інформація, яка необхідна органам державного і регіонального управління від інвестора; інформація, яка необхідна громадськості від інвестора і органів державного і регіонального управління; інформація, яка необхідна органам державного та регіонального управління і інвесторам від громадськості; інформація від інвестора і органів державного та регіонального управління, яка необхідна бізнес-спільнотам; інформація, яка необхідна органам державного та регіонального управління і інвесторам від бізнес-спільнот; інформація, яка потрібна бізнес-спільникам від органів державного та регіонального управління про нові інвестиційні проекти, заплановані для реалізації на території регіону.

Таким чином, доцільно виокремити наступні завдання інформаційної політики в системі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів, а саме: формування ефективного, прозорого інформаційного середовища в регіоні, яке б забезпечувало всіх зацікавлених суб’єктів актуальною, чіткою та повною інформацією щодо інфраструктурних проектів та їх ефективності; розвиток нової ментальності в усіх суб’єктів економічних відносин щодо питань експлуатації інфраструктурних об’єктів.

З огляду на це перспективним напрямом регіональної політики у сфері інвестиційного забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів є створення спеціального інформаційного простору, націленого на комплексне розв’язання проблем доступу, опрацювання та використання інформації з інфраструктурних питань для населення, підприємств, бюджетних організацій і потенційних інвесторів. При цьому, заходи з розбудови інформаційного простору повинні бути максимально скоординованими та ефективними. Поліпшення управління процесами формування регіональної інвестиційної політики у сфері інфраструктурного розвитку регіонів можна здійснювати у напрямі розроблення та впровадження відповідних регіональних інформаційно-

аналітичних систем, які б постачали необхідною інформацією територіальну громаду, інвесторів, що зумовлює необхідність створення належних організаційних умов для виконання плану впровадження такої системи. Отже, напрями інформаційної політики, що сприятимуть інвестиційному забезпеченню розвитку інфраструктури регіонів можуть бути спрямовані на: розроблення заходів щодо інформаційного супроводу інвесторів; системному моніторингу та аналізі ефективності проведеної промоційної роботи; імплементації комплексу системних маркетингових досліджень, спрямованих на оцінку проведених промоційних заходів з питань інфраструктурного розвитку серед територіальної громади та отриманих позитивних результатів.

Таким чином, за результатами теоретичних досліджень наукових підходів до трактування сутності понять «інфраструктура» та «інфраструктура регіону» було встановлено, що сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені, конкретизуючи економічну природу інфраструктури, зокрема інфраструктури регіону, приходять до висновку, що її найсуттєвішою ознакою в умовах ринкової економіки є роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу та загальних умов росту суспільного виробництва,

У параграфі визначено системні елементи (інститути) інвестиційної інфраструктури регіону та наголошено, що інвестиційна інфраструктура регіону це система спеціалізованих інститутів основного, допоміжного й організаційно-технічного призначення та їх територіально організованих мереж, які створюються для консолідації активів регіону, оптимального використання його інвестиційного потенціалу й взаємоузгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу регіону. Процес удосконалення державної політики з розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, який розглянуто у роботі, став передумовою формального опису процесу розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, який містить такі послідовні кроки: дослідження економічного простору регіону, дослідження інфраструктури регіону, дослідження інвестиційної інфраструктури регіону, моделювання розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

1.2. Передумови розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів

З розвитком інвестиційних процесів на регіональному та загальнодержавному рівнях актуалізується розуміння сутності та законів функціонування інвестиційного ринку. Ефективне функціонування інвестиційного ринку України підлягає перманентному та систематичному оцінюванню з позицій: різноманітних суб’єктів (інвесторів, підрядників, замовників, проектних і науково-дослідних організацій), цілей інвестування, інвестиційного попиту та пропозиції, державної політики тощо. У цьому контексті доцільно більш ретельно розглянути проблеми сутності та особливостей функціонування інвестиційного ринку, необхідності розробки ефективних управлінських рішень у напрямі інвестиційної політики держави в умовах трансформаційних процесів національної економіки.

Тенденції інвестиційного ринку України доцільно досліджувати та аналізувати в контексті особливостей трансформаційних процесів, які відбуваються в сучасних умовах. Оскільки економічні процеси в Україні перебувають у процесі трансформації, тобто перетворення економічної системи, аналогічно відбуваються трансформаційні процеси на інвестиційному ринку.

Вивчення та узагальнення літературних джерел [56; 70; 181; 195; 303] і проведені дослідження за проблемою дозволяють стверджувати, що:

інвестиційний ринок - це ринок об'єктів інвестування в усіх його формах. Його можна розглядати як сукупність окремих ринків (об'єктів реального та фінансового інвестування) і виділити такі ринки: прямих капітальних вкладень, приватизованих об'єктів, нерухомості, інших об'єктів реального інвестування, фондовий і грошовий ринок [56, с. 136];

інвестиційний ринок у сучасній ринковій економіці є одним із найважливіших сегментів загального ринку. Це складний механізм, що поєднує велику кількість виробничих, комерційних, фінансових, інституціональних та

інформаційних структур, що взаємодіють в інвестиційній сфері на основі розгалуженої системи норм інвестиційного бізнесу [70, с. 258];

інвестиційний ринок - це економічна категорія, що являє собою збалансованість попиту та пропозиції на інвестиції. Інвестиційний ринок формує суб'єкт - інвестор, тобто господарюючий суб'єкт, в якого виникає попит на інвестиції та інвестиційні товари [195, с. 324];

інвестиційний ринок - це система, що включає: суб'єктів, об'єктів, інфраструктуру ринку, ринковий механізм та контроль з боку держави за дією ринкового механізму [195; 303];

інвестиційний ринок - сукупність економічних відносин, які складаються між торговцями інвестиційних товарів і послуг, а також об'єктів інвестування у всіх їх формах [181; 303];

інвестиційний ринок – сукупність окремих ринків (об'єктів реального інвестування, інноваційного та фінансового інвестування), у складі якого виділяються: ринок прямих капітальних вкладень, ринок об'єктів приватизації, ринок нерухомості, ринок інших об'єктів реального інвестування, фондовий, кредитний та грошовий ринки. Інвестиційний ринок – середовище, що має комплексну структуру та визначену кон'юнктуру, у якому взаємодіють інвестори, виробники та власники інвестиційних товарів, фінансові посередники та органи державної влади та управління [70, с. 346].

У зарубіжній практиці інвестиційний ринок ототожнюється, як правило, з ринком цінних паперів, які виступають основним інструментом інвестиційного вкладення капіталу як індивідуальними, так і інституціональними інвесторами. В нашій країні переважним напрямом інвестиційної діяльності є реальне інвестування у формі капітальних вкладень.

Відповідно інвестиційний ринок у найбільш частому трактуванні вітчизняних економістів розглядається як ринок капітальних товарів. Дані підходи є надмірно вузькими, тому поняття інвестиційного ринку доцільно узагальнити наступним чином :

інвестиційний ринок – це ринок купівлі-продажу інвестиційних товарів та послуг, що функціонує на основі балансу інвестиційного попиту та пропозиції й здійснює мобілізацію тимчасово вільного капіталу із різноманітних джерел; ефективний розподіл нагромадженого вільного капіталу; визначення найбільш ефективних напрямів використання капіталу в інвестиційній сфері; формування ринкових цін на окремі інвестиційні товари та послуги; формування умов для мінімізації інвестиційного ризику; прискорення обороту капіталу, що сприяє активізації економічних процесів.

Теоретично-прикладні дослідження свідчать про значні розбіжності наукових поглядів щодо визначення складових інвестиційного ринку, зокрема виокремлюють наступні поділи:

ринок об’єктів реального інвестування (ринок прямих капіталовкладень на: нове будівництво, розширення, технічне переозброєння; ринок приватизованих об’єктів: тих, які продаються на аукціонах, за конкурсом або трудовим колективам за приватизаційні чеки та гроші; ринок нерухомості; ринок інших об’єктів інвестування) та ринок інструментів фінансового інвестування (фондовий ринок цінних паперів; грошовий ринок - депозитні вклади: строкові та на вимоги) [56, с. 194];

ринок споживчих товарів, ринок споживчого кредиту, ринок інвестиційних товарів і ринок фінансових ресурсів [195, с. 372];

ринок цінних паперів; ринок середньо- і довгострокового кредиту; визначену частину валютного ринку; ринок прямих інвестицій, у т.ч. іноземних [303, с. 304].

Тенденції ринку об’єктів реального інвестування за період 2010-2016 років в Україні, з позиції обсягів капіталовкладення в основний капітал за видами економічної діяльності, свідчать про домінування у сферах: сільського господарства, промисловості, будівництва, транспорту та оптово-роздрібної торгівлі (рис. 1.4).

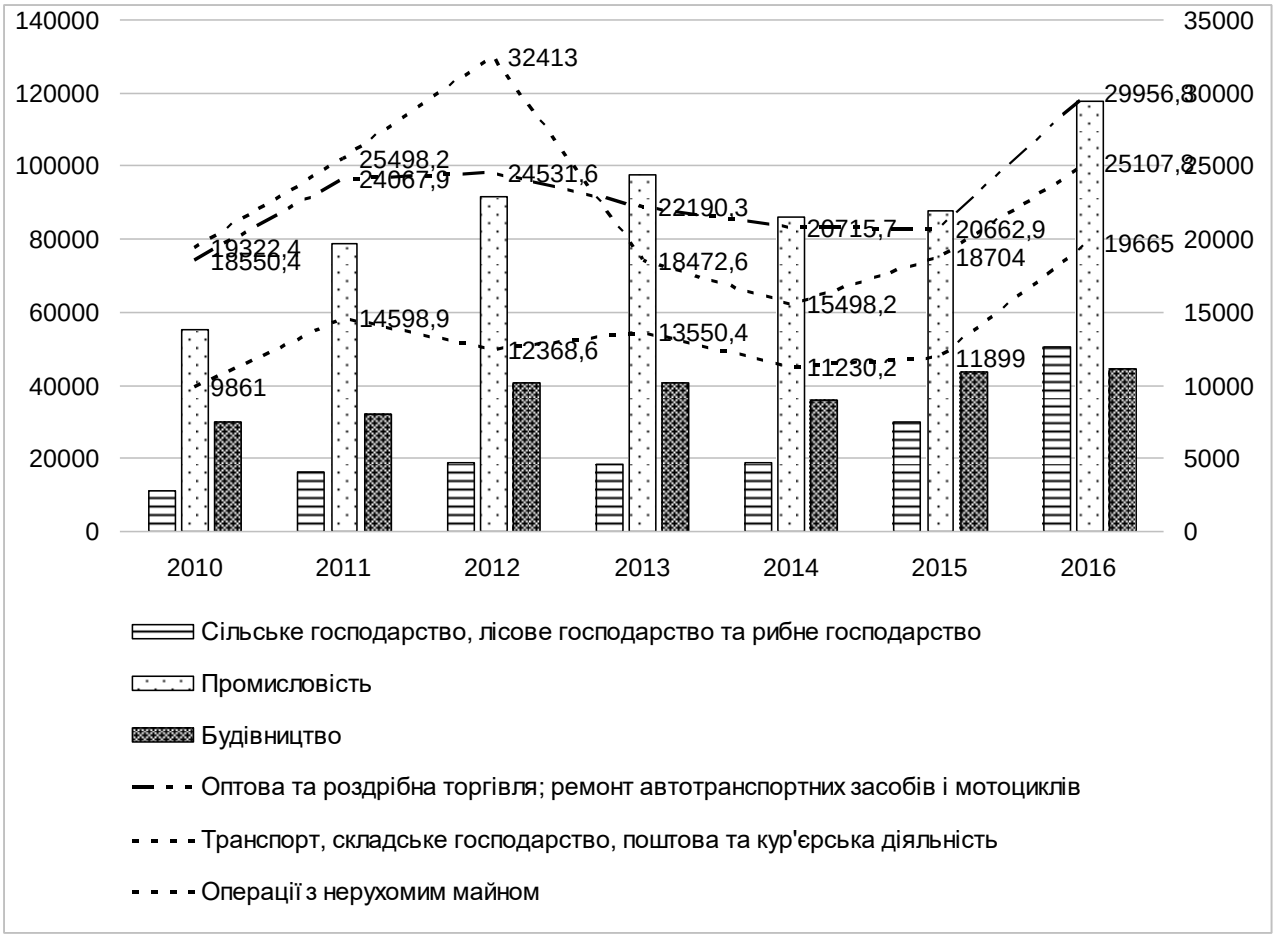

Рис. 1.4. Динаміка інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності (млн. грн.)

При цьому, в 2011 р. Україні вдалося забезпечити приріст капітальних інвестицій порівняно з 2010 р. на 23,9%. Однак цей показник виглядає вагомим лише через низьку базу порівняння. У 2012 р. позитивна динаміка інвестиційних процесів збереглася в основному за рахунок інтенсивного інвестування у будівництво нових спортивних об’єктів та оновлення інфраструктури у рамках підготовки до Євро-2012. Згідно з даними офіційної статистики, обсяг капітальних інвестицій в національну економіку у 2014 р. склав 204062 млн. грн. [64]. При цьому позитивним є те, що майже 70% від загального обсягу було інвестовано у придбання, створення або будівництво нових об’єктів необоротних активів.

Разом з тим у поліпшення (реконструкцію, модернізацію) необоротних активів вкладено понад 17%, у капітальний ремонт - трохи більше 7% і близько

5% у придбання необоротних активів, які вже були у використанні. Відтворювальна структура капітальних інвестицій в Україні є достатньо прогресивною. Адже майже 70% від загального обсягу вкладається у придбання, створення або будівництво нових об’єктів необоротних активів, що сприяє підвищенню ефективності інвестицій та підвищує мотивацію до подальшого інвестування.

Проте невиправдано недооціненим напрямом інвестування залишаються вкладення у нематеріальні активи, зокрема в об’єкти інтелектуальної власності, ноу-хау, авторські винаходи, інформаційні технології, що можуть стати національним надбанням та ключовим стратегічним ресурсом вітчизняної економіки [214].

Тенденції банківського сектору за період 2012-2018 рр., з позиції кількості діючих банків, наданих кредитів юридичним та фізичним особам свідчать про значні коливання (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Тенденції банківського сектору, млн. грн.

Показник	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Кількість діючих банків	117	96	82
з них: з іноземним капіталом	41	38	38
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	17	17	18
Кредити надані клієнтам	1009768	1005923	1042798
кредити, що надані органам державної влади	3360	1427	1517
кредити, що надані суб`єктам господарювання	830632	847092	870302
кредити, що надані фізичним особам	175711	157385	170938
кредити, надані небанківським фінансовим установам	65	20	42

Слід відмітити, що у 2013 та 2014 роках сума кредитів, наданих фізичним і юридичним особам почала зростати у грошовому виражені. Приріст становив 3,1% і 9,14% фізичним та 14,3% і 12,85% юридичним відповідно. Проте, відносно загального обсягу кредитів, наданих банками України, частка кредитування фізичних осіб зменшується, а юридичних навпаки зростає. Найменшого значення досліджуваний показник кількості виданих кредитів фізичних осіб досяг у 2015 році (17,81%). Аналіз кредитів, наданих фізичним особам, протягом 2015 року свідчить про зменшення депозитної бази банків, погіршення платоспроможності кредиторів та зміни курсу валюти. У зазначений час простежувалися труднощі з обслуговуванням кредитів належними установами, особливо в іноземній валюті, через зміну курсу гривні до іноземних валют, зниженням реальної заробітної плати та міграцією [214].

Якщо проаналізувати показники, що характеризують інвестиційні можливості банків, то можна спостерігати їх поступове зменшення. Основним чинником, що призводить до такої ситуації виступає значний відплив пасивів, викликаний як політичною, так і макроекономічною нестабільністю. При цьому юридичні особи – клієнти банків змушені оперувати власними коштами у безготівковій формі, отже, можуть змінювати банк, переміщувати кошти з поточних рахунків на депозитні, з валютних на гривневі тощо, проте практично не мають законних підстав перетворити безготівкові гроші на готівку і вивести їх із банківської системи.

Розвиток інвестиційних кредитних продуктів вимагає від банків переходу до клієнтоорієнтованого підходу, що означає націленість на встановлення стійких тривалих відносин з клієнтами, які забезпечать банкам лояльність клієнтів, розуміння їх намірів і дозволять усе більш якісно задовольняти потреби клієнтів. Це означає, що банки повинні відходити від ролі продавців послуг і ставати консультантами для своїх клієнтів (структуруванню бізнесу, проектів, підбору партнерів, організації фінансування і т. д.). Банкам необхідно прагнути до інвестиційної підтримки компаній, великих можливостей

структурування і гнучкості кредитних продуктів, приділяючи головну увагу якості джерел повернення боргу (достатності грошових потоків клієнтів).

При цьому, ефективне функціонування інвестиційного та кредитного ринків безпосередньо залежить від двох складових: інвестиційного попиту та інвестиційної пропозиції. Ринок інвестицій характеризується пропозицією інвестицій з боку інвесторів, що виступають у цьому випадку як продавці, та попитом на інвестиції з боку потенційних учасників інвестиційної діяльності, які виступають у ролі покупців інвестицій.

На практиці існує два види інвестиційного попиту: потенційний та конкретний. Потенційний попит виникає за відсутності намірів суб'єктів господарювання за наявності доходу (прибутку) направляти його на інвестування. Такий попит називають формальним і він виконує роль інвестиційного потенціалу - джерелом для майбутніх інвестицій. Конкретний попит (пропозиція капіталу) - характеризується конкретною реалізацією намірів суб'єктів інвестиційної діяльності на ринку. Необхідною умовою, властивою ринковим відносинам конкурентного типу, при відносно стабільному інвестиційному попиті є випереджаючий розвиток інвестиційної пропозиції. Основним чинником, який визначає масштаби функціонування інвестиційних товарів є їх сукупна пропозиція, що породжує інвестиційний попит.

При дослідженні функціонування та трансформації вітчизняного інвестиційного ринку доцільно аналізувати обсяги іноземного інвестування, які є вагомим важелем врегулювання співвідношення інвестиційного попиту й пропозиції. Динаміка прямих іноземних інвестицій за ключовими країнами-інвесторами світу в економіку України та обсяги капітальних інвестицій за регіонами протягом 2010-2016 рр., млн. дол. США. узагальнено у Додатку Б табл. Б.1-Б.3 [214].

Проведений аналіз тенденцій ринку об’єктів реального інвестування з позиції обсягів капіталовкладення в основний капітал за видами економічної діяльності, кредитного ринку з позиції наданих кредитів банківськими установами економіці, населенню та сектору загального державного

управління, обсягів прямих іноземних інвестицій за період 2010-2016 років в Україні свідчать про значні трансформаційні процеси вітчизняного інвестиційного ринку, які відповідно формують й видозмінюють кон’юнктуру даного ринку.

Кон'юнктура інвестиційного ринку - це форма виявлення на інвестиційному ринку загалом, або на окремих його сегментах системи чинників (умов), які визначають співвідношення попиту, пропозиції, цін та конкуренції. Для кон'юнктури інвестиційного ринку характерні чотири стадії:

1) Підйом кон'юнктури, пов'язаний з підвищенням активності ринкових процесів у зв'язку з пожвавленням економіки загалом. Він характеризується ростом обсягів попиту на об'єкти інвестування, підвищенням рівня цін, розвитком конкуренції серед інвестиційних посередників.

2) Кон'юнктурний бум, пов'язаний з різким зростанням попиту на усі інвестиційні товари, які пропозиція не зважаючи на ріст, задовольнити не може. Одночасно ростуть ціни на усі об'єкти інвестування, підвищуються доходи інвесторів та інвестиційних посередників;

3) Ослаблення кон'юнктури, пов'язане зі зниженням інвестиційної активності через спад в економіці загалом, майже повним насиченням попиту на об'єкти інвестування та деяким надлишком їх пропозиції.;

4) Кон'юнктурний спад - це найбільш не сприятлива стадія на інвестиційному ринку з позицій інвестиційної активності. Вона характеризується найнижчим рівнем попиту та скороченням обсягів пропозиції об'єктів інвестування.

Таким чином, тенденції кон’юнктури вітчизняного інвестиційного ринку за період 2010-2016 років доцільно представити у наступному вигляді (рис. 1.5).

З погіршенням фінансового стану реального сектору економіки зменшився не тільки його власний інвестиційний потенціал, а й можливості залучення позикових коштів. Перехід НБУ до режиму інфляційного таргетування не вплинув на частку кредитів у структурі джерел фінансування капітальних інвестицій. Обсяг кредитних вкладень банківської системи у

капітальних інвестиціях за джерелами інвестування скоротився з 13,9 % у 2013 р. до 7,5 % у 2015 р. та 7,2 % у 2016 р [214].

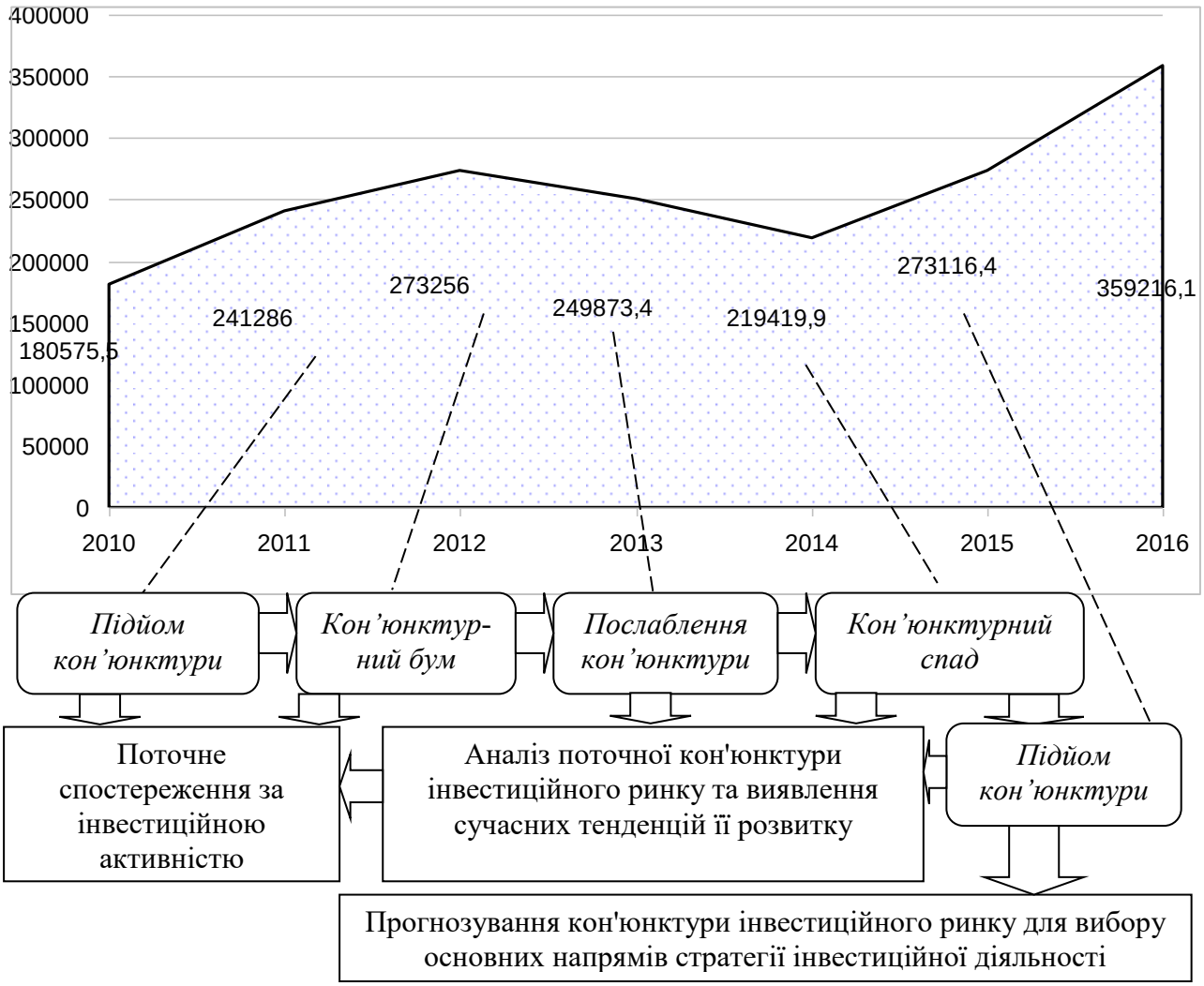

Рис. 1.5. Динаміки кон'юнктури інвестиційного ринку України згідно обсягів капітальних інвестицій за джерелами фінансування

Тенденції кон'юнктури інвестиційного ринку України визначаються фазою розвитку й трансформації національної економіки. Зниження інвестиційної активності у 2013–2014 років стало наслідком, індикатором і одним з уособлень на рівні глобальної й національної фінансово-економічної криз. Отже, відповідно до кон'юнктурних тенденцій в умовах трансформаційних процесів національної економіки, доцільно запропонувати

наступні напрями підвищення ефективності функціонування інвестиційного ринку України, а саме:

вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює усі складові інвестиційного ринку із врахуванням принципу рівності всіх учасників та захисту прав іноземних інвесторів;

підвищення дієздатності кредитно-банківської системи в напрямах спроможності акумулювання інвестиційного потенціалу населення та розвитку кредитного ринку;

впровадження реальних механізмів ефективного функціонування та відповідного інформаційного простору про вітчизняний фондовий, грошовий, кредитний ринки, а також розвинену мережу інституційних інвесторів;

підвищення рівня капіталізації прибутків підприємств та надання економічних й податкових стимулів для інвестування;

детінізація національної економіки за допомогою створення додаткових стимулів для залучення інвестицій у пріоритетні галузі української економіки.

Адаптація вітчизняного інвестиційного ринку до трансформаційних процесів національної економіки безпосередньо залежить від кон'юнктурних тенденцій, співвідношення інвестиційного попиту та пропозиції, ефективності функціонування кредитного ринку та ринку об'єктів реального інвестування, обсягів іноземного інвестування, що в свою чергу зумовлює необхідність: розроблення належної законодавчо-нормативної бази інвестиційної діяльності, відповідної мобілізації інвестиційних ресурсів (власних, кредитних, іноземного капіталовкладення), відповідного інформаційного простору тощо.

Слід також відмітити, що одним із пріоритетних напрямів активізації інвестиційного ринку України та диверсифікації інвестиційних ресурсів для реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку регіональної інфраструктури є впровадження венчурного підприємництва.

Поняття «венчурний» походить від англійського слова «venture», що перекладається як ризикований. Теоретично-прикладні дослідження свідчать

про значні розбіжності наукових поглядів щодо тлумачення сутності поняття «венчурного підприємництва», зокрема виокремлюють:

венчурне підприємництво – це діяльність, спрямована на здійснення «ризикованих» проектів, інноваційного характеру, з метою одержання прибутку. Здійснюється через створення спочатку невеликої наукоємної фірми з наступним перетворенням її в закриту або відкриту корпорацію, яка дозволяє засновникам придбати великий пакет акцій [213, с. 354].

Венчурне підприємництво – це ризикована діяльність, у процесі якої створюється і впроваджується у виробництво нові технології, товари, послуги. Це поєднання двох видів підприємництва: фінансового та інноваційного [227].

Венчурне підприємництво – комерційна діяльність науково-технічних організацій, що спеціалізується на створенні та впровадженні у виробництво нових видів продукції, нової техніки і технології, використовуючи венчурний капітал. Для венчурних підприємств характерні відносна свобода досліджень, спрощена організаційна структура і безпосередній зв’язок між науковими дослідженнями та практичною реалізацією їх результатів [88].

Венчурне підприємництво – це особливий вид підприємництва в інноваційній сфері, яке, згідно з вимогами закону суспільного поділу праці, спрямоване на задоволення потреб людей шляхом створення і впровадження у виробництво нових технологій, товарів, послуг та просування їх на ринок з метою отримання прибутку і надприбутку як винагороди за ризик [245, с. 86].

На основі наведених визначень сутності поняття «венчурного підприємництва» доцільно запропонувати наступне тлумачення:

венчурне підприємництво – це особливий вид діяльності, спрямований на реалізації інноваційно-інвестиційних проектів з метою отримання певних економічних вигод, що зумовлює необхідність визначення виду, цілей, способу реалізації, етапів, джерел фінансування, методів та критеріїв оцінювання ефективності й ступеня ризикованості майбутнього проекту.

Найважливішим недоліком для функціонування венчурного підприємництва в Україні є його не достатньо чітке нормативно-правове

визначення та відсутність реального механізму регулювання даних процесів. Зокрема, доцільно виокремити наступні законодавчі акти у сфері функціонування венчурного підприємництва: проект Закону України «Про венчурні фонди інноваційного розвитку»; проект Закону України «Про венчурні інвестиційні компанії»; Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 15.03.2001 № 2299-III. В Україні венчурні фонди представлені у формі інститутів спільного інвестування (ІСІ), із наданими їм особливих повноважень та податкових пільг у порівнянні із іншими типами ІСІ. ІСІ здійснюють діяльність щодо об'єднання грошових коштів інвесторів з метою отримання прибутку від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість. Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 15.03.2001 № 2299-III представляє венчурні фонди у порівнянні із іншими видами ІСІ як найбільш ризикові для інвесторів, підґрунтям цього є відсутність жорстких законодавчих вимог щодо складу і структури активів цих фондів та операцій з ними, які характерні для інших ІСІ.

Підвищена ризикованість венчурних фондів не впливає на управлінські рішення інвесторів, оскільки компенсується широкими інвестиційними можливостями таких фондів, ефективне використання яких може принести інвесторам більші прибутки, ніж при інвестуванні через не венчурні ІСІ. Венчурні фонди на відміну від інших ІСІ мають право надавати позики емітентам, частка у корпоративних правах яких входить до складу активів таких венчурних фондів; можуть мати активи, що повністю складаються з корпоративних прав та цінних паперів, що недопущені до торгів на фондовій біржі або торгівельно-інформаційній системі, або з цінних паперів, які не отримали рейтингової оцінки відповідно до закону.

В Україні венчурні фонди можуть бути корпоративними та пайовими. Корпоративні венчурні фонди мають права юридичної особи і створюються у формі публічних акціонерних товариств, що проводять виключно діяльність із спільного інвестування. Пайові венчурні фонди не є юридичними особами та являють собою активи, що належать інвесторам на праві спільної часткової

власності і перебувають в управлінні компанії з управління активами, обліковуються останньою окремо від результатів її господарської діяльності.

Таким чином, венчурне підприємництво є потужним інструментом інвестиційного ринку України, а венчурні фонди вирізняються серед інших ІСІ найбільш широкими інвестиційними можливостями, ефективне управління якими у поєднанні із встановленими законодавством податковими пільгами може виявитися доволі прибутковим як для їхніх інвесторів, так і компаній, що здійснюють управління їхніми активами.

В Україні функціонування венчурного підприємництва реалізовується через венчурні фірми – це здебільшого малі підприємства в прогресивних у технологічному відношенні галузях економіки, які спеціалізуються у сферах наукових досліджень, розробок, створення і впровадження інновацій, організація яких пов’язана з підвищеним ризиком [227, с. 89].

Суттєвими перевагами у діяльності венчурних фірм зокрема є: вузька спеціалізація наукових пошуків або розробка невеликого кола технічних ідей; концентрація фінансових і матеріально-технічних ресурсів за обраним напрямом дослідження; високий рівень мотивації праці кваліфікованих спеціалістів; гнучкість і мобільність з урахуванням ринкової кон’юнктури; можливість швидкої переорієнтації та інші напрями; відсутність бюрократизму в управлінні, мобільність організаційної структури; швидка комерційна реалізація ідеї, технології, винаходу; цикл «наука – виробництво» скорочується до мінімуму.

Роль венчурного підприємництва зводиться не тільки до підвищення науково-технічного рівня виробництва, а й до їхнього впливу на динамічність усього господарського комплексу. Венчурні фірми є генераторами нових ідей, на онові яких відбуваються великі науково-технічні прориви [131, с. 342].

При реалізуванні інвестиційних проектів за допомогою венчурних фондів особливу увагу слід приділяти аналізу венчурного капіталу та механізму венчурного фінансування. У науковій літературі існують різноманітні підходи щодо тлумачення сутності понять «венчурного капіталу» та «венчурного

фінансування», зокрема: венчурний капітал – капітал, що використовується для фінансування науково-технічних розробок і винаходів. Принципова відмінність венчурного капіталу від традиційного кредитування в тому, що його переважно інвестують в ідею, проект із підвищеним рівнем ризику. Інтерес інвестора задовольняється придбанням прав на всі новації, як запатентовані, так і безпатентні (ноу-хау), та отриманням прибутку від реалізації науково-технічних розробок. Кошти для венчурного (ризикового) фінансування акумулюються фінансовими та банківськими інститутами [88].

Венчурний капітал – якісно новий спосіб інвестування коштів великий компаній, банків, страхових, пенсійних та інших фондів в акції малих інноваційних фірм, що мають значний потенціал зростання і реалізують інноваційні проекти з високим рівнем ризику [265, с. 427].

Венчурний капітал (ризикове інвестування) впроваджується з метою швидкої окупності залучених коштів. Венчурний капітал створюється шляхом випуску нових акцій та їх розповсюдження у нових сферах діяльності. Інвестиції здійснюються, як правило, через придбання частки акцій венчурного підприємства (венчурна), або надання йому позички, в тому числі з правом її конверсії у майбутньому в акції. Механізм залучення венчурного капіталу нагадує створення незалежної компанії, яка акумулює кошти інших інвесторів та створює фонд венчурного капіталу. Головна форма доходу на венчурний капітал – це засновницький прибуток, що розподіляється між партнерами через деякий період часу (звичайно 3-5 років), коли акції венчурна почнуть котируватися на ринку [70, с. 415].

Категорія венчурного капіталу відображає систему відносин між суб’єктами венчурного підприємництва, що забезпечує акумуляцію вільних коштів і вкладення їх у інноваційні проекти з метою дослідження, освоєння і комерціалізації нововведень [227, с. 89].

Венчурне фінансування – форма фінансування капіталу з підвищеним ризиком, за якої кредит надається не під проценти, а під певну частку приросту капіталу чи під частку акціонерного капіталу майбутнього підприємства [88].

Венчурне фінансування здійснюється на принципах дольової участі, а засоби фірм венчурного капіталу функціонують як акціонерний капітал. Важливим моментом, що визначає природу венчурного капіталу є безпосередня участь венчурних інвесторів в управлінні ризиковими проектами та в прийнятті найважливіших для інноваційних фірм рішень.

В Україні венчурний капітал представлений двома секторами: формальним, венчурні фонди, і неформальним, приватні інвестори. Діяльність та обсяги інвестицій неформального сектора оцінити складно, оскільки такі інвестори уникають публічності, проте наявність в Україні їх об’єднання – Української асоціації приватних інвесторів передбачає, що підприємства, які реалізують високодохідні та ризиковані інвестиційні проекти можуть розглядати їх в якості потенційних інвесторів.

Аналіз світової практики за сферами спрямування венчурного фінансування інвестиційних проектів свідчить про наступні особливості: виробництво товарів народного споживання - 18,3 %; виробництво промислової продукції - 18,4%; зв'язок, комп'ютери, електроніка - 15,5 %; фінансові послуги - 6,3 %. При цьому практика вітчизняного венчурного фінансування інвестиційних проектів не характеризується інноваційними підходами, диверсифікацією активів та зосереджена у наступних галузях: будівництво, торгівля, готельний і туристичний бізнес, переробка сільськогосподарської продукції, страхування, інформатизація.

Недоліком венчурного фінансування вітчизняних інвестиційних проектів є також відсутність диверсифікації форм інвестування, оскільки в переважній більшості використовується інвестиційний кредит – від вкладень в спеціально випущені під проект облігації до прямого інвестиційного кредитування через венчурні фонди.

На основі проведеного аналізу наукових підходів щодо тлумачення сутності венчурного капіталу, джерел та форм фінансування, визначено особливості венчурного підприємництва в Україні (рис. 1.6).

Нормативно-правове регулювання венчурного підприємництва:

проект Закону України «Про венчурні фонди інноваційного розвитку»; проект Закону України «Про венчурні інвестиційні компанії»; Закон України «Про інститути спільного інвестування».

ВЕНЧУРНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

Особливості венчурного підприємництва:

- без гарантій;
- на безпроцентній основі у вигляді паю в статутний фонд фірми;
- очікування близько 3-5 років перспектив вкладення, до 10 років – прибутку;
- отримання не під підприємницького, а засновницького доходу;
- повернення вкладених коштів здійснюється в момент виходу цінних паперів фірми на відкритий ринок і залежно від частки участі в наданні коштів.

Джерела венчурного фінансування:

- корпоративний венчурний капітал;
- приватні інвестори та державні структури;
- вільні фінансові ресурси пенсійних, благодійних фондів; зарубіжні інвестори;
- прибуток венчурних фондів, що реінвестується в проекти;
- інвестиційні компанії малого бізнесу;
- «зовнішні» та «незалежні» венчурні фонди;
- банки та страхові компанії.

Форми венчурного фінансування:

- участь венчурного інвестора як партнера з обмеженою відповідальністю у фондах, які засновуються й управляються професійними менеджерами венчурного бізнесу, або придбання акцій венчурних фірм через первинний ринок цінних паперів;
- організація квазісамостійної дочірньої фірми (внутрішній венчур) з керуючими – співробітниками корпорації;
- пряме фінансування малих венчурних фірм державними регіональними структурами або

Можливості венчурного підприємництва:

- оперативний перерозподіл коштів між ІП або компаніями, не створюючи при цьому "віртуальних" заборгованостей між компаніями та не використовуючи договорів фінансової допомоги;
- уникнення "проміжного" оподаткування проектів, значно збільшуючи при цьому свої обігові кошти;
- оперативне кредитування власних ІП за рахунок активів фонду;
- залучення коштів інших інвесторів (в т.ч. іноземних) для реалізації спільних / власних проектів із спрощеним механізмом державної реєстрації іноземних інвестицій;
- повний контроль над операційною діяльністю фонду, самостійне визначення об'єктів для інвестування;
- збереження автономності, як інвестора, у випадку коли венчурний фонд буде виступати номінальним власником акцій або інших корпоративних прав.

Загрози венчурного підприємництва:

- несприятлива державна політика;
- високий рівень тіньової економіки;
- дефіцит інвестиційних ресурсів;
- недосконалість та нестабільність законодавчої бази;
- нерозвиненість інституту захисту інтелектуальної власності та венчурного менеджменту;
- нерозвиненість вітчизняного фондового ринку;
- неефективне використання інвестиційних ресурсів венчурних фондів;
- низька ліквідність венчурних інвестицій;
- не сприятливі умови для іноземних венчурних компаній;
- не готовність вітчизняних бізнесменів інвестувати капітал у високотехнологічні проекти;
- обмеженість щодо кола потенційних учасників фонду (не можуть виступати учасниками недержавні пенсійні, страхові фонди та інші ІСІ);
- відсутність конкуренції науково-технічної продукції на внутрішньому ринку.

Шляхи вдосконалення венчурного підприємництва:

нормативно-правової бази; активізація небанківських фінансово-кредитних установ; податкове стимулювання вітчизняних та іноземних інвесторів; надання державних гарантій банківським установам, що здійснюють фінансування інвестиційних проектів; створення державного венчурного фонду та розроблення Концепції розвитку венчурного фінансування; активізація фондового ринку (первинного та вторинного сертифікатів венчурних фондів); врегулювання системи захисту інтелектуальної власності; створення системи коучинг-центрів з венчурного менеджменту тощо.

Рис. 1.6. Особливості венчурного підприємництва в Україні

Таким чином, доцільно сформувати наступні шляхи оптимізації венчурного фінансування інвестиційних проектів розвитку інфраструктури регіонів України:

удосконалення на загальнодержавному та регіональному рівнях нормативно-правової бази венчурного підприємництва;

активізація небанківських фінансово-кредитних установ (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів тощо);

надання державних гарантій банківським установам, що здійснюють фінансування інвестиційних проектів;

створення та підтримка економічних умов та стимулів розвитку венчурного підприємництва за допомогою розвитку системи держзамовлень, вдосконалення планування та прогнозування науково-технічного розвитку, ефективних фінансово-кредитних інструментів;

конкретизація форм, методів та механізмів венчурного інвестування у рамках створення державно-приватних фондів;

приведення національних стандартів у відповідність з міжнародними;

створення державного венчурного фонду та розроблення Концепції розвитку венчурного фінансування;

врегулювання системи захисту інтелектуальної власності;

створення системи коучинг-центрів з венчурного менеджменту;

сприяння іноземним венчурним компаніям при створенні спільно із вітчизняними інвесторами венчурних фондів (50/50%);

популяризація венчурного фінансування інвестиційних проектів у сфері малого бізнесу;

розвиток інформаційного середовища, що дозволяє малим інноваційним підприємствам і інвесторам знаходити один одного, а також стимулювати коопераційні зв'язки між малими й великими підприємствами;

прозорість відносно оподатковування доходів і приросту капіталу з метою запобігання подвійного оподатковування, а також фінансові стимули для

інвесторів у формі податкових пільг і державних гарантій під кредити й інвестиції для малих підприємств, заснованих на прогресивних технологіях;

активізація вторинного фондового ринку з метою забезпечення ліквідності інвестицій у венчурний капітал.

Аналіз динаміки розвитку венчурного підприємництва в Україні свідчить про прискорені темпи зростання їх кількості та рівня капіталізації, при цьому більшість з вітчизняних венчурних фондів не виконує своїх економічних функцій, а виступає лише як інструмент фінансово-промислових груп з перерозподілу грошових потоків й оптимізації оподаткування. Незважаючи на наведені недоліки та загрози, існують значні перспективи розвитку венчурних фондів в Україні, за умов пом’якшення стримуючих чинників та проведенні виваженої державної політики у даній сфері.

Отже, венчурне фінансування є інтегрованою формою фінансування інвестиційних проектів, що включає не лише фінансовий капітал, а й інтелектуальний. Дослідження сутності венчурного фінансування зумовлює виокремлення важливої особливості, а саме, активізації та підвищення ефективності інноваційної діяльності у сфері реалізації інвестиційних проектів із високим рівнем ризику та прибутковістю.

В сучасних умовах підприємства, що реалізують інвестиційні проекти в інноваційній сфері можуть розглядати венчурні фонди в якості потенційного інвестора. При цьому найбільш ефективними формами організації венчурного фінансування можуть бути: пряме інвестування інвестиційних проектів – максимізує ризики та прибутковість; спільне інвестування інвестиційних проектів – мінімізує ризики за прибутковість рахунок диверсифікації на учасників; участь в незалежних венчурних фондах.

З огляду на стратегічну важливість для України майбутнього розвитку венчурного інвестування, наприклад, у розумні виробництва, цілком прогнозованою здається відмова держави від надання прав інтелектуальної власності на окремі наукові розробки приватним юридичним чи фізичним особам. Як компроміс між державними та приватними інтересами міг би стати

концесійний проект інвестування, при якому б держава допускала приватного інвестора до розбудови та управління окремим стратегічним умовним об'єктом лише на визначений час. В Україні основою нормативної бази для здійснення концесійного інвестування є Закон України «Про концесії» від 16 липня 1999 року. Згідно статті 1 зазначеного Закону – «концесія - це надання з метою задоволення громадських потреб уповноваженим органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі юридичній або фізичній особі (суб'єкту підприємницької діяльності) права на створення (будівництво) та (або) управління (експлуатацію) об'єкта концесії (строкове платне володіння), за умови взяття суб'єктом підприємницької діяльності (концесіонером) на себе зобов'язань по створенню (будівництву) та (або) управлінню (експлуатації) об'єктом концесії, майнової відповідальності та можливого підприємницького ризику».

Концесія, а особливо концесія на такий стратегічний об'єкт, є досить привабливою формою інвестиції у випадку, коли державні органи чи органи місцевого самоврядування не хочуть віддавати потенційно прибутковий об'єкт державної чи комунальної власності у – приватні руки. Ця привабливість для держави полягає в наступних аспектах:

залучення сторонніх інвестицій за умови відсутності достатнього та вчасного державного (бюджетного) фінансування;

безкоштовне (за загальним правилом) придбання у власність побудованого чи реконструйованого приватним інвестором (концесіонером) у стислі строки об'єкта;

можливість диктувати приватному інвестору умови концесії при укладанні концесійного договору;

тримання від концесіонера концесійних платежів протягом строку концесії;

можливість постійного та дієвого контролю за діяльністю інвестора при виконанні останнім договору концесії, а також можливість розірвати зазначений договір в передбачених законом випадках;

отримання разом з об’єктом безцінного досвіду управління (менеджменту) ним, що здобутий і напрацьований приватним інвестором.

В той же час, привабливість концесії для приватного інвестора (концесіонера) значно вужче, і полягає лише в наступних аспектах: гарантування мінімального терміну концесії строком не менше 10 років; як правило, тендер на надання об’єкту в концесію надається на досить привабливі для інвестицій об’єкти.

Негативними сторонами концесії для приватного інвестора можуть бути в залежності від конкретних обставин: концесійний конкурс (тендерна процедура) на отримання концесії;

венчурний (ризиковий) характер здійснення інвестицій в концесійний об’єкт – концесіонер здійснює інвестиції на свій ризик;

існуючі обмеження щодо строку концесії; необхідність сплати концесійних платежів незалежно від наслідків господарської діяльності (окрім об’єктів незавершеного та нового будівництва);

об’єкт необхідно повернути власнику після закінчення терміну концесії. Участь в концесії, перш за все, приваблива фінансовим інвесторам, які, на відміну від інвесторів у нерухомість, не зацікавлені в подальшому управлінні інвестиціями невизначений термін.

В сучасних умовах інтенсивно розвивається регіональний ринок будівництва, то інвестори, які вкладають кошти у будівництво виділені в окрему групу інвесторів за однією суттєвою ознакою – кінцевою метою їхніх інвестицій, якою є побудова (реконструкція) об’єкта нерухомості, отримання його у власність для власних потреб чи з метою подальшого отримання рентних платежів (прибутку) від використання такого об’єкта. Як вже зазначалося, інвестори у нерухомість не надто зацікавлені в концесійних інвестиційних проектах з огляду на можливу швидкоплинність концесії.

Від так, участь у венчурному фонді надасть інвестору можливість:

оптимізувати розмір податкового навантаження на суб'єкти господарювання; мінімізувати ризики за рахунок диверсифікації фінансових вкладень, вибору проектів, які відрізняються сферами споживачів чи виробництва, стадіями розвитку, стратегією виходу з проекту;

надавати суб'єктам господарювання позики, не забезпечені заставою, при умові володіння венчурним фондом корпоративними правами цього суб'єкта;

створювати ефективний механізм контролю за діяльністю проінвестованих підприємств за рахунок прямої участі компанії з управління активами венчурного фонду в управлінні такими підприємствами.

Слід також відмітити, що в сучасних умовах венчурні фонди в Україні використовуються для оптимізації управління активами фінансово-промислових холдингів та зниження податкового навантаження, тоді як у світі вони залишаються одним із найважливіших джерел капіталу для компаній, швидке зростання та розвиток яких постійно потребує додаткових зовнішніх інвестицій.

Отже, венчурне фінансування інвестиційних проектів розвитку інфраструктури регіонів – це реальний інструмент розвитку національної економіки. Для вирішення проблем венчурного підприємництва необхідна активна державна політика, спрямована на створення сприятливих умов концесійних проектів інвестування та інфраструктури для реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. Таким чином, інтенсивність та якість розвитку інвестиційної інфраструктури регіону визначається умовами, які було досліджено у роботі.

Проведений аналіз динаміки надходжень обсягів інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності свідчить про їх домінування у сферах: сільського господарства, промисловості, будівництва, транспорту та оптово-роздрібної торгівлі. Аналіз показників, що характеризують інвестиційні можливості банків дозволяє говорити про поступове зменшення в останні роки обсягів інвестицій з боку банківської системи. Проте консолідованим

чинником, який характеризує умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіону є кон'юнктура інвестиційного ринку України.

Аналіз динаміки кон'юнктури інвестиційного ринку країни, обсягів капітальних інвестицій за джерелами фінансування довів, що сучасна кон'юнктура відповідає фазі розвитку й трансформації національної економіки, а одним із пріоритетних напрямів активізації інвестиційного ринку України та диверсифікації інвестиційних ресурсів для реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку регіональної інфраструктури є впровадження венчурного підприємництва.

На основі проведеного аналізу тлумачення сутності венчурного капіталу, джерел та форм венчурного фінансування, у роботі визначено особливості венчурного підприємництва в Україні, як умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів. А проведені дослідження умов розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів країни обґрунтовують необхідність та доцільність концептуалізації інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону.

1.3. Концептуалізація інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів

Формування умов для інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України є одним із пріоритетних векторів сучасності на шляху забезпечення конкурентоспроможності держави та забезпеченні гідного рівня життя населення, в основі яких є підвищення ефективності використання потенціалу регіонів, забезпечення бюджетної самостійності та фінансової достатності регіонального розвитку, розвиток інфраструктури регіонів. Це зумовлює своєчасність та необхідність розробки концептуалізації інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

Теоретичним підґрунтям розробки концептуалізації інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України є теорії: систем та синергетична парадигма наукового пізнання; ендогенного розвитку; державного регулювання; регіоналістики.

Елементи концептуалізації інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України подано на рис. 1.7

При цьому, для формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів слід застосовувати наступні методи:

аналізу літературних джерел – для визначення переліку показників за складовими інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів;

метод апріорного ранжирування – для обробки виявлених точок зору науковців з приводу можливих показників оцінки рівня інвестиційного забезпечення, розвитку інфраструктурних об’єктів та регіональної інвестиційної політики;

статистичний аналіз – для вивчення та групування емпіричних даних і обґрунтування методичного підходу до оцінки рівня інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів;

метод ентропії – для визначення інтегральних показників рівня інвестиційної привабливості регіонів.

В якості принципів інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів слід виділити наступні:

наукової обґрунтованості – оцінка рівня інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів повинна базуватися на наукових методах дослідження та враховувати вимоги об'єктивних законів розвитку;

системності – передбачає розгляд розвитку інфраструктури регіонів як складної системи з сукупністю взаємопов’язаних елементів та об’єктів, що утворюють певну цілісність та підґрунтя для їх інвестиційного забезпечення;

структурність – передбачає оцінку рівня інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів через визначення її структури;

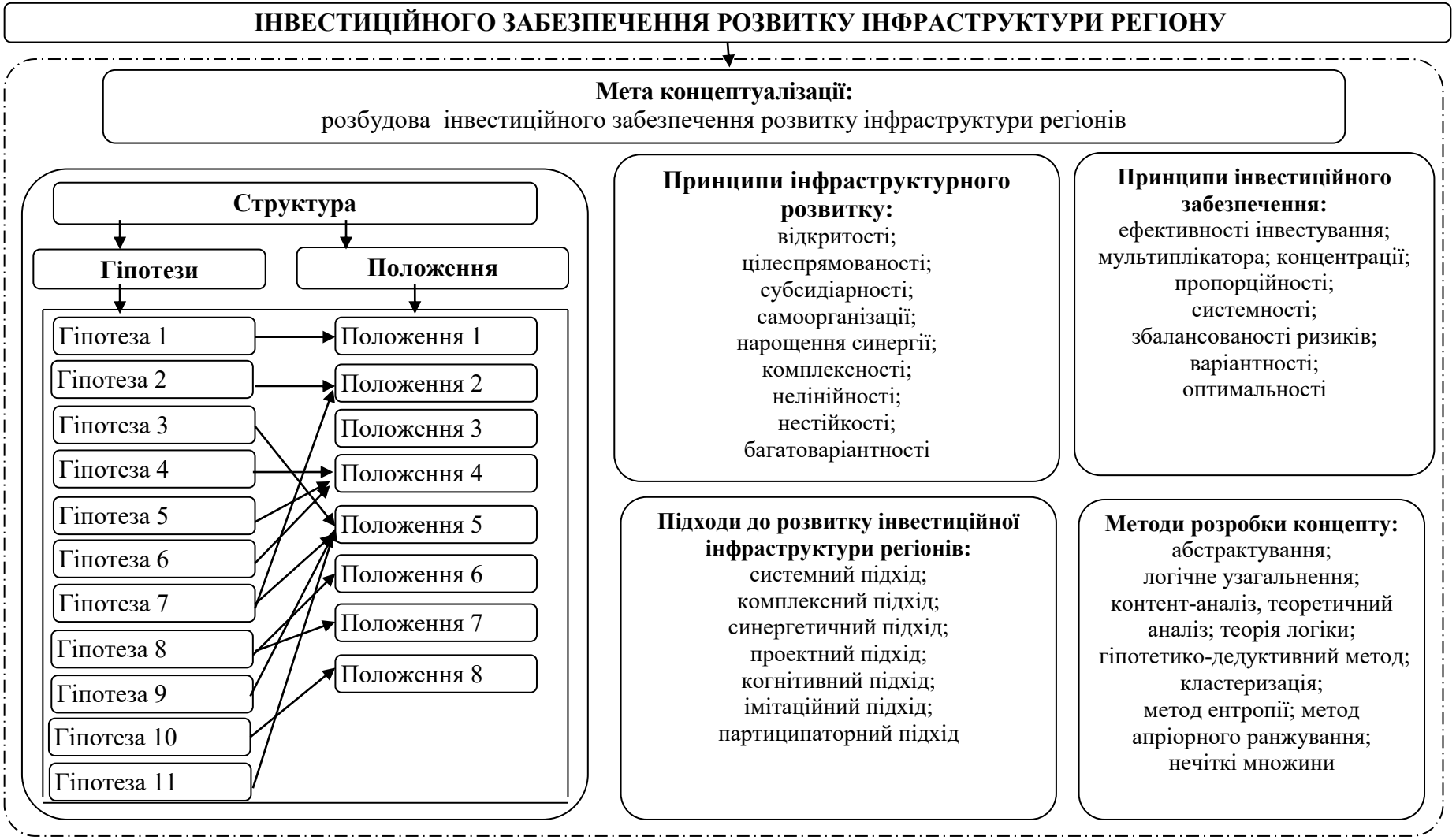

Рис. 1.7. Елементи концептуалізації

інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України

достатності – кількість та структура часткових показників оцінки інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів має забезпечувати комплексну оцінку, достатню для обґрунтованих висновків;

обґрунтованості – полягає в тому, що інформація, на базі якої проводиться оцінка інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів та яка отримана в результаті, має бути суттєвою для розробки коригуючих дій зі стимулювання інвестування.

Концепту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України (рис. 1.8) містить мету, цілі суб’єкти та об’єкти процесу, принципи, завдання, функції та методи.

Розроблений концепт інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону спрямований на формування регіональної інвестиційної політики, яка передбачає за рахунок залучення та використання інвестицій (у тому числі) розвиток загальної інфраструктури регіону на основі посилення його інвестиційної інфраструктури задля підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Проте, особливу увагу слід звернути на фінансове забезпечення інвестування розвитку інфраструктури регіонів, зокрема на традиційному - бюджетне інвестування та не традиційних видах: концесійне інвестування, краудфандинг й краудінвестинг.

Слід зауважити, що для вітчизняного концесійного інвестування характерні наступні особливості, а саме: в концесію передається лише державна та муніципальна (комунальна) власність; цільовий характер концесій, з огляду на недостатність фінансових ресурсів як у держави, так і у органів місцевого самоврядування. Це особливо актуально для капіталомістких, з достатньо тривалими термінами окупності проектів, що мають суспільно та соціально важливе значення. Звичайно, іноді в концесію приватним компаніям передаються вже готові об'єкти для експлуатації і управління, але економічний ефект і користь для держави та суспільства від здійснення великомасштабних інвестиційних проектів на концесійній основі значно вищий.

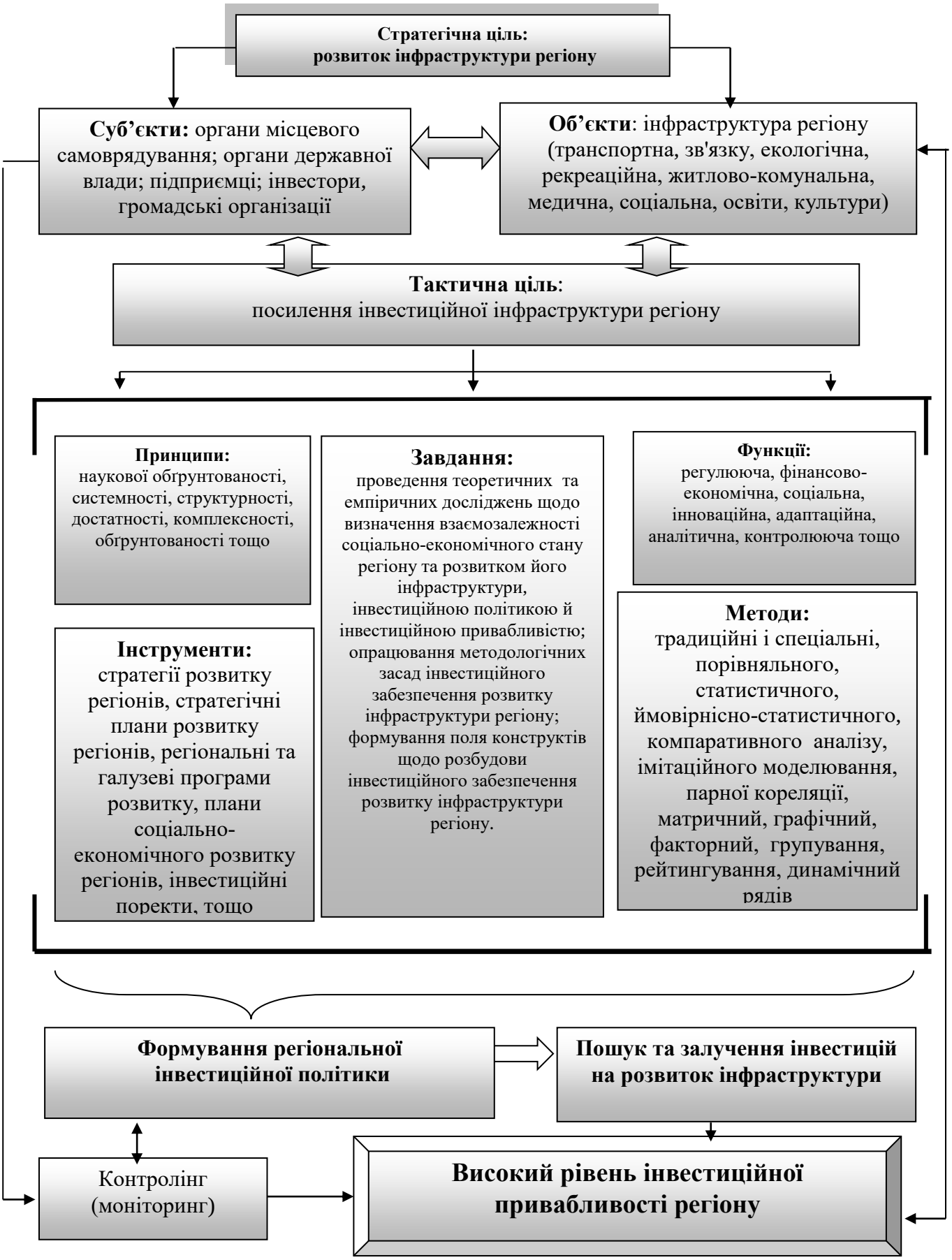

Рис. 1.8. Концепт інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону

Таким чином, доцільно виокремити наступні проблемні аспекти концесійної діяльності в Україні:

концесійне інвестування – це довготермінове капіталовкладення в об’єкти державної форми власності, які в кінці терміну дії концесійного договору переходять у власність держави;

проблематика визначення ефективності від концесійного інвестування;

суперечливість у розрахунках розміру концесійних платежів згідно діючих нормативно-правових актів;

порядок зменшення розміру концесійного платежу на суму нарахованих амортизаційних відрахувань на відновлення основних фондів, отриманих в концесію;

не визначено періодичність проведення експертної оцінки цілісних майнових комплексів, переданих в концесію, оскільки термін передачі в концесію складає від 10 до 50 років, склад та вартість майна протягом такого значного проміжку часу істотно змінюється, а концесійний платіж коригується тільки на загальнодержавні показники індексу інфляції та співвідношення фондовіддачі по галузі та народному господарству в цілому тощо.

Питання щодо диференціації та пошуку альтернативних джерел фінансування інвестиційних проектів є достатньо вагомою проблематикою у сучасній економічній науці, що зумовлює доцільність дослідження та імплементації новітніх технологій капіталовкладення, а саме краудфандингу.

Виходячи з наведених теоретичних засад краудфандингу доцільно виокремити наступні особливості, а саме: краудфандинг – нетрадиційний спосіб капіталовкладення за допомогою відповідного інформаційного забезпечення потрібної аудиторії, а саме користувачів Інтернету та відповідних мереж; наявність нерозвиненої інфраструктури та низького рівня довіри й інтересу з боку можливих вкладників, що обумовлено недостатньою фінансовою грамотністю населення (наприклад, низький рівень освіченості щодо користування банківськими картками в Інтернеті), зумовлюють не значні темпи імплементації краудфандингу в Україні; відсутність в Україні чіткого

правового регулювання краудфандингу, оскільки не має відповідних нормативно-правових актів, що визначали б даний вид діяльності, особливості оподаткування, визначення особливостей інвестування, спонсорства, добродійності чи пожертвувань; високий рівень ризиків, що в значній мірі пов’язано із Інтернет - шахрайством, оскільки під виглядом благодійної ініціативи або інвестиційного проекту може бути організований збір коштів, які в підсумку не дійдуть до заявленого адресата.

Таким чином, перспективи розвитку краудфандингових технологій в Україні є достатньо вагомими не лише у вітчизняній науці, але й у розвитку ІТ сегментів економіки, фінансовій системі України та інвестиційній сфері. Це обумовлено не лише виникненням значного соціального ефекту, який досягається у допомозі розвитку малого і середнього бізнесу при реалізуванні інвестиційних проектів, але й значною інвестиційною привабливістю самого проекту розробки платформи. В Україні краудфандинг слід оцінювати як потенційно перспективний напрям для розвитку, оскільки недостатньо насичений ринок соціальних медіа, які є головним інструментом у цьому методі фінансування, зумовлюють значний інтерес у Інтернет-користувачів та швидкі темпи його розвитку.

Отже, мобільні технології та соціальні мережі створюють новий якісний рівень зручності і дають життя новим бізнес-моделям, які швидко поширюються серед великої кількості користувачів. Доцільно виокремити наступні переваги, при яких підвищується ефективність капіталовкладень від мікроінвесторів та актуалізується створення нових й функціонування існуючих світових краудфандингових платформ, а саме: ефективний спосіб просування - проект, що розміщується в публічних джерелах для залучення фінансування, створює необхідне для своєї популяризації інформаційне поле, а залишені коментарі представляють собою важливу інформацію для ідентифікації потреб ринку (зворотний зв'язок); спосіб перевірки актуальності й затребуваності ідеї (продукту; послуги з боку потенційних споживачів); спосіб залучення декількох тисяч інвесторів з абсолютно різними стартовими сумами та

інтересами. У свою чергу, мікроінвестори отримують можливість отримання практичних навичок (навчання на реальному бізнесі), а також дохід (бонуси від проекту) в разі успіху, при цьому спочатку не накопичуючи критичного обсягу капіталу. Проте, у вітчизняній практиці імплементації краудінвестингових платформ слід особливу увагу приділяти питанням: розроблення і впровадження законодавчо-нормативної бази регулювання даної сфери; ефективного впровадження досвіду та норм законодавства відповідно до світових практик; посилення взаємодії з правоохоронними органами та проведення профілактичних антишахрайських заходів; створення інформаційного ресурсу для населення та впровадження соціального проекту «Протидія кіберзлочинності».

Для досягнення високого рівня розвитку загальної інфраструктури регіону у роботі розроблено концептуальний підхід до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів, який передбачає проведення п’ятиетапного дослідження у відповідності до висунутих гіпотез щодо взаємозалежності соціально-економічного стану регіону від розвитку його інфраструктури, інвестиційної привабливості та інвестиційної політики.

Запропонований концептуальний підхід до інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України є підставою для доведення висунутих гіпотез щодо спроможності регіональних інфраструктурних комплексів до саморозвитку на основі певного рівня соціально-економічного розвитку та наявності відповідного інвестиційного забезпечення за умови поєднання суспільного значення та громадського зацікавлення територіальної громади на засадах ефективної імплементації ДПП; необхідності розробки механізму забезпечення інфраструктурного розвитку та мотивації регіональних органів влади й територіальної громади до активізації дій з мобілізації ресурсних можливостей регіону на основі децентралізації та державного стимулювання саморозвитку регіонів; впровадження державно-громадських і державно-підприємницьких ініціатив на принципах синхронізації дій,

субсидіарності та партиципативного партнерства щодо ефективного використання фінансово-економічних важелів державної регіональної політики.

Побудова концептуального підходу до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури (ІЗРІК) регіонів України передбачає реалізацію наступних послідовних етапів (рис.1.9).

Першим етапом є забезпечення передумов формування гіпотез дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України, що відповідно повинно передбачати наступне:

І. Аналіз економічного простору регіону: аналіз соціально-економічного становища; аналіз складових саморозвитку; аналіз конкурентних переваг; аналіз умов децентралізації та державного-приватного партнерства; аналіз регіональної політики розвитку, стратегій, програм і проектів.

При цьому, можливими показниками для оцінки є: валовий регіональний випуск; валовий регіональний продукт (ВРП); валова додана вартість (ВДВ); валовий чистий прибуток регіону; показники рентабельності; ресурсовіддача виробництва ВРП (ВДВ) на умовну одиницю потенціалу регіону, по галузям, по секторах економіки; затратовіддача виробництва товарів і послуг (ВРП, ВДВ) на 1 грн. поточних витрат (оплата праці, споживання матеріалів тощо) всього і по галузях регіону; обсяги експорту-імпорту товарів-послуг;

обсяг чистого експорту на душу населення; кількість економічно активних підприємств на 10 000 населення; обсяги промислового виробництва; величина доходів населення; обсяг роздрібного товарообороту на душу населення; обсяг виконаних будівельних робіт тощо.

ІІ. Аналіз інфраструктури регіону повинно передбачати аналіз стану інфраструктурного потенціалу за сферами: дорожньо-транспортної; енергетичної; наукової; інформаційно-комунікаційної; зв'язок; соціально-культурної. При цьому, доцільно визначати рівень забезпеченості регіональних потреб у інфраструктурному обслуговуванні, а також умови модернізації інфраструктурного потенціалу з метою інтеграції економіки регіону у глобальний економічний простір на основі інфраструктурної взаємодії..

Рис. 1.9. Концептуальний підхід до для формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України

III. Аналіз інвестиційного потенціалу слід спрямовувати у наступних напрямках: аналіз інвестиційної політики та привабливості; аналіз стану та розвитку інвестиційного клімату. При цьому можливими показниками є: обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення, за видами економічної діяльності та за угрупуваннями країн; обсяг капітальних інвестицій за видами активів, за джерелами фінансування та за видами економічної діяльності тощо. Та аналіз інвестиційної інфраструктури регіону як організаційно-технічної, матеріальної, фінансово-кредитної, інформаційної та інвестиційно-консультативної системи регіону, що сприяють ефективному формуванню, розподілу реальних інвестицій та надання послуг, взаємодію виробників та споживачів фінансових послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами для розвитку регіональної інвестиційної діяльності й комерціалізації інвестиційного процесу.

Другим етапом є структурування основних положень та гіпотез дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України (табл. 1.2)

Таблиця 1.2

Цілі і гіпотези дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України

Об’єкт дослідження	Цілі дослідження	Гіпотези дослідження
Взаємозалежність рівня соціально-економічного становища регіону та інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів	Виявити взаємозалежність між рівнем соціально-економічного становища та інвестуванням розвитку інфраструктури	Гіпотеза 1. Існує тісний взаємозв’язок між ринковою та традиційною моделями розвитку інфраструктури регіону
		Гіпотеза 2. Існує тісний взаємозв’язок між ефективністю інвестиційного забезпечення розвитку ІК та партиципаторним бюджетуванням
		Гіпотеза 3. Вищого рівня спроможності до інвестиційного забезпечення розвитку ІК досягають регіони із вищим рівнем його соціально-економічного становища

Продовження табл. 1.2

Об’єкт дослідження	Цілі дослідження	Гіпотези дослідження
		Гіпотеза 4. Заходи механізму інвестиційного забезпечення розвитку ІК виступають підґрунтям стійкого соціально-економічного розвитку регіонів
Взаємозв’язок рівня розвитку ІР та інвестиційною привабливістю регіонів	Виявити взаємозалежність між рівнем функціонування та розвитку інфраструктурних об’єктів та інвестиційною привабливістю регіонів	Гіпотеза 5. Фінансові результати інвестиційних проектів розвитку ІК регіонів базуються на принципах максиміну
		Гіпотеза 6. Вищого рівня інвестиційного забезпечення розвитку ІК досягають регіони, які використовують інструментарій когнітивного підходу для визначення інвестиційної привабливості
		Гіпотеза 7. Існує тісний взаємозв’язок між рівнем інвестування у розвиток ІК та рівнем інвестиційної привабливості регіону
Заходи інвестиційної політики і розвитку ІР	Виявити вплив інвестиційної політики регіону і рівнем розвитку інфраструктурних об’єктів	Гіпотеза 8. Вищого інвестиційного забезпечення розвитку ІК досягають регіони, які застосовують інструменти проектного та системного підходів
		Гіпотеза 9. Вищого інвестиційного забезпечення розвитку ІК досягають регіони, які застосовують заходи кластеризації та просторової асиметрії
		Гіпотеза 10. Вищого рівня інвестування розвитку ІК досягають регіони, що застосовують інструментарій концепції інвестиційного контролінгу та моніторингу
		Гіпотеза 11. Існує тісний взаємозв’язок між рівнем інвестиційного забезпечення розвитку ІК та співвідношенням його складових

Положення 1. Інфраструктура регіону є складною системою здатною до розвитку на основі мобілізації потенційних можливостей її елементів та отримання синергетичного ефекту при застосуванні проектного підходу у реалізації інвестиційних проектів інфраструктури регіону.

Системний підхід дозволяє розглядати інфраструктурний комплекс регіону як сукупність взаємозалежних та взаємопов'язаних елементів, в якості яких виступають ресурси, а також процеси, соціальні й політичні відносини між ними.

В якості положень концепції інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону виділено наступні:

Саме проектний підхід у реалізації стратегічних пріоритетів розвитку інфраструктури регіонів сприяє підвищенню ефективності діяльності органів місцевого самоврядування, зокрема: формуванню більш гнучкої матричної (проектної) організаційної структури управління, що здатна своєчасно реагувати на зміни внутрішнього та зовнішнього середовища; отриманню громадою «готового продукту» – кінцевого результату проекту, за яким можна оцінити ступінь задоволеності певної потреби або групи потреб, тобто чітко визначити, чи досягнута мета управління та якою мірою; формуванню стратегії цільового раціонального використання проектних ресурсів (людських, матеріальних, фінансових тощо) згідно з планом реалізації муніципального проекту розвитку та ефективного управління ними, що є необхідною умовою досягнення кінцевого результату; здійсненню рефлексії або зворотного зв'язку безпосередньо через населення міста (громадські слухання, соціологічні опитування тощо).

Положення 2. Наявність ресурсів регіону, що відповідають його конкурентним перевагам є підґрунтям для розвитку інфраструктури регіону.

Положення 3. Рівень соціально-економічного розвитку регіону визначає його спроможність до розвитку інфраструктури регіону.

Положення 4. Рівень інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів визначається співвідношення та взаємозалежністю

його складових: інвестиційного потенціалу регіонів, розвитком інвестиційної інфраструктури та державною інвестиційною політикою.

Положення 5. Стійкий соціально-економічний розвиток регіонів вимагає розробки механізму забезпечення розвитку інфраструктурного комплексу.

Положення 6. Досягнення стійкості соціально-економічного розвитку регіонів України потребує перенесення акцентів з державної підтримки регіонального розвитку на державне стимулювання розвитку інфраструктурного комплексу.

Положення 7. Розвиток інфраструктури регіону можливий при належному фінансовому забезпеченні повноважень органів місцевого самоврядування. Ефективність управління наявним ресурсами регіону вимагає наявності певних повноважень органів місцевого самоврядування з управління розвитком регіону та належного фінансового забезпечення, що можливе за рахунок ДПП.

Положення 8. Обсяги інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури залежать від ступеня розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів.

Третім етапом є формування положень дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України, що відповідно становить:

теоретичні основи інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури;

інструментарій та умови інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

Четвертим етапом є методологічні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону:

методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів;

підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону;

підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів;

послідовність побудови когнітивної карти інвестиційної привабливості регіонів;

підхід до імітаційного моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

П'ятим етапом є розробка конструкту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів:

порядок розрахунку індексу інвестиційної привабливості регіону;

партиципаторна модель (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону;

управлінський супровід розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Розроблений концептуальний підхід до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів було покладено в основу даного наукового дослідження який передбачає проведення п'ятиетапного дослідження у відповідності до висунутих логічно-пов'язаних гіпотез щодо взаємозалежності соціально-економічного стану регіону, розвитку його інфраструктури, інвестиційною політикою регіону.

Висновки до розділу 1

За результатами теоретичних досліджень наукових підходів до трактування сутності понять «інфраструктура» та «інфраструктура регіону» було встановлено, що є неоднозначності та відмінності у розумінні цих понять збоку науковців. Сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені, конкретизуючи економічну природу інфраструктури, зокрема інфраструктури регіону, приходять до висновку, що її найсуттєвішою ознакою в умовах ринкової економіки є роль у створенні загальних передумов відтворювального процесу та загальних умов росту суспільного виробництва, який має відбуватися, у тому числі, завдяки залученню інвестицій. У зв'язку з цим у роботі було виокремлено та досліджено такий вид інфраструктури регіону як інвестиційна, та аргументовано, що інвестиційна інфраструктура регіону сприяє залученню інвестицій до регіону, а також використанню за правилами визначеними державою та її регуляторними органами.

У роботі визначено системні елементи (інститути) інвестиційної інфраструктури регіону та наголошено, що інвестиційна інфраструктура регіону це система спеціалізованих інститутів основного, допоміжного й організаційно-технічного призначення та їх територіально організованих мереж, які створюються для консолідації активів регіону, оптимального використання його інвестиційного потенціалу й взаємоузгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу регіону.

Актуальність удосконалення державної політики з розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, яка обґрунтовано в роботі, стало передумовою формального опису цього процесу розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, який містить такі послідовні кроки: дослідження економічного простору регіону, дослідження інфраструктури регіону, дослідження інвестиційної інфраструктури регіону, моделювання розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Інтенсивність та якість розвитку інвестиційної інфраструктури регіону визначається умовами, які було досліджено у роботі. Проведений аналіз динаміки надходжень обсягів інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності свідчить про їх домінування у сферах: сільського господарства, промисловості, будівництва, транспорту та оптово-роздрібної торгівлі. Аналіз показників, що характеризують інвестиційні можливості банків дозволяє говорити про поступове зменшення в останні роки обсягів інвестицій з боку банківської системи. А обсяг кредитних вкладень банківської системи у капітальних інвестиціях за джерелами інвестування скоротився з 13,9 % у 2013 р. до 7,5 % у 2015 р. та 7,2 % у 2016 р. Утім визначальним чинником, який характеризує умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіону є кон'юнктура інвестиційного ринку України.

Аналіз динаміки кон'юнктури інвестиційного ринку країни, обсягів капітальних інвестицій за джерелами фінансування довів, що сучасна кон'юнктура знаходиться на фазі підйому (активізації) кон'юнктури, а одним із пріоритетних напрямів активізації інвестиційного ринку України та диверсифікації інвестиційних ресурсів для реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку регіональної інфраструктури є впровадження венчурного підприємництва. На основі проведеного аналізу наукових підходів щодо тлумачення сутності венчурного капіталу, джерел та форм венчурного фінансування у роботі визначено особливості венчурного підприємництва в Україні, як умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів та шляхи оптимізації венчурного фінансування інвестиційних проектів розвитку інфраструктури регіонів України.

Узагальнення результатів досліджень теоретичних засад розвитку інфраструктури регіону та умов розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів країни стало підгрунттям для розробки концепту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону.

Розроблений концепт інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону спрямований на формування регіональної інвестиційної

політики, яка передбачає за рахунок залучення та використання інвестицій (у тому числі) розвиток загальної інфраструктури регіону на основі посилення його інвестиційної інфраструктури задля підвищення інвестиційної привабливості регіону.

Для досягнення високого рівня розвитку загальної інфраструктури регіону у роботі розроблено концептуальний підхід до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів, який передбачає проведення п’ятиетапного дослідження у відповідності до висунутих логічно-пов’язаних гіпотез щодо взаємозалежності соціально-економічного стану регіону, розвитку його інфраструктури, інвестиційною політикою регіону. У роботі систематизовано гіпотези та цілі дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України.

Розроблений концептуальний підхід до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів було покладено в основу даного наукового дослідження за результатами якого розроблено конструктивний інструментарій для розбудови інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів з урахуванням вимог сучасності.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [144; 147-149; 151-153; 156; 157; 160; 161; 163; 164; 166; 168; 170; 171; 173; 350].

РОЗДІЛ 2
ІНВЕСТИЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1. Тенденційність розвитку інфраструктури регіонів

Згідно з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року процес формування та реалізації державної політики регіонального розвитку повинен базуватися на засадах запровадження системи постійного моніторингу, аналізу та оцінки екзогенних (зовнішніх) та ендогенних (внутрішніх) факторів впливу на регіональний розвиток. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385, фіксує проблему нерозвинутості соціальної та виробничої регіональної інфраструктури, яка визначається як одна з пріоритетних до вирішення у сфері державної політики регіонального розвитку [230].

Слід відмітити, що методологія оцінки рівня інфраструктурного забезпечення має на меті визначити її сутнісні характеристики, склад та динаміку функціонування, що зумовлює необхідність використання сукупності показників виробничої та соціальної інфраструктури [105].

Для більш детального аналізу забезпечення передумов формування гіпотез дослідження інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктури регіону згідно з концепцією формування стратегічних напрямів інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України (п. 1.3 Розділ I) пропонується розглянути різноманітні методології оцінки та показники аналізу економічного простору регіону; аналізу інфраструктури регіону та аналізу інвестиційного потенціалу регіону.

У сучасній економіці широко використовується методологія моніторингу інфраструктури, розраховано відповідно до індикаторів інфраструктури, розроблених Європейським банком реконструкції та розвитку. Метою даного

дослідження є надання регулярного глибокого аналізу реформування шести ключових секторів інфраструктури: електроенергетики, газу, водопостачання, телекомунікацій, залізничного транспорту, автомобільних доріг. В Україні розроблено адаптований до вітчизняних умов моніторинг інфраструктури, який готується Інститутом Економічних Досліджень та Політичних Консультацій, який оцінює стан та динаміку процесу реформ [196].

Індикатори інфраструктури національної економіки є найважливішими показниками, що ілюструють рівень її інфраструктурного розвитку. За ними можна дослідити основні тенденції та динаміку розвитку інфраструктури. Саме індикатори відображають зміни на рівні розвитку її функціональних підрозділів. На основі системи індикаторів можна сформувати систему моніторингу розвитку інфраструктури як на глобальному, національному, так і на регіональному рівні, що дасть змогу своєчасно виявити існуючі диспропорції [271, с. 12]. Моніторинг індикаторів має виключно важливе значення в умовах економічної кризи, соціально-політичної нестабільності та напруженості у суспільстві, підвищеної динамічності показників, що характеризують ці процеси [190, с. 15].

Зокрема, згідно даних аналітичного дослідження інфраструктури регіонів України [105] для визначення рівня інфраструктури пропонується використання наступних показників:

1) Виробнича інфраструктура: транспортна складова; складова зв’язку; природоохоронна (екологічна) складова; рекреаційна складова.

2) Соціальна інфраструктура: складова житлово-комунального господарства; освітня складова; медична складова; складова соціального забезпечення; культурна складова.

При цьому було досліджено стан таких дев’яти підсистем: транспортної (7 показників); зв’язку (6 показників); екологічної (2 показника); рекреаційної (6 показників); житлово-комунального господарства (3 показника); освіти (10 показників); медичної (4 показника); соціального забезпечення (5 показників); культурної (6 показників). Необхідно відзначити, що у дослідженні, при оцінці

інфраструктури в регіонах, показники підсистем відрізнялися. Деякі дані були наведені за попередні роки від 2013 року. Інколи показники порівнювалися із минулими роками.

Зокрема, при аналізуванні розвитку й інвестування інфраструктури регіонів України (обрано Західні регіони: Львівська, Тернопільська, Закарпатська, Чернівецька та Івано-Франківська області), а також оцінці характеру впливу показників інвестиційної діяльності на параметри соціального та економічного розвитку регіонів, на основі статистичної інформації [231; 232] було встановлено (Додаток Б табл. Б.4-Б.8):

– В цілому спостерігається відносна стабільність в розвитку інфраструктури Львівської області з незначними позитивними зрушеннями в сфері зв’язку, житлового будівництва, туристично-рекреаційної інфраструктури і культури. Ключовими проблемами залишається незадовільний рівень інфраструктурного забезпечення сільських територій, що проявляється у критичному стані доріг, відсутності систем водопостачання та водовідведення, низьких показниках забезпечення об’єктами соціальної інфраструктури (у першу чергу – брак дошкільних навчальних закладів). Незадовільним є транспортно-експлуатаційний стан частини автомобільних доріг та недостатній рівень забезпечення інформаційно-комунікаційною інфраструктурою, насамперед у сільській місцевості. Незважаючи на відносно стабільну у порівнянні з іншими регіонами України ситуацію щодо стану довкілля, в області потребують вирішення екологічні проблеми із забруднення атмосферного повітря та водних ресурсів, неналежним поводженням та накопиченням побутових і промислових відходів, порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму річок області, підтоплення територій.

– Рівень розвитку інфраструктури Івано-Франківської області за 2015 рік є низьким. Це свідчить про певні проблеми управління розвитком інфраструктури на місцевому рівні. Розвиток інфраструктури Івано-Франківщини повинен охоплювати специфіку регіонального планування, особливості соціально-економічного розвитку та бути спрямованим на

вирішення нагальних проблем. Дослідження рівня інфраструктурного розвитку Івано-Франківської області показало, що інтенсивнішого покращення потребують сфери житлово-комунального господарства, підсистема транспорту та складова зв'язку, освітньої та медичної складової.

– Практично по усім інтегральним індексам показники Тернопільської області є вищими ніж відповідні середні показники по Україні, а показник індексу розвитку складової житлово-комунального господарства по Тернопільській області більш ніж у два рази перевищує середній показник по державі. Нижче у таблиці подано порівняльну інформацію показників індексів розвитку інфраструктури Тернопільської області з відповідними показниками в середньому по Україні. За результатами проведеного дослідження, рівень індексу розвитку інфраструктури Тернопільської області становить 1,22756. За результатами аналізу даних 2014-2015 років, Тернопільщина посіла 2 місце за рівнем розвитку інфраструктури серед усіх областей України.

– На підставі описаних показників визначено інтегральний індекс розвитку інфраструктури Закарпатської області, який становить 1,01799 і є низьким. Характерно, що з складових розвитку інфраструктури високий індекс розвитку є лише у складової зв'язку, а середній - складової ЖКГ. Решта складових характеризуються низьким рівнем розвитку. Проаналізувавши отримані результати можна відзначити, що переважно розвиток інфраструктури практично не відбувається, або проходить дуже повільно. Для ефективного використання транзитного потенціалу області необхідно привести якість ключових автомобільних доріг області до належного рівня, особливо, за напрямками міжнародних та національних транспортних коридорів, що дозволить суттєво збільшити вантажообіг в регіоні. Перспективним виглядає анонсоване будівництво автомагістралі Долина - Міжгір'я, яке дозволить значно активізувати вантажні та пасажирські перевезення в даному напрямку. Завершення робіт і своєчасний запуск другого Бескидського тунелю дозволить збільшити обсяг пасажирських та вантажних залізничних перевезень. Окремим пунктом слід зазначити відновлення роботи аеропорту «Ужгород».

– Динаміка розвитку інфраструктури Чернівецької області у відповідності до запропонованої методики є однією з найвищих по Україні — у загальному рейтингу Чернівецька область посіла 3 місце. Таке місце Чернівецької області забезпечило 14,87% зростання розрахованого індексу, в той час як в середньому по Україні відбулось зростання на 6,15%. Перше та друге місце займають відповідно Кіровоградська область з 24,28% зростання та Тернопільська область — з 22,76%. Хоча з інтегрованим індексом динаміки інфраструктури 1,149 Чернівецька область і вийшла на 3 місце в Україні, проте деякі складові вимагають пильної уваги. Зокрема, такої уваги вимагає транспортна складова. Чернівецька область є прикордонним регіоном, має транзитний потенціал, добре забезпечена транспортною інфраструктурою на душу населення, проте стан транспортної інфраструктури не відповідає потребам області.

Оцінка визначення рівня розвитку інфраструктури Західних регіонів України за дев'ятьма видами (транспортна; зв'язку; екологічної; рекреаційної; житлово-комунального господарства; освіти; медичної; соціального забезпечення; культурної) на основі даних [105] представлено на рис. 2.1.

При цьому, слід відмітити, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. № 827 «Деякі питання фінансування програм та проектів регіонального розвитку» [228], відповідно до частини шостої статті 23 Бюджетного кодексу України [43] було передано бюджетні призначення, передбачені у 2016 році у спеціальному фонді державного бюджету Міністерству фінансів за програмою 3511650 «Реалізація програм допомоги Європейського Союзу», в сумі 652500 тис. гривень, які отримані від Європейського Союзу у рамках виконання Угоди про фінансування Програми підтримки секторальної політики - Підтримка регіональної політики України, Міністерству регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства для здійснення заходів щодо підтримки реалізації реформ у сфері регіонального розвитку і сприяння децентралізації влади.

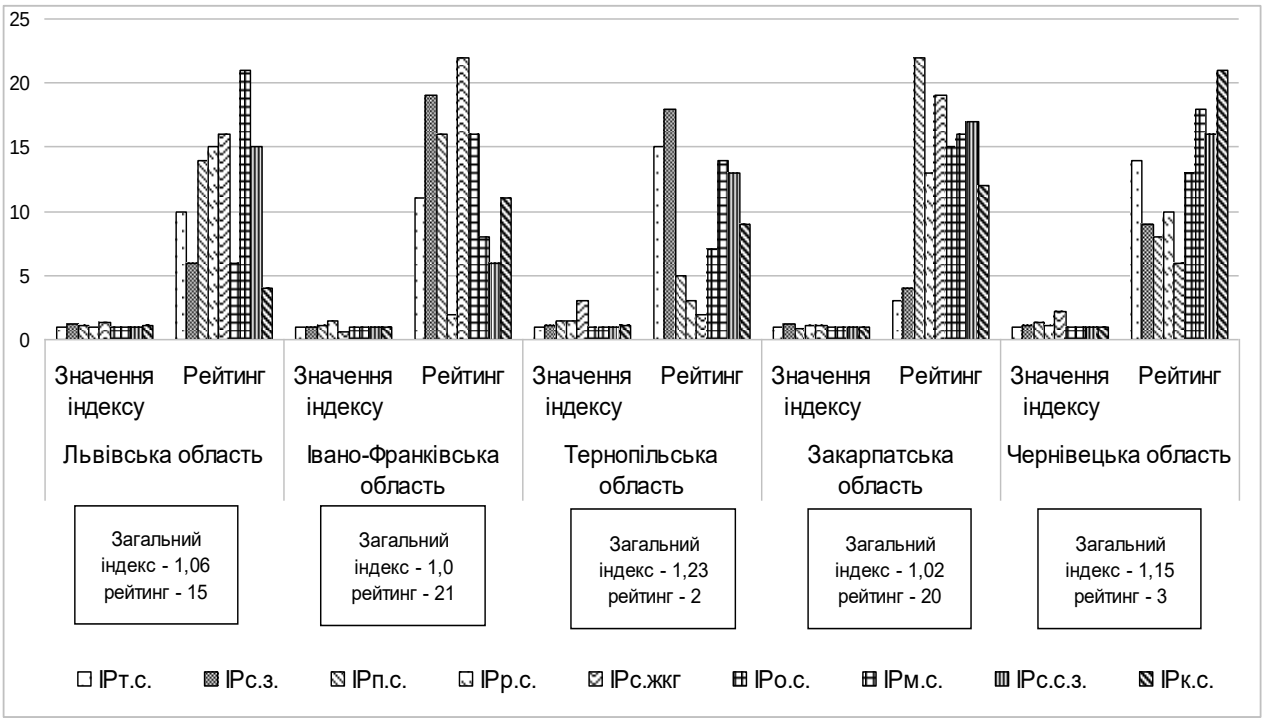

Рис. 2.1. Індекс та рейтинг рівня розвитку інфраструктури Західних регіонів України у 2017 році

Зокрема, аналізуючи розподіл коштів ДФРР протягом 2015-2017 рр. (Додаток Б табл. Б.9) щодо фінансування програм та проектів регіонального розвитку [193] слід відмітити (рис. 2.2): державна підтримка розвитку регіонів України на інфраструктурні проекти у 2017 році становитиме 18,5 млрд гривень. Від так, держава мотивуватиме сільські території, інвестуючи у проекти інфраструктури через субвенції для об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та через держфонд регіонального розвитку.

При цьому основні напрямки у 2017 році повинні бути спрямовані на власні доходи місцевих бюджетів громад, які сьогодні сягнули 173,5 млрд гривень, що потенційно і є можливостями для реалізації стратегій розвитку територій і впровадження проектів. Протягом 2017 року за рахунок державної підтримки регіонального розвитку в регіонах у реалізовано 2,8 тисячі інфраструктурних проектів.

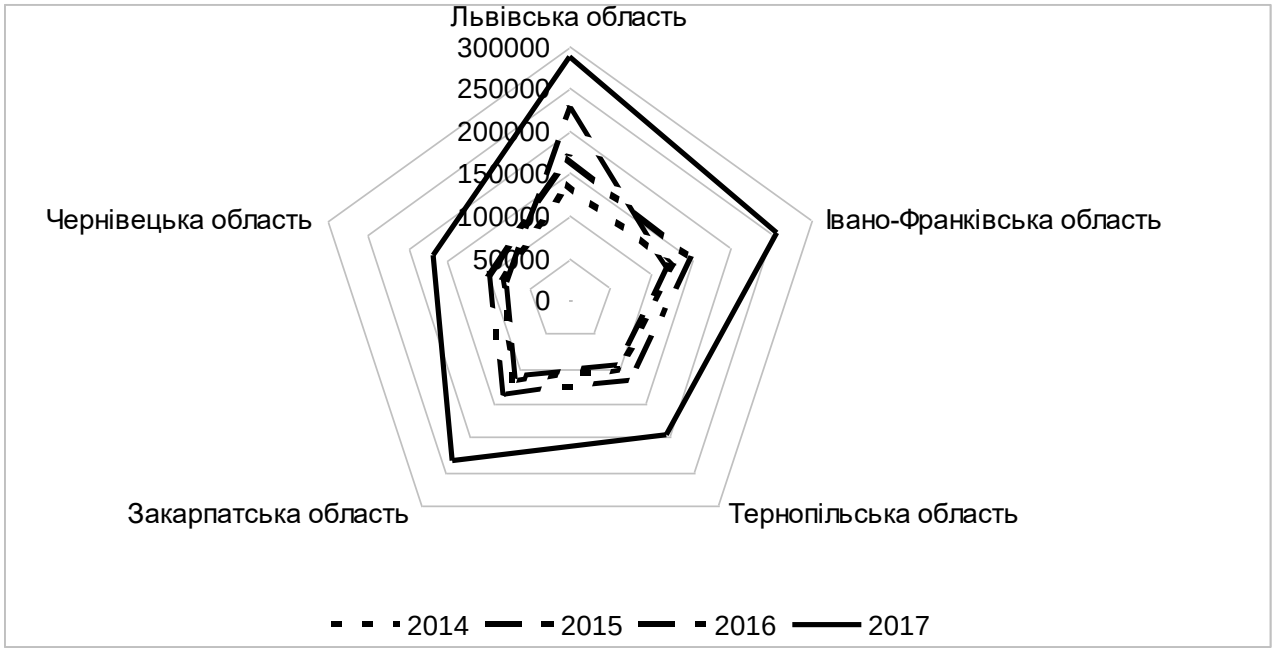

Рис. 2.2. Результати фінансування ДФРР програм та проектів регіонального розвитку Західних регіонів України, тис. грн.

Це майже 800 інвестиційних проектів у рамках держфонду регіонального розвитку на суму 3,5 млрд грн. В рамках субвенції на розвиток інфраструктури ОТГ було реалізовано понад 2000 проектів на суму майже 1,5 млрд грн. Згідно даних міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України протягом 2016 року оцінка розвитку інфраструктури здійснюється за наступними показниками напряму (Додаток Б таблиця Б.5-Б.6):

1 - Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення в регіоні, кілометрів на тис. кв. кілометрів;

2 - Обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн кілометрів на 1000 осіб населення;

3 - Частка міських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, відсотків до загальної кількості таких домогосподарств;

4 - Частка сільських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, відсотків до загальної кількості таких домогосподарств;

5 - Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року;

6 - Загальна площа житлового фонду у розрахунку на одну особу населення, кв. метрів.

За 2016 рік показник щільності автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення у порівнянні з попереднім роком залишився незмінним, і в середньому по країні склав 278,2 кілометрів на тис. кв. кілометрів (рис. 2.3).

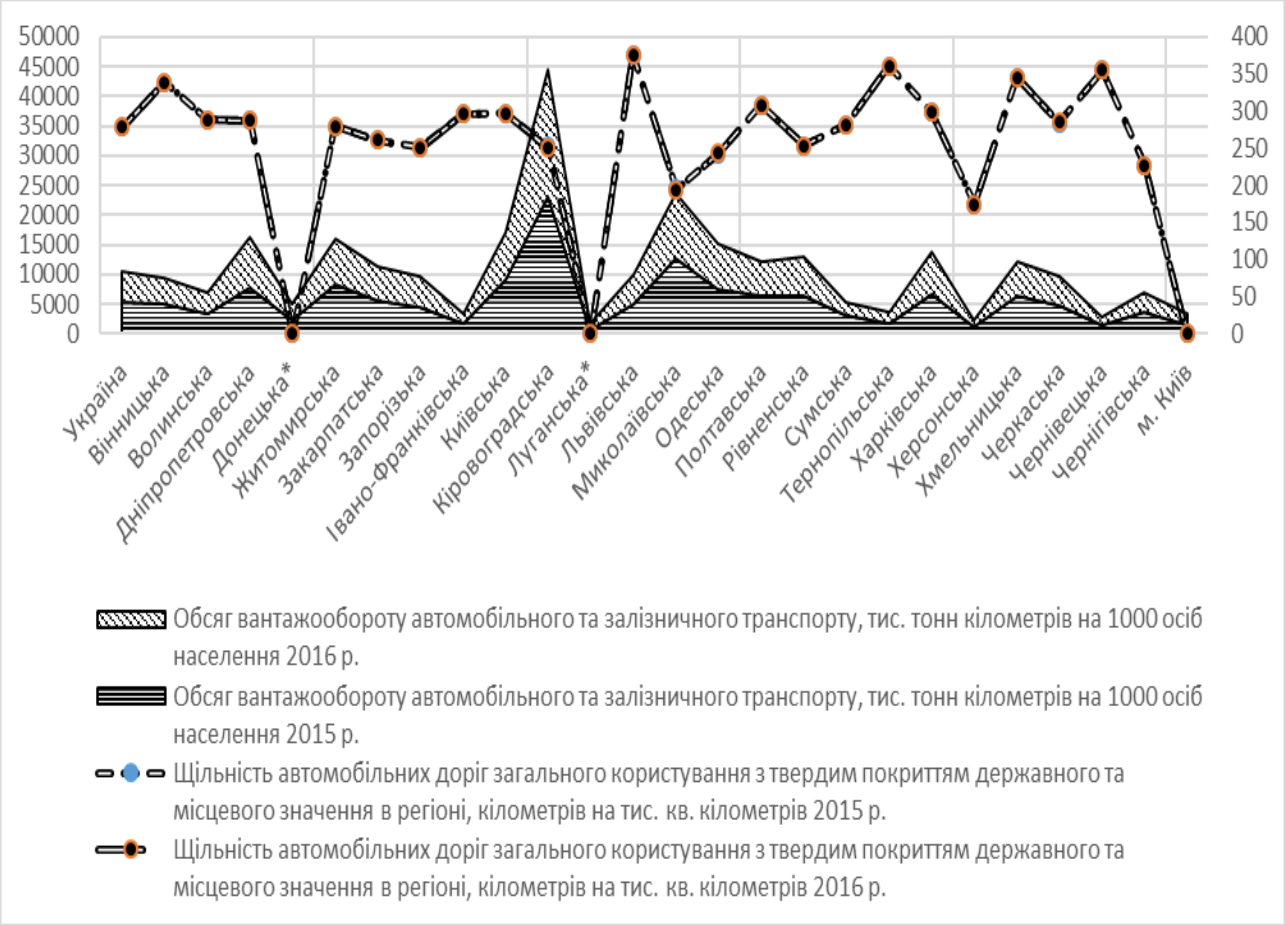

Рис. 2.3. Динаміка показників функціонування транспортної інфраструктури України, 2015-2016 рр.

У регіональному розрізі цей показник коливався в межах від 376,2 кілометрів на тис. кв. кілометрів у Львівській області до 174,3 у Херсонській області. Загалом, обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного

транспорту у минулому році дещо скоротився у порівнянні з відповідними показниками попереднього року, і за підсумками 2016 року в середньому по країні склав 5217,8 тис. тонн-кілометрів на 1000 осіб населення (у 2015 році 5241,7 тис. тонн-кілометрів на 1000 осіб населення). Негативна тенденція щодо скорочення обсягу вантажообороту спостерігалася у 13 областях України. Зокрема показники знизились по Кіровоградській (до 21329,3 тонн на ткм проти 23178,1 тонн на ткм), Миколаївській (до 10975,6 тонн на ткм проти 12580,2 тонн на ткм), Сумській областях (до 2174,1 тонн на ткм проти 3177,2 тонн на ткм). В той же час спостерігається зростання показників по південносхідних областях: Дніпропетровській (до 8545,0 тонн на ткм проти 7764,1 тонн на ткм), Запорізькій (до 5176,1 тонн на ткм проти 4474,9 тонн на ткм), Донецькій (до 2750,5 тонн на ткм проти 2268,6 тонн на ткм) та Черкаській (до 5104,0 тонн на ткм проти 4633,4 тонн на ткм).

Аналіз стану підключення домогосподарств до мережі Інтернет свідчить, що цей показник суттєво варіюється у регіональному розрізі (рис. 2.4). Серед міських домогосподарств найбільша кількість із домашнім підключенням до мережі Інтернет спостерігається у Києві (79,8% до загальної кількості таких домогосподарств, 1 місце), Хмельницькій (76,6%, 2 місце), Тернопільській (76,0%, 3 місце), Чернівецькій (74,5%, 4 місце) та Закарпатській (72,3%, 5 місце) областях, а відповідно найменша – у Рівненській (48,2%, 25 місце), Донецькій (49,1%, 24 місце) та Луганській (50,2%, 23 місце) областях. Лідируючі позиції щодо підключених до мережі Інтернет домогосподарств, які розташовані у сільській місцевості, за звітний період зайняли відповідно Закарпатська (50,7%, 1 місце), Івано-Франківська (40,1%, 2 місце), Донецька (34,5%, 3 місце), Тернопільська (33,5%, 4 місце) та Миколаївська (33,3%, 5 місце) області. Загалом по країні частка міських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, у 2016 році зросла до 62,1% (у 2015 році – 61,3%), а сільських домогосподарств – до 27,2% (22,2% у 2015 році).

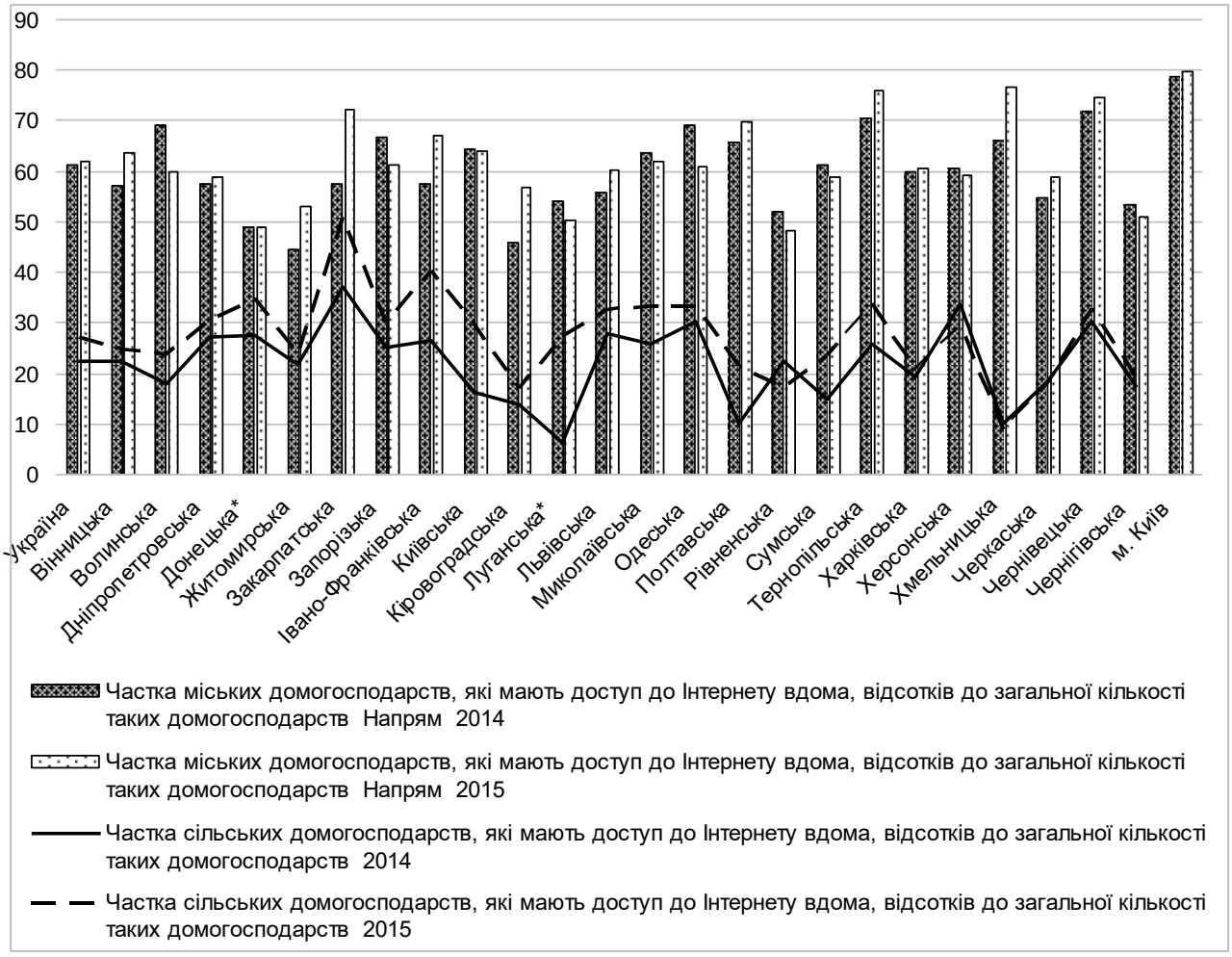

Рис. 2.4. Динаміка показників функціонування інформаційної інфраструктури України, 2014-2015 рр.

За підсумками 2016 року, порівняно з 2015 роком, спостерігалося скорочення на 15,2 % обсягу прийнятого в експлуатацію житла (у 2015 році – зростання на 13,4%) (рис. 2.5). Скорочення обсягу будівництва житла спостерігалось у 20 регіонах, з них суттєво зменшився показник у Луганській (на 68,2%, 25 місце), Кіровоградській (на 54,2%, 24 місце), Тернопільській (на 51,1%, 23 місце), Полтавській (на 48,6%, 22 місце) та Чернігівській (на 44,3 %, 21 місце) областях. Водночас, позитивна динаміка збільшення обсягу прийнятого в експлуатацію житла мала місце у 5 регіонах (у 2015 році – у 18 регіонах), а саме: в Донецькій (на 32,6%), Харківській (на 22,4%), Волинській (на 10,6%), Київській (на 10,5%) та Запорізькій (на 6,7%) областях [64].

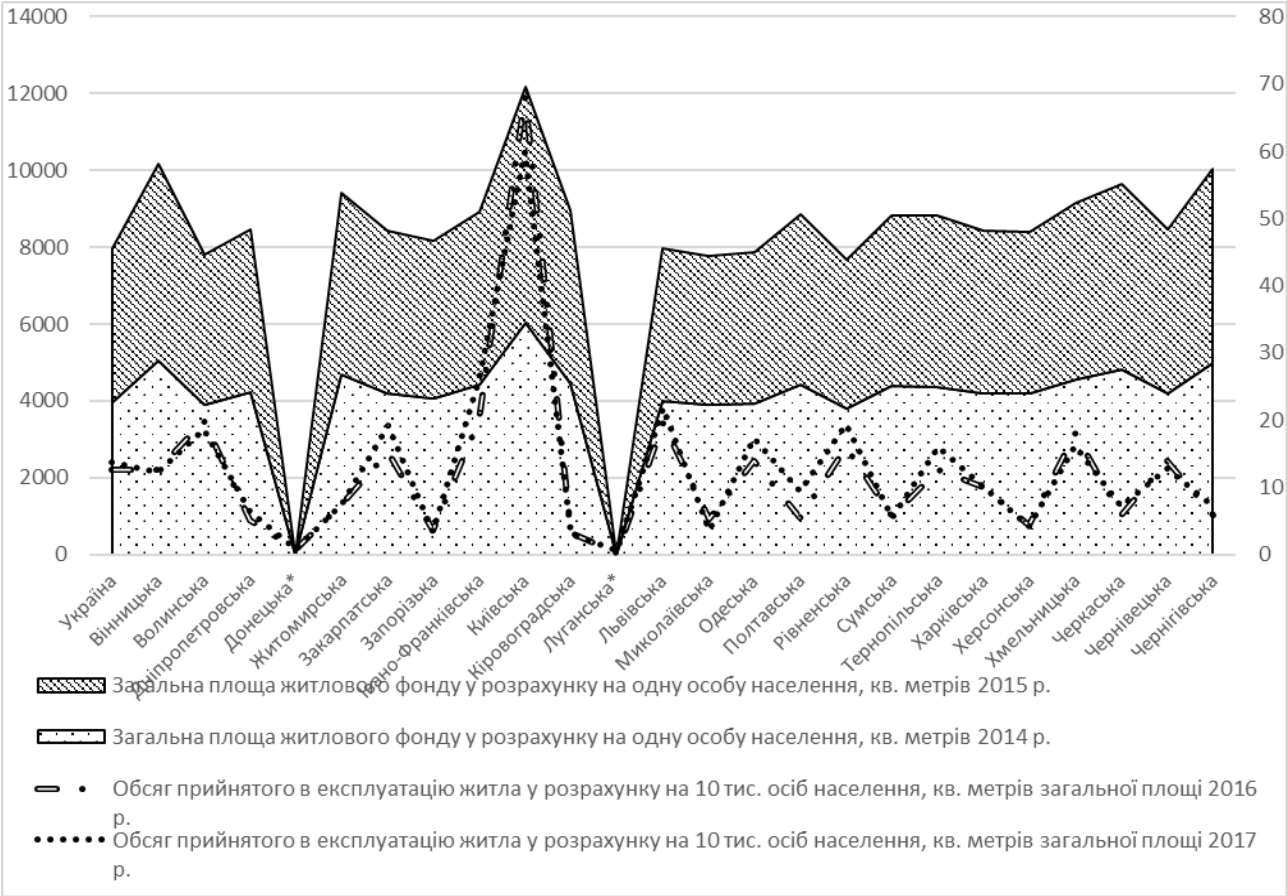

Рис. 2.5. Динаміка показників функціонування інженерно-технічної інфраструктури України, 2014-2016 рр.

При цьому, згідно даних міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України протягом 2017 року оцінка розвитку інфраструктури здійснюється за наступними показниками напряму (Додаток Б табл. Б.7-Б.8):

Показники напряму:

1 - Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року;

2 - Обсяг прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. осіб населення, кв. метрів загальної площі;

3 - Обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн-кілометрів на 1000 осіб населення.

Оцінка за напрямом «Розвиток інфраструктури» проводилась за 3 показниками, що характеризують ситуацію у сфері житлового будівництва та обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту.

За підсумками січня-грудня 2017 року, порівняно з відповідним періодом 2016 року, спостерігалося збільшення на 9,0% обсягу прийнятого в експлуатацію житла (у січні-грудні 2016 року – зменшення на 15,2%). 13 Збільшення обсягу будівництва житла спостерігалось у 13 регіонах, з них найбільше у Луганській (у 3,0 раза, 1 місце), Полтавській (у 1,7 раза, 2 місце), Івано-Франківській області та м. Києві (на 29,9%, 3-4 місце) та Одеській області (на 25,1%, 5 місце). Водночас, негативна динаміка зменшення обсягу прийнятого в експлуатацію житла мала місце у 12 регіонах, від -1,7% у Житомирській до -30,7% у Миколаївській області (за 12 місяців 2016 року – у 20 регіонах) (рис. 2.6).

Оцінка обсягів вантажних перевезень автомобільним та залізничним транспортом свідчить про збільшення у звітному періоді обсягів перевезень у 19 регіонах. Зокрема, значно зросли показники перевезень у Вінницькій (на 28,4%), Сумській (на 23,2%) та Чернігівській (на 22,8%) областях.

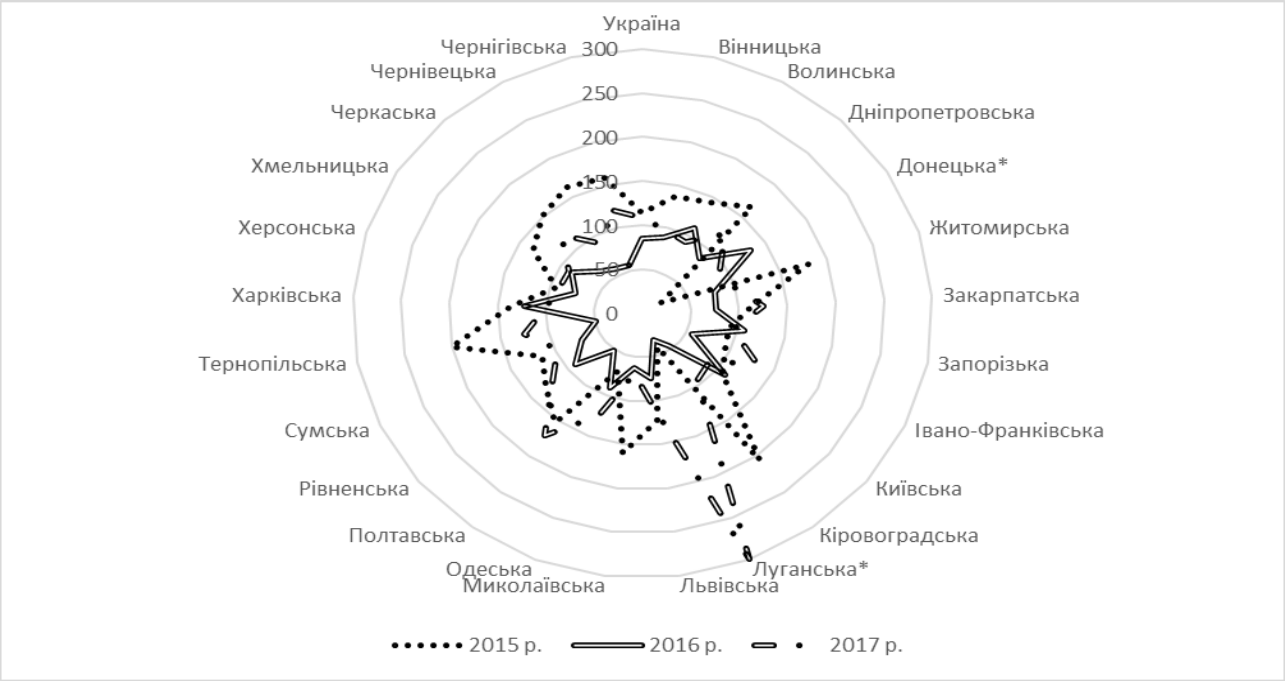

Рис. 2.6. Динаміка темпів зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до попереднього року, 2015-2017 рр.

Скорочення обсягу вантажообороту спостерігалася у 6 регіонах України. Найбільше показники знизились у Луганській (на 50,9%), Донецькій (на 28,2%) та Івано-Франківській (на 9,5%) областях (рис. 2.7).

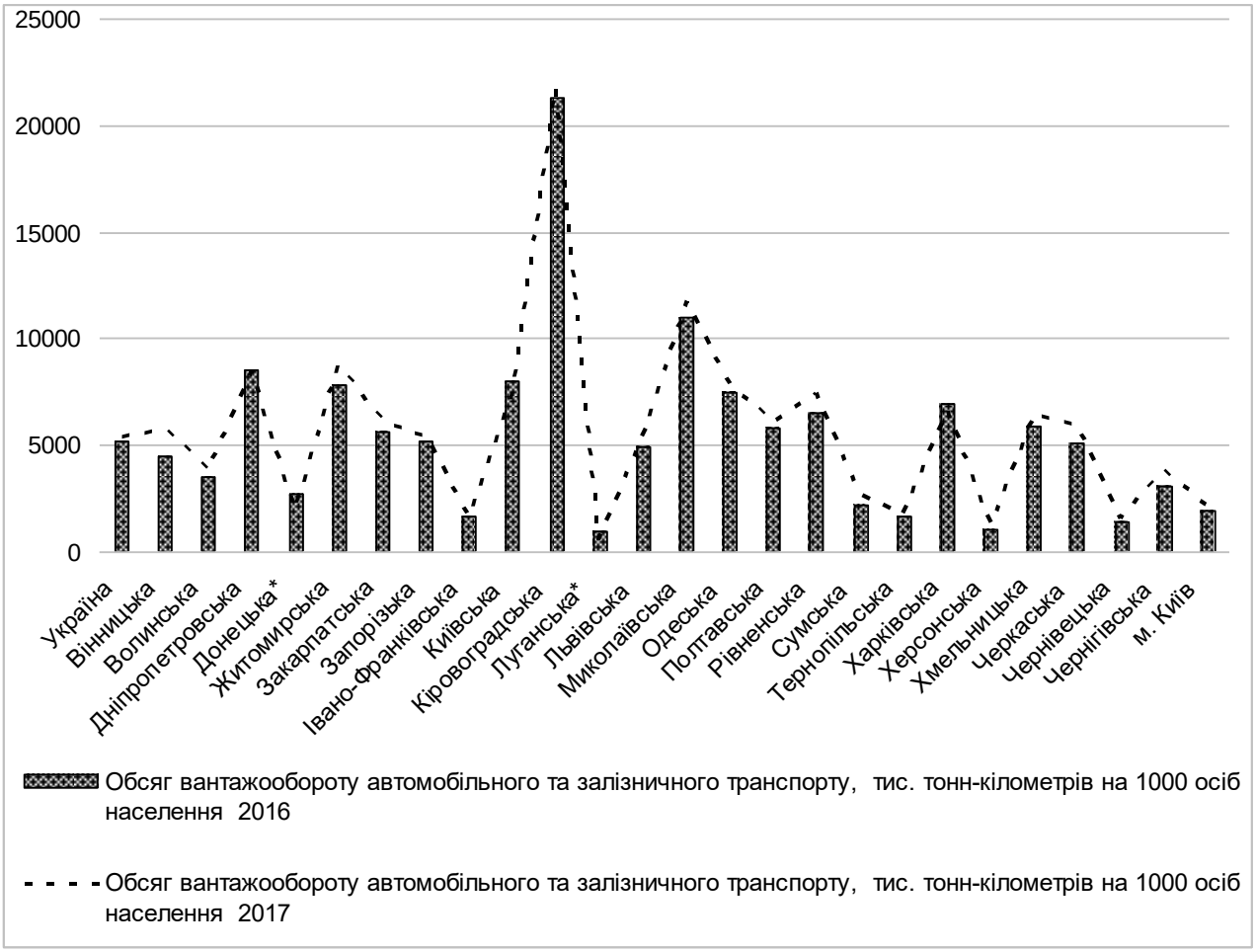

Рис. 2.7. Динаміка показників функціонування транспортної інфраструктури України, 2016-2017 рр.

Всесвітній економічний форум щорічно розробляє індекс глобальної конкурентоспроможності, до складу якого входить оцінка якості інфраструктури [369].

Динаміка індексу якості інфраструктури України (складника індексу глобальної конкурентоспроможності) ілюструє досягнення позитивних результатів у вдосконаленні транспортних, телекомунікаційних мереж, хоча рівень цього показника досить низький (рис. 2.8).

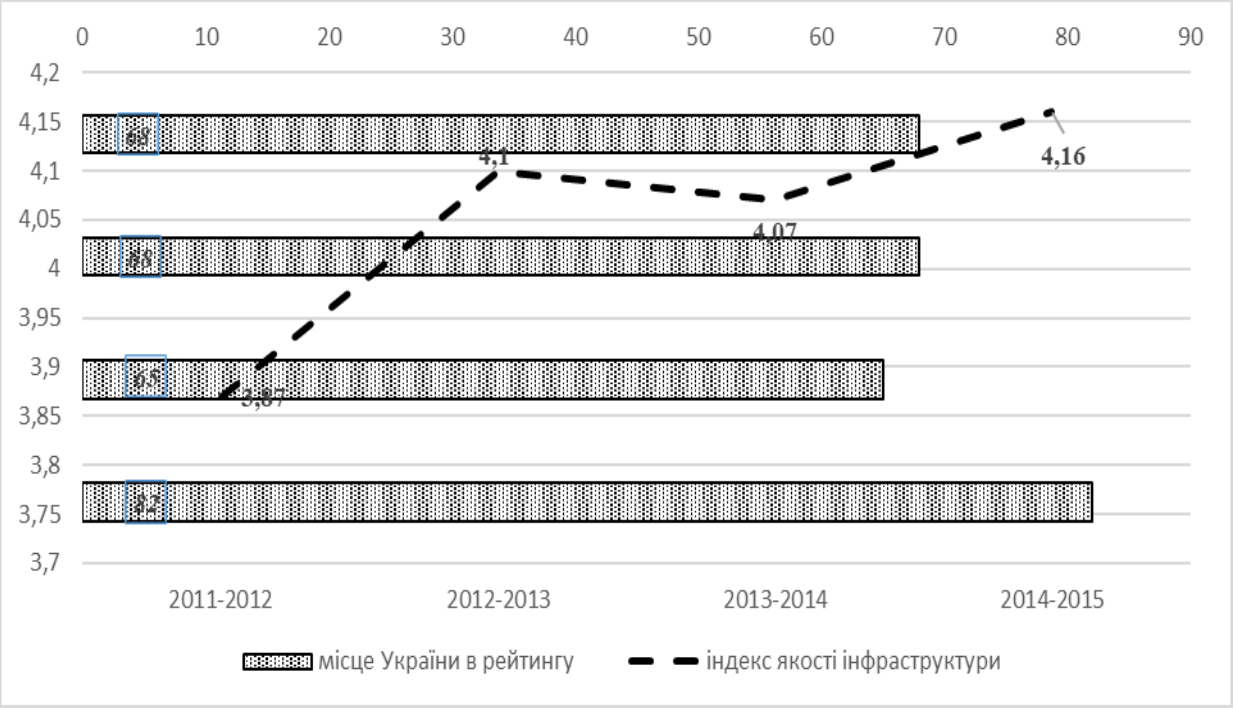

Рис. 2.8. Динаміка індексу якості інфраструктури України (складника індексу глобальної конкурентоспроможності), 2011-2015 рр.

Для проведення оцінювання інвестиційних можливостей регіонів узагальнено використовують аналіз наступних напрямків, зокрема:

- економічні можливості, зростання макроекономічного оточення, збільшення рівня ВВП, доходу держави, рівень роту інфляції, визначники збільшення кількості виготовленої продукції, рівень розвитку установ технологічного та наукового напрямку, ринок праці, умови грошової системи та ін.;

- національна політика направлена на інвестиції, яка показує рівень національної допомоги закордонних інвестицій, ймовірність націоналізації закордонного майна, непохитність національних інститутів, діяльність країни в світових проектах;

- інституціональне оточення інвестиційного напрямку: можливість та характерність визначеної документації, можливості їхнього перетворення, експорту та імпорту інвестицій відносно регіону, управління податкового та

валютного характеру, етапи здійснення реєстрації, роботи, об’єднання та припинення діяльності підприємств.

В кінці минулого століття ситуація на інвестиційному просторі розглядалась як розважено статистична та відповідна ознак визначеної території. Проте глобалізаційні дії, зростання рівня ринкових дій перетворили певні умови: ситуація на інвестиційному просторі є залежною від різких перетворень та змін. Рівномірність інвестиційного ринку територій набуває досить високого рівня актуалізації з точки зору владних органів регіону. Досліджуючи залучення коштів з погляду загального об’єднання чинників, необхідно відмітити її багатогранність та згуртованість. А саме, він окреслюється ієрархічною будовою, де вирізняють різні типи середовищ. До мікроекономічного типу дослідження інвестиційних процесів входять визначники економічного та політичного оточення.

Оцінка напряму «Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» у 2016 р. включає 6 показників, які характеризують ситуацію із залученням в економіку регіонів інвестиційних ресурсів та стан зовнішньої торгівлі товарами (експорт).

Показники напряму:

1 - Індекс капітальних інвестицій, відсотків до попереднього року;

2 - Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року, гривень;

3 - Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року;

4 - Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, доларів США;

5 - Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, відсотків;

6 - Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення, доларів США (Додаток Б табл. Б.10-Б.11).

У 2016 році відновлено позитивну тенденцію щодо залучення інвестиційних ресурсів. Активізація інвестиційної діяльності у 2016 році в умовах посилення позитивних тенденцій у фінансовій сфері виробників продукції більшості видів економічної діяльності, розширення державної підтримки на тлі збереження макрофінансової стабільності, пожвавлення виробничої діяльності, продовження процесів реформування економіки забезпечили формування прискореної динаміки капітальних інвестицій за підсумком 2016 року. В той же час розвиток інвестиційної сфери обмежувало повільне відновлення сектору кредитування. За підсумками січня-грудня 2016 року підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 326,2 млрд. грн. капітальних інвестицій, що у порівняних цінах на 18,0% більше від обсягу капітальних інвестицій за січень-грудень 2015 року (у 2015 році зафіксовано зменшення на 1,7%). Збільшення обсягів капітальних інвестицій спостерігалось у 20 регіонах, регіонах (у січні-грудні 2015 року – у 18 регіонах): від +2,5% у Вінницькій до 1,6 раза в Одеській областях. Крім Одеської області значне зростання капітальних інвестицій у січні-грудні 2016 року спостерігалося також у Миколаївській – на 47,6%, Кіровоградській – на 47,0%, Луганській – на 46,4%, Донецькій – на 45,1%, Харківській – на 35,9%, Херсонській – на 35,8%, Сумській – на 35,4% та Черкаській – на 35,0% областях.

Негативна динаміка спостерігалася у 5 регіонах (у січні-грудні 2015 року – у 7 регіонах): у Івано-Франківській (на 34,7%), Чернівецькій (на 14,1%), Рівненській (на 8,8%), Закарпатській (на 6,1%) та Волинській (на 2,5%) областях (рис. 2.9).

Обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні становив 7467,9 гривень. При цьому, територіальна диспропорція щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу зменшилася проти 2015 року (34,8 раза) і склала 26,1 раза (максимальне значення у 2016 році спостерігалося у м. Києві – 32922,5 грн., мінімальне у Луганській області – 1257,8 гривень).

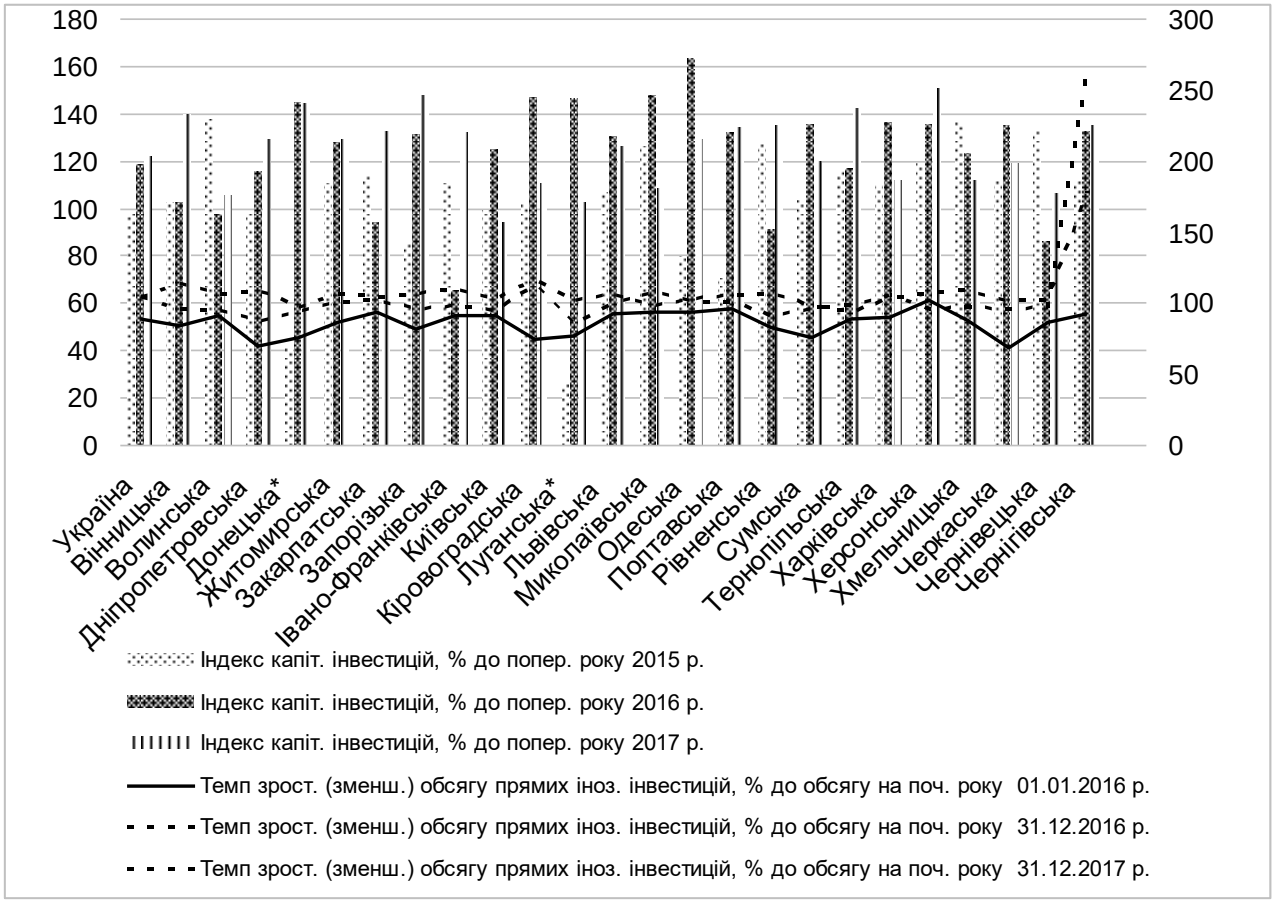

Рис. 2.9. Динаміка показників інвестування регіонів України, 2015-2017 рр.

Станом на 31.12.2016 загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економічний розвиток України з початку інвестування, склав 4405,8 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) проти 3763,7 млн. дол. США у 2015 році. Позитивна динаміка спостерігалася в 8 регіонах (у січні-грудні 2015 року – зменшення у 24 регіонах), серед яких найбільше зростання (проти початку минулого року) відбулося у Чернігівській (у 1,6 раза, 1 місце), Кіровоградській (на 12,6%, 2 місце), Миколаївській (на 7,0%, 4 місце), Харківській (на 5,0%, 5 місце) областях та м. Києві (на 11,3%, 3 місце).

За звітний період прямі іноземні інвестиції суттєво зменшилися у Луганській (на 14,6%, 25 місце), Дніпропетровській (на 13,2%, 24 місце), Рівненській (на 8,7%, 23 місце), Донецькій (на 6,6%, 22 місце) та Київській (на 5,7%, 21 місце) областях. Станом на 31 грудня 2016 року на одну особу в

середньому по Україні припадало 886,0 дол. США прямих іноземних інвестицій.

Територіальні диспропорції за цим показником збільшилися проти початку року і склали 162,9 раза (максимальне значення спостерігалось у м. Києві – 7468,8 дол. США, мінімальне – у Тернопільській області – 45,8 дол. США) [64].

Оцінка напряму «Інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» у 2017 р. включає 5 показників, які характеризують ситуацію із залученням в економіку регіонів інвестиційних ресурсів та стан зовнішньої торгівлі товарами (експорт) (Додаток Б табл. Б.12-Б.13).

У січні-грудні 2017 році продовжено позитивну тенденцію минулого року щодо залучення інвестиційних ресурсів (рис. 2.10). Активізація інвестиційної діяльності впродовж 2016 року та у 2017 році в умовах позитивних тенденцій у фінансовій сфері підприємств майже усіх видів економічної діяльності, збільшення капітальних видатків зведеного бюджету на тлі збереження макрофінансової стабільності, продовження процесів реформування економіки забезпечили формування високої позитивної динаміки капітальних інвестицій у січні-грудні 2017 року. За підсумками січня-грудня 2017 року підприємствами та організаціями країни за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 412,8 млрд. грн. капітальних інвестицій. Індекс капітальних інвестицій за звітний період становив 122,1% проти 118,0% у січні-грудні 2016 року. Збільшення обсягів освоєних капітальних інвестицій спостерігалося у 24 регіонах (у січні-грудні 2016 року – також у 24 регіонах): від 2,2% у Луганській до 1,5 раза у Херсонській областях. Зменшення обсягів капітальних інвестицій спостерігалось лише у Київській області – на 5,9%. Обсяг капітальних інвестицій на одну особу в середньому по Україні становив 9375,6 гривень. При цьому, територіальна диспропорція щодо обсягів капітальних інвестицій на одну особу збільшилася проти січня-грудня 2016 року (26,2 раза) і склала 32,9 раза (максимальне значення у січні-грудні 2017 року спостерігалося у м. Києві – 41228,7 грн., мінімальне у Луганській області – 1251,3 гривень). У січні-

грудні 2017 року обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу з урахуванням переоцінки, утрат та перекваліфікації), залучених в економіку України, збільшився з початку минулого року на 4,3% або 10 на 1630,4 млн. дол. США, і станом на 31.12.2017 з початку інвестування їх загальний обсяг склав понад 39,1 млрд. дол. США (рис. 2.10). Позитивна динаміка спостерігалася у 21 регіоні (у січні-грудні 2016 року – у 10 регіонах). Варіація приросту серед регіонів склала від +1,0% у Чернівецькій та Черкаській до у 1,8 раза у Чернігівській областях. Скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій у січні-грудні 2017 року зафіксовано у Тернопільській (-6,5%), Донецькій (-2,7%), Миколаївській (-2,0%) та Сумській (-1,7%) областях. Станом на 31.12.2017 на одну особу в середньому по Україні припадало 925,0 дол. США прямих іноземних інвестицій. Територіальна диспропорція за цим показником збільшилася, порівняно із значенням станом на 01.01.2017 (171,4 раза), і склала 186,9 раза (максимальне значення спостерігалось у м. Києві – 7997,5 дол. США, мінімальне у Тернопільській області – 42,8 дол. США).

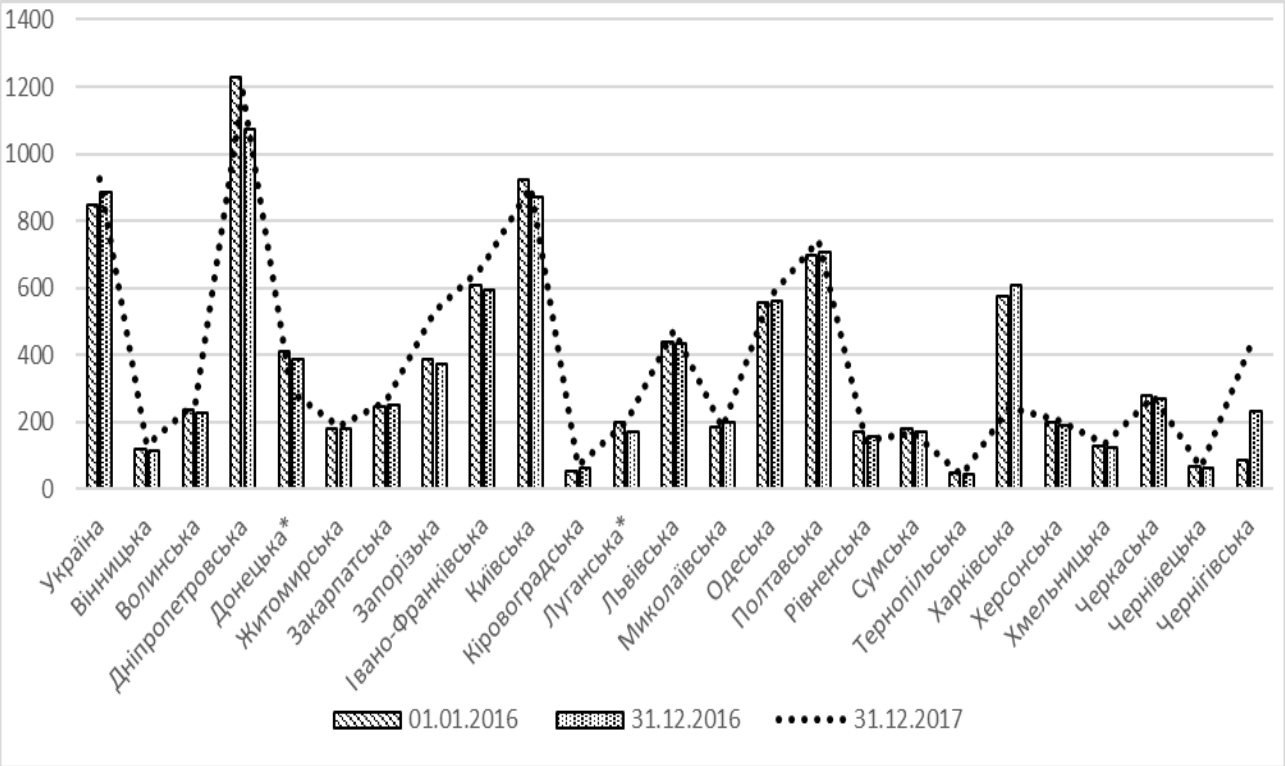

Рис. 2.10. Динаміка прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну ос. нас. нарост. підсумком з початку інвестування, дол. США

Рис. 2.9-2.10 представляє також аналіз інвестиційного потенціалу регіонів України в рамках першого етапу забезпечення передумов формування гіпотез дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України.

З початку 2017 року спостерігається позитивна динаміка щодо збільшення експортних операцій по відношенню до відповідних періодів 2016 року (рис. 2.11). Так, за підсумками січня-грудня 2017 року експорт товарів виріс в цілому по Україні на 19,0% (за підсумками 2016 року зменшення склало 4,6%). Основними чинниками формування позитивної динаміки експорту товарів протягом 2017 року були зростання цін на світових ринках на певну експортну продукцію (залізну руду, чорні метали, карбамід) та низька база порівняння у відповідних періодах 2016 року. Серед регіонів збільшення обсягу експорту товарів за підсумками січня-грудня 2017 року спостерігалося у всіх регіонах, крім Луганської та Кіровоградської областей, де обсяги експорту товарів зменшилися відповідно на 46,3% та на 2,7% (у 2016 році позитивна динаміка щодо нарощення експортування товарів була зафіксована в 11 регіонах). Найбільше зростання обсягу товарних експортних операцій відбулося у Хмельницькій (+46,7%) та Чернігівській (+44,4%) областях. У січні-грудні 2017 року обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення становив 1018,2 дол. США, що на 166,1 дол. США (або на 19,5%) більше, ніж за відповідний період 2016 року. Найбільші показники продемонстрували м. Київ та Дніпропетровська область, де на кожного мешканця припадало відповідно 3324,1 дол. США та 2182,4 дол. США; найменші – Луганська та Чернівецька області (відповідно 107,2 дол. США та 165,1 дол. США) [105; 193].

Необхідно також відмітити, що тенденції коливання представлених аналітичних даних матимуть значні коливання в аспекті впливу соціально-економічного розвитку регіонів в умовах дії Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною.

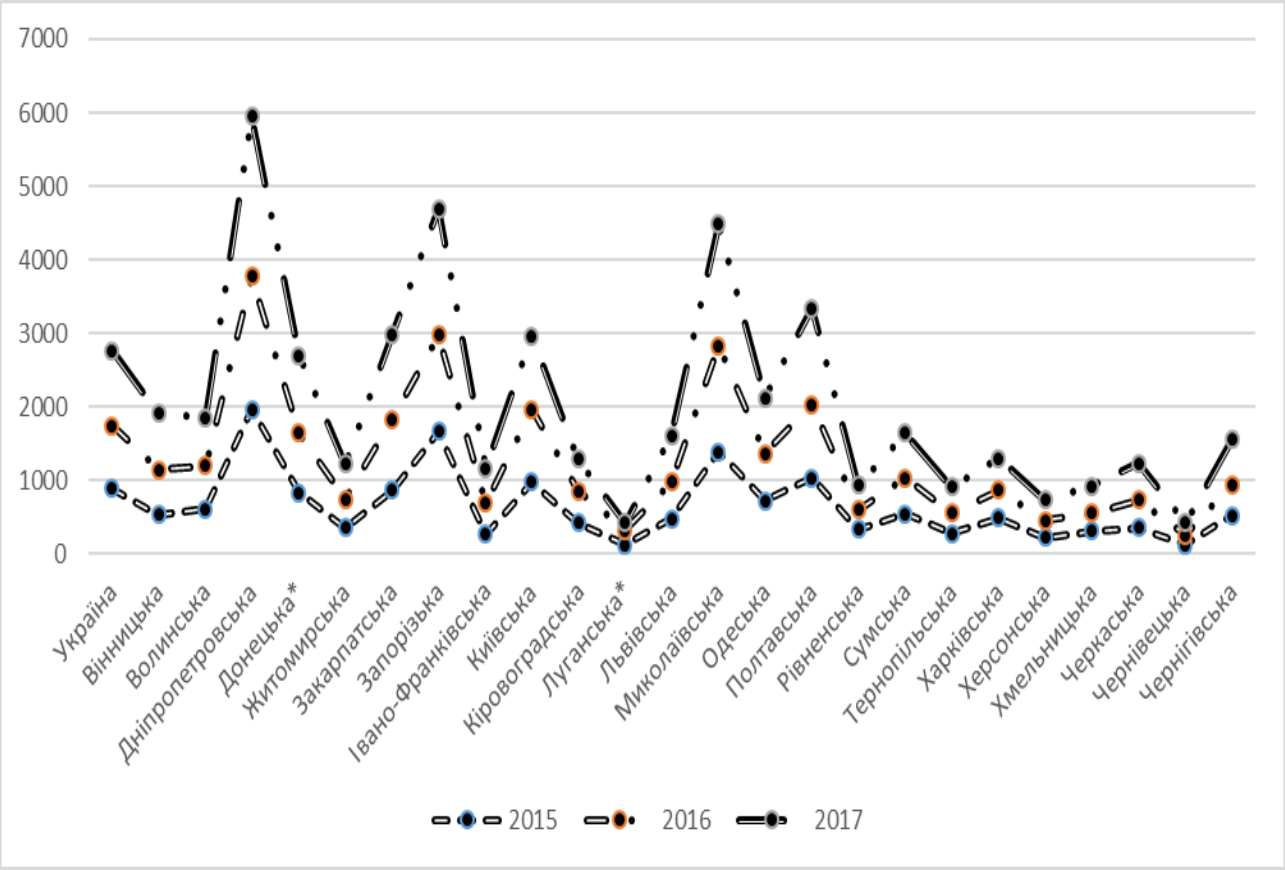

Рис. 2.11. Динаміка обсягу експорту товарів у розрахунку на одну особу нас., дол. США

Зокрема, на думку експертів, найбільш болючим питанням для територій на сьогодні є проблема залучення інвестицій та формування сприятливого інвестиційного середовища. Близько половини експертів, які долучились до висвітлення цього питання, вважають, що першочерговим завданням центральної, регіональної та місцевої влад є створення необхідних умов для забезпечення та активізації інвестиційних процесів на територіях. Зокрема, важливими є питання розробки інноваційно-інвестиційних проектів та їх фінансова підтримка, формування позивного інвестиційного іміджу територій, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності продукції, яка виробляється на території та її просуванню на ринки ЄС. Створення спільних підприємств та запровадження нульової ставки податків протягом одного року після реєстрації, відновлення спецрежиму для вільних економічних зон, податкові канікули, гарантії власності сприятимуть нарощенню інвестиційного

потенціалу територій. Покращенню інвестиційного клімату на територіях сприятиме також запровадження недискримінаційних, прозорих та передбачуваних умов ведення бізнесу, спрощення адміністративних процедур та боротьба з корупцією тощо.

Соціально-економічний розвиток територій, особливо прикордонних, потребує належного стану дорожньо-транспортної інфраструктури, якості та щільності шляхів сполучення. На сьогодні розвиток будь-якої території залежить від інтенсивності взаємодій із суміжними територіями, в т.ч. сусідніх країн [264, с. 51-53].

Необхідно також відмітити проблеми внутрішнього розвитку територій, серед яких основними є:

- асиметрія регіонального розвитку, зростання диспропорцій за основними показниками; - значна територіальна асиметрія за показниками якості життя населення, особливо у сільській місцевості;

- відсутність фінансово-економічних ресурсів для власного розвитку територіальних громад;

- нерозвиненість локальної інфраструктури, відсутність транспортної доступності в межах регіону;

- погіршення екологічної ситуації у багатьох містах та населених пунктах;

- нескоординованість економічної і соціальної політики у межах територій одного регіону;

- неврахування потреб окремих міст і районів при розробці програм розвитку регіону;

- низький рівень задіяння потенціалу міжрегіонального та транскордонного співробітництва;

- неефективність політики стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва на місцевому рівні.

В умовах нарощування деструктивних тенденцій щодо громадської єдності та дестабілізації соціально-економічного розвитку України неухильно зростає необхідність розробки ефективної політики забезпечення економічної

безпеки регіонів, спроможної сформувати сприятливі передумови для успішного впровадження перетворень у кожному регіоні, стати запорукою підвищення рівня та якості життя людини.

Зазначені диспропорції соціально-економічного розвитку регіонів України та їх зростання зумовлені:

1. Переважанням аграрної чи індустріальної спеціалізації регіонів: - вагоме позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами мають промислово розвинуті регіони. Так, у січні-червні 2014 р. позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами у індустріально розвинутих Донецькій та Дніпропетровській областях склало, відповідно, 3,3 млрд та 2 млрд дол. США, тоді як у переважно аграрній Рівненській області – тільки 61,1 млн дол. США. У Тернопільській та Закарпатській областях спостерігалось навіть від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами (1,3 та 73,7 млн дол. США). У 2016 році у 16 регіонах сальдо зовнішньої торгівлі позитивне. Від'ємне сальдо у місті Києві (-6007,6 млн. дол.), а також у Київській, Волинській, Харківській, Львівській, Чернігівській та Хмельницькій областях; - інвестиції надходять перш за все до економічно розвинутих регіонів, які мають потужну промисловість, або/та у великі міста. Так, протягом січня-березня 2014 р. в економіку Дніпропетровської та Запорізької областей надійшло, відповідно, 103,1 та 32,9 млн дол. США прямих зовнішніх інвестицій (акціонерного капіталу), тоді як в економіку Закарпатської та Рівненської областей – тільки 6,4 та 4,6 млн дол. США.

У 2016 році найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій надійшло до міста Києва, Миколаївської та Кіровоградської областей; розвинута логістична мережа зосереджена на території промислово розвинутих територій, що підтверджує динаміка перевезень. Так, за січень-квітень 2014 р. всіма видами транспорту у Донецькій області було перевезено 46,6 млн т вантажів, у Дніпропетровській – 36 млн т, тоді як у Тернопільській області – 1,38 млн т, Закарпатській – 1,4 млн т, Рівненській області – 4 млн т; населення індустріально розвинутих регіонів та/або регіонів з великими містами зазвичай має вищі доходи, ніж населення переважно аграрних регіонів. Так, доходи

населення за 2013 р. (у розрахунку на одну особу) у м. Києві склали 52924,5 грн, у Донецькій області – 29981,4 грн, у Дніпропетровській – 29940,3 грн, Харківській – 26227 грн, тоді як у Закарпатській області – 17898,2 грн, Тернопільській – 18996,6 грн., Волинській – 19490,7 грн. Зазначена тенденція стосується й середньомісячної заробітної плати: за січень-червень 2014 р. у м. Києві вона склала 5169 грн., тоді як у Тернопільській області – 2397 грн. Найвищий рівень середньомісячної заробітної плати у 2016 році був у Луганській, Чернівецькій областях та місті Києві, а найменший – у Тернопільській, Чернігівській та Житомирській областях. Таким чином, регіональна асиметрія за розміром середньомісячної заробітної плати у січні-червні 2014 р. склала 2,2 рази, а у 2016 році – 1,7 раза.

2. Концентрацією виробництва та інфраструктури у регіонах з великими містами: - будівництво ведеться переважно у регіонах з великими містами. Так, у м. Києві у січні-червні 2014 р. підприємствами було виконано будівельних робіт на суму понад 4,8 млрд грн, у Донецькій області – на 2,4 млрд грн, у Дніпропетровській – на 2 млрд грн, тоді як у Закарпатській області – на 157,2 млн грн, у Кіровоградській – на 217,1 млн грн, у Тернопільській – на 355,2 млн грн. Скорочення обсягів будівництва у 2016 році спостерігалось у 8 регіонах, найнижчі значення демонструють Рівненська, Запорізька та Полтавська області. Найвищий приріст мають Житомирська (на 47%), Вінницька (на 36,8%) області та місто Київ (на 38,4%); - саме великі міста мають більш розвинену мережу освітніх та культурних закладів, унаслідок чого стають центрами міжрегіональної та міжнародної міграції.

3. Наявністю у складі частини регіонів України старопромислових територій, в яких існують значні проблеми з оновленням виробничих фондів, стимулюванням економічного розвитку, екологічні загрози.

4. Веденням на Сході України – у Донецькій та Луганській областях бойових дій, наслідками яких є руйнування виробничої, транспортної, соціальної інфраструктури міст, промислових об’єктів, загибель мирних жителів, міграція мешканців цих регіонів до інших регіонів України і в

результаті цього – значним погіршенням показників соціально-економічного розвитку цих регіонів.

5. Несприятливими умовами для ведення бізнесу. За даними Світового банку, Україна у 2012 р. у рейтингу легкості ведення бізнесу зайняла 112-ту позицію з 189 досліджених економік. З такими умовами зіштовхуються українські та іноземні компанії у всіх регіонах. Найбільшими загрозами при веденні підприємницької діяльності є корупція (за даними «Transparency International», Україна у 2013 р. за індексом сприйняття корупції посіла 144 місце серед 177 держав, охоплених дослідженням, опинившись у групі країн «підвищеного ризику»), політична нестабільність, високий рівень юридичної заплутаності при веденні бізнесу та надмірне регулювання підприємницької діяльності. За Індексом глобального підприємництва 2016 Україна посідає 63-тє місце з-поміж 132 країн світу та 34-те місце серед 40 європейських країн [370]. Своєю чергою, згідно з Індексом Doing Business 2016, відчутний прогрес в Україні зафіксовано лише у сфері реєстрації суб’єктів господарювання.

6. Недостатнім розвитком міжрегіонального, транскордонного та міжнародного регіонального співробітництва. Перш за все, це стосується прикордонних областей України, у яких є можливість швидкими темпами нарощувати експорт власної продукції до країн-сусідів. З іншого боку, внаслідок недостатнього формування міжрегіональних коопераційних зв’язків відбувається порушення консолідованого економічного простору України. Так, частка міжрегіонального обороту у ВВП країни протягом останніх років не перевищує 25 %, внутрішній попит на продукцію інноваційного характеру залишається незначним, а економічне зростання продовжує локалізовуватись у промислових, фінансових та транспортнотранзитних центрах всередині регіонів.

7. Нестачею внутрішньо регіональних ресурсів для реалізації проектів розвитку. Так, навіть у таких бюджетнопрофіцитних регіонах, як Харківська область, реалізація більшості програм розвитку вимагає дотацій з державного бюджету, а фінансові ресурси місцевих бюджетів Львівської області подекуди

не дозволяють навіть сплатити за надані енергоносії та профінансувати видатки на оплату праці. В більшості регіонів та міст України бракує фінансових ресурсів, необхідних для ефективного планування регіонального розвитку, що є наслідком надмірної централізації фінансової системи.

8. Недосконалістю регіональної політики стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва, при тому що саме діяльність малого та середнього підприємництва створює значну кількість робочих місць у переважно аграрних регіонах. Так, у Закарпатській області на місцевому рівні малі підприємства забезпечують працевлаштування близько половини від загальної кількості зайнятих, середні – близько 20 %. Проте внаслідок недостатніх стимулів для ведення бізнесу розвиток малого та середнього підприємництва в області фактично призупинився.

9. Недостатньо ефективною співпрацею органів місцевої влади, підприємців та населення у виробленні спільної політики регіонального розвитку, зокрема у розробці регіональних програм стимулювання розвитку аграрного сектору, сфери обслуговування та ін.

10. Погіршенням демографічної ситуації у більшості регіонів України, що створює дефіцит робочої сили. При цьому найбільше природне скорочення протягом січня-червня 2014 р. було зафіксовано в індустріально розвинутих регіонах: у Дніпропетровській (на 9033 особи), Харківській (на 7810 особи) та Запорізькій (на 4982 особи) областях. Значна смертність у Донецькій та Луганській областях (на 16567 та 9085 осіб відповідно) може бути частково пояснена бойовими діями. Найбільше природне скорочення населення у січні-листопаді 2016 року спостерігалося У Дніпропетровській (19461 особа), Харківській (-16510 осіб) та Донецькій (-15692 особи) областях, додатній приріст лише у Рівненській (1193 осіб) та Закарпатській (982 особи) областях.

11. Погіршенням екологічної ситуації (особливо в індустріально розвинутих та старопромислових регіонах). Так, більша частина очисних споруд і газоочисного обладнання на регіональних підприємствах промисловості та ЖКГ є фізично зношеними, внаслідок чого до атмосфери

потрапляють шкідливі речовини, а до водних об’єктів – погано очищені стоки. Промислові та інші небезпечні відходи утилізуються недостатньою мірою, внаслідок чого відбувається їх накопичення (перш за все на території підприємств-виробників). Так, протягом 2013 р. найбільшими темпами накопичення відходів I-III класів небезпеки (особливо небезпечних) відбувалось на території таких регіонів, як Полтавська, Сумська та Харківська області. Діючі в регіонах сміттєзвалища та полігони, як правило, перевантажені побутовими відходами, що часто призводить до утворення несанкціонованих звалищ сміття. При цьому стрімке накопичення побутових відходів відбувається перш за все у тих областях (Хмельницька, Сумська, Кіровоградська), на території яких відсутні заводи з переробки твердих побутових відходів [22].

У 2015 році у регіонах зросли обсяги утворення відходів I-IV класів небезпеки у 9 областях, найбільше – в Закарпатській області (на 39,2 %), найменше – в Чернігівській області (на 2,2 %). Найбільше обсяги утворення відходів I-IV класів небезпеки зменшились у області (на 37,8 %). У 2015 році у 10 регіонах зросли обсяги викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення, найбільше – в Чернівецькій області (на 30,4 %), найменше – у Львівській області (на 3,5 %). Найбільше обсяги викидів зменшились у Харківській області (на 64,5%).

Отже, для мобілізації інвестиційних ресурсів у економіку регіону необхідно забезпечити функціонування таких інститутів, як:

лізингові компанії для здійснення державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників; страхові фонди (регіональні і міжрегіональні) для страхування ризиків товарних програм; розрахунковокліринговий центр для здійснення безготівкових взаєморозрахунків між суб'єктами регіонального ринку;

міжрегіональні банки реконструкції та розвитку для фінансування проектів економічного співробітництва регіонів, створення мережі міжрегіональних оптових продуктових ринків за групами сільгоспкультур;

державний земельний банк для рефінансування регіональних і міжрегіональних банків реконструкції та розвитку АПК;

регіональні та міжрегіональні асоціації сільськогосподарських товаровиробників (за продуктовими групами) для захисту та лобіювання інтересів її учасників;

центри перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства за напрямами: технічна модернізація і нові технології виробництва сільгосппродукції, реструктуризація сільгосппідприємств, економіка і організація аграрного виробництва, менеджменту та маркетингу в аграрній сфері економіки;

інформаційні та маркетингово-консалтингові служби та ін.

2.2. Інструментарій інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону

Ефективний розвиток інфраструктури регіонів залежить від застосування новітніх підходів до визначення, формування та залучення інвестицій, які визначають успіх в досягненні стабільного соціально-економічного розвитку країни, що в свою чергу формує передумови підвищення інвестиційної привабливості регіонів та активізації інвестиційної діяльності. Підвищення активності інвестиційної діяльності регіонів є однією з головних передумов стабілізації і розвитку регіональної економіки, проте суб'єкти господарювання в умовах невизначеності стикаються з дефіцитом інвестиційних ресурсів. Від так, імплементація кластерного підходу в економіці регіонів сприятиме зниженню дефіциту інвестиційних ресурсів та активізації інвестиційних процесів регіону. Застосування кластерного підходу у системі стимулювання залучення інвестицій в економічний простір регіону дозволяє підсилити корисний ефект від підприємницької та інвестиційної діяльності, виступає дієвим інструментом організації економіки регіону, контролю економічної діяльності, дозволяє

підвищувати ефективність взаємодії приватного сектора та інвестиційної інфраструктури, держави, торгових асоціацій, дослідницьких і освітніх установ в інноваційному процесі, підвищенню конкурентоспроможності регіонів. Формування кластерного підходу формує нову модель економіки регіону, яка характеризується високою конкурентоздатністю та інвестиційною привабливістю, що забезпечує в повному обсязі досягнення цілей інвестування, при цьому створюючи високі мультиплікативні, кумулятивні та синергетичні ефекти. Слід відмітити, що питання формування кластерних структур з метою активізації інвестиційної діяльності як публічного інструменту регіонального розвитку лише формується, що зумовлює необхідність більш ґрунтовнішого наукового дослідження організаційно-інституційних та інфраструктурно-технологічних аспектів його використання.

Інституціональним чинником активізації процесів кластеризації є Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 року, в якій пріоритетним завданням визначено формування регіональних і міжрегіональних кластерів як інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку. Кластерний підхід є одним з самих прогресивних направлень як теорії так і практики вивчення, організації та розвитку економічної діяльності, яке ґрунтується на теоріях: конкурентоспроможності, інституціонального, інноваційного, територіального та промислового розвитку.

Як зазначає Кузьмін О.Є., важливою умовою економічного розвитку територій є формування кластерів. Такі форми організації виробництва створюють ширші можливості для використання місцевих ресурсів, освоєння інвестицій, у т. ч. іноземних; забезпечують доступ до нових ринків збуту; дозволяють повною мірою реалізувати потенціал міжрегіонального і транскордонного співробітництва [134].

В сучасній науковій літературі підходи до трактування сутності поняття «кластер» є достатньо різноманітними, проте більшість вчених визначають кластер як географічно сконцентровану групу компаній, які здійснюють господарську діяльність в одній галузі. Основоположником теорії кластерного

розвитку є Майкл Портер, який сформулював наступні визначення кластера: «промисловий кластер – ряд галузей, що взаємодіють як покупець-постачальник або постачальник-покупець, а також за допомогою спільних технологій, спільних каналів закупівель або розподілу, спільних трудових об'єднань»; «кластер – це група взаємозв'язаних компаній (постачальники, виробники та ін.), що географічно є сусідами, і пов'язаних з ними організацій (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії), які діють у певній сфері і взаємодоповнюють одна одну» [226].

Однозначно, що засади формування сутності поняття «кластер» були закладені у дослідженнях М. Портера, проте, в сучасних умовах дана дефініція набуває нового змісту та більш ширшого наукового трактування. Від так пропонуємо проаналізувати та виокремити наступні сучасні вітчизняні підходи до трактування даної економічної категорії, зокрема: кластер – це територіально обмежена система підприємств, яка забезпечує цикл від виробництва до реалізації продукції, у межі якої входять: підприємства основного виробництва, підприємства та організації, що обслуговують основне виробництво, фінансові організації, а також науково-дослідні установи, які забезпечують інноваційний розвиток [134, с. 128].

Кластер - це організаційно оформлена локально інтегрована мережа взаємно зацікавлених у співробітництві та використанні його результатів юридично незалежних суб’єктів у певній сфері діяльності із координацією дій та програм розвитку в межах чітко визначеної стратегії [55, с. 7]. Кластер – це мережа незалежних компаній (постачальники, виробники та ін.) і пов'язаних з ними організацій (освітні заклади, органи державного управління, інфраструктурні компанії), що локалізовані у певному регіоні, пов'язані між собою за допомогою ланцюжка додавання вартості та здійснюють експорт своїх товарів або послуг за межі регіону [55].

Іванченко Г.В. під кластером пропонує розуміти сукупність суб’єктів господарювання, які об’єднані між собою на певній території на добровільних засадах спільною ідеєю, на основі кооперації та концентрації зусиль, з метою

досягнення цілей, що в підсумку забезпечить ефективність діяльності кожного учасника кластера, підвищення конкурентоспроможності регіону (певної території) та отримання соціально-економічного ефекту [99, с. 13-14].

Богатчик Л. А. зазначає, що кластерна політика, яка сьогодні реалізується в регіонах України, є не додатковим інструментом державного управління, а швидше новим підходом до використання наявного інструментарію. Регіональний кластер - це механізми співпраці влади, бізнесу та інституцій на певній території, які дозволяють виявити точки економічного зростання регіону та сприяють їх всебічному розвитку [27, с. 7].

Авторський підхід щодо трактування сутності даної дефініції полягає у визначенні кластера як географічної локалізації взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих фірм і організацій, що представляють одну або кілька суміжних галузей народного господарства і формують середовище, яке стимулює співпрацю, концентрацію, кооперацію і конкуренцію, підвищення професійного рівня працівників, залучення інвестицій і дифузію інновацій, а також сприяє досягненню синергетичного ефекту й максимального соціально-економічному розвитку регіону.

Кластерний підхід – нова управлінська технологія, що надає можливість підвищити рівень конкурентоспроможності певної галузі як у конкретному регіоні, так і усієї країни. Кластерні ініціативи та їх ефективне впровадження залежать від чинників, які містять в собі властивості, що притаманні сучасним змінам навколишнього ринкового середовища, в першу чергу в регіональних господарських комплексах. Кластероутворення є реальною технологією створення та посилення економіки з регіонів, яка повинна здійснюватися з урахуванням сучасних змін, з визнанням пріоритетності інтелектуалізації моделей економічного та соціального розвитку. Однією з основних ознак кластера є принцип територіальної локалізації, який сприяє обміну ідеями, інформацією про нові технології між учасниками цієї групи. Кластер локалізований на певній території, причому це є його принциповою властивістю. Також найважливішою характеристикою кластера є широкий

склад учасників, при цьому найбільш вагомим учасником кластера є держава в особі регіональної влади.

Узагальнено кластерні структури характеризуються наступними ознаки: географічна концентрація підприємств; спеціалізація; гетерогенність учасників; переваги співробітництва між учасниками; оптимальність розміру; інноваційна активність фірм – учасниць [289, с. 7-8]; наявність підприємства-лідера, що визначає довгострокову спільну стратегію регіональної економічної системи; стійкість стратегічних міжнародних господарських зв’язків у рамках кластерної системи, включаючи її міжрегіональні та міжнародні зв’язки; наявність спільних корпоративних систем управління, бізнес-процесів, централізованого контролю та аналізу.

Кластерний підхід сприяє більш ефективній взаємодії з бізнесом та потенційними інвесторами, враховуючи його стратегічні орієнтири та пріоритети розвитку, дає можливість цілеспрямованого та реального довгострокового планування інвестиційних ресурсів регіону та розвитку територій. Серед передумов формування кластерів у національній економіці можна виділити такі:

організаційні (спільний ринок транспортних послуг, висококваліфіковані кадри, диспетчеризація руху, розрахунок оптимальних маршрутів за рахунок координації руху в мережі, зацікавленість і підтримка з боку органів регіональної влади, скорочення постійних витрат за рахунок ефекту масштабу), фінансово-економічні (фінансування керівного органу за рахунок добровільних внесків учасників, зростання частки на ринку й відповідно доходів та відрахувань до всіх фондів, скорочення постійних витрат за рахунок ефекту масштабу, можливість спільних закупівель палива, рухомого складу та ін.), синергетичні (зростання прибутку, покращення якості послуг, гармонізація інтересів перевізників та споживачів, підвищення ефективності використання інвестицій та конкурентоспроможності галузі) [299, с. 11].

Слід акцентувати увагу на тому, що одним з найважливіших чинників ефективності створення і функціонування регіональних кластерів є проведення

політики щодо формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні, що вимагає вдосконалення інвестиційної інфраструктури, за наступними напрямками: використання лізингових схем в інвестиційному процесі; стимулювання розвитку інфраструктури аудиторських, консалтингових та страхових послуг, що надаються інвесторам відповідно до інвестиційного законодавства; залучення страхових, пенсійних, пайових фондів до участі у фінансуванні інвестиційної діяльності; створення організаційної, фінансової та інформаційної бази і механізмів, що забезпечують практичну реалізацію всього циклу залучення, захисту й фінансового супроводу інвестицій.

На основі наведеного пропонується технологія формування кластерних структур у вимірі інвестиційної діяльності регіону, яка ґрунтуватиметься на проведенні підготовчого аналізу; створенні бази даних для вибору пріоритетних напрямів регіональної інвестиційної політики; розробки відповідного інструментарію; формування бюджетів витрат і доходів; оцінки ефективності реалізації інвестиційної політики кластеру тощо (рис. 2.12).

Сучасні проблеми процесів кластеризації в Україні науковцями окреслюється наступними характеристиками:

відсутність активної позиції щодо участі в кластерах наукових установ; слабка мотивація підприємств регіону, що мають різні напрямки й цілі діяльності;

різні форми власності в межах створених кластерів; відсутність коштів на реалізацію кластерних проектів, небажання ризикувати через нечітко визначені умови діяльності кластерів, відсутність законодавчих і нормативних документів, що стимулюють і регулюють діяльність кластерів;

недостатня поінформованість підприємців про суть поняття «кластер», практична відсутність або недостатнє поширення інформації про позитивні результати діяльності кластерів в інших регіонах і за кордоном;

Передумови формування кластерних структур:

- дослідження ділового середовища в регіоні; встановлення пріоритетних економічних кластерів
- встановлення конструктивного діалогу і співпраця урядових органів з бізнесом та потенційними інвесторами
- вироблення інвестиційних механізмів підтримки кластерних проектів
- формування сприятливих умов розвитку кластерів

Алгоритм формування кластерних структур:

- I. Підготовчий - проведення економічного аналізу, визначення потенційних учасників кластеру та інвесторів
- II. Прийняття рішення - визначення доцільності проведення кластеризації в регіоні
- III. Реалізація та координація - визначення ефективності об'єднання, внесення необхідних коректив у разі прийняття необґрунтованих рішень

Методичне забезпечення формування кластерних структур:

- SWOT-аналіз визначення сильних і слабких сторін, можливостей та загроз, визначення конкурентоздатності інфраструктури регіону
- Визначення пріоритетних напрямків, визначення цілей та задач, цільової функції регіональної інвестиційної політики
- Вибір об'єктів стратегічного планування
- Формування інструментарію реалізації регіональної інвестиційної політики
- Визначення витрат та доходів; формування бюджету витрат та інвестицій
- Визначення ефективності використання зазначеного інструментарію, а також мультиплікативного ефекту в конкретних умовах його застосування
- Оцінка ефективності імплементації регіональної інвестиційної політики і проведення заходів регулювання відхилень

підвищення рівня зайнятості в регіоні; зростання ВРП; підвищення ефективності використання ресурсів регіону; реалізація інноваційного та наукового потенціалу регіону; поліпшення товарної структури експорту; вихід регіону на нові світові ринки; зростання іноземних інвестицій; збільшення податкової бази; розвиток інфраструктури; розвиток соціального капіталу; прискорення інноваційного розвитку

Рис.2.12. Технологія формування кластерних структур в контексті інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону

низький рівень довіри між підприємцями й органами влади; роз'єднаність і слабкий рівень взаємодії між підприємствами регіону;

відсутність широкомасштабної державної підтримки процесів об'єднання підприємств у кластери, особливо на початкових етапах створення кластеру [283, с. 10-11];

недосконалість нормативно-правової бази з питань створення повноцінних кластерів;

низький рівень інформаційного забезпечення з розробки концепцій та впровадження стратегій діяльності кластерних ініціатив;

низький рівень мотивації та зацікавленості представників малого та середнього бізнесів в спільні об’єднання;

відсутність довготривалого досвіду діяльності кластерів в регіонах України; низький рівень держпідтримки у сфері розвитку інновацій;

відсутність ефективних взаємозв’язків між державою, вищими навчальними закладами з науковими установами та бізнес-структурами.

Такі негативні характеристики регіонального розвитку посилюють залежність соціально-економічної ситуації в регіонах від хаотичних кон’юнктурних коливань, нестабільної зовнішньоекономічної ситуації; зменшують мотивацію регіонів до нарощування внутрішніх ресурсів розвитку через неефективність системи їх перерозподілу та використання; формують і консервують цикл екстенсивного типу регіонального розвитку, що негативно позначається на конкурентоспроможності регіонів.

Необхідно зазначити, що в іноземній практиці кластерної політики для пошуку шляхів мінімізації негативних тенденцій регіонального розвитку широкого застосування набуває інструменталізація публічної політики, що передбачає адаптацію та імплементацію сучасних методів і підходів кластерного управління, застосування яких забезпечувало б раціональність організаційно-оформленої мережі взаємодій між політичними та неполітичними акторами, врахування їх потреб та інтересів із забезпеченням їх узгодженості на основі пошуку компромісу. Об'єктивність нової

функціональної сфери застосування кластерного підходу як публічного інструменту реалізації державної політики регіонального розвитку підтверджується тим, що в умовах децентралізації публічно-владних відносин численні групи інтересів отримали реальну можливість брати участь у формуванні політичного порядку денного та впливати на реалізацію політичних рішень, що співвідноситься з функціональним інструментарієм кластерного підходу: інтеракція, обмін, кооперація, інтеграція, мережеве співробітництво, партнерство, консолідація інтересів тощо [283, с. 16-17].

Отже, основними передумовами імплементації кластерного підходу як інструменту стимулювання залучення інвестицій в економіку регіону повинно бути: зміцнення співробітництва між бізнесом, наукою та державою; підвищення ефективності діяльності суб’єктів господарювання завдяки швидшому доступу до ресурсів, знань, інноваційних технологій і постачальників; активізація інноваційної діяльності компаній; підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів, а також забезпечення гарантій і пільг інвесторам; пришвидшення темпів створення та розвитку нового бізнесу; формування міжсекторальних і міжгалузевих зв’язків органів місцевого самоврядування, бізнес-структур, інституцій громадянського суспільства.

Таким чином, кластерні структури інтегруються в одну з найефективніших форм організації інвестиційних процесів та механізму стимулювання залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону, її соціально-економічний розвиток. При цьому перевагами формування кластерних структур для активізації інвестиційної діяльності в регіоні повинно бути:

підвищення рівня зайнятості в регіоні;

зростання ВРП;

підвищення ефективності використання ресурсів регіону;

реалізація інноваційного та наукового потенціалу регіону;

поліпшення товарної структури експорту;

вихід регіону на нові світові ринки;

довгострокове зростання регіону;

екологізація виробництва в регіоні;

створення нових робочих місць;

зростання іноземних інвестицій;

збільшення податкової бази;

розвиток інфраструктури, особливо інвестиційної;

підвищення ефективності прийняття управлінських рішень;

прискорення інноваційного розвитку регіону.

В сучасних умовах пролонгації фінансово-економічної та системно-структурної кризи в регіонах України, одним із головних пріоритетних напрямів розвитку й реформування економіки є залучення стратегічних прямих вітчизняних та іноземних інвестицій в регіони, як ефективного ресурсу для забезпечення соціально-економічного розвитку. Головною особливістю сучасної державної інвестиційної політики є створення умов для розширення позабюджетних джерел фінансування капітальних вкладень і залучення інвестицій національних та закордонних інвесторів в економіку регіонів на основі подальшого удосконалення нормативно-законодавчої бази й державної підтримки ефективних інвестиційних проектів.

В економіці регіону велика роль надається інвестиційній сфері, що включає матеріальне виробництво й обслуговуючі галузі, вкладення в які дають реальні доходи. Слід зазначити, що протягом багатьох років недосконала структура інвестиційної сфери мала дестабілізуючий вплив на економіку України і її галузей у зв’язку з великими обсягами незавершеного будівництва, із збільшенням дефіциту державного бюджету, поглинанням і заморожуванням без будь-якої віддачі значної маси матеріально-технічних і фінансових ресурсів. Як суб’єкт процесу інвестування держава регулює інвестиційний процес у таких основних формах: виділення пріоритетних об’єктів інвестування; податкове регулювання інвестиційної діяльності; здійснення відповідної амортизаційної і кредитної політики; експертиза інвестиційних проектів. В сучасних умовах у сфері інвестиційної діяльності регіонів спостерігається

поступове становлення ринкових організаційних структур та активізація інвестиційної діяльності, що визначається розвитком ринку інвестицій і рівнем формування його інфраструктури. Проте, недостатній рівень інвестиційних ресурсів в економіці регіонів не дозволяє розкрити їх внутрішній потенціал, ефективно використати наявні ресурси і розширити ресурсні можливості інвестиційної діяльності.

Узагальнено проблематика залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону характеризується наступними тенденціями, зокрема: спад в інвестиційній діяльності випереджає загальний виробничий спад; зростання зносу виробничих засобів, які знецінюються кризою внаслідок недоінвестування; неефективна технологічна структура вкладень капіталу; поглиблення диференціації територіальних громад регіону за їх інвестиційною привабливістю; високі інвестиційні ризики внаслідок завишення ціни порівняно з інфляцією та низька норма рентабельності, які роблять недоступними залучення іноземних інвестицій для реального сектору економіки.

Вплив негативних чинників у розвитку інвестиційної діяльності на місцевому рівні зумовлений також: складністю фінансування, недоступністю кредитів для бізнесу; низьким рівнем розвитку місцевої інфраструктури; слабким рівнем розвитку місцевої економіки; браком належного інвестиційного супроводу, відсутністю на місцях реальних важелів впливу на інвестиційну політику; падінням споживчого попиту через зниження активності малого й середнього бізнесу. Окрім цього, недостатньо високий ступінь відкритості міста іноземним інвесторам спричинений недосконалим законодавством в галузі: отримання у власність (користування) об’єктів нерухомості (в т.ч. земельних ділянок), адміністрування податків, захисту інвестицій, вимог до здійснення та контролю підприємницької діяльності, а також невідповідністю його міжнародним нормам і стандартам; недостатньою розвиненістю інвестиційного ринку та засобів його промоції; відсутністю досвіду використання нових механізмів фінансування інвестиційних проектів [101; 230; 231; 310].

Вагомим чинником падіння обсягів залучення іноземних інвестицій є погіршення соціально-економічної ситуації в країні та зниження інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через ведення бойових дій на їх території. В умовах воєнного конфлікту та дестабілізації суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації прогнозується подальше падіння обсягів залучення інвестиційних ресурсів.

У науковій літературі існує певна послідовність залучення інвестицій, яка має здійснюватися за наступними етапами: дослідження інвестиційного потенціалу країни; вибір пріоритетних галузей та технологій; розробка способів залучення інвестицій; реалізація розробленої політики та контроль за її виконанням [106, с. 27-28].

При цьому, механізм залучення інвестицій в економіку повинен ґрунтуватись на концептуальних засадах імплементації інституціонально-правового, грошово-кредитного, бюджетно-податкового, територіально-організаційного механізмах, а також передбачати розвиток спеціальної державної політики для їх залучення, яка базується на аналізі макроекономічних показників, визначенні пріоритетів для капіталовкладень й принципів їх збільшення. Континуум залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону представлений на рис. 2.13.

Загальними функціональними напрямами реалізації державної інвестиційної політики на регіональному рівні повинні бути: безпосередня участь держави в інвестиційному процесі, яка проявляється в прямому фінансуванні або участі в фінансуванні інвестиційних програм; вкладення інвестиційних ресурсів в найбільш ефективні та стратегічні регіональні проекти; контроль за їх виконанням та функціонування вивчення регіонального ринку пропозицій; виявлення та знаходження потенційних інвесторів; створення відповідних умов для мотивації потенційних інвесторів в інвестуванні коштів саме у ті напрямки економіки регіону, які є найбільш потрібні для держави саме у цій економічній ситуації; мінімізація ризиків та максимізація позитивних наслідків діяльності приватних інвесторів; створення

максимально сприятливого середовища для реалізації ефективної інвестиційної діяльності тощо.

Рис.2.13. Континуум залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону

Державне регулювання інвестиційною діяльністю, є одним з найважливіших елементів системи державного регулювання в регіоні й безпосередньо пов'язане з регіональною інвестиційною політикою. Виокремлюють два етапи у формуванні інвестиційної політики в регіоні:

1) на основі оцінки розвитку економіки регіону проводиться вибір базової стратегії структурних перетворень;
2) визначаються ключові завдання регіональної інвестиційної політики:

- розробка концепції економічного розвитку регіону, виявлення й обґрунтування пріоритетних напрямків для інвестування в регіоні;

- формування основних напрямків регіональної інвестиційної політики, направленої на націленої на активну діяльність залучення коштів у визначеному економічному секторі.

Національне управління функціонування залучення коштів на визначених територіях відбувається як на рівні України, так і на рівні регіону. Головною метою політики залучення коштів на різного роду етапів є формування позитивних умов за для заохочення до інвестування в економіку країни, активізація інвестиційної діяльності. При цьому форми й механізми впливу на інвестиційну діяльність у кожний конкретний період суттєво відрізнялися й мінялися під впливом макроекономічної політики: від інституціональних перетворень до структурної політики економічного росту.

Зниження інвестиційних ризиків і максимальне використання інвестиційного потенціалу регіону необхідно здійснювати комплексно. Основні зусилля по зниженню інвестиційних ризиків слід прикласти на компоненти рейтингу в порядку їх убування, тобто в першу чергу постаратися знизити максимальні ризики. У цьому випадку це кримінальний, соціальний і фінансовий ризики. Ефективне використання інвестиційного потенціалу регіону найбільш реально при послідовному розвитку його компонентів у порядку зростання. У цьому випадку це природно-ресурсний, інноваційний і споживчий потенціал.

Від так, перспективні заходи щодо залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіонів повинні ґрунтуватись на:

1) визначенні чітких цілей щодо наявних та очікуваних прибутків від приватних іноземних інвестицій;

2) зосередженні зусиль по залученню інвестицій на кількох конкурентоспроможних секторах;

3) створенні місцевої агенції по залученню інвестицій та регіонального розвитку;

4) системному моніторингу за ходом реалізації проектів, передбачених планами реалізації стратегій розвиту регіону на середньострокову перспективу, ініціюванні розробленні нових проектів відповідно до потреб та тенденцій розвитку регіону;

5) диверсифікації регіональної економіки, яка є моносекторальною;

6) кооперації між місцевими підприємствами, сприянні об’єднанню економічних суб’єктів у ланцюги постачань і вироблення кінцевої продукції в регіоні, формування кластерів;

7) визначенні системних та комплексних рейтингів інвестиційної привабливості регіонів, інвестиційних паспортів регіонів та інвестиційних атласів по регіонах;

8) імплементації засобів та інструментів регулювання інвестиційної діяльності на рівні регіонів до базових нормативно-правових документів регіонального розвитку.

Обґрунтований підхід до формування цілеспрямованого ефективного організаційно-економічного механізму залучення інвестицій в економіку регіонів України, повинен ґрунтуватись на концептуальних засадах імплементації інституціонально-правового, грошово-кредитного, бюджетно-податкового, територіально-організаційного механізмах, а також передбачати розвиток спеціальної державної політики для їх залучення, яка базується на аналізі макроекономічних показників, визначенні пріоритетів для капіталовкладень й принципів їх збільшення. Ефективність інвестиційної

діяльності у регіонах України залежить від відповідної державної і регіональної інвестиційної політики, результативність якої зумовлюється наявністю чіткого організаційно-економічного механізму її реалізації.

Слід відмітити, що у сучасних умовах позитивними тенденціями у залученні інвестицій в економіку регіонів є: процеси децентралізації; реалізація угоди про асоціацію з ЄС та можливістю виходу з конкурентоздатною продукцією на європейські ринки; політика приватизації в країні за умови врахування регіональних економічних інтересів; девальвація гривні, яка мала б підвищити зацікавленість іноземних компаній до інвестування в Україні.

В умовах трансформації соціально-економічної системи регіонів позитивна динаміка економічного зростання безпосередньо залежить від реалізації інвестиційної політики та шляхів її стимулювання. Структурно-інвестиційна політика є найважливішою складовою частиною довгострокової економічної стратегії держави і регіонів, що включає використання методів стимулювання інвестиційної активності в регіонах і реалізація державних та регіональних інвестиційних програм. Довгострокова структурно-інвестиційна стратегія регіону передбачає формування мети інвестиційної діяльності, оцінку можливості використання інвестиційного потенціалу, створення сприятливих умов для динамічного розвитку інвестиційної діяльності.

Реалізація регіональної інвестиційної політики, природно, вимагає формування адекватного економічного та організаційно-економічного механізму, включаючи відносно стабільне законодавство, розвинену інфраструктуру фінансового ринку та ін. Механізм управління інвестиційною діяльністю в регіоні являє собою сукупність принципів, методів і важелів впливу за допомогою інвестиційних ресурсів на розвиток соціально-економічної системи регіону. Тільки при активній прямій і непрямій підтримці держави може бути успішно реалізований інвестиційний потенціал, який мають регіони.

В економічному просторі регіону, що являє собою структуру, що складається з безлічі рівнів, де в ролі базового виступає територія, що є

угрупованням взаємозалежних природно-антропогенних ресурсів і різних об'єктів, які формують інші рівні і мають кількісні та якісні параметри, чинниками визначального впливу на інвестиційну активність і майже некерованого характеру з боку органів місцевої влади є політичні очікування, екологічна ситуація і економічна кон'юнктура ринку інвестицій, зокрема динаміка інфляційного процесу, рівень оподаткування, ставка рефінансування інвестицій, конкурентоспроможність продукції, рівень монополізму в інвестиційній сфері.

Інвестиційна активність стимулюється через зростання інвестиційних ресурсів і ефективність їх використання в пріоритетних секторах матеріального виробництва і соціальної сфери, які визначають процес розширеного відтворення, темпи економічного зростання регіону. Інвестиції формують виробничий потенціал регіону на новій науково-технічній базі, створюють конкурентоздатну продукцію і сприяють підтримці неефективних, але соціально-важливих галузей економіки.

Отже, однією із задач інвестиційної політики є аналіз, прогнозування пропорцій в галузевому і регіональному розподілі праці, рівня життя і соціального захисту населення, динаміки відтворювальних процесів в економіці навколишньому природному середовищі, структури основного капіталу, а також фінансового забезпечення регіону для оцінки його інвестиційного потенціалу. Інвестиційна модель розвитку регіональної економіки має сприяти стабілізації та забезпеченню сталого розвитку економіки регіонів і держави в цілому з максимальним урахуванням і використанням місцевих природних, сировинних, інших особливостей регіонів, ефективним застосуванням їх наукового, виробничого й ресурсного потенціалу на основі здійснення інвестицій у найбільш пріоритетні галузі економіки регіонів [110-112; 185].

Основоположні засади для стимулювання інвестиційної активності в регіоні повинні ґрунтуватись на наступних аспектах:

1. Створення системи моніторингу економічного, соціального та екологічного розвитку регіону, який здійснюватиметься впродовж всього

життєвого циклу інвестиційної політики. Інвестиційний процес повинен володіти високою інформативністю в регіональному аспекті, саме тому необхідно формувати для регіонів окремий перелік аналітичних показників за підгрупами інформації, які включатимуть характеристику:

обсягів реальних інвестицій в абсолютному виразі і їх структури по відношенню до власних засобів підприємств;

структури реальних інвестицій по галузях економіки регіону; структури реальних інвестицій в соціальній сфері;

співвідношення реальних інвестицій виробничої і невиробничої сфери;

індексів інвестицій в основний капітал; питомої ваги державного сектора економіки у сфері інвестиційної діяльності;

інвестицій іноземних інвесторів в абсолютному виразі;

інвестицій іноземних інвесторів по галузях економіки;

розподіл капітальних вкладень за джерелами фінансування;

структури позабюджетних джерел фінансування інвестицій.

2. Проведення ефективної кредитної регіональної політики держави розширенням можливостей НБУ щодо впливу на кредитну політику комерційних банків, стимулюючи їх кредитувати насамперед вкладення у виробництво й інновації регіону. Причому кредитні пільги доцільно поширювати не на конкретні підприємства, а саме на пріоритетні види економічної діяльності регіону. Доцільно підвищувати роль кредитного фінансування в інвестиційних внесках юридичних і фізичних осіб, забезпечити поступовий перехід до переважно кредитного фінансування, полегшити доступ підприємств і організацій незалежно від форм власності до пільгових кредитних ресурсів з одночасним зниженням банківських облікових кредитних ставок.

3. Створення прийнятних умов для вкладення капіталів інвесторами, що ґрунтуватимуться на: введенні системи податків з диференціюванням ставок та пільг; проведенні зваженої фінансової, цінової та кредитної політики, виходячи із реального стану економічної системи регіону; контролі за дотриманням

державних норм і стандартів; антимонопольними заходами, приватизацією об’єктів державної власності; експертизою інвестиційних проектів регіону.

4. Створення конструктивної взаємодії місцевих органів влади з інвесторами, що досягається завдяки: забезпеченню публічності та «прозорості» державного управління; відповідальності при виконанні узятих на себе зобов’язань; чіткому визначенню взаємних зобов’язань, термінів і можливих санкцій при їх порушенні; сприянню з боку регіональних органів влади виділенню в оренду чи продажу земельних ділянок для розміщення виробництв; фінансовій участі регіону в розвитку підприємств.

5. Стимулювання державних замовлень на продукцію та послуги, що можуть забезпечити регіон; надання державних асигнувань на формування інфраструктурних проектів регіону, розвиток пріоритетних, чітко визначених сфер економічної діяльності, які не потребують значних обсягів коштів, однак дозоляють досягти значних економічних вигод; надання податкових канікул новоствореним та перепрофільованим підприємствам реального сектору економіки, особливо інноваційного спрямування; надання податкових пільг перспективним підприємствам, що створюють додаткові робочі місця, випускають соціально значущу продукцію, послуги; надання інвестиційних податкових кредитів інноваційно активним підприємствам, тобто відстрочення на визначений час строку сплати податкових зобов’язань з податку на прибуток, який отримано суб’єктом підприємницької діяльності від реалізації інвестиційних та інноваційних проектів; запровадження державних програм модернізації бюджетоутворюючих підприємств регіону [185, с. 20-21].

6. Підвищення рівня суб’єктів інвестиційної діяльності податкової культури за рахунок інтеграції знань податкового спрямування у систему шкільної, середньої та вищої освіти; застосовувати на практиці виключно ті податкові пільги, в основі яких аналітичні розрахунки обґрунтованості та оцінка ефективності; відмовитися від практики використання податкової амортизації для фіскальних цілей; запровадити для надання інвестиційної податкової знижки обов’язкове дотримання вимоги 100-відсоткового

використання амортизаційних відрахувань на капітальне інвестування; підпорядкувати методику формування достовірної інформації про амортизацію основних засобів та її відображення у бухгалтерському обліку і статистиці вимогам податкового стимулювання інвестиційної діяльності; запровадити у практику пільгового оподаткування неоподатковуваний резервний фонд інвестиційного спрямування [191, с. 12].

7. Формування й функціонування дієвої системи фінансового забезпечення інвестиційних процесів в регіонах, що полягає у виділенні певної суми фінансових ресурсів на розв’язання окремих завдань фінансової політики господарюючого суб’єкта. При цьому розрізняють забезпечувальну й регулятивну дію фінансового забезпечення. Забезпечувальна дія проявляється у визначенні джерел фінансування, тобто покритті повсякденних потреб, і характеризує пасивний вплив фінансового забезпечення. Регулятивна дія здійснює вплив через виділення достатніх коштів і через конкретну форму фінансового забезпечення й характеризує його активний вплив. У цілому ж дія фінансового механізму спрямована на реалізацію економічних інтересів учасників фінансових відносин [261, с. 323-324].

8. Розроблення і запровадження механізму ефективного захисту прав банківських установ при довгостроковому інвестиційному кредитуванні, зокрема прозорий порядок реалізації заставного майна; стимулювання консорціумного кредитування ефективних інвестиційних проектів; забезпечення підвищення капіталізації та платоспроможності банків; стимулювання залучення коштів населення шляхом підвищення довіри до банківської системи, а також забезпечення стабільної виплати відсотків; удосконалення процедури іпотечного кредитування на законодавчому рівні; сприяння створенню спеціалізованих банків для здійснення довго- та середньострокового фінансування і кредитування пріоритетних для економічного розвитку інвестиційних проектів шляхом надання державної підтримки таким установам [261, с. 325].

Тобто, у механізмі стимулювання інвестиційної активності регіону домінуючу роль відіграють інструменти її реалізації у формі співпраці з інвесторами, важливими серед яких є: надання вільних земельних ділянок підприємницьким структурам у довгострокову оренду на інвестиційних умовах; надання об’єктів незавершеного будівництва і реконструкції на інвестиційних умовах; пряме бюджетне субсидування пріоритетних інвестиційних проектів для економіки регіону за умови основного фінансування приватними інвесторами; гарантії щодо фінансування великих об’єктів шляхом залучення приватних інвестицій на основі концесійних договорів між регіональною владою і бізнесом.

Таким чином, слід узагальнити інструментарій інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону у відповідності до цілей соціально-економічного розвитку регіону (рис.2.14).

Слід також відмітити, що в процесі активізації інвестиційної діяльності регіонів особливе значення надається напрямам стимулювання іноземних інвестицій, а саме:

підвищення інвестиційної привабливості регіонів шляхом полегшення доступу інвесторів до об’єктів інвестування;

розвитку інфраструктури та підвищення рівня ефективності використання соціально-економічних чинників та природних ресурсів;

посилення чинників міжнародної інвестиційної діяльності, стимулювання припливу інвестицій у високотехнологічне виробництво, орієнтування на лідерство у розвитку інвестиційних позицій, сприяння зміцненню внутрішнього науково-технічного потенціалу;

недопущення згортання інвестиційної активності і відходу з ринку зарубіжних та вітчизняних інвесторів шляхом впливу на ті чинники, які мають вирішальне значення для підвищення рівня та ефективності міжнародної інвестиційної діяльності.

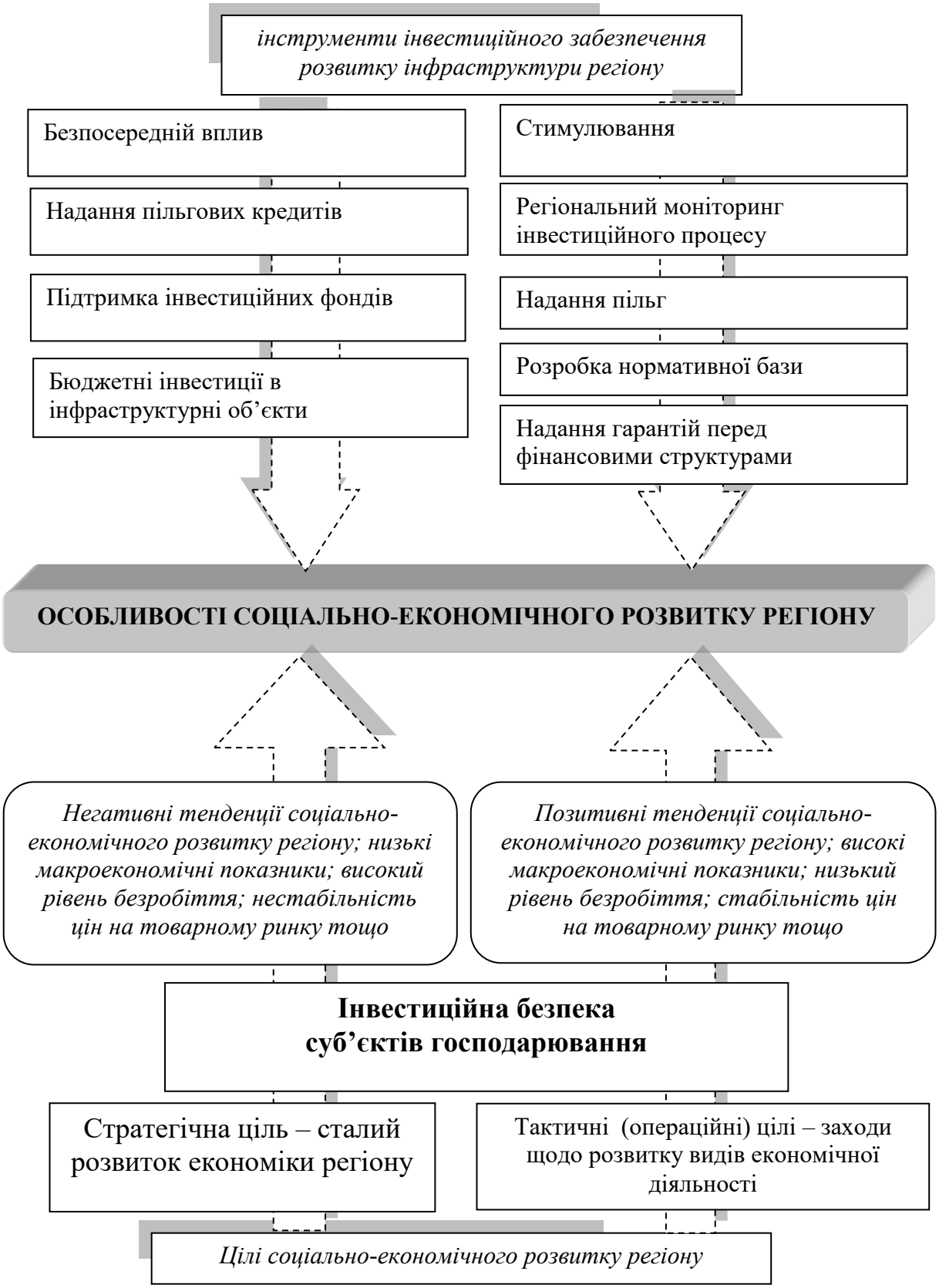

Рис.2.14. Інструменти та цілі залучення інвестицій до регіону

Державна регулятивна політика в інвестиційній сфері регіону крім створення загальних передумов для стимулювання інвестиційної діяльності має бути регіонально диференційованою, тобто передбачати заходи:

оптимізації кадрового забезпечення регіонів, які не спроможні використати свій інноваційний потенціал;

фінансово-кредитного регулювання (у тому числі субсидіювання) та професійно-консультативної допомоги для регіонів, що функціонують на низькому рівні;

стимулювання розвитку науково-дослідної діяльності для регіонів, що функціонують вище за рівень потенціалу.

Отже, стимулювання інвестиційної діяльності на регіональному рівні повинно ґрунтуватись на розробленні реалістичної інвестиційної політики, яка б базувалась на можливостях регіонального бюджету та відбувалася б при одночасному формуванні сприятливого інституціонального інвестиційного середовища, для поліпшення якого необхідним є посилення прямої участі держави в інвестиційному процесі, тобто активізація підтримки інвестиційної діяльності на основі залучення бюджетних коштів в межах державного фінансування інвестиційних програм. Окрім цього стимулювання інвестиційної діяльності повинно полягати у створенні сприятливого податкового клімату у регіонах, забезпеченні правового захисту приватних інвесторів та незмінність прийнятих законодавчих норм у процесі реалізації регіональних інвестиційних програм, загалом забезпеченні інвестиційної безпеки.

При цьому, інвестиційна безпека країни (регіону) забезпечується за умов дотримання граничної норми інвестування, що дає змогу:

відтворювати науково-технічний та інтелектуальний потенціал;

здійснювати розширене відтворення основного капіталу;

підтримувати конкурентоспроможність економіки;

гарантувати зростання ВВП на рівні завдань соціально-економічного розвитку та міжнародного співробітництва;

створювати стратегічні резерви;

долати депресивні явища в регіонах країни;

зберігати та відновлювати природні ресурси;

утримувати на безпечному рівні екологічні параметри.

Отже, для забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні доцільно реалізовувати наступні пріоритетні напрями: створення ринкових і економічних умов для інвестування відтворення основних фондів, модернізації та інноваційного нагромадження основного капіталу; формування стійкої інституціональної структури, що забезпечує стабільні умови виконання організаційно-управлінських функцій; трансформування структури економіки регіону для переходу на випуск наукоємної продукції; створення надійних фінансових умов для забезпечення стійкого інвестування інноваційних проектів, у тому числі шляхом залучення нових джерел фінансування; вибір надійних законодавчо-правових механізмів захисту прав приватних та іноземних інвесторів; формування системи страхування інвестиційної діяльності тощо.

Таким чином, на основі проведеного дослідження доцільно запропонувати концептуальну модель оцінювання інвестиційної безпеки суб’єктів господарювання, яка міститиме (рис. 2.15):

підходи до оцінювання інвестиційної безпеки;

напрями ідентифікації внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на систему інвестиційної безпеки;

етапи оцінювання інвестиційної безпеки;

можливі загрози інвестиційної безпеки;

формування програмно-цільових заходів, спрямованих на ліквідацію, нейтралізацію та усунення загроз інвестиційної безпеки.

У сучасних умовах нестабільності функціонування національної економіки для вітчизняних суб’єктів господарювання актуалізуються питання щодо способів забезпечення економічної та інвестиційної безпеки підприємства, механізмів управління й оцінювання, вибір необхідних критеріїв та показників.

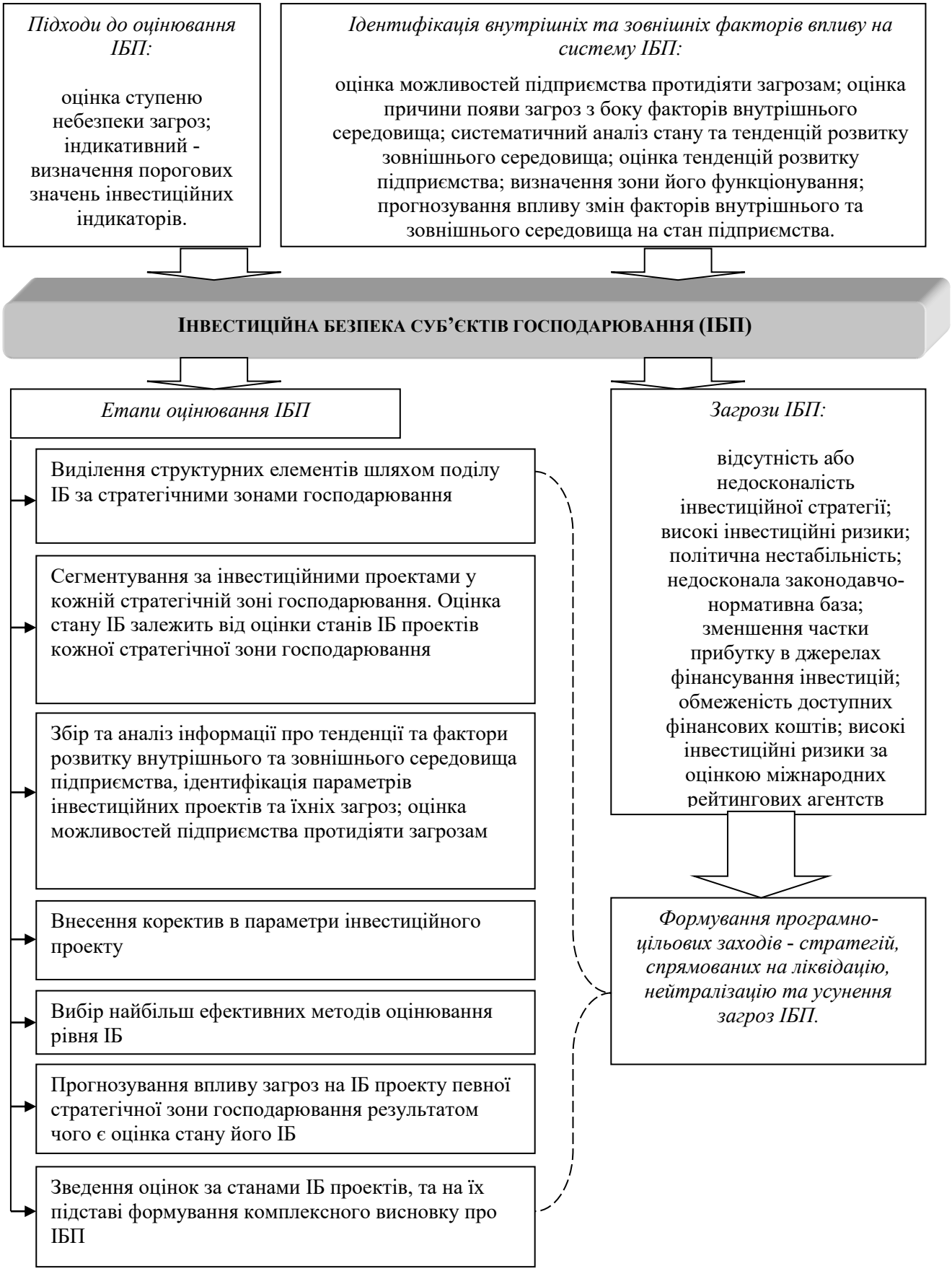

Рис.2.15. Оцінювання інвестиційної безпеки суб'єктів господарювання

Основні положення забезпечення економічної та інвестиційної безпеки суб’єктів господарювання повинні ґрунтуватись на розумінні сутності даних економічних категорій, професійному управлінні та своєчасному прийнятті управлінських рішень, системному моніторингу та ідентифікації загроз (негативних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ).

Отже, для забезпечення економічної та інвестиційної безпеки суб’єктів господарювання необхідно формувати відповідні програмно-цільові заходи, які становитимуть певну стратегію, що ґрунтуватиметься на: характеристиці зовнішніх і внутрішніх загроз; визначенні і моніторингу чинників, які негативно впливають на стійкість його соціально-економічного стану на короткострокову і середньострокову перспективу; визначенні критеріїв і параметрів показників, що характеризують інтереси підприємства і відповідають вимогам його інвестиційної безпеки; розробленні інвестиційної політики; напрямах діяльності підприємства відносно реалізації стратегії.

Проблематика стимулювання інвестиційного забезпечення економічного розвитку регіонів на сучасному етапі полягає в тому, що його здійснення відбувається в умовах загострення економічної кризи, недосконалості політики структурної перебудови економіки на базі ринкових відносин, відсутності необхідного досвіду, недостатності наукового забезпечення, недосконалості законодавчо-нормативного забезпечення, незавершеності розбудови системи регіонального управління.

Наведені аспекти зумовлюють необхідність реструктуризації економіки регіонів на основі запровадження інвестиційно-інноваційної моделі з урахуванням особливостей їхнього потенціалу та конкурентних переваг; створенні нових організаційних структур, що здійснюють інноваційну діяльність технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, інших трансфертних та інфраструктурних фірм; розбудові та модернізації інфраструктури регіонального розвитку для підвищення інвестиційної привабливості регіонів, поліпшення умов запровадження передових інноваційних технологій; формуванні виробництв із замкненим циклом,

зокрема науково-промислово-фінансових груп, концернів, корпорацій; створенні під егідою держави та місцевих органів виконавчої влади регіональних центрів передачі інноваційних промислових технологій з державного до приватного сектору.

Слід також відмітити актуалізацію питання щодо функціонування індустріальних парків, які регулюються відповідними нормативно-правовими актами України, зокрема: Конституція України; Цивільний кодекс України; Господарський кодекс України; Земельний кодекс України; Податковий кодекс України; Митний кодекс України; Закон України «Про індустріальні парки»; Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»; Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» тощо.

Адже, як свідчить європейська практика уся місцева промисловість концентрується виключно в межах індустріальних парків. Для України, міста якої становлять конгломерат із житлових масивів та екологічно шкідливих підприємств, даний аспект є вкрай важливим.

Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України в межах національного проекту «Індустріальні парки України» передбачає також створення 10 пілотних промислових майданчиків з готовою інженерно-технічною інфраструктурою на земельних ділянках розміром від 15 до 700 га кожна і в інших областях України.

Проте, доцільно виокремити можливості впливу значних негативних чинників (ризиків) на учасників новостворених вітчизняних індустріальних парків, зокрема: нестабільність політичного життя в країні вкрай негативно впливає на банківську систему й умови кредитування; значні коливання валютного і фондового ринків; відсутність компенсацій кредитної ставки на кредити, залучені для інвестування у розвиток виробництва; відсутність надання пільг по сплаті податку на прибуток, що реінвестується в розвиток; відсутність можливості надання прямої державної підтримки учасникам парку за створення нових робочих місць; обмеженість терміну дій пільг; слабкою та

низькою ефективністю роботи щодо залучення інвесторів; наявністю більш привабливих режимів економічної діяльності в сусідніх країнах тощо. Слід відмітити, що світова практика створення та функціонування індустріальних парків обумовлена: сприянням підвищенню інвестиційної активності в економіці; легітимному субсидіюванню пріоритетних галузей промисловості, як правило, високотехнологічних тощо.

У сучасних ринкових умовах господарювання актуалізуються питання імплементації концепції контролінгу суб'єктів господарювання як основних учасників інвестиційної інфраструктури, а також особлива увага щодо особливостей застосування інвестиційного контролінгу, що зумовлено негативним впливом чинників зовнішнього середовища; соціально-економічним розвитком економіки регіонів; низьким рівнем розвитку інвестиційного ринку; зниженням ділової активності потенційних інвесторів тощо.

2.3. Використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону

В економічній літературі імплементація поняття «контролінг» розпочалась в першій половині вісімдесятих років XX ст. у Західній Європі. Основна ідея контролінгу полягає в побудові логічної системи, котра, завдяки комплексному та системному застосуванні різних структурних елементів суб'єктів господарювання, що беруть безпосередню участь у його господарській діяльності, вираженій в фінансовій, економічній, інвестиційній, організаційній і технічній сферах, сприятимуть керівництву у прийнятті ефективніших управлінських рішень у сфері операційної (оперативної) та стратегічної діяльності.

В рамках стратегічного розвитку як суб'єктів господарювання, так й інфраструктури регіонів однією з головних складових є стратегія інвестиційної

діяльності, яка відповідно повинна ґрунтуватись на створені системи інвестиційного контролінгу як невід'ємної складової побудови загальної системи управління суб'єктів господарювання з метою забезпечення ефективності їх діяльності. Для імплементації системи інвестиційного контролінгу необхідне чітке розуміння та усвідомлення суб'єктів господарювання її сутності, завдань, функцій та інструментів.

Дефініція сутності поняття «інвестиційного контролінгу» у сучасній науковій літературі представляється із двох позицій, а саме: інвестиційний контролінг - внутрішній контроль інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання, тобто: контроль та спостереження за реалізацією інвестиційних завдань; вимір й діагностика відхилень фактичних результатів інвестиційної діяльності від передбачуваних; розробка управлінських рішень по корегуванню поточної інвестиційної діяльності або її цілей та завдань; інвестиційний контролінг - моніторинг, оцінювання і контролювання інвестиційних проектів, тобто ототожнюється з проект-контролінгом.

Теоретично-методологічні та практичні засади концепції контролінгу досліджували багато українських та зарубіжних вчених, зокрема, у працях вітчизняних науковців: О. В. Оліфіров, М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар, О. В. Ареф'єва, Л. Л. Дякон, Л. Л. Гевлич, В.В. Врещагін, М.М. Аксентюк, В. Прохорова, Л. Мартюшева, Н. Петрусевич, Ю. Прохорова, Л.В. Балабанова, О.О. Гасило, О.В. Мелих [2; 7; 17; 48; 188; 201; 235; 237] досліджується сутність поняття контролінгу, його цілі, завдання та принципи. В той же час, незважаючи на вагомі напрацювання, проблема ефективного впровадження системи інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів, особливо у нестійких умовах фінанси-економічного становища, залишається актуальною, оскільки проведені дослідження не охоплюють низку як теоретичних, так й практичних аспектів вирішення даного питання у реальних й релевантних умовах функціонування регіонів.

Дефініція сутності поняття «контролінг» (англ. дієслово *to control)* - означає «управління» і «спостереження». У сучасній економічній літературі

приводиться достатньо багато різноманітних визначень сутності поняття «контролінг». Зокрема, доцільно виокремити наступні основні аспекти у трактуванні сутності поняття «контролінг»: концепція ефективного управління суб'єктами господарювання; система управління прибутком; система інформаційно-аналітичної і методологічної підтримки керівників; сукупність економічного аналізу, планування, управлінського обліку і менеджменту; виявлення відхилень від фактичних результатів; стратегічне прогнозування і планування тощо.

Вітчизняними науковцями одним із найпоширеніших трактувань сутності поняття «контролінг» є відособлена система ефективного управління пов'язана зі спостереженням, аналізуванням, плануванням, контролювання, саморегулюванням, удосконаленням діяльності суб'єктів господарювання. При цьому, метою контролінгу є реалізація глобальної (стратегічної) і локальної (оперативної) мети суб'єктів господарювання, що відповідно пов'язано із основними завданнями контролінгу, тобто реалізації головної мети, принципів та функцій на практиці [2; 7; 17; 48; 188; 201; 235; 237].

Частково відмінне визначення сутності контролінгу представлено у науковому дослідженні Аксентюк М. М., зокрема: система контролінгу – це система, спрямована на забезпечення управлінського процесу, орієнтованого на розв'язання завдань стратегічного розвитку суб'єктів господарювання шляхом інтеграції систем планування, обліку, аналізу та контролю для досягнення синергетичного ефекту від їх цілеспрямованого функціонування [2, с. 8].

Мелих О.В. у своєму науковому дослідженні контролінг визначає фактично інструментом консалтингу, що поєднує різні аспекти прийняття управлінських рішень; перебуває у тісній взаємодії з різними елементами та підсистемами управління суб'єктів господарювання; дає змогу провести повне оцінювання діяльності; сформувати, проаналізувати та прийняти ефективне управлінське рішення; підвищити фінансово-економічні показники діяльності суб'єктів господарювання та їх конкурентоздатність [188, с. 18].

Таким чином, слід відмітити, що наукові підходи щодо трактування сутності поняття «контролінг» дещо відрізняються, проте, основоположними елементами даної категорії повинні бути: системне спостереження; аналізування; планування (бюджетування); прогнозування; контроль (моніторинг) як встановлених показників, так і виявлених фактичних відхилень; регулювання виявлених відхилень; підвищення ефективності прийняття управлінських рішень на основі комплексу котролінгових заходів. При дослідженні сутності поняття «контролінгу» необхідно проаналізувати та виокремити класифікаційні ознаки й відповідні види даної категорії, що узагальнено представлено на рис. 2.16.

Оскільки контролінг охоплює весь процес управління від формування стратегії та розроблення планів до аналізу фактичного досягнення поставлених цілей, суб’єкти господарювання повинні використовувати специфічні інструменти та методи, завдяки яким поставлена мета може бути досягнута з максимально позитивним результатом і в найкоротший термін. При формуванні інструментарію контролінгу необхідно враховувати наступне: суб’єкти господарювання є системою з окремими взаємопов’язаними між собою складовими та відповідним набором цілей; діяльність суб’єктів господарювання спрямована на виконання запланованих показників; контролінг є підсистемою контуру управління і забезпечує інструментальну та методичну базу підтримки прийняття управлінських рішень [201, с. 65].

Модель концепції контролінгу, орієнтована на різні функції управління. Процес орієнтації відбувається за рахунок інтеграції традиційних методів планування, аналізу і контролю в єдину систему обробки інформації для прийняття управлінських рішень. Окремими завданнями контролю на регіональному рівні є правильна організація руху інформаційних потоків із метою її оптимізації, тобто отримання тільки тієї інформації, котра може бути корисною для прийняття важливіших управлінських рішень стосовно конкретних суб’єктів господарювання регіону.

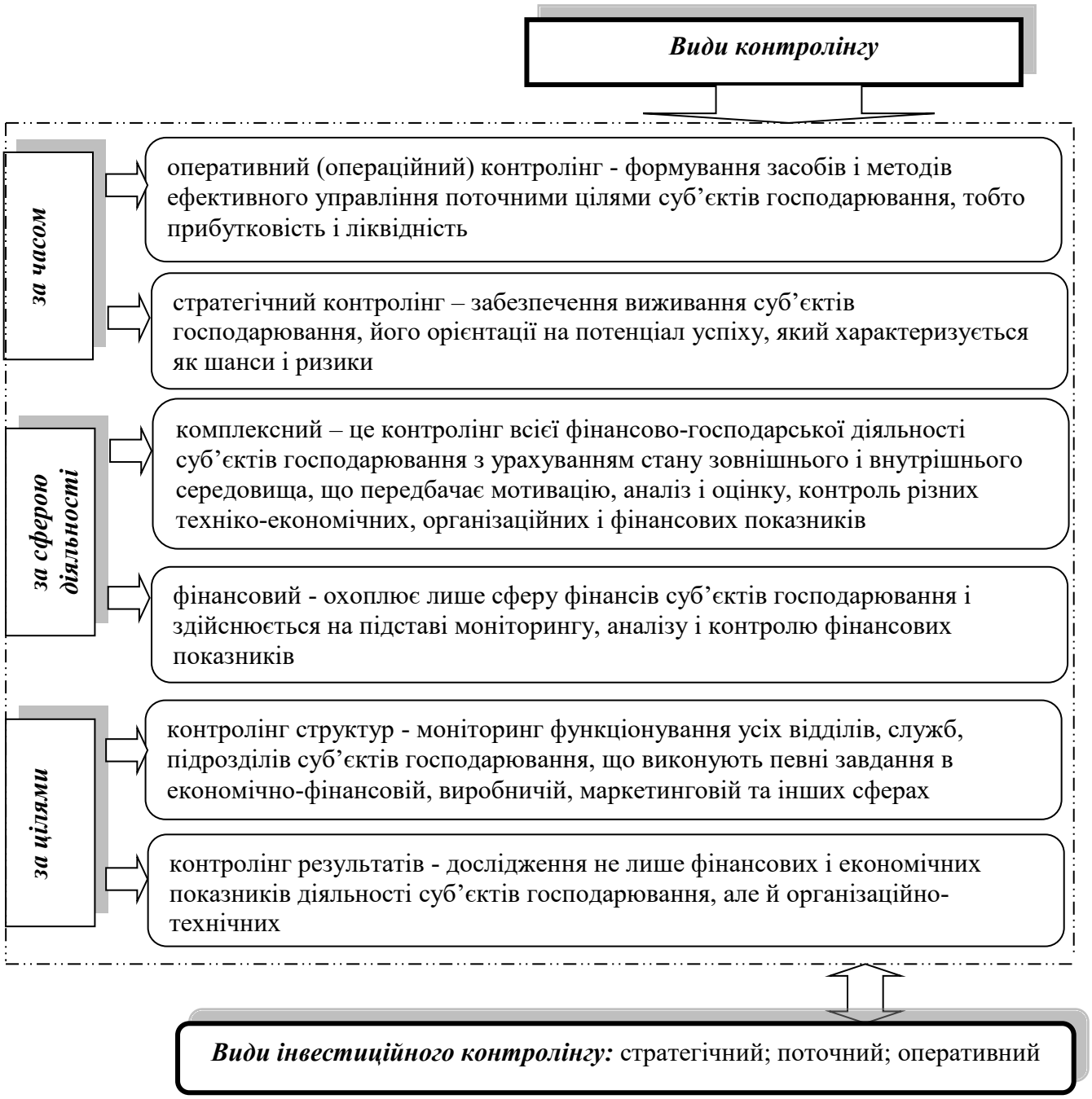

Рис. 2.16. Класифікація видів контролінгу суб'єктів господарювання

Узагальнено класифікацію інструментів контролінгу представлено на рис. 2.17. В системі контролінгу надзвичайно важливим елементом є інвестиційний контролінг, тобто контролююча система, яка забезпечує концентрацію контрольних дій на найпріорітетніших напрямах інвестиційної діяльності та своєчасність регулятивних управлінських рішень, які забезпечують її нормалізацію.

Рис. 2.17. Класифікація інструментів контролінгу

Інвестиційний контролінг слід інтерпретувати як систему методів та інструментів, спрямованих на підтримку інвестиційної політики суб'єктів господарювання та реалізації окремих інвестиційних проектів, що охоплює інформаційне забезпечення, планування, аналіз, координацію, моніторинг і внутрішній консалтинг, а також своєчасне виявлення відхилень та причин їх виникнення із відповідним своєчасним прийняттям управлінських рішень щодо регулювання відхилень й підвищення ефективності інвестиційного процесу суб'єктів господарювання.

Верещагін В.В. у своєму науковому дослідженні інвестиційний контролінг визначає як саморегуляційну систему управління, яка забезпечує своєчасне виявлення відхилень фактичних результатів від запланованих та прийняття оперативних управлінських рішень щодо нормалізації інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання [48, с. 11].

Цільове завдання інвестиційного контролінгу полягає у побудові ефективної системи прийняття управлінських інвестиційних рішень регулятивного характеру.

Необхідною є адекватна оцінка ефективності інвестиційних дій суб'єктів господарювання, оскільки це дасть змогу виявити проблемні зони інвестиційного процесу, вжити конкретні заходи щодо їх усунення.

Узагальнюючи наукові погляди щодо визначення завдань інвестиційного контролінгу, доцільно виокремити наступні: збір даних для прийняття інвестиційних рішень; координація отримання інформації; планування і бюджетування інвестицій та інвестиційних проектів; перевірка і контроль інвестиційних заявок; проведення розрахунку інвестицій; контроль проекту за суттю і за часом; поточний контроль інвестицій та комплексний моніторинг інвестиційних проектів; контроль бюджету інвестицій та аналіз відхилень; досягнення цілей суб'єктів господарювання у сфері інвестиційної діяльності; розробка системи критеріїв для оцінки ефективності інвестиційних проектів; аналіз і оцінка чинників внутрішнього і зовнішнього середовища; коригування планів інвестиційних проектів відповідно до зміни умов; контроль проекту за

змістом виконаних робіт і за термінами; аналіз причин відхилень від плану; оцінка майбутньої ефективності проекту з урахуванням умов, що можуть змінитись; розробка рекомендацій для прийняття управлінських рішень [2; 7; 17; 48; 188; 201; 235; 237].

При цьому саме комплексне поєднання функцій контролінгу та інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів сприятиме оптимізації управління системою реалізації стратегічного, тактичного й оперативного планування інвестиційної діяльності (рис. 2.18).

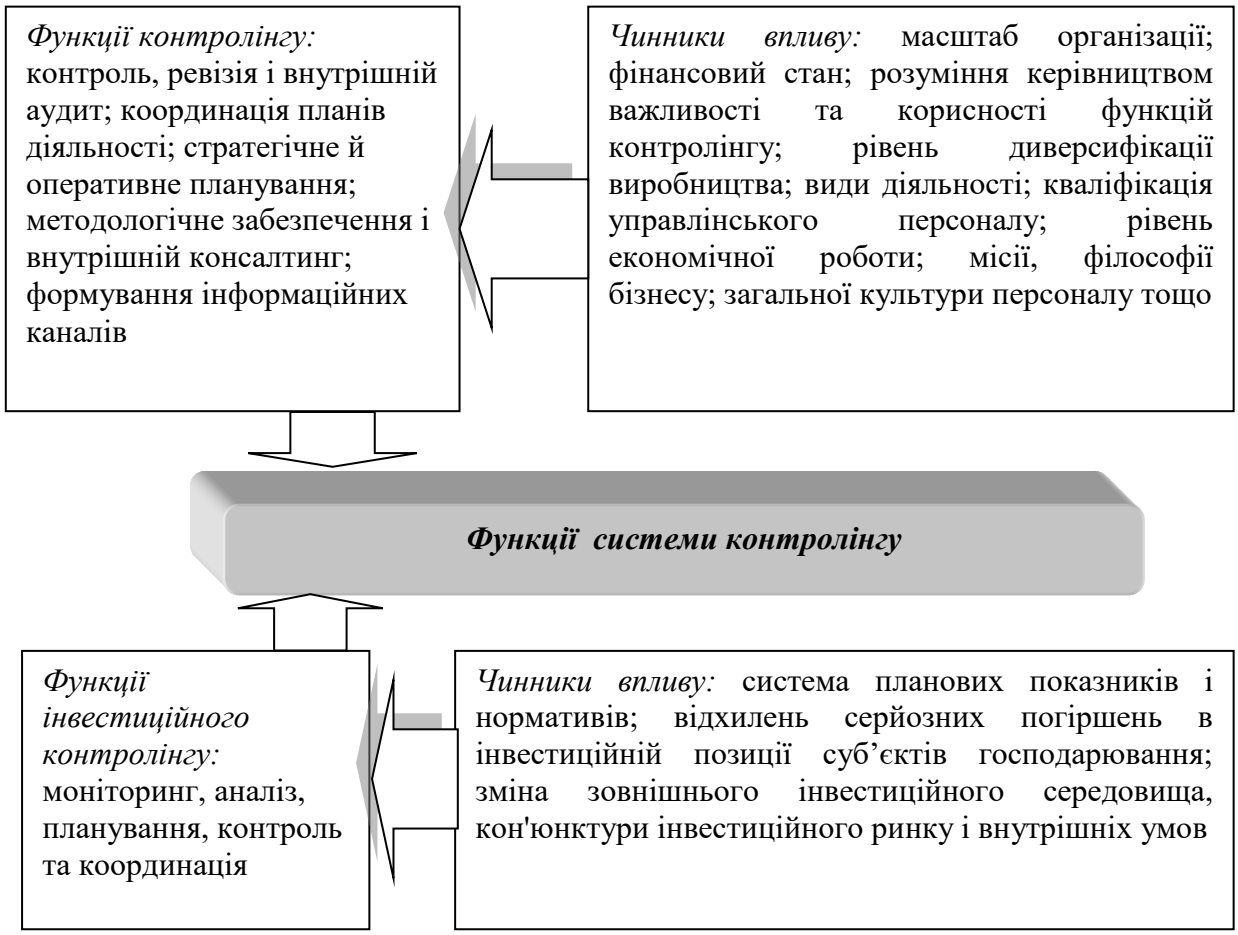

Рис. 2.18. Функції та чинники впливу у системі контролінгу

Побудова системи інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів повинна також ґрунтуватись на визначених принципах, зокрема: направленість системи інвестиційного контролінгу на реалізацію розробленої інвестиційної стратегії регіонів;

багатофункціональність інвестиційного контролінгу; орієнтованість інвестиційного контролінгу на кількісні стандарти; відповідність методів інвестиційного контролінгу специфіці методів інвестиційного аналізу та інвестиційного планування; своєчасність операцій контролінгу; гнучкість, економічність та простота побудови контролінгу.

На основі проведеного аналізу сутності та особливостей інвестиційного контролінгу доцільно сформувати відповідну модель імплементації системи інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів, яка відображатиме етапи, проблеми та перспективи впровадження (рис. 2.19).

За загальними науково-методичними положеннями організації системи інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів необхідна наявність певного стану зовнішнього середовища, зокрема: привабливого інвестиційного клімату, здорової конкуренції, розвинутої інфраструктури інвестиційного ринку, державної підтримки інвестиційних ініціатив суб’єктів господарювання, платоспроможного інвестора тощо.

Таким чином, інвестиційний контролінг процесів розвитку інфраструктури регіонів слід інтерпретувати як систему принципів, методів та інструментів, яка спрямована на реалізацію інвестиційної стратегії суб’єктів господарювання та окремих інвестиційних проектів, що охоплює інформаційне забезпечення, планування, аналіз, координацію, контроль (моніторинг) і внутрішній консалтинг, для забезпечення прийняття ефективних інвестиційних управлінських рішень. Інвестиційний контролінг процесів розвитку інфраструктури регіонів повинен визначатися: контролем і спостереженням за реалізацією інвестиційної політики та окремих інвестиційних проектів; виміром та діагностикою відхилень фактичних результатів інвестиційної діяльності від передбачуваних, а також причин їх виникнення; розробленням управлінських рішень по корегуванню поточної інвестиційної діяльності або її цілей та завдань.

Рис. 2.19. Підхід до використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону

Імплементація системи інвестиційного контролінгу є надзвичайно важливим питанням для вітчизняних суб’єктів господарювання, оскільки в сучасних умовах фінансово-економічної нестабільності своєчасне та комплексне інвестиційне планування, аналізування, контроль та моніторинг сприятимуть прийняттю актуальних інвестиційних управлінських рішень щодо інвестиційної політики розвитку інфраструктури регіонів загалом та діяльності суб’єктів господарювання зокрема.

Таким чином, доцільність створення системи інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів мотивована тим, що вона може слугувати інструментом у створенні системи пріоритетів контрольованих показників, які в подальшому можуть бути використані для вибору найбільш пріоритетних видів економічної та інвестиційної діяльності для даного регіону, а також становлять важливу частину проведення на третьому етапі формування методологічних положень дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України (рис. 2.16-2.19).

При цьому, інвестиційний моніторинг як складовий елемент системи інвестиційного контролінгу процесів розвитку інфраструктури регіонів полягає у створенні можливості своєчасно відслідковувати й коригувати відхилення в процесі реалізації регіональних програм та планування інфраструктурних проектів, що зумовлює необхідність розроблення ефективної системи зворотного зв'язку шляхом запровадження моніторингу та оцінювання. Моніторинг - це постійний процес збору даних про процес і показники виконання заходів, що досягаються у ході реалізації механізму управління, виконання програм розвитку інфраструктури, прийнятих у межах цього механізму, реалізації інфраструктурних проектів. Дані, отримані у процесі моніторингу, можуть бути основою для проведення оцінки ефективності інвестування в інфраструктурні об’єкти регіонів у межах дії механізму.

Узагальнено визначають два основні типи моніторингу [179]:

1. Моніторинг ситуації дозволяє встановити й зафіксувати ситуацію, що склалася у досліджуваному явищі чи процесі. Це також передбачає збір

інформації про загальні тенденції інфраструктурного розвитку, зміни державної інфраструктурної політики, інституційні зміни тощо.

2. Моніторинг процесу представляє процедуру нагляду за протіканням впровадження програми (цілком або частково) та отримання певних результатів на коротко- чи довгостроковий термін.

У науковій літературі моніторинг - це процес відстеження або вимірювання того, що відбувається в інфраструктурному секторі регіону, він є комбінацією внутрішнього моніторингу покликаного перевіряти ступінь просування за обраними стратегічними напрямами до головної мети механізму управління та досягнення окремих цілей, та зовнішнього моніторингу, який передбачає збирання інформації щодо ширшого контексту, як-от: зміни в законодавстві країни, державної політики, ситуації в галузях та довколишніх регіонах, що мають стратегічне значення для інфраструктури цього регіону, тенденції та динаміка соціально-економічного розвитку регіону, інституційні зміни тощо, та забезпечує впровадження механізму управління конкурентоспроможністю регіону на основі розвитку його інфраструктури відповідно до інтересів і можливостей зацікавлених сторін регіону [179; 183].

Таким чином, пропонується моніторинг інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів трактувати як системне та комплексне вимірювання індикаторів інфраструктурного розвитку регіонів, кількості реалізованих інвестиційних проектів, відповідність дотримання розробленим стратегічних регіональних програм та концепцій, що в підсумку сприятиме ефективному та оперативному регулюванню виявлених відхилень. Механізм моніторингу інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів повинен також передбачати можливість створення системи збору та аналізу даних щодо оцінки ефективності функціонування інфраструктурних об’єктів територіальною громадою, що дозволить в кінцевому підсумку для потенційних інвесторів орієнтуватись не лише на аналітичні дані моніторингу органів управління регіону, а й враховувати реальну громадську думку.

Мета розробки моніторингу, як зазначає Мілашовська О.І. [192, с. 123], полягає у забезпеченні регіональної (спільної) робочої групи інструментом управління здійснення моніторингу. Індикатори – це показники, за допомогою яких здійснюється моніторинг і визначається рівень соціально-економічного розвитку і рівень прогресу щодо виконання окремих завдань спільної стратегії та досягнення очікуваних результатів. Індикатори описують результати проекту в операційно вимірюваних величинах. Слід відмітити, що для багатьох економічних процесів характерним є те, зміни від впливу певних явищ чи факторів виявляються не одразу, а стають помітними лише через деякий період часу. Зокрема, найчастіше валовий регіональний продукт виступає як уніфікований показник соціально-економічного розвитку регіону, на який суттєвий вплив має обсяг інвестицій залучених у регіон.

Під час вибору критеріїв моніторингу регіонального потенціалу Hrabánková M., Svatošová L., Boháčková I. [343, с. 114] зазначають, що для об'єктивного моніторингу регіонального розвитку неможливо зробити лише простий статистичний аналіз, що характеризує розробку критеріїв, доцільно використовувати цільовий метод, який би охоплював динаміку спостережуваного розвитку в певних об'єктах фактичного та часового зв'язку. Цей метод можна назвати процесним аналізом або аналізом вибраних соціально-економічних та демографічних процесів, що автори відповідним чином апробували на прикладі аналізу структурних змін, які відбуваються в регіонах Чеської Республіки.

Досліджуючи кількісні та якісні характеристики структури економіки Закарпатської області Панько М. [208, с. 42] проаналізував показники, які можна застосовувати з метою оцінювання ефективності структури економіки регіону, обґрунтувавши можливість оптимізації показників економічної складової структури економіки регіону шляхом розроблення комплексної програми перебудови структури виробництва.

Прийняття раціональних управлінських рішень у сфері регулювання регіонального розвитку неможливе без організації моніторингу за станом

соціально-економічного розвитку регіонів відмічає Кожанова Є. П. [120, с. 407]. Проведення моніторингу дозволяє своєчасно відреагувати на проблеми, що виникли шляхом прийняття певних управлінських рішень, спрямованих на вирішення питань. Моніторинг та оцінка стану регіонів, на думку автора, повинна передбачати застосування системи показників, яка б адекватно та комплексно характеризувала розвиток регіонів, її окремих територій та галузей, рівень життя населення, демографічну ситуацію, привабливість регіонів для залучення інвестицій.

Систему показників моніторингу та оцінки стану регіонів Матвієнко П. пропонує згрупувати за такими блоками: показники ефективності використання наявних ресурсів регіону; показники соціального розвитку; показники інвестиційної привабливості регіону; показники екологічного розвитку [187, с. 28]. Слід відмітити, що автор не враховує рівень розвитку та ефективність функціонування інфраструктури регіону, що значною мірою впливає на загальний соціально-економічний розвиток та інвестиційну привабливість регіонів.

Автори наукового дослідження [332, с. 55] здійснили обґрунтування процедур, що забезпечують здійснення статистичного дослідження та моніторингу інвестиційного розвитку російських регіонів. Вони розробили методологічні основи оцінки інвестиційного розвитку регіонів Росії для забезпечення збільшення використання власних ресурсів та досягнення цілей економічного розвитку при визначенні російських регіонів, які є «точками інвестицій» зростання та регіонів, де інвестиції використовуються неефективно для досягнення цілей розвитку.

Sokolov A. G. та ін. [366, с. 182] наголошують на необхідності розроблення превентивних заходів зі зміни інвестиційного ризику, що можливо при наявності в регіоні адекватного інформаційного середовища, заснованого на функціонуванні інформаційної системи моніторингу інвестиційних ризиків регіону. Створення єдиного регіонального інформаційного простору має бути одним з напрямків розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності в регіоні і

забезпечити системне управління ризиками на всіх рівнях ієрархії на основі об'єднання інформаційних ресурсів учасників ринку інвестицій.

Розроблення методологічного підходу, який дозволяє отримувати відповідну інформацію про потенційного одержувача інвестицій на прикладі агропромислового комплексу з точки зору її території досліджено Manzhosova I. B. та ін. [352]. Запропонований підхід базується на діагностиці системи розроблених індикаторів диференціювання територій за рівнем їх інвестиційного розвитку. Автори формували лінгвістичні характеристики та економічну інтерпретацію виділених класифікаційних груп, а також окремий етап моніторингу, який дозволяє визначити конкретний економічний суб'єкт для інвестування коштів на основі формування інвестиційних паспортів потенційних одержувачів.

Застосування кількісних методів у регіональному аналізі на думку Gradea C. [342, с. 181] може також забезпечити розуміння обох змін під час регіональних економічних показників та взаємозалежності між секторами економіки, включаючи використання прогнозів для перевірки потенційного майбутнього розвитку регіону. Якісні методи дозволяють також пояснення причини регіонального розвитку, що відбуваються в регіоні, та покращення здатності аналітиків роздумувати про результати та економічні можливості майбутнього на основі колективного досвіду, мудрості та судження суб'єктів економіки регіону.

Проблема ефективного контролю територій в контексті регіоналізації процесів соціально-економічного розвитку, як зазначають Usenko L. та ін. [373], включає пошук оптимальних форм, методів та інструментів для отримання необхідної інформації при прийнятті рішень у сфері державного управління. В даний час немає загальних технічних підходів до моніторингу соціально-економічного розвитку як ефективного інструменту для визначення ступеня асиметрії розвитку мезоекономічних систем та оцінки впливу впроваджених стратегічних програм. Автори дослідження запропонували теоретичну модель моніторингу соціально-економічного розвитку регіону, засновану на сукупності

взаємопов'язаних базових компонентів: функцій, об'єктів моніторингу та вимог до її реалізації та основних цілей.

Основними завданнями, що стоять перед моніторингом ефективності функціонування регіональних соціально-економічних систем на думку Бобрышева А. Н. та ін. [25] є: пошук шляхів і резервів підвищення раціональності використання всіх видів ресурсів; виявлення оптимальності управлінських рішень в умовах впливу кризових явищ в окремих галузях і в регіонах економіки в цілому; пошук релевантної інформації з метою реалізації програмно-цільових заходів на рівні регіону або окремої території; виявлення граничної корисності взаємодії окремих господарюючих суб'єктів з іншими елементами регіональної соціально-економічної системи; діагностика результатів інфраструктурного забезпечення галузей спеціалізації; аналіз ступеня досягнення соціально-економічних ефектів розвитку окремих територій і регіону в цілому; ескалація інвестиційної привабливості окремих територій за рахунок підвищення іміджево-репутаційних характеристик регіону; вироблення релевантних даних для досягнення максимальних конкурентних переваг, орієнтованих на вихід окремих підприємств, в рамках виявлених «точок зростання», на нові географічні сегменти.

Аналіз наукових напрацювань щодо розроблення й імплементації механізму моніторингу та оцінювання розвитку регіонів свідчить про домінуючий напрям досліджень у сфері соціально-економічного розвитку та практичну відсутність механізмів врахування рівня розвитку інфраструктури регіонів чи ефективності їх функціонування, від так, актуальність даного дослідження полягає у обґрунтуванні необхідності формування процесу моніторингу у напрямку інвестиційного забезпечення інфраструктурного розвитку регіонів України.

Таким чином, узагальнений порівняльний моніторинг регіонів України за напрямами «Інвестиційний розвиток» та «Розвиток інфраструктури» (Додаток табл. Б.4-Б.13) свідчить про наступне (рис. 2.20):

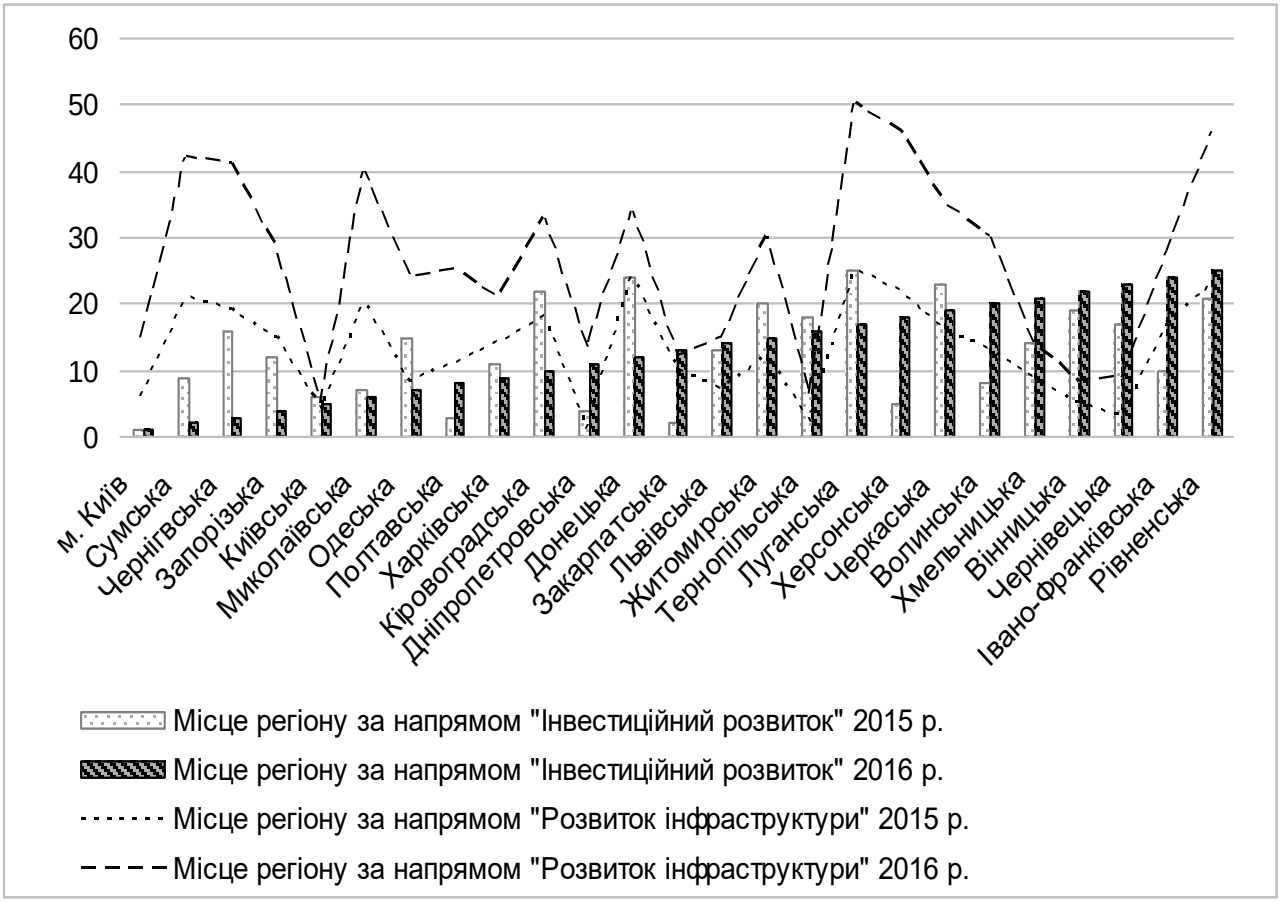

Рис. 2.20. Місце регіонів за напрямом інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів протягом **2015-2016 рр.**

Джерело: сформовано на основі даних [105; 193]

погіршення фінансового становища виробників та звуження кредитування; недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної політики в регіонах; недосконалість інструментів розкриття внутрішнього потенціалу регіонів через регіональні стратегії; падіння обсягів залучення інвестицій внаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні і падіння інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через ведення бойових дій на їх території; неефективність окремих інструментів фінансування капітальних проектів; низька ефективність розподілу інвестицій та низька віддача від інвестицій.

Представлені рис. 2.20 формують перший етап забезпечення передумов формування гіпотез дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України.

Загальні принципи механізму моніторингу процесів розвитку інфраструктури регіонів (ІРІР) повинні становити:

І. Комплексне та системне спостереження і збір даних інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів. Для аналізу рівня розвитку інфраструктури регіонів та інвестиційної активності необхідні об'єктивні показники, джерелом яких має стати система моніторингу, побудована на сучасних системах обліку, збору, зберігання і обробки даних. Під час проведення моніторингу інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів виникає необхідність одержання інформації, репрезентативної щодо різних інфраструктурних об'єктів та потенційних інвесторів. Сформована сукупність показників повинна відображати зміну рівня інвестиційного потенціалу в результаті впровадження заходів та реалізації інвестиційних проектів розвитку інфраструктури регіонів.

ІІ. Оцінювання рівня ефективності функціонування інфраструктури регіонів. Слід відмітити про відсутність комплексних показників оцінки розвитку та функціонування інфраструктури регіонів, які б відрізняли один регіон від іншого як за зовнішніми параметрами, так і за внутрішніми. Тому виникає необхідність пошуку підходу та розробки методів оцінювання рівня ефективності розвитку та функціонування інфраструктури регіонів, які б забезпечували можливість комплексного урахування всіх аспектів проблеми дослідження ІРІР та сприяли виявленню причин неефективного інфраструктурного розвитку. Аналіз ефективності розвитку та функціонування інфраструктури регіонів є можливим за умови використання процедур порівняльного аналізу – концепції бенчмаркінгу. Бенчмаркінг дозволяє знайти стратегії і практики, які допомогли якомусь об'єкту досягти результатів у підвищенні ефективності. Бенчмаркінг в однаковій мірі передбачає оцінювання та порівняння. Система бенчмаркінгу повинна забезпечувати: систематичний порівняльний аналіз показників інфраструктурних об’єктів, тенденцій їх зміни

та визначення рівня ефективності їх функціонування; виявлення причин неефективного функціонування інфраструктурних об’єктів та способів їх усунення; аналіз динаміки рівня інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів як відображення результативності управлінських дій щодо підвищення інвестиційного потенціалу регіонів. Інформація, зібрана в процесі бенчмаркінгу, повинна стати основою для подальшого підвищення рівня інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів та використовуватися для планування ефективного інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів, а також контролювання функціонування інфраструктурних об’єктів та результативності прийнятих рішень. Впровадження бенчмаркінгу дозволяє зменшити витрати на процеси вдосконалення, оскільки вивчається і оцінюється кращий досвід управління іншими територіями з метою використання здобутих знань у діяльності органів влади.

Методологія бенчмаркінгу наразі перебуває на стадії формування, хоча переважно вона базується на статистичному апараті. Для кожної конкретної сфери розробляється своя методологія бенчмаркінгу, зважаючи на особливості сфери його застосування. Враховуючи важливість ринкової інфраструктури для належного функціонування всіх інших складових господарських систем актуальним є здійснення бенчмаркінгу рівня її розвитку в регіональному розрізі. Результати такого дослідження можуть бути корисними для встановлення пріоритетів державної політики щодо підтримки певних регіонів, стимулювання їх розвитку.

Бенчмаркінг (англ. bench - місце, marking - відмітити) являє собою спосіб вивчення діяльності господарюючих суб'єктів, насамперед конкурентів, з метою використання їх позитивного досвіду у власній роботі. Регіональний бенчмаркінг - це порівняльний аналіз показників розвитку, що дає можливість ідентифікувати та запозичити стандарти і методи роботи найбільш успішних організацій, міст, регіонів і країн. Бенчмаркінг є управлінською технологію, яка допомагає підвищити ефективність регіонального та місцевого управління.

Т. Є. Трубнік досліджуючи бенчмаркінг конкурентних переваг регіональних господарств м. Києва та Київської області [285, с. 70] запропонував розширити практичні можливості бенчмаркінгу (як порівняльного аналізу регіонів) за рахунок застосування методу «shift-share», що дозволило встановити вплив національних факторів (National Share), ефектів пропорції (MIX-ефект галузевих факторів) та ефектів внутрішньої конкуренції (DIF-ефект диференційованого зрушення) на загальну динаміку показників розвитку регіонів.

Серед зарубіжних вчених, які зробили значний внесок у розвиток теорії і практики цієї проблематики, слід відзначити таких дослідників, як, зокрема, Р. Кемп, С. Міллер, Дж. Прескотт, Х.Дж. Харрінгтон. Також існує цікавий підхід до визначення поняття «бенчмаркінг» одного з основоположників бенчмаркінгу, а саме Б. Андерсена [3, с. 202], який стверджував, що вказаний термін був запозичений з таких наук, як географія та геометрія, де позначає умовну площину, де вивчається та визначається стан заданої множини через суму точок по відношенню до деякої точки відліку.

Сьогодні бенчмаркінг – це альтернативний метод стратегічного планування, у якому завдання визначаються не від досягнутого, а на основі аналізу показників конкурентів. Технологія бенчмаркінгу стягує в єдину систему розроблення стратегії, галузевий аналіз і аналіз конкурентів. Практика показує, що грамотне використання досвіду конкурентів і успішних компаній дозволяє скоротити витрати, підвищити прибуток і оптимізувати вибір стратегії діяльності організації, що дуже важливо для підприємств, які працюють в умовах економічної кризи.

На практиці застосовують наступні моделі бенчмаркінгу Р. Кемпа та Х. Вазірі [241], що становлять наступні етапи: 1) планування (визначають об'єкт бенчмаркінгу, найкращі варіанти і методи збирання інформації); 2) аналіз (визначення слабких сторін досліджуваної компанії та проектування бажаного рівня); 3) інтегрування (визначення функціональних цілей та налагодження

комунікаційних звязків); 4) дії (розроблення і реалізація планів впровадження та моніторинг); 5) зрілість (оцінка досягнення позицій лідера певної сфери).

Проект бенчмаркінгу К. Накбара, що був розроблений та адаптований до особливостей українського ринку, на нашу думку, виглядає більш переконливо. Адже ця методика пройшла перевірку в Україні і підтвердила про можливість її застосування в малих та великих фірмах [356]. Система дає змогу швидко оцінити рівень та якість управління компанією порівняно з найкращими світовими практиками.

Головна перевага проведення бенчмаркінгу за методикою UBI (Українського Індексу Бенчмаркінгу) – відсутність необхідності відкривати конфіденційну інформацію компанії, яка становить її комерційну таємницю. Другою важливою перевагою цієї методики є швидкість проведення такої процедури, тобто повний її цикл займає близько шести годин. Методика процесу UBI бенчмаркінгу складається із декількох етапів:

1) ознайомлення акредитованого консультанта керівництвом з керівництвом і лідером компанії;

2) ознайомлення з компанією та її виробництвом і послугами;

3) безпосередня реалізація процедури бенчмаркінгу (у цій процедурі беруть участь 5-7 топ-менеджерів компанії);

4) занесення отриманих результатів у комп'ютерну модель;

5) презентації отриманих результатів.

Досліджуючи бенчмаркінг регіональної інноваційної інфраструктури Растворцева С. Н. та ін. [241] з метою виявлення найбільш оптимальних заходів інноваційної політики в регіонах пропонують такий інструмент, як бенчмаркінг, розкриваючи поняття бенчмаркінгової процедури та алгоритм її проведення. На основі трьох баз даних розвитку регіонів Росії автори проаналізували інноваційну інфраструктуру для регіонів Центрального федерального округу РФ та сформували алгоритм проведення бенчмаркінговой процедури регіонального інноваційного розвитку.

Аналізуючи бенчмаркінг регіонів Fitzenberger, B., Furdas, M. [340] запропоновували новий метод порівняльного аналізу для регіонів ринку праці при використанні непараметричних технологій відповідності для обліку спостережуваних характеристик ринку праці та просторової близькості, що дозволило виміряти як ранг (відносну продуктивність), так і абсолютну продуктивність на основі фактичного результату для регіону.

Ясенецький В. С. [321] у своєму науковому дослідженні провів бенчмаркінг регіональних інтеграційних стратегій, які реалізуються нині в інтеграційних блоках ЄС, АСЕАН, КОМЕСА, НАФТА та МЕРКОСУР, та оцінила результативність їх реалізації у форматі таких моніторингових показників, як валовий внутрішній продукт країн-учасниць, рівень їх подушових ВВП, обсяги зовнішньої торгівлі та прямих іноземних інвестицій, індекс людського розвитку, кількість країн-інтегрантів, рівень асиметричності їх соціально-економічного розвитку, превалюючі форми та сфери інтеграції, рівень розвитку наднаціональних структур управління інтеграційними процесами.

Перерва П. Г. [212, с. 12-15] розглянувши проблеми вимірювання інтелектуального потенціалу, його використання і нарощування в регіональній політиці соціально-економічного розвитку, запропоновала оцінювати інтелектуальний потенціал регіону з використанням бенчмаркінгової технології.

Методологічні засади використання технології бенчмаркінгу в стратегічному аналізі й прогнозуванні розвитку регіонів Бобровська О.Ю. [24, с. 9-12] представляє крізь призму особливостей застосування в практиці управління розвитком складних соціально-економічних систем методу бенчмаркінг як сучасного високоефективного способу аналізу стану, рівня розвитку й прогнозування можливих результатів дії господарських суб’єктів у майбутньому за умов використання найкращих практик господарювання.

Як інформаційна структура бенчмаркінг складається з вхідної інформації, технології її систематизації, обробки, перетворення, зіставлення, обґрунтування

висновків і розробки пропозицій. Зв'язуючими елементами цього процесу є також інформація, яка з'являється в результаті поєднання її потоків і інтеграції джерел. Бенчмаркінг – багатоцільовий процес. Він спрямовується на виявлення незбалансованості фактичних результатів і ресурсів у системній діяльності суб'єктів господарювання з їх практичними можливостями визначення наслідків і причин відхилень. Тому з позиції функціональності економічних систем господарювання й вибору способів їх спрямування на досягнення поставлених цілей бенчмаркінг може розглядатись у складі важливих чинників їх розвитку.

Процес бенчмаркінгу можна розглядати у двох станах: статичному й динамічному. Статичний стан характеризує сукупність однакової інформації одного сектору чи одного конкретного джерела, які утворюють елементарні процеси (потоки) інформації. Кожен із них має кількісні та якісні характеристики, які не перебувають у русі. Їх порівняння й аналіз також відображають статику цього елементарного процесу. Ця сама інформація, що аналізується в стані руху за низкою часових періодів, аналізується з позиції інтенсивності й тенденцій зміни, характеризує динаміку цього процесу.

Ясенецький В. досліджуючи бенчмаркінг розвитку ринкової інфраструктури на регіональному рівні [321] розробив методологію бенчмаркінгового дослідження рівня розвитку ринкової інфраструктури в Україні в регіональному розрізі. В якості показників для порівняння обрано кількість активних підприємств у секторах, що становлять ринкову інфраструктуру. Автор обґрунтував доцільність стандартизації вихідних даних за методом стандартного відхилення від середнього (Z-показник), що дозволило виявити регіони-лідери за рівнем розвитку ринкової інфраструктури та регіони, які найменш нею забезпечені.

Основою проведення бенчмаркінгу є цикл Демінга, оскільки прагнення до неперервного покращення, або, іншими словами, постійного вдосконалення, вимагає не лінійного, а колоподібного підходу, який і реалізується у цьому циклі. Стандарт 14001:2004 трактує цикл Демінга таким чином: планувати

(plan) — встановити результативні цілі та процеси, які відповідають політиці підприємства; виконувати (do) — запровадити заплановані процеси (втілити у життя ці зміни); перевіряти (check) — контролювати й оцінювати процеси стосовно цілей, завдань, законодавчих та інших вимог, а також звітувати про отримані результати (тобто перевірити результати); корегувати (act) — вживати заходів щодо постійного покращення результативності системи менеджменту, тобто стандартизувати зміни і з новою інформацією увійти в колообіг покращення [337].

На нашу думку, бенчмаркінг в системі інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів - це комплексне порівняння показників (типології регіонів: наявність природних ресурсів; рівень економічного і соціального розвитку; структура господарства; екологічний стан регіону; ступінь розвитку виробничої і соціальної інфраструктури; демографічна ситуація та інвестиційну діяльність на регіональному рівні, є: обсяги та темпи інвестицій у основний капітал, обсяги іноземних інвестицій, темпи та якість здійснення, галузева структура інвестицій) одного регіону з показниками інших регіонів: проблемні, розвинені, високорозвинені, лідери тощо, і, по-друге, вивчення й застосування успішного досвіду інших у себе в регіоні; це методологія, спрямована на вимір події з метою порівняння її з кращим, в чому б це краще не складалося, і потім адаптування її до власної ситуації та умов.

Незважаючи на численність визначень, наявних у літературі, внутрішню сутність бенчмаркінгу можна охопити такими моментами: цінність навчання на прикладах, що лежать поза звичайною «системою координат» регіону; важливість здійснення цього навчання структурованим, формалізованим чином; порівняння практики роботи самого регіону з кращими зразками на постійній основі; корисність отриманої інформації для початку дій з поліпшення роботи. Реальні поліпшення в результаті бенчмаркінгу виникають з аналізу та розгляду швидше процесів, ніж вихідних характеристик.

Основна ціль аналізу бенчмаркінгу в системі інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів полягає у визначенні регіонів з кращим досвідом

функціонування інфраструктурного комплексу на засадах системного інвестування для майбутньої імплементації у практику інших регіонів.

При цьому, основними перевагами застосування бенчмаркінгу для вдосконалення інфраструктурного забезпечення розвитку регіонів є: успішне використання у різних сферах діяльності як одного з найпоширеніших методів управління; використання бенчмаркінгу може заощадити ресурси для розвитку інфраструктури шляхом знаходження готових рішень або ж їх «напівфабрикатів»; ефективність бенчмаркінгу залежить від обґрунтування вибору об’єктів, необхідних для порівняння, і детального аналізу окремих складових процесу управління розвитком інфраструктури; підвищення ефективності застосування бенчмаркінгу можливе за умови розширення інформаційної бази [41, с. 145].

Таким чином, системна імплементація механізму моніторингу ІРІР сприятиме прийняттю результативних управлінських рішень спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості регіонів та відповідно розвитку інфраструктури регіонів України.

Не менш важливим питанням залишається системний моніторинг регіональної інвестиційної політики у сфері інфраструктурного розвитку регіонів. На думку Пурського О.І. основні характерні особливості регіонального соціально-економічного моніторингу ґрунтуються на: системному характері; систематичному спостереженні і збору інформації про параметри соціально-економічної системи; здійснюються за допомогою різних методів в залежності від властивостей систем, що досліджуються; дані проведеного моніторингу підлягають обробці – перевірці і аналізу; дані моніторингу після обробки зберігаються, і в подальшому можуть використовуватися для моделювання і прогнозування соціально-економічних показників розвитку регіону; ефективність соціально-економічного моніторингу визначається правильною постановкою мети дослідження, отриманням і наданням адекватної і своєчасної інформації, проведенням аналізу і використанням результатів цього аналізу [236, с. 12].

Отже, система моніторингу інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів повинна становити чітке визначення форми його проведення із визначенням моніторингу результуючих показників, моніторингу програм і проектів розвитку інфраструктури регіонів. На основі отриманих результатах моніторингу інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів необхідно здійснювати оцінювання та перегляд результатів управління інвестиційним потенціалом та політикою регіону на основі розвитку його інфраструктури. При цьому, основними принципами формування механізму моніторингу інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів є: спрямованість системи моніторингу на реалізацію регіональної стратегії розвитку, що передбачає першочерговий контроль і управління головними (стратегічними) відхиленнями, тобто облік рейтингу обмеженого кола контрольованих індикативних параметрів; багатофункціональність моніторингу - спостереження та контроль здійснюється за багатьма показниками з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємозалежності, тобто повинно передбачатися формування обмеженого кола взаємопов'язаних показників, так званих напрямків оцінювання; орієнтація моніторингу на кількісні оцінки параметрів, що визначає однозначність висновків та управлінських дій, які формуються на його підставі; ретельний вибір контрольованих параметрів для запобігання надлишковим діям, що призводять до збільшення аналітично-управлінських витрат. Безперечно для потенційних інвесторів є важливим інформаційним джерелом системні та комплексні результати моніторингу інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів, проте для покращення інвестиційного клімату регіонів України необхідно не лише комплексна програма щодо забезпечення ефективної інвестиційної політики у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів, але й регіональні плани підвищення інвестиційної привабливості регіонів з врахуванням особливостей поточних рейтингів інвестиційної привабливості, імплементація практики укладання прозорих угод між усіма зацікавленими сторонами інвестиційного

розвитку інфраструктури регіонів, а саме інвесторами, владою регіонів та територіальною громадою щодо взаємних зобов'язань.

Висновки до розділу 2

Для визначення тенденцій у розвитку інфраструктури регіонів у роботі за допомогою комплементарних показників було проаналізовано динаміку розвитку дев'яти видів інфраструктури Західних регіонів України: транспортної (7 показників); зв'язку (6 показників); екологічної (2 показника); рекреаційної (6 показників); житлово-комунального господарства (3 показника); освіти (10 показників); медичної (4 показника); соціального забезпечення (5 показників); культурної (6 показників). Це дозволило встановити загальний індекс та рейтинг розвитку інфраструктури Західних регіонів України, серед інших регіонів країни .

Встановлено, що починаючи з 2016 року остаточно відновилася позитивна тенденція із залучення інвестиційних ресурсів у більшості регіонів. Незначна активізація інвестиційної діяльності відбулася у виробників продукції більшості видів економічної діяльності завдяки державній підтримці. Пожвавлення виробничої діяльності, продовження процесів реформування економіки забезпечили прискорену динаміку збільшення обсягів капітальних інвестицій, в той же час розвиток інвестиційного забезпечення обмежувало повільне відновлення сектору кредитування. Збільшення обсягів капітальних інвестицій спостерігалось у 20 регіонах (областях): від +2,5% у Вінницькій до 1,6 раза в Одеській області. Негативна динаміка, тобто зменшення обсягів інвестицій, спостерігалася у 5 регіонах (областях): у Івано-Франківській (на 34,7%), Чернівецькій (на 14,1%), Рівненській (на 8,8%), Закарпатській (на 6,1%) та Волинській (на 2,5%) областях. У 2017 році ситуація принципово не змінилась.

Отже, для активізації залучення інвестицій у регіони України варто використовувати ефективні інструменти інвестиційного забезпечення, які було

визначено та проаналізовано у роботі. Серед сучасних інструментів (стимулів) інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів слід виділити: систему моніторингу розвитку регіону, ефективну кредитну політику, конструктивну взаємодію місцевих органів влади з інвесторами, державні замовлення на продукцію та послуги, підвищення рівня податкової культури суб'єктів інвестиційної діяльності, механізм ефективного захисту прав банківських установ при довгостроковому інвестиційному кредитуванні, тощо. Втім у роботі виокремлено кластерні структури, як сучасний та дієвий інструмент залучення інвестицій та сформовано технологію формування кластерних структур в контексті інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону, яка включає: визначення передумов формування кластерних структур, алгоритм їх створення та методичне забезпечення.

Узагальнення інструментарію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону дозволило сформувати континуум залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону з урахуванням вимог інвестиційної безпеки суб'єктів господарювання, оскілки в сучасних умовах нестабільності функціонування національної економіки для вітчизняних суб'єктів господарювання актуалізуються питання економічної та інвестиційної безпеки, яку можна забезпечити через використання такого інструменту як контролінг. Тому у роботі було розвинуто підхід до використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону, який включає чотири етапи (інвестиційне планування, інвестиційний аналіз, інвестиційний моніторинг та інвестиційний контроль), враховує класифікацію видів контролінгу суб'єктів господарювання (за часом, сферою діяльності, цілями) і класифікацію інструментів контролінгу. Сформований підхід сприятиме проведенню інвестиційного моніторингу за напрямами: інвестиційний розвиток і розвиток інфраструктури.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [139; 143; 146; 153; 155; 158; 162; 169; 172; 174; 176; 349].

РОЗДІЛ 3
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

3.1. Методичне забезпечення оцінки ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів

При побудові концепції інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону оцінювання ризиків постає надзвичайно важливим елементом формування методологічних положень даного дослідження. Кількісне оцінювання ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів доцільно розглядати крізь призму теоретично-практичного застосування симуляційних методів, що ґрунтується на симуляційному аналізі Монте Карло та полягає у багаторазовому сприйнятті перебігу обчислення показника ефективності інвестиційного проекту, згідно з прийнятим методом оцінки ефективності. При цьому, найчастіше це є чиста поточна вартість і внутрішня норма прибутку. Саме тому при дослідженні особливостей застосування методу симуляції Монте Карло в оцінюванні ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів актуалізується необхідність чіткого визначення процесу та принципів його проведення, що дозволить не проводити вичерпний перебір всіх можливих варіантів розвитку подій у майбутньому, а використати репрезентативну вибірку сценаріїв.

Теоретично-практичне застосування симуляційних методів ґрунтується на симуляційному аналізі Монте Карло (Monte Carlo simulation, Monte Carlo analysis), що полягає у багаторазовому сприйнятті перебігу обчислення показника ефективності інвестиційного проекту, згідно з прийнятим методом оцінки ефективності. Найчастіше це є чиста поточна вартість (NVP) і внутрішня норма прибутку (IRR).

Метод Монте Карло дозволяє не проводити вичерпний перебір всіх можливих варіантів розвитку подій у майбутньому, а використати репрезентативну вибірку сценаріїв. До переваг Монте Карло слід віднести лінійну залежність кількості симуляцій від кількості фінансових інструментів на відміну від вичерпного пошуку, де залежність експоненційна. В контексті моделювання ризиків, до недоліків відносять необхідність генерації ви падкових або псевдовипадкових значень, що потребує припущення щодо виду статистичного розподілу. Дослідники найчастіше припускають нормальний розподіл, тоді залишається знайти лише математичне сподівання дохідностей, її дисперсію та матрицю коваріацій для проведення симуляцій Монте Карло. Кількість симуляцій Монте Карло можна зменшити, використовуючи методи зниження дисперсії Монте Карло [334; 346].

Теоретично-методологічні засади моделювання ризиків за допомогою методу Монте-Карло, зокрема на фінансовому ринку досліджували: П. П. Маслянко, А. В. Рябушенко [186]; О.О. Буз [38]; оцінювання валютних ризиків банківських установ висвітлено у працях: М.А. Ребрик [242]; Л. О. Примостки [233]; О. В. Шварц [308]; А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко [286]; методи оцінювання ризиків у страховій діяльності представлені у роботах: О. О. Шевчук, М. І. Гулик [311]; Л.М. Клапків [114]. Вагомі наукові дослідження представлені у закордонних працях [326; 334; 341; 346; 359] із представленням процесу та основних принципів моделювання методом Монте-Карло. У сучасній науковій літературі основні методи моделювання ризиків та підходи до побудови функції розподілу випадкової величини при стохастичному аналізі ґрунтуються на [242; 326]:

– метод історичних симуляцій (HS – historical simulation);
– параметричний метод (PM – parametric method);
– симуляція методом Монте-Карло (MSC – Monte Carlo simulations);
– гібридний підхід (HA – hybrid approach);
– метод дисперсій та коваріацій.

П. П. Маслянко зазначає, що метод історичної симуляції полягає в тому, що випадково вибираються проміжки історії дохідності фінансових інструментів з яких складається інвестиційний портфель компанії. На кожному із історичних проміжків розглядається дохідність всього портфеля, що в результаті дає розподіл його дохідності в майбутньому, спираючись на припущення, що в майбутньому події будуть розгортатись так само, як і в історичних проміжках минулого. До переваг методу історичної симуляції відносять простоту її реалізації на практиці та збереження незмінним статистичного розподілу дохідностей фінансових інструментів, також метод не потребує оцінки статистичного розподілу для проведення симуляцій. До недоліків відносяться неможливість генерувати сценарії розвитку подій, які не траплялися раніше, цей недолік є дуже суттєвим, як- що в інвестиційному портфелі знаходяться фінансові інструменти, які не мають довгої історії котирування на ринку або взагалі не котируються [186].

Професор Л. О. Примостка відзначає, що потреба застосування симуляцій зумовлена неможливістю визначення впливу всіх параметрів, що комбінуються без моделювання балансу та відповідних процентних ставок. Симуляція є потужним інструментом прогнозування ризику завдяки застосуванню великої кількості сценаріїв для кожної задіяної змінної. Будь-яке припущення чи прогноз можна протестувати за допомогою цього методу. Оскільки комбінація сценаріїв дає досить велику кількість випадків, необхідна чітка методика ефективного застосовування результатів симуляції. Одним з основних обмежень даного методичного підходу є безпосередня залежність результатів (розподілу цільової змінної) від припущень симуляції. Особливо це стосується тих припущень, які мають найбільший вплив на значення цільової змінної [233, с. 131].

У наукових працях Шварц О. В. відзначено, що метод історичних симуляцій належить до групи методів повного оцінювання і заснований на припущенні про стаціонарності ринку в найближчому майбутньому. Сутність даного методу полягає в розрахунку всіх історичних змін цін за період заданої

глибини, симулювання вартості кожної поточної позиції за отриманими сценаріями, визначенні гіпотетичної зміни вартості портфеля за кожний день розрахункового періоду та виборі в якості показника ризикової вартості показника, номер якого визначається вибраним рівнем довіри. При використанні даного методу слід мати на увазі, що зі збільшенням глибини розрахункового періоду зростає не лише точність оцінок, а й небезпека використання застарілих даних. Метод симуляцій Монте-Карло заснований на моделюванні випадкових процесів із заданими характеристиками. Розрахунок аналогічний методу історичних симуляцій, тільки зміни цін генеруються псевдовипадковим чином у відповідності з заданими параметрами розподілу: математичним очікуванням і волатильністю. Отже, розподіл може бути будь-яким, а число сценаріїв-нескінченним. Даний метод є найбільш технологічно складним з усіх описаних. Крім того, генератори випадкових величин працюють на детермінованих алгоритмах і не є незалежними [308, с. 387].

Ребрик М.А. вважає, що метод історичних симуляцій у класичному розумінні – непараметричний підхід, що заснований на припущенні про стаціонарність ринку в найближчому майбутньому та використанні історичних даних про зміни чинників ринкового ризику для одержання розподілу майбутніх коливань вартості позиції (портфеля). Метод стохастичних симуляцій (метод Монте-Карло) базується на генеруванні великої кількості випадкових комбінацій сценаріїв динаміки ринкових змінних із заданими характеристиками з метою отримання розподілу майбутніх коливань вартості позиції (портфеля) [242, с. 394].

На думку, Буз О.О. при моделюванні методом Монте-Карло на відміну від детермінованого аналізу чутливості, кожному параметру не надаються поодинокі значення, а використовується розроблений програмний комплекс, який надає кожному параметру моделі спектр можливих значень, серед яких виділяють три параметри: середнє значення, стандартне відхилення, візуалізація даних [38, с. 5].

Відтак в процесі управління ризиками імітаційні моделі можуть представляти важливі джерела інформації для організації, як з точки зору визначення нових інвестиційних стратегій, так й з точки зору прийняття нових корпоративних стратегій. Планування стратегії або оптимізації останніх на організаційному рівні ґрунтується на основі аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників ризику і також на їх ймовірності досягнення [341].

У закордонній літературі алгоритм методу Монте Карло ґрунтується на наступних етапах [359, с. 395]:

Етап 1: Створення параметричної моделі, $y = f(x_1, x_2, ..., x_q)$;

Етап 2: Генерація випадкового вхідного набору даних, $x_{i1}, x_{i2}, ..., x_{iq}$;

Етап 3: Ефективні розрахунки і запам'ятовування результатів як y_i;

Етап 4: Повторення етапів 2 і 3 для $i = 1$ до n ($n \geq 5000$);

Етап 5: Аналізування результатів з використанням гістограм, інтервалів, інші статистичних показників, отриманих в результаті моделювання тощо.

Таким чином, аналізування наукових напрацювань щодо імплементації методу Монте-Карло при аналізуванні ризиків свідчить про невирішеність багатьох питань на практиці, що спонукає до продовження досліджень та наукового обґрунтування із визначенням переваг та недоліків інструментарію кількісного аналізу ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів, а також його послідовності.

При дослідженні особливостей застосування методу симуляції Монте Карло в оцінюванні ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів необхідно чітко визначити процес та принципи його проведення. Зокрема, особливе представлення процесу аналізування ризиків за допомогою методу Монте Карло із відображенням ідентифікації й обчислення ризиків сформовано у закордонній літературі (рис. 3.1).

Відповідні розподіли і кореляції (взаємозалежності) є пов'язаними з цілою базою даних в математичній моделі, при цьому моделювання виконується шляхом використання генератора випадкових чисел.

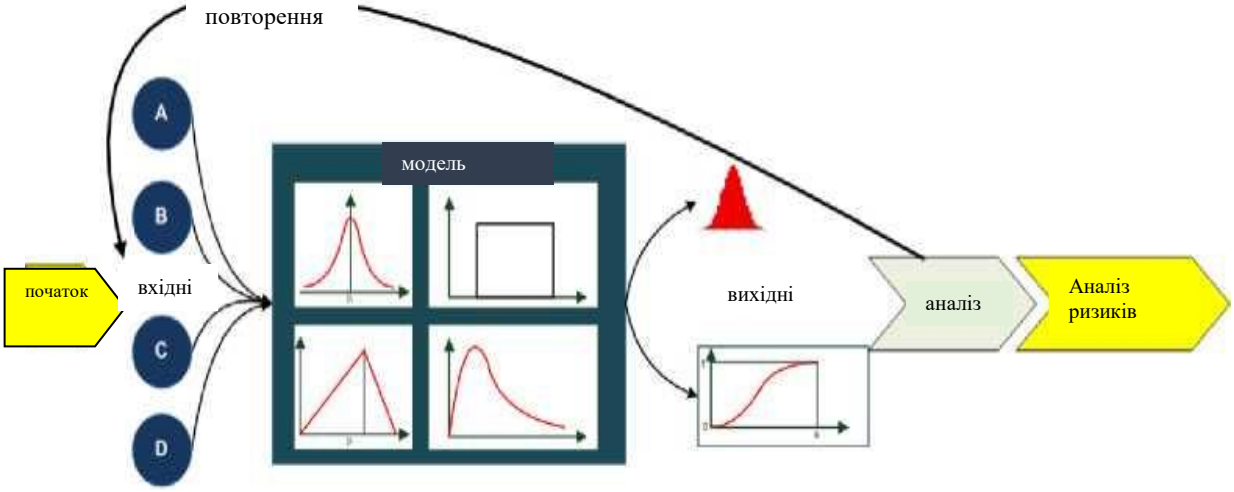

Рис. 3.1. Процес моделювання Монте Карло [364, с. 393]

В результаті ущільнення ймовірностей отримуються кумулятивні графіки (часто інструменти сенситивного аналізу є включеними), а отже ймовірності бажаних результатів можуть бути оцінені чи підраховані шляхом їх аналізу [364, с. 393].

Метод Монте-Карло є одним з багатьох методів аналізу поширення невизначеності, де мета полягає в тому, щоб визначити, як випадкові змінні, відсутність знань, або помилки впливатимуть на чутливість, продуктивність і надійність системи, яка моделюється.

Таким чином, здійснюється вибір такого розподілу для входів, який найбільш точно відповідає даним, що вже є, або найкраще відображає актуальну інформацію. Дані, отримані в результаті моделювання можуть бути використані для представлення у вигляді імовірнісних розподілів (або гістограм) (рис. 3.2) [312].

Окрім цього, виокремлюють стохастичну модель (рис. 3.2) і детерміністичну (рис. 3.3), фундаментальна відмінність між якими полягає у тому, що параметрична детермінована модель встановлює набір вхідних змінних, повідомляючи набір вихідних змінних. У стохастичній моделі поширення невизначеності, вхідні випадкові змінні (описується випадковим

розподілом) і результат буде випадковим, а також, як правило, після нормального розподілу.

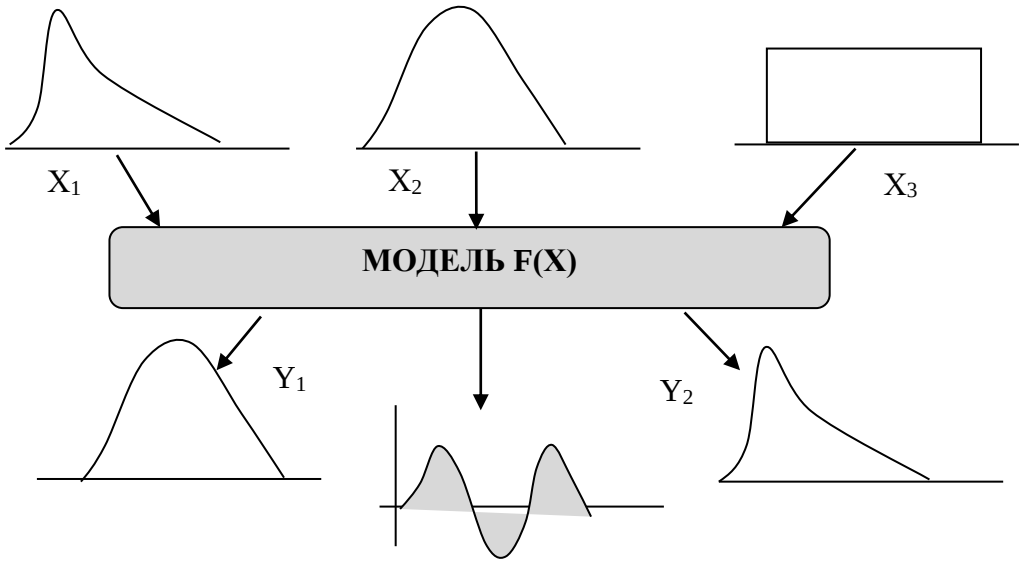

Рис. 3.2. Основний принцип моделювання за методом Монте-Карло

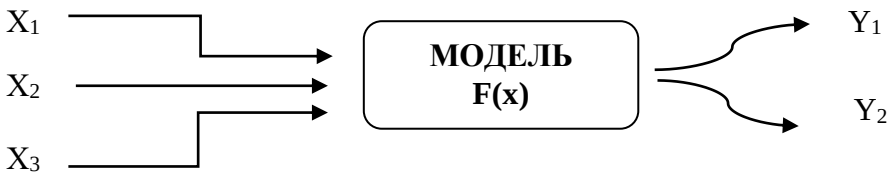

Рис. 3.3. Основи детерміністичної моделі за методом Монте-Карло [359]

Симуляція Монте Карло є статистичним методом, котрий об’єднує аналіз чутливості та розподіл ймовірності пояснювальних змінних (встановлених під час аналізу чутливості). Пропонується симуляційний цикл у методі Монте Карло представляти за допомогою наступних етапів (рис. 3.4). При створенні фінансової моделі варто передовсім визначити усі істотні змінні, які мають вплив на ризик інвестиційного проекту.

Кількість та добір змінних залежать від виду інвестиції і діапазону проведених аналізів. До випадкових змінних часто зараховуються: ставка дисконтування, довжина економічного циклу життя, доходи від продажів і операційні витрати. До даної групи варто включати більшість змінних, оскільки кожне прийняття чинника за детерміновану (визначну) вартість є спрощенням

дійсності. Як наслідок, на даному етапі, за допомогою сукупності рівнянь, що описують ідентифіковані змінні, конструюється одна спільна модель, котра слугує для обчислення міри ефективності інвестування (наприклад, показника NPV).

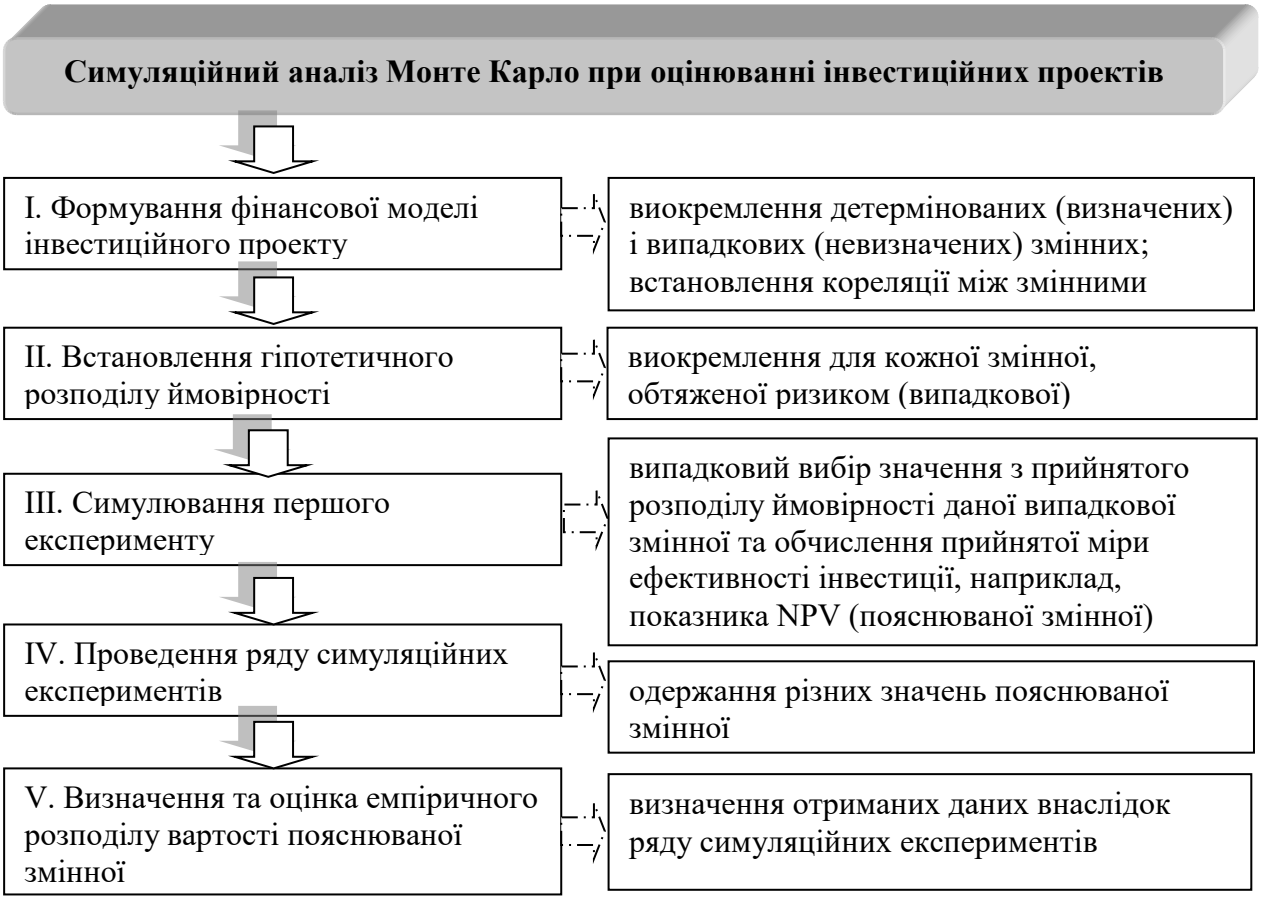

Рис. 3.4. Процедура використання методу Монте Карло для оцінювання ризиків інвестиційного проекту

У межах другого етапу кожній пояснювальній змінній надається розподіл ймовірності. У випадку симуляції великі труднощі виникають із встановленням розподілу невизначених змінних і відповідної їм ймовірності.

При встановленні гіпотетичних розподілів можна використовувати безперервні розподіли: нормальний розподіл – для встановлення конкретного розподілу необхідно знати очікувану вартість і стандартне відхилення розподілу; одноманітний розподіл – для встановлення конкретного розподілу необхідно знати мінімальну і максимальну вартість розподілу.

На третьому етапі в одному експерименті для кожної змінної за допомогою комп’ютерної програми генерується випадкова кількість, яка може бути трактована як реалізація, що виходить з прийнятого розподілу. Обрані значення становлять основу обчислення грошових потоків, на підставі чого розраховуються показники NPV та/або IRR. На противагу методові аналізу чутливості, у якому пояснювальні змінні розглядаються окремо, у симуляції Монте Карло дані змінні розглядаються сукупно, беручи до уваги існуючий між ними зв'язок. Специфікація взаємозалежностей між змінними, які часто є прихованими, або які важко ідентифікувати, є найбільшою проблемою симуляції Монте Карло. Недооцінювання або ігнорування даних кореляцій зменшує вагу отриманих результатів, оскільки в такому випадку аналіз охоплює чимало нереальних варіантів проекту, що в свою чергу, може привести до неправильних рішень.

На четвертому етапі багаторазово повторюються дії третього етапу (навіть кілька тисяч разів), при цьому точність результату зростає разом зі збільшенням кількості експериментів.

В межах п’ятого етапу будується розподіл ймовірності NPV та/або IRR і обчислюються їхні очікувані значення та стандартні відхилення. Кінцевим результатом симуляції Монте Карло є обчислення ймовірності отримання додатного NPV та/або внутрішньої норми прибутку IRR, яка більша від ставки дисконтування.

Таким чином, узагальнення висновків щодо практичності застосування методу Монте-Карло та методу історичних симуляцій в оцінюванні та мінімізуванні ризиків інвестиційних проектів сформовано у таблиці 2.2.

Слід погодитись із твердженням Шевчук О. О., що основним недоліком цього методу є необхідність використання великого масиву ймовірнісних характеристик. При цьому, саме метод Монте-Карло використовується на завершальному етапі оцінки ризиків як складова частина інших статистичних методів [311, с. 294].

Отже, симуляційний метод оцінювання ризику вважається найбільш правильним теоретично, тому він не обмежується лише кількома варіантами пояснювальних змінних і більш детально, порівняно з ймовірнісно-статистичними методами, оцінює очікувану вартість E(NVP).

Таблиця 3.2

Особливості застосування методу Монте-Карло та методу історичних симуляцій в оцінюванні та мінімізуванні ризиків інвестиційних проектів*

Переваги	Недоліки
Симуляція методом Монте-Карло (MSC – Monte Carlo simulations)	
Визначає ймовірність події в задачах, де складність розрахунків зростає до розмірності задачі експоненціально. Висока точність розрахунків. Надає повну оцінку (full valuation) портфелю. Застосування окремих емпіричних та теоретичних функцій розподілу, що дозволяє враховувати ефекти «товстих хвостів» («fat tails», «leptokurtosis»), асиметрії (skewness) та «збою кореляцій» (correlation breakdown) в умовах ринкових шоків. Не потребує значних обсягів емпіричних даних.	Простота і ефективність методу шкодить його точності. Через складність і чисельність розрахунків істотно залежить від технічного оснащення, високої кваліфікації аналітиків, значних витрат часу. Високий ризик неадекватності моделей. Низька наочність та висока складність трактування отриманих результатів оцінки.
Надає пробабілістичні результати, які не тільки показують, що може відбутися, але також, яка є правдоподібність виникнення кожного випадку чи розвитку подій. Забезпечує графічний образ результатів. Проводить аналіз вразливості. Аналізує сценарії. Досліджує залежності початкових даних. Уможливлює моделювання взаємозалежних звязків між змінними вхідними.	Переводить аналіз ризику через побудову можливих моделей результатів, змінюючи різні цінності правдоподібностю розподілу. Обчислює результати з функції правдоподібності, використовуючи різні комплекти цінностей доль. Залежно від числа невідомих і усталених для них груп може виконати десятки тисяч калькуляцій.

Продовження таблиці 2.2.

Переваги	Недоліки
Метод історичних симуляцій (HS – historical simulation)	
Не вимагає технічного оснащення. Інтуїтивна простота у застосуванні та наочність. Відсутність додаткових теоретичних спрощень та припущень, що дозволяє враховувати ефекти «товстих хвиль» («fat tails», «leptokurtosis»), асиметрії (skewness) та «збою кореляцій» (correlation breakdown) в умовах ринкових шоків. Відсутність модельного ризику. Простота повної оцінки (full valuation) портфелю. Параметри емпіричного розподілу можуть бути використані при побудові параметричних моделей та проведенні стохастичних симуляцій. Емпіричний розподіл може бути легко модифікований, що підвищує точність оцінок.	При впливі різних змінних на майбутні результати зменшується ефективність застосування методу. Проблема формування ефективної вибірки. Базується на припущенні, що минулі тенденції є коректною апроксимацією майбутньої динаміки ринкових показників. Вимагає значних обсягів емпіричних даних. Дуже чутливий до вибору довжини емпіричної вибірки. Демонструє «ефект ехо» («echo effect» або «ghost effect»). Значне зниження точності оцінок на високих рівнях довіри.
Придатність для асиметричних розподілів; відмінна застосованість для портфелів, що містять нелінійні інструменти; простота і очевидність розрахунків; відсутність модельного ризику; облік всієї сукупності ризиків, які викликали зміни цін активів за аналізований період.	Можлива помилковість припущення про те, що минуле можна інтраполювати на майбутнє; можливість помилок у разі недостатньої глибини розрахункового періоду; відсутність різниці між впливом на результат старих і останніх спостережень; великий обсяг обчислень для великих портфелів.

Сформовано на основі джерел [38; 50]

За допомогою симуляційних методів відносно легко можна також брати до уваги кожен вид як кореляції пояснювальних змінних, так і міжчасових кореляцій. Проте, на практиці добір властивих розподілів пояснювальних змінних і встановлення кореляції розподілів між змінними, обтяженими невизначеністю, є дуже складним завданням. Саме тому, слід відмітити, що ефективне практичне застосування методу Монте Карло в оцінюванні ризиків інвестиційних проектів ускладнюється з причин визначення розподілу ймовірності змінних і кореляції розподілів, які випливають із залежності між різними чинниками.

Планування й реалізація інвестиційних проектів в економічному просторі регіону пов'язано із впливом різноманітних чинників ризиків, ступінь впливу яких різко зросла в умовах фінансово-економічної кризи та посткризового періоду вітчизняної економіки. Особливістю сучасного економічного ризику є його тотальність, всеосяжність, тому економічний ризик належить до фундаментальних дефініцій сучасної економічної теорії та інвестиційного аналізу. Ризикологія спираючись на загальну економічну теорію, системний аналіз, економіко-математичні методи і моделі, сформувала свої теоретико-методологічні принципи, узагальнила потужний і гнучкий інструментарій, що знаходить дедалі ширше практичне використання в усіх сферах економічної та інвестиційної діяльності. У практичній діяльності важливе значення має кількісне оцінювання ризиків інвестиційних проектів, при якому визначається абсолютний або відносний розмір фінансових втрат, які загрожують потенційному інвестору у випадку настання ризикових подій. При цьому, кількісне оцінювання ризику носить об'єктивний характер, оскільки базується на певній статистичній основі. Провівши аналізування наукових напрацювань [39; 81; 128; 216; 281; 312; 376] щодо теоретично-методологічних засад ідентифікації інвестиційних ризиків та особливостей застосування кількісного аналізу слід відзначити наступне:

У науковій літературі ймовірнісно-статистичні методи (probabilistic risk analysis, PRA) ґрунтуються на розширеному оцінюванні критичних грошових

потоках, що здійснюється з використанням аналізу чутливості. Ці методи нівелюють основний недолік аналізу чутливості – її детерміністичний характер.

О. В. Пилипяк, Л. П. Швець, Н. П. Захаркевич зазначають, що статистико-ймовірнісний метод оцінки ризику базується на аналізі коливань оціночного показника за певний період. В якості таких оціночних показників в інвестиційному аналізі, звичайно, використовують доход, валовий прибуток, чисту теперішню вартість або ж чистий грошовий потік. Застосування статистико-ймовірнісного методу може здійснюватися за двома напрямами: із врахуванням ймовірнісних оцінок; без врахування ймовірнісних оцінок [216, с. 236].

Ймовірносно-статистичні підходи оцінювання ризиків передбачають використання в якості критеріїв таких характеристик позитивної випадкової величини (величини збитку), як: математичне очікування; дисперсія; середнє відхилення; коефіцієнт варіації (стандартне відносне відхилення, що визначається як середньоквадратичне відхилення поділене на математичне очікування, тобто стандартне відхилення, виражене в частках математичного очікування); лінійна комбінація математичного очікування і середнього квадратичного відхилення; математичне очікування функції втрат тощо [312].

Як зазначає Бут Т. В., за допомогою статистичного методу на основі розрахунку дисперсії, середньоквадратичного відхилення і коефіцієнта варіації можна оцінити розвиток економіки регіону. Однак, статистичні методи не забезпечують оцінку розвитку в умовах обмеженості інформації [39, с. 6].

У ймовірнісно-статистичних методах чисті грошові потоки визначаються ймовірнісним способом, тобто здійснюється визначення кількох можливих варіантів, і призначається певна ймовірність виникнення, що дозволяє здійснити вимірювання ризику за допомогою статистичних показників дисперсії [81; 128; 281]. Таким чином, дані методи засновані на ймовірності і статичному вимірюванні ризику, а також визначенні ризику як можливого відхилення від очікуваного значення, у даному випадку – від результату реалізації інвестиційного проекту в економічному просторі регіону, який

вимірюється з використанням різних методів оцінки ефективності інвестиційних проектів. Ризик інвестиційного проекту можна визначити за допомогою оцінки дисперсії можливих результатів довкола даного центрального значення, яким у концепції ризику є очікуване значення.

Стосовно економічних завдань методи теорії вірогідності зводяться до визначення значень вірогідності настання подій і до вибору з можливих подій найбажанішого сценарію, виходячи з найбільшої величини математичного сподівання, яке дорівнює абсолютній величині оцінки цієї події помноженій на ймовірність її настання. Ступінь ризику вимірюється двома показниками: середнім очікуваним значенням і коливанням можливого результату [128, с. 31-32].

Дисперсія випадкової величини і стандартне відхилення, котрі є показниками дисперсії випадкової змінної довкола середнього значення, найчастіше використовуються як показники ризику, пов’язаного із визначеним інвестиційним проектом. Чим вищими є значення показників дисперсії, тим вищі ризики. Як показник ризику в межах ймовірнісно-статистичних методів, застосовується також коефіцієнт змінності, котрий є релятивним показником, що дозволяє порівнювати ризики кількох інвестиційних проектів. Таким чином, проведення ймовірнісно-статистичного оцінювання ризиків інвестиційного проекту регіону повинно ґрунтуватись на відповідних концептуальних аспектах (рис. 3.5).

При ймовірнісно-статистичному оцінюванні ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів слід застосовувати метод чистої поточної вартості, при цьому обчислення NPV трактуються як випадкові змінні, для яких можна встановити визначену ймовірність їх прояву. На основі цього обчислюється очікувана чиста поточна вартість E(NPV), яка становить абсолютний вирішальний критерій для даного інвестиційного проекту. Якщо значення E(NPV) є більшим або дорівнює нулю, тоді проект ефективний. Шкалу ризику, пов’язаного з цим проектом визначає значення стандартного

відхилення σ(NPV), а також обчислений на його основі коефіцієнт змінності C(NPV) – чим нижчі значення, тим менші ризики.

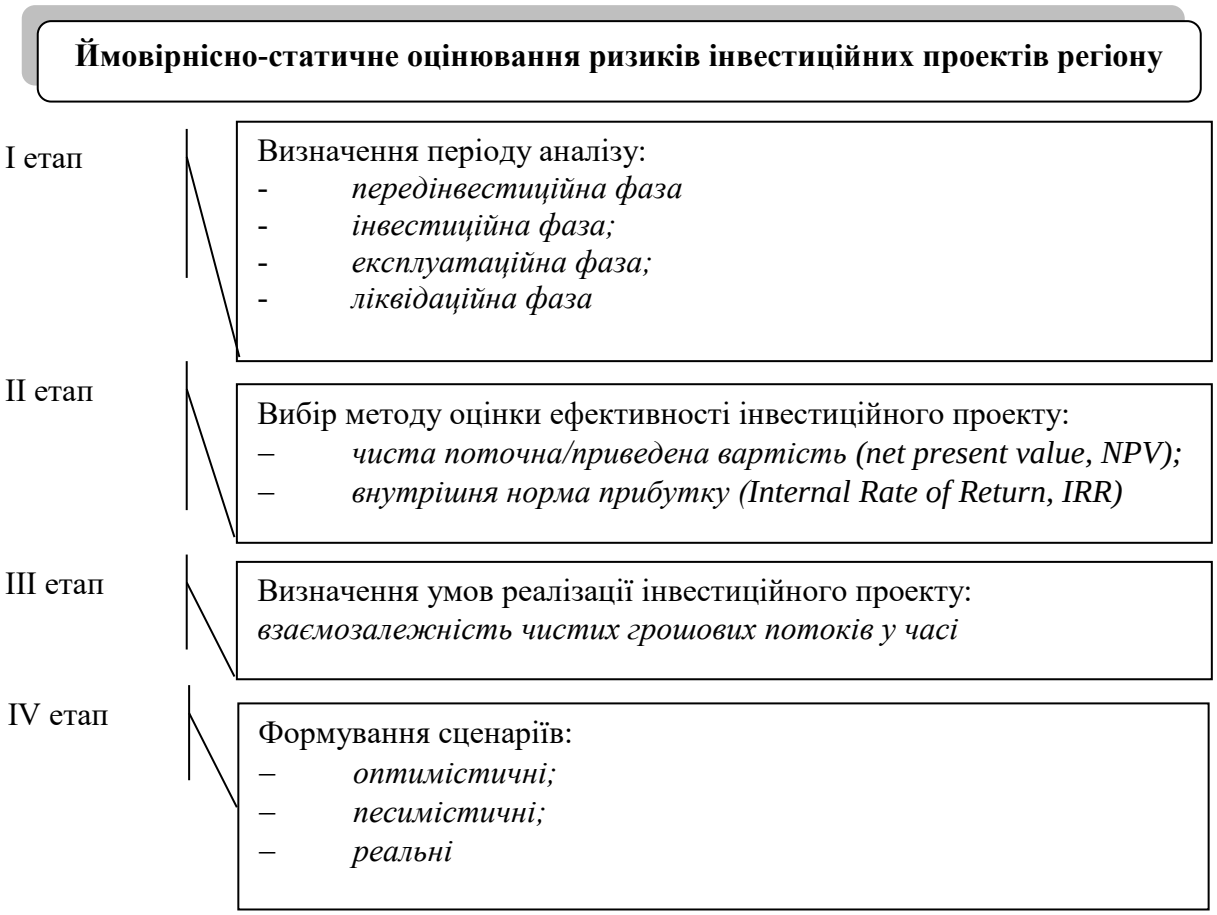

Рис. 3.5. Концептуальні засади ймовірнісно-статистичного оцінювання ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів

Відносний вирішальний критерій, що опирається на представлені статистичні величини, базується на максимізації значення E(NPV) і мінімізації стандартного відхилення. Проте, інвестиційні проекти з більшим очікуваним значенням характеризуються також і вищими значеннями показників дисперсії, а це веде до того, що для однозначної оцінки необхідний додатковий показник, котрий дозволить визначити ризик, який припадає на одиницю очікуваного значення. Дану функцію виконує коефіцієнт змінності. З-поміж розглянутих варіантів найкращим є проект, що характеризується найменшим коефіцієнтом C(NPV).

Для оцінки очікуваного значення і ризику інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів необхідно встановити розподіл ймовірностей для пояснювальних змінних, що визначають величину чистих грошових потоків. Для кожної пояснювальної змінної необхідно встановити розподіл ймовірності формування їх розміру на певному визначеному очікуваному рівні. Даний розподіл може бути встановлений на основі: досліджень, що проводяться з метою отримання експериментальних даних; теоретичних розподілів, які відповідають досліджуваному випадку; евристичних методів, що використовують досвід, інтуїцію та суб'єктивні думки експертів [281].

Іноді на практиці, зважаючи на недостатню кількість відповідних даних стосовно розподілу ймовірності, використовують певне спрощення, яке головним чином призводить до визначення кількох ймовірних станів для кожної прийнятої пояснювальної змінної, а також до визначення ймовірності її отримання. Прикладом може бути обчислення NPV для трьох різних сценаріїв – оптимістичного, песимістичного і найбільш реального (середнього), ймовірність прояву яких можна визначити, наприклад, як: 0,50 – для найбільш реального і 0,25 – для оптимістичного і песимістичного. Проте, застосування обмеження для трьох основних сценаріїв (оптимістичного, реального і песимістичного) обтяжене серйозними недоліками. Беруться до уваги лише кілька окремих варіантів проекту і передбачається, що невизначені змінні є скорельовані (усі змінні мають водночас найкращі або найгірші значення).

Застосування ймовірнісно-статистичних методів обумовлене проявом взаємозалежності між подальшими чистими грошовими потоками. Якщо грошові потоки, які матимуть місце у наступних роках, є незалежними (тобто, NCF, отримане в році t не впливає на величин чистого грошового потоку у наступному році (t + 1)), то ризики інвестиційного проекту представлені дисперсією випадкової величини і стандартним відхиленням. Якщо, натомість, чисті грошові потоки у році t залежать від грошового потоку у попередній період (t - 1), в такому разі здійснюється розрахунок коваріації чистих грошових потоків.

У ймовірнісному розумінні оцінка дисперсного ризику полягає в оцінюванні кількох можливих рівнів потоків грошових ресурсів за кожен період, а також у визначенні ймовірності їх прояву з метою встановлення очікуваного сальдо цих потоків (NCF). Якщо припустити, що грошові потоки даного інвестиційного проекту є незалежними, то добуток ймовірності їхнього прояву визначає ймовірність прояву певного сальдо цих потоків – чистих грошових потоків. Поєднання можливих грошових потоків формують наступні сценарії, для яких обчислюються показники NVP. На основі цього визначається очікувана чиста поточна вартість, дисперсії випадкових величин, стандартні відхилення і коефіцієнт змінності. Таким чином пропонується наступний порядок розрахунку очікуваної вартості NVP інвестиційного проекту в економічному просторі регіону (табл. 3.1).

У процесі визначення напівдисперсного ризику почергово слід розраховувати напівдисперсію чистої поточної вартості, напіввідхилення та коефіцієнт напівзмінності (табл. 3.1).

Стандартне напіввідхилення є абсолютною мірою ризику, яку можна використовувати в якості критерію при абсолютній оцінці. Як відносний критерій оцінки, воно може застосовуватися тоді, коли порівнювані проекти характеризуються аналогічним рівнем очікуваних значень. У протилежному випадку за відносну міру ризику можна прийняти коефіцієнт напівзмінності. Напівдисперсію і стандартне напіввідхилення, як і у випадку з дисперсним ризиком, слід розраховувати виходячи з менш агрегованих вихідних даних, що є менш прагматичним.

У прийнятті інвестиційних рішень на практиці обчислюється дисперсний ризик. Це випливає з факту, що розподіл ймовірності появи додатних і від'ємних відхилень є переважно симетричним. Саме тому напівдисперсія може дорівнювати половині дисперсії, і відтак, застосування цих двох методів може дати схожі результати. Якщо розподіл не симетричний, то напівдисперсія є меншою від дисперсії, причому разом зі зростанням цієї різниці зменшується ризик, який сприймається у негативному баченні.

Таблиця 3.1

Порядок розрахунку очікуваної вартості NVP інвестиційного проекту в економічному просторі регіону

№	*Показник*	*Формула розрахунку*	*Трактування*
1	Чиста поточна вартість E(NPV)	$E(NPV)=\sum_{i=1}^{n} p_i * NPV_i$	E(NPV) – очікувана вартість, NPV, p_i– ймовірність прояву і-того сценарію, NPV_i– вартість NPV і-того сценарію
2	Дисперсія	$V(NPV) = \sum_{i=1}^{n} p_i * [NPV_i - E(NPV)]^2$	V(NPV) – дисперсія NPV, E(NPV) – очікувана вартість NPV, p_i– ймовірність прояву і-того сценарію, NPV_i– вартість NPV і-того сценарію
3	Стандартне відхилення дисперсії	$\sigma(NPV) = \sqrt{V(NPV)}$	$\sigma(NPV)$ - стандартне відхилення чистої поточної вартості, V(NPV) – дисперсія NPV
4	Коефіцієнт змінності чистої поточної вартості C(NPV)	$C(NPV) = \frac{\sigma(NPV)}{E(NPV)}$	C(NPV) – коефіцієнт змінності, $\sigma(NPV)$ - стандартне відхилення чистої поточної вартості, E(NPV) – очікувана вартість NPV
5	Напівдисперсія чистої поточної вартості	$V(NPV)_{sem} = \sum_{i=1}^{n} p_i * h_i^2$	$V(NPV)_{sem}$ - напівдисперсія NPV, p_i– ймовірність прояву і-того сценарію, h_i - чинник, що залежить від знаку відхилення
6	$h_i = \begin{cases} 0 \leftrightarrow NPV_i \geq E(NPV) \\ NPV_i - E(NPV) \leftrightarrow NPV_i < E(NPV) \end{cases}$		
7	Напіввідхилення стандартної вартості NPV	$\sigma(NPV)_{sem} = \sqrt{V(NPV)_{sem}}$	$\sigma(NPV)_{sem}$ - стандартне напіввідхилення чистої поточної вартості, $V(NPV)_{sem}$ - напівдисперсія NPV

Продовження табл. 3.1

№	Показник	Формула розрахунку	Трактування
8	Коефіцієнт напівзмінності	$C(NPV)_{sem} = \frac{\sigma(NPV)_{sem}}{E(NPV)_{sem}}$	$C(NPV)_{sem}$ - напівкоефіцієнт змінності, $\sigma(NPV)_{sem}$ - стандартне напіввідхилення чистої поточної вартості, $E(NPV)_{sem}$ – очікувана напіввартість NPV

На думку Пилипяк О.В. поширеними абсолютними показниками оцінки рівня ризику реального інвестування є середнє квадратичне відхилення (стандартне відхилення), середнє абсолютне відхилення, дисперсія та напівдисперсія.

Дані показники ґрунтуються на відхиленнях індивідуальних значень випадкового показника від середньої величини. Застосування показників середнього квадратичного відхилення, дисперсії і напівдисперсії дозволяє кількісно оцінити ризик декількох проектів, або ж декілька варіантів одного проекту. При цьому найменшим ризиком буде характеризуватися проект з мінімальним значенням даних показників, оскільки саме для такого проекту розсіювання випадкової величини навколо свого середнього значення буде найменшим [216, с. 240-241].

Дисперсія і напівдисперсія є основними ймовірнісно-статистичними методами оцінки ризику, які застосовуються тоді, коли фінансові потоки наступних років є незалежними. Якщо ж грошові потоки (NCF_t) у році t є залежними від фінансового потоку за попередній період (t - 1), тоді для оцінки ризику застосовується метод коваріації. Даний метод пов'язаний з умовними ймовірностями чистих грошових потоків. Тобто, якщо у році t = 1 виступають і-ті чисті грошові потоки (NCF_{1i}), а також відповідні їм показники ймовірності p_{1i}, то у році t = 2 виступають j-ті чисті грошові потоки (NCF_{2j}) і відповідні їм

показники ймовірності p_{2j}, при чому дана ймовірність носить умовний характер і визначається на основі критерію:

$$p_{2j}\left(NCF_{2j}/NCF_{1i}\right) = \frac{p(NCF_{1i} \wedge NCF_{2j})}{p_{1i}(NCF_{1i})} \quad (3.1)$$

де p_{2j} (NCF_{2j} |NCF_{1i}) – ймовірність чистих грошових потоків NCF_{2j} за умови попереднього прояву чистих грошових потоків, NCF_{1i}, p_{2j} (NCF_{1i} ^NCF_{2j}) – ймовірність отримання чистих грошових потоків NCF_{1i} у році t = 1 і NCF_{2j} у році t = 2, або з-за одночасного їхнього прояву.

Після перетворення отримуємо приклад визначення ймовірності прояву у році t = 1 і в році t = 2 чистих грошових потоків NCF_{1i} і NCF_{2j}:

$$p\left(NCF_{1i} \wedge NCF_{2j}\right) = p_{1i}(NCF_{1i}) * p_{2j}\left(NCF_{2j}/NCF_{1i}\right) \quad (3.2)$$

Після визначення умовних ймовірностей для даних чистих грошових потоків, за допомогою прикладів з незалежними потоками NCF, обчислюються значення NPV для усіх можливих комбінувань потоків NCF, а далі – статистичні міри ризику: очікувана чиста поточна вартість, стандартне відхилення і коефіцієнт змінності. Коваріацію, яка визначає залежність між наступними чистими грошовими потоками, можна обчислити на основі наступного прикладу:

$$\mathrm{cov}(NCF_1, NCF_2) = \sum_{j=1}^{n} p_j * \left[NCF_{1i} - E(NPV_1)\right] * \left[NCF_{2j} - E(NPV_2)\right] \quad (3.3)$$

де: cov(NCF_1,NCF_2) – коваріація між чистими грошовими потоками у першому і другому році для даного інвестиційного проекту.

Коваріація є категорією, що характеризує спільні зміни для двох випадкових змінних, зокрема якщо вона: дорівнює нулю (cov = 0), то чисті грошові потоки є незалежними; більша за нуль (cov > 0), то потоки NCF є

позитивно взаємозалежними; менша за нуль (cov < 0), то чисті грошові потоки є негативно взаємозалежними.

Проте, у науковій літературі більш поширеними, ніж абсолютні показники в практиці оцінки рівня ризику реального інвестування, є відносні показники варіації, які характеризують міру ризику на одиницю доходності (прибутковості), а тому можуть слугувати для порівняння різних проектів саме з точки зору ризику. Науковці виділяють саме квадратичний коефіцієнт варіації та квадратичний рівень варіації [38; 216, с. 242-243].

За допомогою коефіцієнта варіації можна порівнювати коливання ознак, виражених в різних одиницях виміру. Коефіцієнт варіації може змінюватись в межах від 0 до 1. Чим більший коефіцієнт варіації, тим сильніше коливання. Чим більші коливання, тим вищий ризик. При виборі найкращого рішення доцільно використовувати правило оптимального коливання результату, суть якого полягає у тому, що з можливих рішень вибирається те, при якому ймовірності виграшу й програшу для того самого ризикового вкладення мають невеликий розрив, тобто найменшу величину середньоквадратичного відхилення і варіації [204, с. 70; 217; 238, с. 24-25; 281, с. 138].

Як уже було зазначено, інвестиція є рентабельною, коли очікувана вартість E(NPV) буде додатною. Стандартне відхилення показує, наскільки в середньому майбутня величина чистої поточної вартості може відрізнятися (плюс, мінус) від визначеної очікуваної вартості NVP. Коефіцієнт змінності визначає, скільки ризиків припадає на одиницю E(NPV). У даному випадку критерій оцінки ризику є максимізацію очікуваної вартості і мінімізацією стандартного відхилення і дисперсії. Основним недоліком даного методу (дисперсного ризику) є однакове тлумачення усіх можливих відхилень, і додатних, і від’ємних, як ідентичних носіїв ризику. Тоді, як додатне відхилення є корисним для інвестора, всупереч небажаному, від’ємному. Мірою ризику, який розуміється як від'ємне відхилення від очікуваної чистої поточної вартості, є напівдисперсія.

Таким чином, головною перевагою ймовірнісно-статистичних методів є те, що вимірювання ризику здійснюється із застосуванням об’єктивних мір – стандартного відхилення й коефіцієнта змінності. Проте, дані методи характеризуються певними недоліками, зокрема необхідності прийняття значної кількості припущень, а також складність оцінювання ймовірності як чистих грошових потоків, так і окремих сценаріїв. Використовуючи запропонований підхід до врахування чиннику ризику при оцінці ефективності та доцільності реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів, інвестор може здійснити обґрунтований вибір найкращого з них. Це підвищить ступінь обґрунтованості прийняття інвестиційних рішень, зменшить ймовірність погіршення фінансового стану потенційного інвестора та покращить співвідношення між рівнем ризику й очікуваною дохідністю реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури в економічному просторі регіону.

3.2. Методичний підхід до оцінки ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів

Ефективність реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів залежить від багатьох чинників, зокрема, соціально-економічні, політичні, екологічні умови регіонів, що в сукупності становлять мезоекономічні ризики, вагомим чином впливають на мікроекономічні ризики. Аналізування саме регіональних ризиків та показників ефективності інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів для потенційного інвестора є надзвичайно важливим питанням, оскільки відбувається вибір між конкуруючими регіонами, підприємствами, проектами, тобто відбувається врахування впливу певних мікроекономічних ризиків. Актуальність своєчасного та комплексного ідентифікування й об’єктивного оцінювання усіх можливих ризиків впливу на інвестиційні процеси регіону

зумовлює необхідність дослідження причин та чинників рівня ефективності інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів. Від так проблемні аспекти вибору найоптимальнішої методики оцінювання ризиків та шляхів їх мінімізування, формування системи оцінки показників ефективності інвестиційних проектів в економічному просторі регіону стоять гостро і потребують нагального вирішення, оскільки саме рівень інвестиційних ризиків є однією з найбільших перешкод для вкладання інвестиційних ресурсів у регіональну економіку.

В науковій літературі аналізування інвестиційних ризиків є частиною комплексного аналізу інвестиційного проекту і є важливою складовою для прийняття рішень щодо вибору найбільш прийнятного з ряду альтернативних інвестиційних проектів та рішень щодо уникнення чи мінімізації ризиків окремого проекту.

Класифікація ризиків допомагає скласти детальний перелік ризиків, які притаманні об’єкту, відносно якого визначаються та класифікуються ці ризики. Усвідомлення сутності виду ризику надає можливість раціонально розподілити настання подій за відповідними категоріями та обрати відповідні методи їх управління, що забезпечить оптимальність інвестиційної діяльності. Забезпечення ефективної реалізації ІП доцільно супроводжувати прийомами ризик-менеджменту, що сприятиме високій результативності реалізації ІП. Одним з таких інструментів є ідентифікація ризиків (вона також є першочерговим етапом в процесі ризикменеджменту ІП), яка спрямована на виявлення потенційно ймовірних подій та явищ, що можуть вплинути на об’єкт, відносно якого ідентифікуються ризики. Процес ідентифікації та управління ризиками ІП повинен мати систематичний і безперервний характер та супроводжуватися перманентним аналізом внутрішнього й зовнішнього середовища суб’єктів господарювання з метою виявлення потенційних загроз та можливостей. Першочергово варто відмітити те, що ідентифікацію ризиків необхідно здійснювати на всіх етапах життєвого-циклу ІП, оскільки настання та

кінець кожного з етапів розрахований на певний проміжок часу, а це означає, що:

- деякі ризики під час ідентифікація можуть бути не враховані або вважатися не актуальними для обраного ІП;

- у силу змін зовнішніх умов та обставин може виникнути загроза не точності оцінки раніше виявлених ризиків;

- через корегування та внесення змін у проектні розробки, оцінювання раніше виявлених ризиків може бути не актуальним;

- у ході реалізації ІП може з’явитися додаткова інформація стосовно деяких виявлених ризиків, а тому виникає необхідність у коригуванні їх оцінки тощо.

Ідентифікація ризиків здійснюється на основі ґенези ризиків відносно об’єкту дослідження, а сам процес ідентифікації ризиків інвестиційного проекту проводиться за допомогою системного підходу. Тобто, визначається залежність кожного елементу ґенези ризиків один від одного, вивчається характер їх ієрархічності та перехід з однієї категорії в іншу, який можливий лише у порядку пріоритетності тієї чи іншої події відносно об’єкту. Оскільки нашим об’єктом є інвестиційний проект, то у ризиковій ситуації доцільно висвітлювати ті події та явища, які негативно вплинуть саме на хід і реалізацію ІП.

Таким чином, ідентифікація ризиків полягає у діалектичному зв’язку між передумовами, ризикоутворюючими факторами та ризиками. Реалізація даної концепції проявляється в оцінюванні ризикової ситуації, що є важливою результативної подією для інвестиційної діяльності щодо розвитку інфраструктури регіону. Ризикова ситуація співвідносяться із об’єктом, на який розповсюджується її дія. Вихідним компонентом є наслідок, який в подальшому узгоджується із конкретним ризиком чи їх сукупністю, потребує кількісної та якісної оцінки.

Провівши аналізування сучасних наукових напрацювань щодо теоретично-методологічних засад ідентифікації й оцінювання інвестиційних ризиків слід відзначити наступне:

1. Узагальнено інвестиційні ризики трактують як ймовірність виникнення непередбачуваних втрат або недосягнення певних вигод (фінансових, екологічних, виробничих, економічних, соціального ефекту тощо) в умовах невизначеності інвестиційної діяльності. При цьому, інвестиційний ризик – це:

- потенційна можливість недосягнення запланованих цілей інвестування (у вигляді прибутку або соціального ефекту) і в результаті непередбачених втрат коштів і отримання грошових збитків або прибутку, але менших, ніж планувалося, розмірів [103];

- категорія, яка породжується діяльністю інвесторів у момент прийняття рішення про реалізацію певного інвестиційного проекту через об’єктивні причини, такі як невизначеність, конфліктність, відсутність повної інформації та можливість альтернативного вибору, і може призвести до одержання збитків або прибутків в процесі здійснення інвестиційної діяльності [53].

2. Теоретичні положення ризикології у частині ґенези ризику визначають складові ґенези ризику інвестиційного проекту суб’єктів господарювання, а саме:

1) з’ясування передумов виникнення ризиків, шляхом визначення попередніх умов у реальному часі та просторі, що можуть призвести до ризикових подій;

2) визначення ризикоутворюючих чинників, що характеризують ризикові ситуації та можуть стати їх потенційними причинами;

3) опис ймовірних ризикових ситуацій, настання яких може призвести до негативної події;

4) визначення негативної події (наслідку) відповідного виду ризику та/або сукупності ризиків по відношенню до об’єкту дослідження [319].

3. Групування методів оцінювання інвестиційних ризиків ґрунтується на виокремленні наступних [18; 49; 293]:

- неформалізовані (якісні) методи оцінки - аналіз інвестиційної чутливості (метод варіації параметрів), аналіз сценаріїв проекту (метод формалізованого опису невизначеності), метод імітаційного моделювання (метод Монте-Карло) та метод поправки на ризик коефіцієнту дисконтування. Якісний аналіз ризиків передує їх кількісній оцінці й передбачає ідентифікацію усіх можливих і важливих ризиків, визначаються чинники та умови виникнення ризиків, їх можливі наслідки тощо. Метод аналіз сценаріїв використовується для прогнозування можливих загроз та їх розвитку у часі і може бути застосований для всіх типів ризику в короткостроковій та довгостроковій перспективі. У короткостроковій перспективі при наявності достовірних даних ймовірні сценарії можуть бути екстрапольовані на основі існуючих даних. У довгостроковій перспективі з урахуванням низької достовірності даних аналіз сценаріїв дозволяє визначити загальний характер розвитку подій. Під час імітаційного моделювання доцільно також застосовувати діаграму Ганта, яка відображаю співвідношення термінів виконання процедур з їх вартістю у відповідності до кожного етапі ЖТЦ ІП. За допомогою такого моделювання можливо передбачити та оцінити ймовірні збитки й зміщення строків завершення реалізації ІП у разі настання ризикової ситуації. Також, імітаційне моделювання доцільно застосовувати під час розрахунку зміни відсоткової ставки та відповідної суми відсотків за використання кредитних засобів банку суб’єктом господарювання;

- формалізовані (кількісні) методи оцінки - статистичний, метод експертних оцінок, метод «дерева рішень», метод доцільності витрат, метод використання аналогів, метод перевірки стійкості (обчислення критичних точок) та метод зміни грошового потоку. Кількісний аналіз дозволяє з’ясувати причини, ймовірність та джерела ризиків, а також оцінити обсяг їх вірогідних наслідків. З метою проведення кількісного оцінювання ризиків проекту доцільно розраховувати показники його економічної ефективності за оптимістичним та песимістичним сценаріями. Базовий сценарій демонструє реалізацію інвестиційного проекту у межах кошторисної вартості, планових

графіків та прогнозованого обсягу відпуску електроенергії за умови стабільної економічної і політичної ситуацій. Оптимістичний сценарій враховує сприятливі умови (зниження рівня інфляції, ціни на паливо, зростання тарифу на відпуск, збільшення обсягів реалізації електроенергії тощо), що приводить до позитивних змін базових показників. Песимістичний сценарій демонструє розвиток інвестиційного проекту за несприятливих умов (зростання рівня інфляції та ціни на паливо, зменшення обсягів реалізації електроенергії тощо);

- якісно-кількісні (кваліджметрії) – метод експертних оцінок та формування профілю ризиків або карти ризиків. Експертна оцінка (залучення експертів, що володіють значним досвідом) потрібна для визначення потенційного впливу на вартість і терміни для оцінки ймовірності та визначення входів (наприклад, розподілів ймовірностей) для ресурсів. Експертна оцінка також відіграє певну роль при інтерпретації даних. Експерти повинні бути здатні визначати недоліки у ресурсному забезпеченні, а також їх відносні переваги. Експерти можуть визначити необхідність певного ресурсу з урахуванням можливостей і місцезнаходженням від нього суб’єкта господарювання.

У загальному випадку алгоритм процесу картографування ризиків вимагає декілька етапів:

– визначається мета і встановлюються межі аналізу, які визначають області картографування ризиків: карта ризиків окремих бізнес-процесів; карта ризиків загалом суб’єкта господарювання. При цьому обов’язково враховується доступність і вартість інфляції, необхідної для побудови карти ризиків;
– формується команда менеджерів, яка безпосередньо буде займатися складанням карт ризиків (на основі встановлених границь аналізу господарської діяльності і технологічних рішень її здійснення);
– в межах границь аналізу факторів виявляються всі потенційні ризики конкретного ТП, а також стратегій розвитку його діяльності і сценарії, що призводять до їх появи;

– після встановлення обмеженої кількості сценаріїв здійснюється ранжирування виділених видів ризиків по ступеню їх дії і ймовірності. При цьому можуть використовуватися як якісні, так і кількісні характеристики, як об’єктивні, так і суб’єктивні методи оцінки. При суб’єктивному підході ймовірність і для ризику оцінюється за допомогою кількісних і якісних характеристик. У якісних термінах виділяють ранги дій ризику: катастрофічний; критичний; суттєвий; граничний (допустимий); мінімальний. Кількісна дія ризику виражається величиною втрат, які в залежності від специфіки ризиків можуть відповідати вартості ресурсів, резервів або визначеній частині втрат у загальній величині прибутку;
– перед побудовою карти ризиків визначаються так звані області і границі толерантності до ризику, які відображають терпимість до ризику, визначення того, наскільки ризик є прийнятним або неприйнятним. Як правило, виділяється дві або три області ризику;
– заключний етап – побудова карти ризиків. При її реалізації ризики розміщуються на карті на основі рангу їх дії і рангу ймовірності. Таким чином, здійснюється свого роду класифікація ризиків по двох параметрах.

4. Аналізування ризиків здійснюється переважно на доінвестиційній фазі, у той час як виявляються вони на інвестиційній та фазі закриття проекту. Така часова віддаленість настання ризиків від моменту аналізу призводить до таких наслідків: окремі ризики можуть взагалі не враховуватись на етапі ідентифікації; деякі виявлені ризики можуть бути оцінені неточно через зміну зовнішніх умов реалізації проекту; внесення корективів у проект; оцінки окремих ризиків можуть коригуватися через появу додаткової інформації про них [18]. Від так, виникає необхідність системного та комплексного аналізування ризиків й ефективності інвестиційних проектів при імплементації інструментів контролінгу і моніторингу інвестиційних ризиків, як на рівні інвестора, так і регіональної влади, оскільки остання є максимально зацікавлена у зниженні регіональних ризиків на всіх стадіях життєвого циклу

інвестиційного проекту і підвищенні відповідно інвестиційної привабливості регіону.

Слід також відмітити, що західні методики розглядають проблеми оцінки інвестиційних проектів у двох ситуаціях: в умовах визначеності та в умовах невизначеності. В умовах визначеності альтернативні варіанти інвестування оцінюються з урахуванням різної вартості грошей в часі, внутрішньої норми прибутковості, життєвого циклу інвестиційних проектів та періоду їхньої окупності. В умовах невизначеності та підвищеного ризику західна методологія передбачає додаткову оцінку проектів з урахуванням інфляції, зміни в технології, змін у вартості капіталу. Таким чином, основними рисами моделей, створених за умов ринкової економіки, є наступні:

- моделі оцінки ефективності інвестицій значною мірою уніфіковані;
- деякі з методологій (наприклад, методології UNIDO, Світового банку) набули статусу загальноприйнятих світових стандартів проектного аналізу;
- більшість з основних методик забезпечена програмними пакетами для розробки та аналізу інвестиційних проектів (програмні пакети в більшості використовують методологію UNIDO);
- західна методологія не пропонує специфічні галузеві методики оцінки інвестиційних проектів;
- усі західні школи чітко розмежовують методи фінансової та економічної оцінки ефективності інвестицій;
- в усіх моделях, створених за умов ринкової економіки, ставка дисконту залежить від вартості капіталу;
- велика увага приділяється проблемам не тільки мікроекономічних, але й макроекономічних наслідків проекту (екологія, соціальні ефекти від здійснення інвестицій, вторинні мультиплікативні ефекти), особливо в проектах державного рівня;
- прогнозна ефективність інвестицій оцінюється з урахуванням ринкових чинників, конкурентної позиції фірми, фактору ризику;

- оцінка інвестицій заснована на порівнянні ефективності (прибутковості) інвестицій у різні проекти; в якості альтернативи виступають інвестиції в інші виробничі об’єкти або фінансові вкладення (банківський депозит, придбання цінних паперів та інше);

- основні показники західних методик, що визначають ефективність інвестиційних проектів, це: період окупності, чистий дисконтований доход, чиста теперішня вартість, індекс прибутковості, внутрішня норма рентабельності;

- деякі західні школи розглядають проблеми оцінки інвестиційних проектів у двох ситуаціях: в умовах визначеності та в умовах невизначеності;

- для урахування фактору ризику використовуються наступні методи: метод еквівалента впевненості, аналіз чуттєвості, урахування показника інфляції в оцінці інвестицій, спрощений метод дисконтування.

Сучасні офіційні методики проектного аналізу в Україні та інших країнах, що входили до складу СРСР, здебільшого базуються на західних методиках, придатних для застосування за умов розвинутої ринкової економіки (частіше за все, на методиці UNIDO). Поширеним явищем є компіляція методик з декількох зарубіжних джерел без адаптації до умов перехідної економіки. В Україні офіційно затверджені наступні методики:

- «Методика складання бізнес-планів», затверджена наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій;

- «Положення про типовий бізнес-план», затверджене Фондом державного майна України.

- Методичні рекомендації з підготовки інвестиційних проектів, до реалізації яких запрошуються іноземні інвестори (розроблені Міністерством Економіки України у 1994 р.).

«Методика складання бізнес-планів» розроблена відповідно до Положення про Реєстр неплатоспроможних підприємств та організацій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 листопада 1996 р. N 1403, для надання методичної допомоги спеціалістам підприємств,

Агентства, інших органів виконавчої влади, банків та інвесторів при складанні бізнес-планів, а також для їх оцінки з метою вибору найбільш ефективного бізнес-плану в процесі проведення реструктуризації підприємств. Особливістю даної Методики є те, що вона містить рекомендації для підприємств, які здійснюють реструктуризацію і планують подальший випуск як традиційних, так і нових для даного підприємства видів продукції з урахуванням організаційних змін існуючих структурних підрозділів.

Методика дає можливість визначити перспективи розвитку майбутнього ринку збуту, оцінити витрати на виготовлення і реалізацію потрібної цьому ринку продукції, визначити її потенційну прибутковість, дати відповідь: чи доцільно здійснювати інвестування виробництва з точки зору самоокупності витрат. Методика не пропонує конкретних методів розрахунку економічної ефективності, оцінки ризиків, показників фінансового стану підприємств. Крім того, Методика розрахована на реструктуризацію діючих підприємств і не адаптована до умов створення нового бізнесу.

«Положення про типовий бізнес-план» розроблене відповідно до Державної програми приватизації й визначає порядок розробки покупцями бізнес-планів та вимоги до них при приватизації майна державних підприємств. Основним призначенням бізнес-плану, розробленого за цією методикою, є відображення зобов'язань покупців щодо подальшої експлуатації об'єкта приватизації та обґрунтування дотримання інтересів підприємства, що є об'єктом приватизації, оскільки в багатьох випадках приватизоване підприємство належить до стратегічних.

Згідно цієї методики, основну увагу необхідно приділити збереженню та збільшенню робочих місць, модернізації обладнання. Фінансовий аналіз представлено лише формами балансового звіту та звіту про прибутки й збитки. Методика є досить специфічною, оскільки призначена лише для розробки проектів створення спільних підприємств на базі державних підприємств.

На основі наведеного аналізування останніх досліджень та публікацій концептуальних положень щодо ідентифікації й оцінювання інвестиційних

ризиків проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів, доцільно відмітити, що для потенційного інвестора саме на етапі планування при прийнятті рішення щодо основних параметрів проекту із найменшими витратами фінансових, часових та інших ресурсів необхідний розрахунок і чітке розуміння показників ефективності проекту в конкретних умовах економічного простору регіону. Саме тому необхідно дослідити особливості аналізування чутливості показників ефективності інвестиційного проекту, тобто визначення рівня впливу на його фінансові показники окремих регіональних чинників, що варіюються.

Аналіз чутливості показників ефективності належить до аналітичних методів оцінки ризиків, що ґрунтується на оцінюванні впливу чинників інвестиційного проекту на зміну результативних показників, а також дозволяє визначити критичні змінні (чинники), які суттєво впливають на можливість реалізації та ефективність проекту щодо котрих розробник проекту немає однозначного судження. При відносному аналізі чутливості вивчається відносний вплив досліджуваних чинників на результативні показники проекту та виявляються критичні чинники проекту й розробляється комплекс заходів для запобігання їх негативному впливу. Абсолютний аналіз чутливості передбачає визначення числового значення відхилення результативних показників, зумовленого зміною початкових параметрів змінних величин.

Аналіз чутливості показників ефективності є одним з найвідоміших, простий у застосуванні і дозволяє визначити саме ті параметри, які для даного інвестиційного проекту є найбільш ризиковими. Його суть – оцінка впливу основних початкових параметрів реального інвестиційного проекту на кінцеві показники його ефективності, наприклад, внутрішню норму прибутковості [49, с. 143].

У сучасній науковій літературі узагальнено проведення аналізу чутливості передбачає наступні етапи [49; 252; 293]:

1. Визначення ключового показника ефективності (внутрішня норма прибутковості або чиста приведена вартість).

2. Відбір чинників невизначеності інвестиційного проекту.

3. Встановлення номінальних та граничних значень чинників, визначених на попередньому етапі.

4. Розрахунок ключового показника для всіх обраних граничних значень невизначених чинників.

5. Побудова графіку чутливості для всіх невизначених чинників («Spider Graph»).

Таким чином, серед декількох інвестиційних проектів слід обрати той, для якого коефіцієнт еластичності є найменшим, а отже інтервал можливих коливань показників у майбутньому є меншим і меншим є ризик. Аналіз чутливості є одним з найбільш поширених методів оцінки інвестиційних проектів, але він має і недоліки до яких можна віднести: неможливість уточнення ймовірності здійснення альтернативних варіантів; не враховує всі можливі обставини; чутливість різних чинників не завжди може бути зіставлена безпосередньо; чинники не є взаємонезалежними і можуть змінюватися одночасно [293].

Метод аналізу чутливості дозволяє дослідити наскільки впливає зміна певного параметру на результуючий показник, який може бути як показником ефективності проекту в цілому (NPV, IRR, PI, термін окупності), так і щорічним показником результату діяльності проекту (чистий прибуток, валовий дохід). Основною умовою покращення аналізу чутливості, який опирається на показник NPV є прийняття до розрахунку ставки дисконтування, котра не передбачає премії за ризик, а також твердження, що у визначений термін змінюється тільки одна незалежна змінна. Як правило, межі варіації параметрів становлять не більше 10-15% і повинні відповідати рівню можливих коливань параметрів в умовах реальної ринкової ситуації. Важливим показником, що характеризує ступінь чутливості результуючого показника по відношенню до змінного параметру є коефіцієнт (показник) еластичності. Він показує відношення процентної зміни результуючого показника до процентної зміни

параметра, який варіюється. Чим вищий даний показник, тим більший вплив на результуючий показник має параметр, що змінюється.

Проте, на думку Пилипяк О.В. та інших, еталонів того, який ступінь варіації в результатах є прийнятним не існує, а отже включається вкрай суб'єктивний чинник інтерпретації результатів. Автори пропонують згрупувати види детермінованої форми аналізу чутливості рівня проектного ризику наступним чином: одночинникний та багаточинникний аналіз. Якщо при одночинникному аналізі можна варіюватися тільки одна змінна, то при багаточинникному таких змінних може бути доволі значна кількість, що значно ускладнює саму процедуру аналізу та практично унеможливлює наочність представлення результатів [216, с. 367].

Таким чином, на інвестиційній та експлуатаційній фазах при аналізі чутливості показників ефективності значення окремих змінних, які використовуються для оцінки ефективності інвестиційного проекту, можуть мати місце відхилення від прийнятих значень, що зумовлює не вірність визначених показників ефективності інвестицій. Зміна окремих чинників можуть відбуватися з різних причин, наприклад, зміни грошових потоків можуть бути викликані змінами цін на товари та послуги, загальноекономічними змінами, регіональними тенденціями тощо. Відтак, даний метод призначений для визначення чутливості ефективності інвестиційного проекту до зміни різних змінних, що виражається за допомогою заходів, які випливають з прийнятих методів оцінки. Слід відзначити, що завданням аналізу чутливості є не розрахунок ризику, а дослідження, який вплив мають зміни прийнятих в аналізі чинників на показники ефективності інвестиційного проекту в економічному просторі регіону.

Отже, аналіз чутливості показників ефективності інвестиційних проектів в економічному просторі регіону має проводитися в такій послідовності (рис. 3.6).

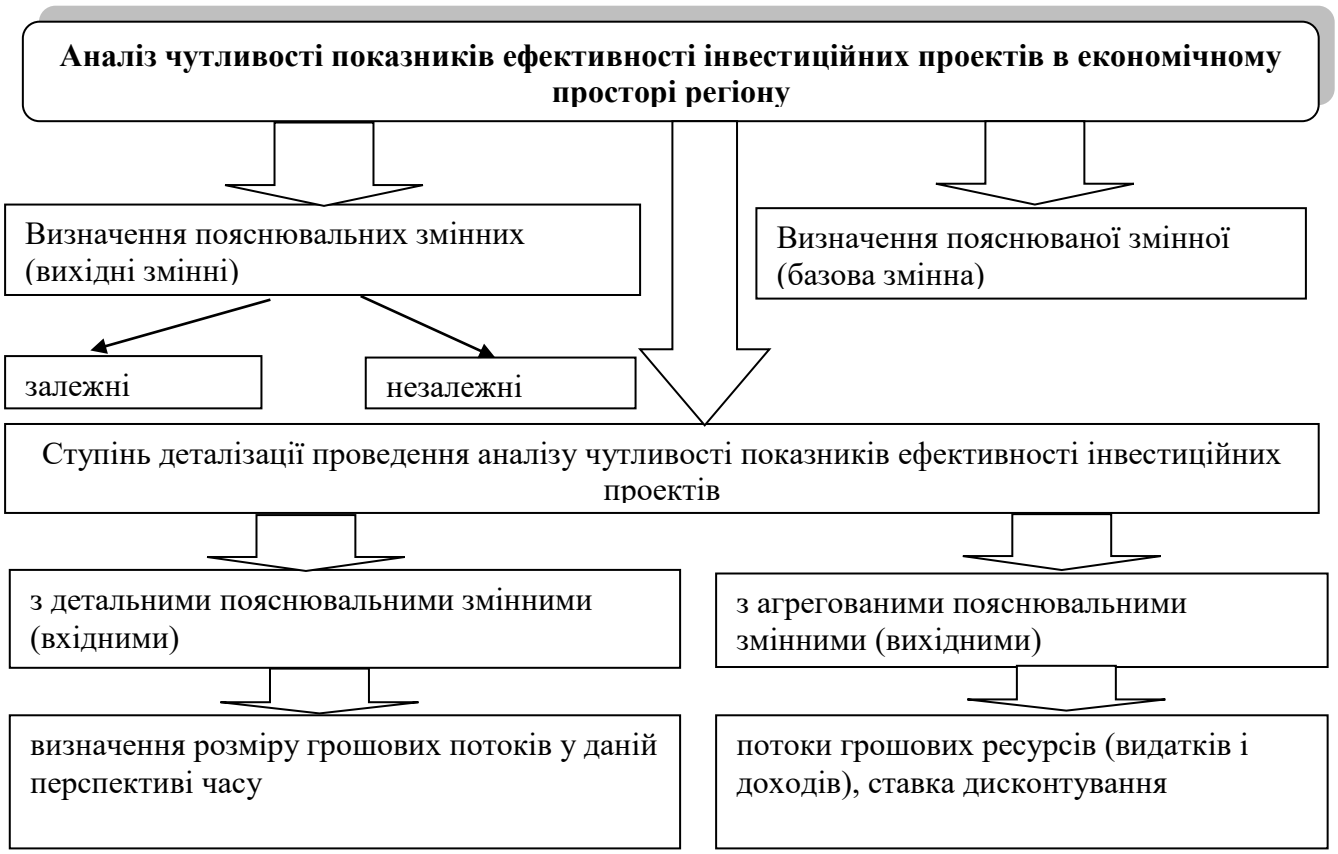

Рис. 3.6. Послідовність аналізу чутливості показників ефективності інвестиційних проектів

Визначення пояснюваної змінної зумовлене застосуванням методу оцінки ефективності інвестиційного проекту, а пояснювальні змінні позначають змінні, розташовані в алгоритмі даного методу оцінки ефективності інвестиційного проекту, зокрема: залежні – змінні, розташовані в алгоритмі даного методу оцінки ефективності інвестиційного проекту, зміна яких залежить безпосередньо від зміни рівня незалежних змінних; незалежні – зміна яких не відбувається внаслідок безпосередньої зміни інших змінних.

Аналіз чутливості у найпростішому варіанті дозволяє дослідити вплив процентних відхилень окремих пояснювальних змінних на пояснювану змінну. Як правило, вважається, що у даний момент змінюється тільки одна пояснювальна змінна, а решта – залишаються на тому ж базовому рівні. Якщо аналіз чутливості здійснюється стосовно окремих пояснювальних змінних, то зміна однієї незалежної змінної може призвести до зміни кількох залежних

змінних. Іноді аналіз чутливості передбачає одночасну зміну двох чи більше незалежних пояснювальних змінних. При дослідженні впливу зміни двох незалежних змінних (наприклад, ставки дисконтування та інвестиційних витрат) на пояснювану змінну (наприклад, показник NVP), за умов, що решта змінних залишаються сталими, отримуємо двовимірну матрицю, котра представляє поєднання можливих для прийняття варіантів досліджуваних пояснювальних змінних. Завдяки цьому можна визначити кроки і дії, пов'язані з бажаною зміною однієї з цих змінних, тоді як змінюється інша, з метою збереження відповідної ефективності інвестиційного проекту.

Оскільки, мета аналізу чутливості – виявити найважливіші чинники, так звані - критичні змінні, що здатні найбільш серйозно вплинути на проект і перевірити вплив послідовних (одиничних) змін цих чинників на результати проекту. У теорії експерименту аналіз чутливості називають одиничним аналізом. Чинники, що варіюють у процесі аналізу чутливості класифікують наступним чином: чинники, що впливають на обсяг доходів проекту; чинники, що впливають на обсяг проектних витрат. Так, при використанні цього підходу визначаються ті чинники, які мають найбільший вплив на кінцевий результат капіталовкладень. Це досягається шляхом зміни величини однієї з ключових змінних та перерахунку NPV проекту. Зокрема, автори Чорна М.В. та інші пропонують розраховувати значення коефіцієнту рівня ризику таким чином [305, с. 160-161]:

$$ККР = 1 - \frac{NPV_1}{NPV_0} \quad (3.4)$$

де, КРР - коефіцієнт рівня ризику в частках одиниці; NPV_1- значення показника NPV за умов зміни визначеного чинника на 1%; NPV_0 – базове значення показника NPV.

Аналізуючи процентну зміну окремих пояснювальних змінних, доцільно виокремлювати відповідні змінні, потенційні відхилення яких матимуть найбільший вплив на рівень ефективності інвестиційного проекту в економічному просторі регіону. Ідентифікація цих пояснювальних змінних

вказує на сфери, що вимагають додаткового й ґрунтовнішого аналізу, що відповідно зумовлює необхідність ідентифікації критичних чинників, які мають найбільший вплив на ефективність інвестиційного проекту в економічному просторі регіону. Критичні змінні можна визначити за допомогою дослідження еластичності ефективності інвестиції, яка дозволяє стверджувати, на скільки зміниться рівень пояснюваної змінної (наприклад, показника NVP), якщо значення явної незалежної пояснювальної змінної зміниться на 1%, а решту незалежних пояснювальних змінних залишаться на попередньому рівні.

З метою ідентифікації критичних змінних для кожної пояснювальної змінної слід встановлювати коефіцієнт чутливості, тобто кут нахилу кривої чутливості при різних значеннях незалежної змінної. Приклад обчислення значення коефіцієнта чутливості представлений наступним чином:

$$WW_{NPV} = \frac{\frac{NPV_i - NPV_b}{NPV_b}}{\frac{ZN_i - ZN_b}{ZN_b}} \tag{3.5}$$

де NPV_i – значення NPV для і-того значення змінної Z; NPV_b – базове значення NPV; ZN_i – і-те значення незалежної змінної ($ZN_i = ZN_b \pm 0{,}01ZN_b$); ZN_b – базове значення змінної Z.

Коефіцієнт чутливості надає інформацію, скільки відсотків зміни пояснюваної змінної (наприклад, NPV) припадає на 1% зміни незалежної пояснювальної змінної ZN. Значення коефіцієнта чутливості є сталим значенням у тому випадку, коли залежність пояснюваної змінної (NPV) від даної незалежної пояснювальної змінної є лінійною для кожного значення даної незалежної пояснювальної змінної. Незалежні пояснювальні змінні, які лінійно змінюють чисті грошові потоки, переважно також лінійно впливають на зміну показника NPV. В свою чергу, незалежні пояснювальні змінні призводять до зміни ставки дисконтування (вартість власного чи іноземного капіталу), або впливають водночас на кілька залежних змінних, і, як правило, є наслідком

інших, відмінних від лінійних, змін пояснювальної змінної (нелінійна залежність).

Якщо значення коефіцієнта чутливості для досліджуваної незалежної змінної рівне нулю, то дана зміна не має жодного впливу на досліджуваний інвестиційний проект в економічному просторі регіону. Високе абсолютне значення коефіцієнта чутливості інформує про великий вплив даної незалежної пояснювальної змінної. Критичними вважаються ті пояснювальні змінні, зміна яких на 1% веде до зміни NPV на 1% чи більше.

Аналіз чутливості дозволяє також оцінити значення даної незалежної змінної, для якої інвестиційний проект ще є рентабельним, відповідно до прийнятого рішенням критерію, що опирається на визначений метод оцінки ефективності, напр.: NPV = 0. Такі значення незалежних змінних трактуються, як граничні значення (порогові). Порівняння граничних незалежних змінних з базовими значеннями можна застосувати при визначенні коефіцієнтів безпеки для кожної незалежної змінної. Коефіцієнт безпеки дозволяє визначити, наскільки може підлягати зміні дана змінна без ризику втрати рентабельності інвестиційного проекту.

Аналіз чутливості можна використати у процесі прийняття рішення в межах абсолютної оцінки ефективності інвестицій в розвиток інфраструктури регіонів. При цьому, даний метод не визначає безпосередньо рівень ризику, проте дозволяє за допомогою визначення граничного значення і коефіцієнта безпеки доповнити методи оцінювання інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів. Аналіз чутливості можна також використовувати як критерій для порівняння ризику у відносному оцінюванні інвестиційних проектів в економічному просторі регіону.

Таким чином, аналіз чутливості дозволяє з’ясувати найбільш вагомі показники з точки зору стійкості інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів, попри певні переваги, з огляду на великий недолік, яким є відсутність вимірювання ризику, даний метод є джерелом інформації для інших, більш досконалих методів оцінювання ризиків та показників

ефективності інвестиційних проектів. Слід відзначити, що основними недоліками аналізування чутливості показників ефективності інвестиційних проектів є: припущення про постійний рівень решти незалежних пояснювальних змінних під час аналізу змін визначеної незалежної пояснювальної змінної; некомпетентність, оскільки даний метод розпізнає ризики, проте не здійснює їх вимірювання.

При цьому, аналіз чутливості показників ефективності інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів характеризується: простотою і зручністю реалізації; функція розпізнавання ризику, що вказує на сфери, котрі повинні стати предметом глибшого аналізу – ідентифікація змінних, які є найбільш ймовірними, зважаючи на ефективність проекту; можливістю використання його результатів в інших методах аналізу ризику; можливістю представити всі криві чутливості на одному графіку, що може спростити безпосереднє порівняння ризиків, обумовлених різними незалежними пояснювальними змінними; можливістю розрахунку коефіцієнта безпеки. Слід також враховувати, що на мезорівні регіон як відокремлена одиниця виконавчої влади формує системну інфраструктуру інвестиційної діяльності, яка є елементом управління ризиками, і впливає на інвестиційні ризики регіону в цілому, як в сторону можливого збільшення, так і зменшення.

Окрім цього, існування такого поняття як ризик інвестиційного проекту і його властивості обумовлюють необхідність управління ним. Однак варто зазначити, що ризик менеджмент входить до загальної системи управління (ЗСУ) ІП, яка включає управління проектною інтеграцією, управління змістом, управління часом тощо. Тому, під час здійснення процедур і етапів ризик-менеджменту важливо розрізняти, що саме входить до компетенції цього процесу.

І. Т. Балабанов виділяє наступні етапи ризикменеджменту [16, с. 46-49]:

1. Визначення ланцюжків ризикових вкладів капіталу і ризику.

2. Отримання інформації про оточуюче середовище, яка необхідна для прийняття рішень на користь тієї чи іншої дії.

3. Виявлення ступеню ризику.

4. Визначення ймовірності настання події.

5. Розробка і аналіз варіантів співставлення прибутку і ризику вкладу капіталу.

6. Вибір стратегії управління ризиком.

7. Вибір прийомів спрямованих на зниження ступеню ризику.

8. Врахування психологічного сприйняття ризикових рішень.

9. Розробка програми дій спрямованих на зниження ризику та її виконання.

10. Контроль за виконання розробленої програми.

11. Аналіз та оцінювання результатів обраного ризикового рішення.

На думку К. С. Брутян та Т. О. Салип процес ризик-менеджменту на підприємстві організовують таким чином, щоб були охоплені всі його структурні рівні – від вищого керівництва до рівня, на якому безпосередньо приймається або генерується ризик. На основі чого, науковці пропонують процес управління ризиками, який складається з наступних етапів: кількісне оцінювання рівня ризику – це етап процесу рівня управління, який має передбачати оцінювання реального (фактичного) ризику, а також установлення меж допустимого ризику для окремих операцій, організаційних підрозділів і фінансового стану підприємства у цілому; етап мінімізації ризику – зниження чи обмеження ризиків за допомогою відповідних методів управління; етап моніторингу – здійснення постійного контролю за рівнем ризиків з механізмом зворотного зв’язку [36 с. 241-242].

Планування ризик-менеджменту включає в себе структуру та порядок реалізації дій спрямованих на управління ризиками ІП, що включається до ЗСУ проектом. Тому виокремлюють наступні елементи ризик-менеджменту ІП [113, с. 54]:

1) методологія – опис визначених підходів, методів, інструментів і джерел даних, котрі можуть застосовуватися для ризик-менеджменту в даному проекті;

2) ролі та відповідальності – визначення керівних і допоміжних членів команди, а також членів команди, що відповідають за управління ризиками на кожному етапі ЖТЦ ІП, і роз'яснення їх відповідальності;

3) розробка бюджету – розподіл ресурсів та оцінка засобів, необхідних для управління ризиками (ці дані включаються у кошторисну вартість ІП), а також розробка процедур з використання резервного фонду на покриття ризиків;

4) визначення термінів – часові обмеження та частота виконання етапів ризик-менеджменту протягом усього ЖТЦ ІП і превентивних заходів, які будуть включені у графік реалізації проекту;

5) класифікація ризиків – розроблення типової структури ризиків за їх видами, які безпосередньо стосуються ІП та відповідають специфіці діяльності підприємства. На підставі такої структури проводиться систематична і всебічна ідентифікація ризиків з потрібним ступенем деталізації, саме така структура сприяє підвищенню ефективності та якості ідентифікації ризиків.

2. Ідентифікація ризиків — полягає у виявленні ризиків, їх взаємозв'язку, розподіленню за категоріями та внесенням до реєстру ризиків.

Окрім того, ідентифікація ризиків це безперервний процес, який здійснюється на всіх етапах ЖТЦ ІП.

3. Якісний аналіз / оцінка ризиків. Якісний аналіз ризиків являє собою процес розстановки пріоритетів між ризиками для подальшого аналізу або дії за допомогою оцінки та підсумовування ймовірності їх виникнення і впливу.

Керівництво чи відповідальні особи за реалізацію ІП можуть істотно поліпшити виконання проекту, зосередивши зусилля на ризиках, що мають найвищий пріоритет. При якісному аналізі ризиків пріоритети ідентифікованих ризиків визначаються на підставі ймовірності або можливості їх настання, їх вплив на досягнення цілей проекту у разі настання, а також з урахуванням ряду інших факторів. Такі оцінки відображають ставлення команди проекту та інших заінтересованих сторін проекту до ризику. Таким чином, ефективна оцінка

вимагає чіткого визначення та розвитку культури управління ризиками з боку ключових учасників процесу якісного аналізу ризиків.

Варто відзначити, що критичність за часом пов’язаних з реагуванням на ризик може значно збільшити ступінь його впливу важливості. Оцінка якості доступної інформації про ризики проекту також може допомогти в уточненні оцінки впливу та важливості ризику для проекту. Якісний аналіз ризиків зазвичай є швидким і ефективним за вартістю способом розстановки пріоритетів для планування реагування на ризики і, при необхідності, закладає основу для кількісного аналізу ризиків. Процес якісного аналізу ризиків повинен періодично повторюватися протягом ЖТЦ ІП, щоб він постійно відповідав змінам зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

Глибокий і достовірний якісний аналіз ризиків передбачає визначення різних рівнів ймовірності їх виникнення та впливу. Загальні визначення цих рівнів адаптуються до конкретного проекту в ході реалізації процесу якісного аналізу і оцінки ризиків та використовуються потім під час кількісного аналізу ризиків.

Оцінка ймовірності виникнення ризиків передбачає проведення дослідження можливості настання того чи іншого ризику. При оцінці впливу ризику визначається потенційний ефект, який може здійснити вплив на цілі проекту (наприклад, терміни, вартість, якість чи реалізація запланованих заходів), включаючи негативний в якості загроз і позитивний – можливостей. Ймовірність і вплив оцінюються для кожного виду ризику. Ризики можуть бути оцінені в ході опитувань чи нарад з учасниками, яких вибирають залежно від їх обізнаності, при обговорюванні видів ризиків та їх ґенези. У число опитуваних можуть входити члени команди проекту і, у ряді випадків, особи, які не беруть участі у проекті, але мають широкі пізнання у цій сфері.

У межах реалізації інвестиційного проекту важливо визначитися з базовими стратегіями управління ризиками. Авторський колектив базовою стратегією інвестиційної діяльності вважає механізм затвердження способів досягнення поставлених цілей, що використовують переваги ключових умінь

підприємства для впливу на ключові фактори успіху при досягненні стратегічних цілей підприємства [253, с. 75]. Щепакін К.М. і Фейгельман Н.В., досліджуючи особливості управління ризиками інноваційних проектів, виділяють такі типи стратегій управління ризиками [316, с. 220-222]:

1. Стратегія розподілу зусиль. Припускає, що силу впливу кожного із виділених ризиків на процес реалізації комплексного інноваційного проекту підприємства можна розглядати як рівну.

2. Стратегія точкового удару. Дана стратегія передбачає виділення одного надає найбільший вплив на реалізацію комплексного інноваційного проекту виду ризику та розробку комплексу заходів по його мінімізації. При цьому даний процес управління виділеним ризиком є ітераційним, що припускає проведення переоцінки ризиків і почергове управління найбільш значущим ризиком.

3. Стратегія централізованого управління сукупним ризиком. Суть реалізації даної стратегії полягає в тому, що у першу чергу управлінню підлягають ті ризики підприємства, які мають найбільший вплив на реалізацію комплексного інноваційного проекту в даний момент часу. На відміну від стратегії точкового удару одночасного управлінню підлягають всі види ризиків, які мають вплив, для вибору яких на підприємстві задається деяке порогове значення впливу, визначальне віднесення певного виду ризику до значимих або несуттєвим для підприємства з управління ризиками комплексного інноваційного проекту прямо пропорційна величині потенційних втрат. При практичній реалізації даної стратегії на підприємстві необхідно виділяти центри управління для кожного виду ризиків, а також створювати координаційний центр, який визначає цілі, завдання управління кожним видом ризику.

4. Стратегія інформаційного партнерства. Припускає створення і закріплення центрів керування всіма видами ризиків на кожному виділеному рівні управління, а також формування каналів обміну інформацією між цими центрами всебічного аналізу даних про виникненні, розвитку факторів ризику та підвищення ефективності контролю за реалізацією вироблених керуючих

заходів. Стратегія інформаційного партнерства характеризується високим ступенем гнучкості і мінімальними витратами на реалізацію, що передбачає її використання при можливості виникненні при реалізації комплексного інноваційного проекту катастрофічного або критичного ризику. Такі стратегії так само актуальні і для управління ризиками інвестиційних проектів на підприємстві електрогенерації. Наприклад, створення центрів управління всіма ризиками можливо через їх розподілу між учасниками проекту. Іншими словами перенесення стратегії інформаційного партнерства на стратегію диверсифікації ризиків. Тим самим, знаючи які цілі проекти повинні бути досягнуті і які завдання повинні виконані кожним учасником вибирається відповідна стратегія управління ризиком.

Таким чином, при формуванні стратегії управління ризиками інвестиційних проектів інфраструктурного розвитку регіону важлива увага відводиться формулюванню задачі з досягнення цілей. Для інфраструктурних проектів такими пріоритетними цілями є: окупність проекту; забезпечення належного рівня безпеки; дотримання технічних, технологічних та фінансових нормативів; виведення об’єкту на проектну потужність.

Орлов А. вважає, що система управління ризиками на кожному етапі замкненого циклу вирішує задачу ефективного управління, пов’язану з досягненням деякого оптимуму, котрий і характеризує досягнуту ціль [204, с. 50]. Таким чином, на етапі формування завдання в галузі управління ризиками необхідно:

- вибрати мету в системі управління ризиками до побудови циклу управління ризиками, а не навпаки;
- сформулювати однозначний опис головної мети; всі інші стратегічні цілі компанії повинні бути сформульовані як обмеження до головної мети;
- мета і підцілі слід позначити вимірюваними величинами.

Стратегія ризику повинна бути формалізована за допомогою встановлюваних стандартів і лімітів: допустимий рівень прийнятого ризику (допустимість ризику); заборонені ризики; план розвитку та контролю над

ризиками (управління якістю ризику). Усі перелічені вище компоненти мають ґрунтуватися на прийнятих на корпоративному рівні принципах [52, с. 160]:

1. Принцип єдиної структурної цілісності ризик-менеджменту підприємства із загальною системою менеджменту.

2. Принцип перманентності означає безперервність процесу управління господарським ризиком на підприємстві.

3. Принцип диференціації стратегічного і тактичного управління підприємницькими ризиками.

4. Принцип організаційної плановості управління ризиками.

5. Принцип економічної ефективності.

6. Принцип професійної компетентності.

7. Принцип ієрархічної співпідпорядкованості системи управління ризиками.

8. Принцип формування корпоративної культури управління ризиками підприємницької структури.

Приведені принципи лягають в основу політики управління ризиками інвестування інфраструктурних проектів, а відтак враховуються при розробленні стратегії.

Антишева Е.Р. зазначає, що політика управління ризиком реалізується у заходах, загальний склад яких визначається не тільки теорією ризик-менеджменту, але вимагає врахування специфіки діяльності господарюючого суб’єкта, економічної ситуації у країні та можливості використання заходів на практиці [6, с. 77-78]. Автор пропонує розглядати комплекс заходів в галузі управління ризиком поетапно, що дозволяє досить повно охарактеризувати зміст політики і використовувати отримані результати в практичній діяльності. Антишева Є. Р. пропонує здійснювати механізм реалізації політики управління ризиками на підставі п'яти етапах: підготовка аналізу ризикової ситуації; аналіз ризикової ситуації; підготовка оптимізації ризикової ситуації; оптимізація ризикової ситуації; аналіз ефективності оптимізації.

Планування реагування на ризики являє собою процес розробки варіантів і дій з розширення можливостей та зниження загроз для цілей проекту. Даний процес слідує за процесом якісного і кількісного аналізу ризиків (якщо такий здійснювався). Він включає в себе визначення та призначення особи, що бере відповідальність за кожну узгоджену і підкріплену бюджетом реакцію на ризик. При плануванні реагування на ризики розглядаються ризики у порядку їх пріоритетності; при необхідності, нові відповідні ресурси та операції додаються до бюджету, розкладу і плану управління ІП. Заплановані дії з реагування на ризики повинні відповідати ризик-апетиту підприємства, бути економічно ефективними у вирішенні проблем, реалістичними у контексті проекту та узгодженими з усіма залученими сторонами. Крім того, необхідно, щоб за їх виконання відповідала конкретна особа, яка своєчасно застосує інструментарій ризик-менеджменту для уникнення та / або мінімізації ризиків.

6. Моніторинг і контроль ризиків являє собою процес застосування стратегії управління ризиками, спостереження за ідентифікованими, контролю упущених РУФ, ідентифікації нових ризиків та оцінювання ефективності ризик-менеджменту протягом реалізації проекту. Заплановані дії, що зазначені у програмі управління ризиками виконуються протягом ЖТЦ ІП. Окрім того, доцільно здійснювати постійний контроль робіт проекту у відповідності до їх графіку та моніторинг ризиків, які втратили свою актуальність. Після отримання нових результатів вносити зміни у портфель ризиків.

Оцінювати ефективність доцільно відповідно до стандартів на основі яких розроблювались основні положення програми ризик-менеджменту. Оскільки у практичній діяльності загальнопоширеними стандартами, відносно яких формується ризик-менеджмент на підприємстві, є FERMA, COSO та ISO 31000:2009 [259, с. 128]. Ефективність ризик-менеджменту відповідно до стандарту FERMA багато у чому залежить від способів (методів) контролю і своєчасного оповіщення про всі зміни у програмі ризик-менеджменту підприємства. Постійний (належний) контроль та моніторинг надасть можливість:

- аналізувати ефективність використовуваних заходів щодо зміни ступеня ризику;

- забезпечувати належний рівень (достовірність) інформації;

- накопичувати необхідні знання (досвід) для наступних кроків (прийняття рішень) при аналізі та оцінці ризику і, відповідно, методів і способів управління [339].

Оскільки всі організації у певній мірі керують ризиком, то стандарт ISO 31000:2009 встановлює ряд принципів, яких необхідно дотримуватися для того, щоб ризик-менеджмент був ефективним. У даному стандарті зазначені рекомендації, які полягають у тому, щоб керівництво підприємство або його відокремлений підрозділ розробляли, впроваджували і постійно покращували інфраструктуру, мета якої полягає в інтегруванні процесу ризик-менеджменту у загальну систему управління, стратегію і планування, процеси звітності, політику, цінності та культуру [345, с. 5-6].

Також, відповідно до стандарту ISO 31000:2009 за ефективність ризик менеджменту на підприємстві має відповідати або окрема особистість (ризик менеджер), або цілий відділ (підрозділ, дирекція, департамент тощо). А за оцінювання ефективності ризик-менеджменту доцільно назначити окремо відповідальну особу або з членів ради директорів, або відділ (підрозділ, дирекція, департамент тощо) аудиту. Причому, оцінювання полягає у відповідності реалізації ризик-менеджменту зазначеним принципам у програмі, а саме [345, с. 15]:

- створювати та захищати цінності суб’єкта господарювання;

- бути невід’ємною частиною всіх організаційних процесів;

- бути частиною процесу прийняття рішень;

- бути систематичним, структурованим та своєчасним;

- ґрунтуватися на доступній та перевіреній інформації;

- бути адаптованим до специфіки діяльності підприємства;

- враховувати людські та культурні чинники;

- бути динамічним, ітеративним та вчасно реагувати на зміни зовнішнього й внутрішнього середовища.

Слід відмітити, що саме стандарт COSO зосереджує увагу на досягненні цілей, встановлених суб’єктом господарювання, та є основою для визначення ефективності ризик-менеджменту. Відповідно до даного стандарту, визначення «ефективності» ризик-менеджменту – є предметом суб’єктивного судження, яке формується у результаті оцінки наявності та ефективності функціонування восьми компонентів ризик-менеджменту. Таким чином, ці компоненти також слугують критеріями ефективності. Для того, щоб компоненти ефективно функціонували, доцільно звести до мінімуму недоліки, а також ризик повинен бути зведений до меж, що не виходять за рамки ризик-апетиту суб’єктом господарювання [336, с. 7]. Від так, ризик-менеджмент є складовою загальної системи управління інвестиційними проектами інфраструктурного розвитку регіону, проте й одним із головних, адже детальне планування, аналіз, оцінювання і управління ризиками знижують ймовірність провалу чи не окупності ІП. Під час здійснення цього процесу повинні бути залучені спеціалісти та всі заінтересовані сторони ІП, а також для виконання етапів ризик-менеджменту ІП повинна бути підготовлена якісна інформаційна база, яка виступає джерелом усіх потенційних ризиків.

Отже, у роботі методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів сформовано шляхом контраверсійного об’єднання методів симуляційного аналізу Монте Карло, ймовірнісно-статистичного оцінювання ризиків і аналізу чутливості показників ефективності інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів

3.3. Підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіону

У науковій літературі базовий теоретично-методологічний інструментарій оцінювання ризиків інвестиційних проектів ґрунтується на аналізуванні чутливості та ймовірнісно-статистичних методах, що мають значне практичне застосування, а також відповідні переваги й недоліки. Проте, у практиці інвестиційного аналізу та ризикології належне місце застосування мають й інші методи, зокрема: коригування ефективності проекту, метод еквівалента упевненості, а також методи операційних досліджень, що узагальнено характеризуються достатньо високою точністю розрахунків, інтуїтивною простотою у застосуванні та наочністю, відсутністю додаткових теоретичних спрощень та припущень. Проте, імплементація наведених методів у практичне застосування інвестиційного аналізу проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів потребує належного теоретично-методологічного обґрунтування та формування відповідного інструментарію.

Слід відмітити, що методи оцінювання ризиків та їх практичне застосування висвітлено у вітчизняній науковій літературі досить фрагментарно та характеризуються недостатньою систематизованістю підходів. Аналізування наукових напрацювань щодо ідентифікації та оцінювання ризиків свідчить про невирішеність багатьох питань на практиці, що спонукає до продовження досліджень та наукового обґрунтування із визначенням переваг та недоліків інструментарію кількісного аналізу ризиків інвестиційних проектів.

Дослідження ризиків у вимірі коригування ефективності інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів полягає у впровадженні до розрахунку ефективності інвестицій певних змін, які повинні відображати потенційні фінансово-економічні та інвестиційні ризики. Верифікація, як правило, стосується тих параметрів рахунку ефективності, які обтяжені ризиком, а її метою є визначення величини змінних, які були б більш реальними у дійсних умовах реалізації інвестиційного проекту. Дані зміни

впроваджуються за допомогою: ставки дисконтування, що бере до уваги ризик та еквівалента упевненості. Дані методи знаходять обґрунтування у теорії граничної корисності та схильності інвестора до ризику. Вони фактично використовуються для визначення певного, відповідно більш високого значення вартості ставки дисконтування, або нижчої вартості чистих грошових потоків, які мають таку ж користь для інвестора, як і їхня базова ризикована вартість. Слід відмітити, що метод ставки дисконтування, що включає ризик та еквівалент упевненості використовують властивості методу NPV. Чиста поточна вартість зменшується разом зі зростанням величини ставки дисконтування і зменшенням величини чистих грошових потоків.

Сутність методу коригування полягає у використанні ризикових поправок до екзогенних змінних. Найбільш поширеним на практиці є метод коригування ставки дисконтування (RAD). Основна ідея методу полягає у коригуванні деякої базової норми дисконту на величину необхідної премії за ризик, яка відображає ризики, що виникають при реалізації проекту. В якості базового значення норми дисконту можуть використовуватись безризикова, мінімально прийнятна ставка або вартість капіталу фірми. Якщо базова норма дисконту приймається рівною середньозваженій вартості капіталу, то для отримання скоригованої норми дисконту базове значення збільшують на величину премії у випадку, коли ризик проектів є вищим від середнього ризику діяльності підприємства, та зменшують у випадку, коли ризик запланованих вкладень є нижчим від середнього. Після цього здійснюють розрахунок критеріїв ефективності проекту з використанням скоригованої норми дисконту. В загальному випадку чим вищим є ризик проекту, тим більшою повинна бути величина премії, яка визначається експертним шляхом або за формальними методиками [50, с. 29].

Ставка дисконтування, що бере до уваги ризик (risk-adjusted discount rate, RADR) формується нормою прибутку, яка повинна компенсувати ризик, пов'язаний з інвестиційним проектом. Корекція ставки дисконтування полягає у введені певної норми безпеки, величина котрої залежить від інфляції і

встановленої винагороди за ризик. Таким чином, ставка дисконтування, яка враховує ризик, охоплює вільну від ризику ставку, ставку інфляції, а також оцінену винагороду за ризик, що слід представити наступним чином:

$$r_r = (1 + r_f) * (1 + r_i) * (1 + r_{pr}) - 1 \quad (1)$$

де: r_r– ставка дисконтування, що бере до уваги ризик,

r_f– ставка дисконтування, вільна від ризику,

r_i– ставка інфляції,

r_{pr}– винагорода за ризик.

У методах дисконтування для оцінювання ефективності інвестиційних проектів ставка дисконтування має дуже велике значення, саме тому, досить вагомим є правильне визначення винагороди за ризик.

Зокрема, А. В. Бондарчук зазначає, що під час визначення ставки дисконту необхідно: за обережного прогнозу щодо зміни основних показників прибуткової власності слід пропорційно зменшити премію за ризик, а якщо оцінювач спирається на оптимістичний прогноз показників бізнесу, варто врахувати це збільшенням рівня ризику в ставці дисконту [31, с. 32].

Академік В. Г. Андрійчук під час визначення ЧПВ пропонує обчислювати дисконтну ставку, враховуючи альтернативну доходність інвестованого капіталу, якою є депозитний прибуток, тобто розрахунок доцільно здійснювати за дисконтною ставкою, нижньою межею якої є відсоткова ставка за депозит під час зберігання коштів терміном більше року [4, с. 52].

Необхідно відмітити також розроблений методологічний підхід до визначення ставки дисконту Сухіної О. М., що ґрунтується на підставі аналізу наявних підходів до визначення ставки дисконтування (метод кумулятивної побудови (сумування), порівняння альтернативних інвестицій, виокремлення та ін.). Найприйнятнішим є розрахунок ставки дисконту за допомогою методу сумування безризикової ставки (чи відсоткової ставки з мінімальним ризиком) і

ставки компенсації (кумулятивної надбавки) за ризик [275, с. 258]. У ролі безрикової ставки дисконту (за норму прибутковості інвестиційного проекту) О. М. Сухіна пропонує брати ставку по державних цінних паперах (ОВДП або казначейських зобов'язаннях, наприклад, середньозважений рівень дохідності облігацій), оскільки вони забезпечені фінансовими ресурсами країни (уряд є їх гарантом).

Для визначення розміру винагороди за підприємницький ризик дослідниця пропонує вибрати величину ймовірності виникнення ризику від 0 до 1,0, і перемножити її на розмір ставки по державних цінних паперах. Спираючись на теорію ризиків, О. М. Сухіна для «нормального» інвестиційного проекту пропонує брати розмір винагороди за підприємницький ризик на рівні 0,3–0,4 від розміру ставки по цінних паперах, при низькому ступені ризику – 0,2–0,3, при високому – 0,5 і більше. Одним з методологічних підходів О.М. Сухіної до коригування визначення розміру винагороди за підприємницький ризик є такий: вибрати величину ймовірності з емпіричної таблиці, яка показує ймовірність виникнення ризику від 0 до 1,0, і помножити її на розмір ставки по державних цінних паперах. Тоді ставка дисконту визначатиметься у такий спосіб:

$$E = E_{\text{дцп}} + r * E_{\text{дцп}} \qquad (3.7)$$

де E – ставка дисконту (%);

$E_{\text{дцп}}$– ставка по державних цінних паперах (%);

r – коефіцієнт, який враховує ступінь підприємницького ризику (премію за ризик) [275, с. 259].

Узагальнено у науковій літературі представлено чотири способи (методи) визначення цієї вартості: експертний метод; метод класифікації ризику; метод коефіцієнта змінності; метод, заснований на моделі оцінки фінансових активів [114; 182; 286].

Незалежно від способу встановлення винагороди за ризик, зростання ставки дисконтування призводить до загострення критеріїв оцінки

ефективності, що опираються на методи дисконтування, зокрема, чисту поточну вартість. Втім, дане твердження є актуальним для класичних інвестиційних проектів. У випадку, якщо вигодою від проекту є не грошові надходження, а редукція витрат, врахування ризику відбувається через корекцію майбутніх видатків, а не грошових надходжень. Це коректування, як правило є зворотним, ніж у випадку з надходженнями. При застосуванні методу RADR варто зменшувати, а не збільшувати ставку дисконтування. Можливим є також застосування її від'ємної вартості. Однак, слід відмітити, що чиста поточна вартість є надчутливою до змін від'ємної ставки дисконтування. Показник NPV зазнає різких змін, коли навіть невелика від'ємна ставка дисконтування далі зменшується, наприклад, з метою пристосування до прогнозованого більшого ризику. Незначні помилки в оцінюванні ставки дисконтування, що бере до уваги ризик, можуть привести до надто неточних значень NPV.

На думку професора Салиги С.Я. та інших показник чистої теперішньої вартості використовується в багатьох інших методах оцінки інвестиційної діяльності. Водночас метод не дає змоги оцінити ефективність проекту з позиції «результати — витрати», внаслідок чого можна вибрати не найрентабельніший проект, а такий, що хоч і генерує значну в абсолютному виразі суму доходів, але потребує і значних початкових інвестицій. Метод чистої теперішньої вартості є найприйнятнішим тоді, коли величину інвестиційних ресурсів практично не обмежено, а економічна ситуація уможливлює достатньо точне прогнозування ставки дохідності на тривалий період [254, с. 13].

У застосуванні методу RADR в абсолютному оцінюванні, якщо інвестиція проявляє ефективність при ставці дисконтування, яка бере до уваги ризик, це означає, що очікування інвестора, пов'язані з отриманням більшої вигоди, були здійснені. Іншими словами, критерій рішення є таким самим, як і при методі NPV, тобто при $NPV > 0$ для ставки дисконтування, що бере до уваги ризик r_r, проект є рентабельним. У відносному оцінюванні застосування

тієї ж ставки дисконтування, яка бере до уваги ризик, передбачає, що ризик, який супроводжує порівнювані проекти, є еквівалентним, проте, на практиці це на так. Один проект може бути обтяжений суттєво різними рівнями ризику, порівняно з іншими альтернативними проектами. У відносній оцінці, яка бере до уваги ризик, через корекцію ставки дисконтування, необхідно було б встановити річні ставки дисконтування для наступних проектів, залежно від рівня ризику.

При цьому, додатне значення NPV вказує на доцільність інвестування коштів, оскільки проект є прибутковим. За від'ємного значення NPV проект слід відхилити. Якщо $NPV = 0$, то проект є ні прибутковим, ні збитковим, а відтак рішення треба приймати на основі інших критеріїв [254, с. 12].

Головною перевагою наведеного вище підходу є простота розрахунків, проте метод коригування має і суттєві недоліки. Перш за все результати, отримані при використанні даного методу, суттєво залежать від величини премії за ризик, визначення якої базується на неформальних, суб’єктивних методах оцінки. Головною проблемою таких оцінок є інформація, яка, як правило, має наближений характер, а її трактування не завжди є однозначним для різних проектів та змінюється з плином часу. Він також передбачає рівномірне зростання рівня ризику в часі, однак це часто не відповідає дійсності, оскільки для багатьох проектів характерною є наявність ризиків у початкові періоди експлуатації та поступове зниження міри певних груп ризиків у кінцеві періоди реалізації. Метод не дає ніякої інформації про міру ризику успішності реалізації проекту, тобто про можливі відхилення результатів, про імовірнісні розподіли майбутніх грошових потоків. В межах даного підходу аналізується залежність значень критеріїв ефективності від зміни лише одного параметра – норми дисконту [50, с. 29].

Отже, метод ставки дисконтування, яка бере до уваги ризик, є простим у застосуванні, при цьому слід враховувати основні його недоліки: труднощі в об’єктивному встановленні винагороди за ризик та у застосуванні даного методу для потреб відносної оцінки. Від так сучасні методи визначення розміру

дисконтної ставки є не достатньо досконалими для вирішення проблеми довгострокового дисконтування інвестиційних проектів, хоча вони модифікуються, вдосконалюються й комбінуються.

Ще одним поширеним методом коригування вхідних параметрів є метод еквівалента певності. На відміну від попереднього методу в даному випадку здійснюють коригування не норми дисконту, а очікуваних грошових потоків проекту залежно від пов'язаної з ними міри невизначеності. З допомогою коефіцієнта конвертування, значення якого знаходяться між нулем та одиницею, грошовий потік поділяють на деяку безпечну (безризикову) та ризикову частини. Безпечні грошові потоки дисконтують за безризиковою нормою дисконту та визначають гарантовану величину NPV проекту. Якщо NPV невід'ємна, то проект вважають ефективним [50, с. 29].

Метод еквівалента упевненості (certainty equivalent cash flow method, CE), що полягає у введені до рахунку ефективності інвестицій, замість прогнозованих чистих грошових потоків, вартість яких обтяжена ризиком, таких потоків вартості, які гарантовано будуть досягнуті, тобто без ризику. Деякі потоки з нижчим значенням несуть інвестору таку ж користь, як і більші грошові потоки, обтяжені ризиком. Відтак, еквівалент упевненості є чистим грошовим потоком у поточному році, на який погодився б інвестор взамін на очікувану вартість NCF, обтяжену ризиком. Для перерахунку вартості прогнозованих чистих грошових потоків на нові «гарантійні» вартості застосовується еквівалент упевненості. Нові, нижчі значення слугують для розрахунку показника NPV без ризику на основі критерію:

$$NPV_p = \sum_{t=0}^{n} \frac{NCF_t * CE_t}{(1 + r_f)^t} \qquad (3.8)$$

де: NPV_p– чиста поточна вартість, NCF_t– чисті грошові потоки в році t,

CE_t– коефіцієнт еквівалента впевненості у році t, t = 0, 1, 2,…

n – наступний рік обчислювального терміну,

r_f– ставка дисконтування, вільна від ризику.

Еквівалент упевненості для непевних грошових потоків у році t дорівнює добутку цього потоку (NCF_t) і коефіцієнта еквівалента впевненості (CE_t). В межах методу еквівалента впевненості насамперед обчислюється ризик чистих грошових потоків, потім визначається вартість коефіцієнта еквівалента впевненості CE.

Як правило, приймається, що даний коефіцієнт формується на рівні від 0 до 1, причому значення – дорівнює одиниці $(CE_t = 1)$, досягається лише деякими (безпечними) інвестиційними витратами у році $t = 0$. Значення коефіцієнта CE в межах від 0 до 1 передбачає: як еквівалент упевненості, так і грошовий потік повинні мати один і той самий знак. Проте, у більш загальному контексті ризику дані вартості становлять обмеження, й іноді є помилковими. Небажання ризикувати може спричинити до того, що для додатних очікуваних грошових потоків, обтяжених великим ризиком, є обґрунтованою від'ємна вартість коефіцієнта CE. А у випадку з очікуваними від'ємними грошовими потоками прийняття вартості $CE < 1$суперечило б небажанню ризикувати, оскільки тоді еквівалент упевненості показав би більше значення, ніж «ризикований» грошовий потік.

Таким чином, коефіцієнт еквівалента упевненості може набувати меншого від нуля і більшого від одиниці значення. Його величину можна визначити за допомогою: експертного методу; статистичного методу; методу ставки дисконтування, що бере до уваги ризик. У процесі прийняття рішення в межах абсолютної і відносної оцінок, після застосування еквівалента упевненості, критерії рішення стосовно методу NPV не підлягають зміні.

Метод еквівалента упевненості є методологічно простим. По відношенню до методу ставки дисконтування, що бере до уваги ризик, метод еквівалента упевненості більшою мірою передбачає складність і загальну структуру ризику. Він окремо трактує ризик і змінну фінансову вартість у часі, тому краще пристосований до часу і ризику, ніж метод ставки дисконтування, що бере до уваги ризик.

Головною складністю використання даного методу аналізу є визначення чинників еквівалента певності, адекватних ризику проекту на кожному етапі реалізації. Найчастіше для визначення таких коефіцієнтів звертаються до методу експертних оцінок. В цьому випадку чинники еквівалента певності відображають міру впевненості експертів у достовірності величини грошового потоку. Основним недоліком методів коригування є зведення ризику до певного детермінованого значення. Крім цього, пряме коригування ризикових змінних може призвести до неконтрольованого кумулятивного ефекту здійснюваних песимістичних коригувань окремих параметрів і, як наслідок, до неможливості трактування та контролю результатів, що зумовлює прийняття рішення в умовах невизначеності. Однак, не дивлячись на всі перелічені недоліки, метод коригування є досить поширеним інструментом проектного аналізу [50, с. 29].

Проте, нестача практичних рекомендацій для оцінки еквівалента упевненості у конкретних випадках вказує на головний недолік даного методу – суб’єктивне встановлення рівня ризику, а саме створення та інтерпретація коефіцієнта CE є більш необхідною.

Досліджені та проаналізовані переваги й недоліки наведених вище методів значно відрізняються від методів операційних досліджень, які є найкращим (оптимальним) поєднанням змінних таким чином, що мета максимізується (наприклад, доходи) або мінімізується (наприклад, ризики, витрати) при певних обмеженнях (наприклад, фінансових ресурсів). Дані методи служать для прийняття оптимального рішення в даних умовах прийняття рішень, або у випадку інвестиційних проектів вони допомагають зробити вибір найоптимальнішого з усіх можливих варіантів. Це особливо важливо в екстремальних ситуаціях, коли від одного інвестиційного рішення може залежати утримання інвестора на плаву, або ж проект є важливим для усього ринку.

В екстремальному випадку, в межах оптимальних методів наводяться усі можливі сценарії, що гарантує оптимальне рішення, за умови, що дана модель

побудована правильно. Кожна оптимальна модель має єдину мету, що виражається математично за допомогою вирішальних змінних, які досягаються шляхом відбору і поліпшення різних значень вирішальних змінних.

Основним методом операційних досліджень є стратегія ігор, яка найчастіше застосовується у ситуаціях, коли неможливо визначити ймовірність отримання даного результату, що бере свій початок, наприклад, від не повторюваності інвестиції. Хід дій при застосуванні принципів і методів стратегічних ігор вимагає обчислення показників ефективності для усіх можливих конфігурацій чинників, які обтяжені ризиком (усіх сценаріїв) для кожного можливого варіанту прийняття інвестиційного рішення, причому кожен варіант має два або більше сценаріїв, котрі характеризуються визначеною ефективністю. Дані сценарії не визначаються як оптимістичні чи песимістичні, оскільки оптимістичний сценарій, з точки зору одного з варіантів, може бути песимістичним у вимірі іншого. У межах стратегічних ігор стосовно аналізу інвестиційних проектів найчастіше пропонується застосовувати принципи (стратегії) максиміну і мінімаксу.

Малишко В. С. [182, с. 243] зазначає, що критерій Вальда Максіміна вважається фундаментальним критерієм (критерієм песиміста), оскільки він орієнтується на кращий з гірших результатів. За цим критерієм обирається стратегія, що гарантує максимальне значення найгіршого виграшу (стратегія фаталізму). Для цього, у кожному рядку матриці фіксують альтернативи з мінімальним значенням вартості капіталу і з відзначених мінімальних вибирають максимальне. Альтернативі а* з максимальним значенням із усіх мінімальних надається пріоритет.

Правило максімак (критерій оптимізму) - відповідає оптимістичній наступальній стратегії. При цьому не береться до уваги ніякий можливий результат, крім найкращого. Відповідно до цього правила, вибирається альтернатива з найвищим досяжним значенням вартості капіталу.

Критерій Севіджа Мінімакс орієнтований на мінімізацію втрати з приводу неотриманого прибутку і допускає розумний ризик заради отримання

додаткового прибутку. Порівняльна характеристика наукових підходів до алгоритму розрахунку критерію мінімаксу ефективності інвестиційних проектів сформовано у табл. 3.2.

Таблиця 3.2.

Наукові підходи до послідовності розрахунків критерію мінімаксу ефективності інвестиційних проектів

Автор	***Етапи розрахунку критерію***
Малишко В.С., Гура О.Л. [182]	1. Знаходимо кращий результат кожної графи (максимум a_{ij}). 2. Визначаємо відхилення від кращого результату кожної окремої графи, тобто $maxi\ a_{ij} - a_{ij}$. Отримані результати утворять матрицю ризику тому, що її елементи – це недоотриманий прибуток від невдало прийнятих рішень. 3. Для кожного рядка матриці ризиків знаходимо максимальне значення. 4. Обираємо рішення, за якого максимальний ризик буде менше, ніж за інших рішень. 5. Критерій використовується тоді, коли необхідно обрати стратегію захисту об’єкта від занадто великих утрат.
Дингес Э. В., Тхай Ба Чунг	1. Поставлена задача вирішується методами лінійного програмування за кожним критерієм оптимальності окремо з метою знаходження їх екстремальних значень $F_{jext}(J = 1,2,3)$(максимального для критеріїв F_1 і F_2 і мінімального для критерію F_3) і визначення шуканих значень змінних $x_i(i = 1,2)$. 2. Для пошуку компромісного рішення x_i^* вводиться додаткова змінна Y_j, що характеризує величину відносного відхилення кожного критерію оптимальності F_j^* (в компромісному рішенні) від його відповідного екстремального значення: $Y_i = \frac{\lvert F_j^* - F_{jext} \rvert}{F_{jext}}$ 3. На підставі пошуку мінімального значення серед максимальних відносних відхилень критеріїв оптимальності від їх оптимальних значень встановлюється компромісне рішення. Для його визначення формується нова економіко-математична модель задачі, яка містить вимогу мінімізації змінної $Y(Y = max\{Y_1, Y_2, Y_3\})$. Ця модель записується в спосіб: цільова функція: $Y \to max$, а також вводяться нові обмеження.

Продовження табл. 3.2

Автор	Етапи розрахунку критерію
Авторський підхід	1. Для кожного сценарію визначається, варіант із найоптимальнішими показниками ефективності. 2. Розраховується різниця (Δ) між показником ефективності найоптимальнішого варіанту і показником, розрахованим для окремих сценаріїв. 3. Для кожного варіанту обирається такий сценарій, який характеризується найбільшою різницею (Δ) показників ефективності з-поміж усіх обчислених різниць. 4. Для реалізації обирається варіант, котрий має найменшу з раніше аналізованих найбільших різниць.

Правило мінімаксу гарантує вибір варіанту, який у випадку дійсної реалізації нетипового сценарію спровокує мінімальні втрати, порівняно з найкориснішим варіантом, при даному сценарії.

На нашу думку, інвестиційні рішення слід реалізовувати за принципом максиміну наступним чином:

Для кожного інвестиційного варіанту, що розглядається $(W_1, W_2 .... W_n)$ обирається сценарій $(S_1, S_2 .... S_m)$, який характеризується найменшою ефективністю.

Вибір варіанту з найвищим показником ефективності з-поміж найнижчих, що були обрані на першому етапі.

Критерій максиміну можна розглядати також як матрицю результатів ризикованих інвестиційних рішень (табл. 3.3).

Серед найменш корисних оцінок ефективності інвестиційних варіантів обирається найкорисніша, тобто максимін становить $max[min(S_{11}; S_{m1}); minmin(S_{1n}; S_{mn})]$.

Таблиця 3.3

Матриця показників ефективності інвестиційних проектів на основі критерію максиміну

Інвестиційні варіанти	Можливі сценарії інвестиційних варіантів				Мінімальний рівень показника у даному варіанті
	S_1	S_2	….	S_m	
W_1	S_{11}	S_{21}	….	S_{m1}	$min(S_{11}; S_{m1})$
W_2	S_{12}	S_{22}	….	S_{m2}	$min(S_{12}; S_{m2})$
….	….	….	….	….	….
W_n	S_{1n}	S_{2n}	….	S_{mn}	$min(S_{tn}; S_{mn})$

Отже, формула максиміну дозволяє прийняти рішення, яке буде давати максимальні результати, навіть при екстремально невигідній конфігурації чинників, обтяжених ризиком, тоді як прийняте за правилом мінімаксу рішення гарантує найменшу серед найбільших втрату, котра ймовірно може проявитись при невизначених умовах реалізації інвестиційного проекту щодо розвитку інфраструктури регіонів.

Основою ризику залучення коштів узагальнено вважається:

Ризик економічного напрямку, який виражає головні можливості в економічному зростанні держави, визначених територій. З точки зору явища, ризик економічного напрямку – це загальна кількість чинників, які мають вплив на проведення економічного функціонування. З точки зору процесу – можливість втрат, які мають відношення до проведення економічного функціонування.

Ризик фінансового напрямку показує можливість втрат, які мають відношення до нестабільної системи фінансового забезпечення функціонування залучення коштів. Частіш за все, розмір фінансового ризику має залежність відносно межи інфляції на визначених територіях, рівня прозорості грошових надходжень, в тому числі бюджетних, розвитку грошової інфраструктури, незмінності національної грошової одиниці, її ставлення відносно валютного кошика.

Ризик соціального напрямку виражає можливість затрат вкладника, які можуть виникати завдяки рівню соціальної напруги на визначених територіях, що в свою чергу встановлюється життєвим рівнем та соціальною вдоволеністю громадян, насиченістю визначених територій культурними і соціальними установами, рівнем впровадження національних та територіальних програм, соціального напрямку.

Ризик екологічного напрямку виражає можливість затрат, які мають відношення до рівня забруднення оточення, дієвістю праці інститутів регіонального характеру та моніторингового напрямку, дотриманням виробничих установ промислового типу стандартів екологічного значення. Головним є те – що такі території які є першими в рівні економічного зростання не завжди вважаються абсолютно успішними відносно стандартів «екологічної чистоти» та дієвості впровадження заходів стосовно збереження оточення.

Ризик кримінального напрямку показує можливість погіршення ситуації на визначених територіях завдяки високому життєвому рівні злочинності в економіці з прийняттям рівня злочинів, здійснення злочинів, які мають відношення до наркотичної сфери.

Ризик управлінського напрямку показує щільність і абсолютність існуючої владної системи, дієвість функціонування владних установ, їхню правомірність та абсолютність здійснення повноважень.

Мінімізувати ризики диспропорційності розвитку регіонів і в перспективі домогтися зменшення надмірних міжрегіональних розривів у показниках соціально-економічного розвитку можливо за рахунок наступних заходів:

1. Інтенсифікація виробництва та розвиток коопераційних зв’язків між підприємствами різних регіонів: - сприяння з боку місцевих органів влади спрямуванню інвестицій на перепрофілювання підприємств традиційних ресурсомістких галузей з метою освоєння виробництва продукції, що не потребує специфічних ресурсів та тяжіє до внутрішнього ринку споживання – у першу чергу тієї, що орієнтована на кінцевого споживача (виготовлення продуктів харчування, переробка сільськогосподарської продукції, легка

промисловість, зокрема текстильна тощо); - надання преференцій (пільг в оподаткуванні, прискорених норм амортизації, кредитів за зниженими ставками) для підприємств з різних регіонів, які орієнтуються передусім на внутрішній ринок та виробляють імпортозамінну продукцію, активно розвивають міжрегіональні коопераційні зв'язки та використовують сировину і матеріали вітчизняного походження; - підтримка створення регіональних та міжрегіональних кластерів; - застосування механізмів економічної підтримки до господарства тих регіонів, що продемонстрували слабкі темпи післякризового відновлення (зокрема, йдеться про інвестиційні субвенції з державного бюджету, прискорене укладання угод щодо регіонального розвитку зі збільшеною часткою державного фінансування, активне розміщення державних замовлень на продукцію системоутворюючих підприємств таких регіонів).

2. Зміна механізмів нарощування людського, трудового потенціалу та фінансування соціальної сфери регіону: - сприяння створенню нових робочих місць на регіональному (локальному) рівні, насамперед у сфері розвитку інновацій, перекваліфікація вивільнених працівників; - запровадження форм підтримки (наприклад, інвестиційна субвенція), які сприяли б зацікавленості підприємств у створенні нових робочих місць; - стимулювання самозайнятості населення, розвиток фермерства, селянських господарств, підтримки малого і середнього бізнесу; - оптимізація нормативів врахування регіональної специфіки при обчисленні обсягу міжбюджетних трансфертів, впливу на обсяг надання суспільних благ шляхом застосування коригуючих коефіцієнтів для розрахунку цільових трансфертів у регіонах, визначених як депресивні території або інші регіони, до яких застосовується преференційний режим.

3. Удосконалення існуючих інструментів та пошук нових шляхів фінансування регіонального розвитку:

- розширення дохідних джерел бюджету розвитку як основи для реалізації інвестиційних проектів за рахунок частки податку з доходів фізичних осіб та плати за землю шляхом внесення змін до Бюджетного кодексу України;

- перегляд сфер застосування субвенцій з метою спрямування їх на вирішення нагальних питань регіонального розвитку;

- посилення контролю за використанням коштів місцевих бюджетів з боку Державної контрольно-ревізійної служби України та громадськості;

- формування інституційних передумов для залучення позабюджетних джерел ресурсів, зокрема через розвиток кредитного ринку та вихід органів місцевого самоврядування на нього, розширення обсягу випуску муніципальних цінних паперів;

- врегулювання питань діяльності інститутів спільного інвестування на регіональному рівні, сприяння зростанню частки облігацій муніципальної позики у структурі активів інститутів спільного інвестування;

- формування центрів регіональної фінансової інфраструктури – комунальних банків, які акумулюватимуть фінансові ресурси у фінансово слабких регіонах з низькою концентрацією виробничих підприємств;

- зміна механізмів фінансування регіонального розвитку, зокрема через створення Державного фонду регіонального розвитку; який може виступати інституційним інвестором на фондовому ринку і отримувати кошти від приватних суб’єктів господарювання;

- започаткування діяльності місцевих фондів регіонального розвитку як установ, утворених для фінансування середньострокових міжрегіональних та регіональних програм і проектів у сферах, визначених стратегіями розвитку регіонів як пріоритетні.

4. Створення умов для формування потужного інвестиційного потенціалу регіонів:

- ініціювання місцевими органами влади і самоврядування створення пайових інвестиційних фондів з реалізації регіональних проектів із залученням ресурсів державного та місцевих бюджетів і приватного капіталу;

- надання інвестиційних субвенцій з державного бюджету установам виробничої, комерційної та соціальної інфраструктури регіонів для забезпечення їх розвитку;

- здійснення державних замовлень на виробництво продукції через надання інвестиційних ресурсів тим підприємствам, які у виробничій діяльності використовують наявні місцеві природні ресурси, здатні створити значний мультиплікативний ефект у короткостроковому періоді та сприяти розвитку суміжних галузей; здатні реінвестувати прибуток на формування об'єктів виробничої та транспортної інфраструктури і будівництво соціальних об'єктів.

5. Удосконалення організаційного, методологічного та інформаційного забезпечення здійснення державної регіональної політики:

- доопрацювання і ухвалення проекту Закону України «Про основні засади державної регіональної політики»;

- розробка Міністерством економічного розвитку і торгівлі України методології оцінки критичності диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів для консолідації економічного простору, стабілізації та зміцнення господарських зв'язків між регіонами та унормування необхідності її розрахунку;

- внесення доповнень до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» щодо чіткого визначення депресивності регіонів та націлювання заходів державного регулювання на покращення показників розвитку депресивних територій;

- активізація укладання місцевими радами Угод щодо регіонального розвитку;

- формування механізму для укладання угоди про співпрацю між конкретними підприємствами та органами влади щодо реалізації проектів, важливих для забезпечення розвитку виробничої сфери та інфраструктури регіонів;

- розробка місцевими органами влади і впровадження інноваційних програм місцевого і регіонального розвитку, підтримка створення інституцій, що сприяють регіональному розвитку, зокрема Агентств регіонального розвитку [93; 101].

Таким чином, управлінське рішення потенційного інвестора ґрунтуватиметься швидше на максимізації результатів, ніж зниженням витрат, тоді з двох репрезентованих оптимальних методів більш обґрунтованим теоретично є критерій максиміну. Втім, варто зауважити, що представлені методи слугують швидше для мінімізації ризику, а не для його оцінки, і саме тому застосування оптимальних методів, зокрема й стратегії ігор, є обґрунтованим лише після проведення аналізу чутливості та оцінки ризику, наприклад, за допомогою сценаріїв. Розроблений підхід до оцінювання ефективності та мінімізування ризиків інвестиційних проектів сприятимуть можливості прийняття науково обґрунтованих рішень.

Висновки до розділу 3

Оцінювання ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів може здійснюватися за допомогою різних економіко-математичних методів і моделей, проте у роботі доведено, що найбільш доцільно використовувати метод симуляційного аналізу Монте Карло, який враховує випадкові змінні, відсутність знань або помилки інвесторів. У зв’язку з цим роботі було сформовано процедуру використання методу Монте Карло для оцінювання ризиків інвестиційного проекту щодо розвитку інфраструктури регіонів, яка містить п’ять етапів (формування фінансової моделі інвестиційного проекту, встановлення гіпотетичного розподілу ймовірності, симулювання першого експерименту, проведення ряду симуляційних експериментів, визначення та оцінка емпіричного розподілу вартості пояснюваної змінної).

Щодо використання методу ймовірнісно-статистичного оцінюванні ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів доцільно застосовувати метод чистої теперішньої вартості, при цьому обчислення NVP трактуються як випадкові змінні, для яких можна встановити

визначену ймовірність їх прояву. На основі встановлених переваг обраних методів було сформовано порядок розрахунку очікуваної вартості NVP інвестиційного проекту, який передбачає розрахунок таких показників як: чиста теперішня вартість E(NPV), дисперсія, стандартне відхилення дисперсії, коефіцієнт змінності чистої теперішньої вартості C(NPV), напівдисперсія чистої теперішньої вартості, напіввідхилення стандартної вартості NPV, коефіцієнт напівзмінності.

Однак релевантне оцінювання ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів неможливе без оцінки їх ефективності, яка дуже часто проводитися за допомогою методу аналізу чутливості показників ефективності. Цей метод є одним з найвідоміших, простий у застосуванні і дозволяє визначити саме ті параметри, які для даного інвестиційного проекту є найбільш ризиковими. Також метод аналізу чутливості дозволяє дослідити наскільки впливає зміна певного параметру на результат, який може бути як показником ефективності проекту в цілому (NPV, IRR, PI, термін окупності) так і щорічним показником результату діяльності проекту.

Котраверсійне об’єднання розглянутих методів дозволило удосконалити методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів, яке сприятиме підвищенню рівня обґрунтованості інвестиційних рішень, зменшенню ймовірності погіршення фінансового стану потенційного інвестора та ризику щодо очікуваної дохідності з реалізації інвестиційних проектів. Проте мінімізація ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону залишається актуальною науково-практичною проблемою. Тому у роботі досліджено наукові підходи до оцінки ефективності інвестиційних проектів враховуючи вплив екзогенних та ендогенних чинників та запропоновано для оцінки ефективності інвестиційних проектів використовувати критерій максиміну в матричній інтерпретації, таблиця 1.

Використання критерію максиміну для оцінки ефективності інвестиційних проектів доцільно за таких умов:

а) для кожного сценарію визначати варіант із найоптимальнішими показниками ефективності;

б) розраховувати різницю між показником ефективності найоптимальнішого варіанту і показником, розрахованим для окремих сценаріїв;

в) для кожного варіанту обирати такий сценарій, який характеризується найбільшою різницею показників ефективності з-поміж усіх обчислених різниць;

г) для реалізації обирати варіант, котрий має найменшу з раніше аналізованих найбільших різниць.

Отже, матриця максиміну дозволяє приймати рішення, яке буде давати максимально ефективні результати, навіть при екстремально невигідній конфігурації екзогенних та ендогенних чинників, обтяжених ризиком та гарантувати найменшу серед найбільших втрату, котра ймовірно може виникнути при реалізації інвестиційного проекту задля розвитку інфраструктури регіонів.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [167; 175; 330; 331].

РОЗДІЛ 4
ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНУ

4.1. Ідентифікація синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів

При побудові концептуалізації інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України економіко-математичне моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів є важливим елементом формування методологічних положень даного дослідження. Реалізація інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктурного розвитку регіонів ґрунтується на комплексі взаємопов'язаних заходів для досягнення певних вигод (економічних, соціальних, технологічних, політичних, екологічних тощо) при визначених обсягах та структурі інвестиційних ресурсів протягом відповідного періоду часу. При цьому суб'єкти інвестування в процесі інвестиційного проектування здійснюють прогнозування рівня досягнення певних вигод та відповідного рівня ефективності. Проте, головною умовою для суб'єкта інвестування при реалізація інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктурного розвитку регіонів залишається максимізація майбутніх грошових потоків при визначеному капіталовкладенні в оптимальні проміжки часу, тобто створення певного синергетичного ефекту від взаємодії (об'єднання) певних ресурсів (фінансових, трудових тощо) чи певних проектів. У цьому контексті доцільно більш ретельно розглянути теоретичні аспекти дефініції понять синергетики та синергетичного ефекту інвестиційних проектів для формування ефективних управлінських рішень у сфері інвестиційної політики.

Оскільки, на сьогодні фактично розроблені лише окремі методи визначення впливу синергії на діяльність суб'єктів господарювання, а системного підходу до оцінки синергетичного ефекту в контексті загального

управління інвестиційною діяльністю щодо розвитку інфраструктури регіонів немає, постає актуальність дослідження даної тематики.

Вивчення синергії як явища, здатного збільшувати позитивний ефект функціонування корпорації або підприємства, є досить актуальним на сучасному етапі. Синергетика – (від грец. Synergetikos – спільний, узгоджений, діючий), науковий напрямок, що вивчає зв'язки між елементами структури (підсистемами), які утворюються у відкритих системах завдяки інтенсивному (потоковому) обміну речовиною та енергією з навколишнім середовищем у нерівноважних умовах. Синергетичний підхід наголошує на тому, що ціле має такі властивості, які відсутні в окремих частинах цього цілого. У цьому контексті синергетичний підхід у економічних процесах полягає у вивченні системного підходу та в дослідженні дії відомої критерію «2+2=5», тобто наскільки і за рахунок чого об'єднані економічні потенціали двох чи більше систем (підсистем) функціонують більш ефективно, ніж статична сума потенціалів цих систем [37; 136; 288; 295; 297].

Синергетика – це наука про самозявні, випадкові, самоорганізовані, самокеровані явища й процеси, про механізми їх виникнення із хаосу як само організованого порядку в системах найрізноманітнішої природи, які перебувають у стані хаотизованості та здатності до самоорганізації, характеризуються не лінійністю, відкритістю, достатньою віддаленістю від стану рівноваги (нервіновагою) та безперервно взаємодіють на кооперативних засадах [295, с. 26].

Синергетика досліджує систему такою, якою вона є, і розкриває її еволюцію на основі принципів самоорганізації, що означає утворення трансформаційного потенціалу в середині самої системи, під час взаємодії її компонентів. В рамках синергетичного підходу виокремлюють наступні принципи синергетики [37; 136; 288; 295; 297]: гомеостатичність; ієрархічність; нелінійність; незамкненість (відкритість); нестійкість; динамічна ієрархічність (емерджентність); спостережуваність.

У науковій літературі сутність поняття «синергія» трактується як спільна діяльність двох чи більше об’єктів, внаслідок якої створюється ефект/результат від їх взаємодії в доповнення до результатів, які отримуються кожним окремо. Концепція синергії використовується як для обґрунтування необхідності об’єднання компаній, так і для аналізу фінансової спроможності цього процесу. У межах класичної синергетичної теорії ринку корпоративного контролю інтеграція породжує синергію у вигляді додаткової вартості інтегрованого учасника. Як наслідок, вартість інтегрованого учасника АВ > вартість А + вартість В, а в іншій інтерпретації 1 + 1 > 2.

Синергія – це ефект цілісності. Синергія як елемент стратегії означає, що стратегія повинна враховувати можливості отримання додаткового ефекту за рахунок інтеграції всіх можливостей організації. Синергетичний ефект виникає як результат інтегрованої реалізації всіх попередніх елементів стратегії.

На сучасному етапі застосування поняття «синергетики» єдиного загальноприйнятого економічного визначення даного явища не існує. Сучасні автори, досліджуючи питання синергії в своїх працях, описують її як явище, при якому 2 + 2 швидше дорівнює 5 або 6, ніж 4. Після такої характеристики, синергізм зазвичай трактується з точки зору того предмета або явища, що їх в даний момент цікавить.

Механізм дії основного закону синергетики полягає у сукупності взаємопов’язаних елементів, що забезпечують узгодження та реалізацію інтересів суб’єктів соціальної діяльності і суспільства [295, с. 237].

Інтерес до вивчення цього явища і до чинників, що забезпечує синергізм в організації, пояснюється отриманням додаткового результату, який прийнято називати синергетичним ефектом [37; 136; 288; 295; 297]. Узагальнення наукових підходів щодо трактування сутності та видів синергетичних ефектів представлено наступним чином (табл. 4.1).

За своєю природою синергетичний ефект є організаційним ефектом, тому завдання полягає в тому, щоб знайти набір елементів і так з'єднати їх між собою, використовуючи прогресивні форми організації, при якому синергія

забезпечувала б якісне і кількісне збільшення як потенціалу, так і результатів функціонування системи і складових частин.

Доведено, що отримання позитивних синергетичних ефектів дає змогу використовувати додаткові переваги, які приведуть до зростання прибутків. Наявність ефекту синергізму й уміння управляти цим ефектом створює специфічну конкурентну перевагу, яка реалізується на рівні підприємства загалом і яка врешті-решт виявляється у зниженні рівня витрат або в придбанні продукцією унікальних властивостей. Синергія також може розглядатися як узгодженість окремих виробничих внутрішніх і зовнішніх складових.

Таблиця 4.1.

Узагальнення наукових підходів щодо трактування сутності та видів синергетичних ефектів

Класифікаційні ознаки	**Види**
Сутність синергетичного ефекту	додатковий результат, отриманий від тісної злагодженої взаємодії окремих елементів системи; зростання ефективності діяльності в результаті з`єднання, інтеграції, злиття окремих частин в єдину систему за рахунок так званого системного ефекту, емерджентності; позитивний результат діяльності системи відносно результатів її складових, що описується формулою «2+2=5».
За результатом	позитивний ефект у вигляді нерівності «2+2=5»; негативний ефект - «2+2=4».
За економічним підходом	міжособистісний; управлінський; інвестиційний; фінансовий; операційний; торговий синергізм; синергізм людини та комп’ютера; синергізм комплексної переробки природних ресурсів; інформаційно-інноваційний; корпоративний синергізм.

Продовження табл. 4.1

Класифікаційні ознаки	Види
За характером виникнення	структурний; функціональний; адміністративний.
За функціями	фінансово-економічний; техніко-технологічний; організаційно-управлінський; інноваційно-інвестиційний; соціально-культурний; інфраструктурний.
За типами синергізму	початковий синергізм; оперативний синергізм.
За формою результатів	кількісний; якісний.
За часовими параметрами	стратегічний; оперативний.
За характером	динамічний; статичний.
За періодичністю визначення	разовий; періодичний; систематичний.

За економічним підходом синергетичний ефект – це збільшення ефективності діяльності в результаті поєднання, інтеграції окремих частин у єдину систему за рахунок системного ефекту, тобто такого ефекту, коли загальний ефект системи більший за суму ефектів її підсистем, які б працювали окремо від одної [189; 298].

В якості головного економічного показника синергетичного ефекту виступає наявність певного рівня чистого прибутку.

Контрольним показником, який дозволяє визначити, чи достатній отриманий обсяг чистого прибутку, є рентабельність, а також характер динаміки рентабельності, і чистого прибутку. Ці ж критерії можуть використовуватися для визначення рівня конкурентоспроможності підприємства. Крім того, доречно провести тотожність: синергія всередині компанії = конкурентоспроможність у зовнішньому середовищі [288; 295].

Ефекти синергізму симетричні, тобто, синергізм не тільки найкращий спосіб прискорення зростання виробництва нового продукту без особливих додаткових інвестицій, але й має суттєвий зворотний вплив на затрати по виробництву традиційного товару. Таким чином, всі синергетичні ефекти можна описати чотирма змінними: збільшення прибутку; зниження оперативних витрат; зниження потреб в інвестиціях; прискорення змін цих ефектів.

Способи встановлення синергічного ефекту групують наступним чином (рис. 4.1) .

Рис. 4.1. Способи встановлення синергічного ефекту

Досліджені та наведені наукові трактування сутності синергетики та синергетичного ефекту дозволяють сформувати поняття синергетичного ефекту інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів.

Таким чином, синергетичний ефект інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів – це сукупний ефект підвищення ефективності інвестиційної діяльності в результаті поєднання, інтеграції окремих частин проекту / проектів / ресурсів у єдину систему за рахунок системного ефекту реалізації майбутнього задуму з метою отримання певних економічних вигод, що зумовлює необхідність визначення виду, цілей, способу реалізації, етапів, джерел фінансування, методів та критеріїв оцінювання ефективності майбутнього задуму.

Інвестиційний синергетичний ефект зумовлений нарощуванням інвестиційного потенціалу на основі отримання додаткових позикових коштів, що відповідно знижує потребу інфраструктури в капіталі. Інвестиційний синергізм є наслідком спільного використання економічного потенціалу та інфраструктури (виробничих потужностей, спільних запасів сировини, перерозподілу витрат на науково-дослідні і дослідно-конструкторські витрати між кількома продуктами). Інвестиційний синергізм – обумовлений оптимізацією інвестиційних можливостей за рахунок збільшення інвестиційної потужності компаній, що забезпечує реалізацію стратегії нарощування вартості, економію інвестиційних ресурсів.

Таким чином, інвестиційні проекти щодо розвитку інфраструктури регіонів доцільно вважати синергетичними за умови, що ефект сумісного реалізації декількох проектів перевищує суму ефектів від реалізації проектів окремо. У результаті отримання позитивного синергетичного ефекту можна очікувати підвищення інвестиційної привабливості регіону, а це забезпечить залучення капіталу. У науковій літературі виокремлюють наступні показники, що приводять до основного та супутнього синергетичного ефекту (табл. 4.2) [37; 136; 288; 295; 297].

Реальне досягнення синергетичного ефекту інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів можна досягнути за рахунок інтеграції різноманітних ресурсів (фінансових, економічних, наукових, техніко-технологічних, трудових тощо), що відповідно дозволяє створити додаткову цінність.

Таблиця 4.2.

Основні показники синергетичного ефекту

Види синергетичного ефекту	***Показники інтеграції, що зумовлюють синергетичні ефекти***
Операційний	зменшення витрат на збут продукції; зменшення умовно-постійних витрат.
Інвестиційний	зменшення потреби у початковому капіталі; збільшення частки банківського кредитування на пільгових умовах.
Комутаційний	збільшення питомої ваги постачання за коопераційними; зв’язками в загальному обсязі.
Управлінський	зниження витрат на управлінський персонал; зниження адміністративних витрат; зниження витрат на відстоювання інтересів учасників.

Існує два способи виміру синергетичного ефекту інвестиційних проектів:

1. Оцінка зменшення витрат при заданому рівні доходів.
2. Оцінка збільшення прибутку при заданому рівні інвестицій.

Найбільш часто у практиці оцінки ефекту синергії інвестиційних проектів використовуються методи дохідного підходу. Ці стандартні методи оцінки (вперше чергу метод дисконтування грошових потоків) враховують появу ефекту синергії як приріст дисконтованих грошових потоків для акціонерів (в результаті приросту виручки, економії витрат, капіталовкладеннях, інвестиціях в оборотний капітал). Метод дисконтування грошових потоків дозволяє

врахувати усі різноманітні форми проявлення ефекту синергії, а також провести аналіз розподілу ефектів синергії інвестиційних проектів в часі.

На сьогодні не існує єдиної методики визначення ефекту синергії. Багато авторів пропонують критерію для врахування окремих його проявів, водночас найпоширенішого застосування набув показник чистого наведеного ефекту (NVP) або чистий дисконтований потік (NPV). Розрахунок цього показника засновано на порівнянні величини інвестицій за загальною сумою дисконтованих грошових надходжень, які генеруються величиною вихідних інвестицій протягом прогнозованого періоду [37; 136; 288; 295; 297].

Синергетичний ефект в системі, зокрема регіональній, можна охарактеризувати як:

- «вибуховий» або «проривний» ефект, що спостерігається при порушенні усталених закономірностей в еволюції. - ефект революційний, при якому відбувається поява просторово-тимчасового порядку нової якості;

- ефект узгодженої діяльності підсистем у системі, що функціонують в умовах нерівноважності, незворотності і нелінійності.

При цьому необхідно враховувати основні методологічні засади, що пов’язані із застосуванням синергетичного підходу до аналізу складних регіональних систем. Зокрема, дослідники виокремлюють такі характерні ознаки:

1) незамкнутість системи, адже для того, щоб у складних системах відбувалися процеси самоорганізації, вони повинні бути відкритими;

2) нерівноважність процесів;

3) незворотність економічної еволюції, адже проходження через точки розгалуження еволюційного дерева, довершений «вибір», закриває інші альтернативні шляхи і робить тим самим еволюційний процес незворотним;

4) нелінійність перетворень, оскільки реакція соціо-економіко-екологічної системи регіону на зміни зовнішнього або внутрішнього середовища не пропорційна цим змінам;

5) неоднозначність економічних цілей, оскільки з позицій синергетики майбутнє імовірнісне, неоднозначне, але разом з тим воно не може бути будь-яким [37; 136; 297].

Використання синергетичного підходу при здійсненні інвестиційної діяльності щодо розвитку інфраструктури регіонів рекомендовано враховувати органам місцевого самоврядування у процесі стратегічного управління з метою підвищення його ефективності. Інформація, з визначення напрямку розвитку інфраструктури регіону є вкрай необхідною органам місцевого самоврядування, оскільки покликана сприяти збільшенню загальної ефективності інвестиційної діяльності в регіоні за рахунок реалізації синергетичних ефектів, які є зміною кількісних та якісних показників діяльності під впливом синергії.

Отже, на основі досліджених наукових підходів сутності синергетики доцільно запропонувати підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів (рис. 4.2).

При побудові концептуального підходу до інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України четвертим етапом є побудова архітектури моделей. Підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів розвитку інфраструктури регіонів і враховує синергетичну основу при реалізації інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів, що дозволяє підвищити ефективність формування інвестиційної політики. Якісно спланована система інвестиційних заходів та рішень у сучасних умовах інтеграції економічних процесів забезпечує виникнення синергетичних ефектів.

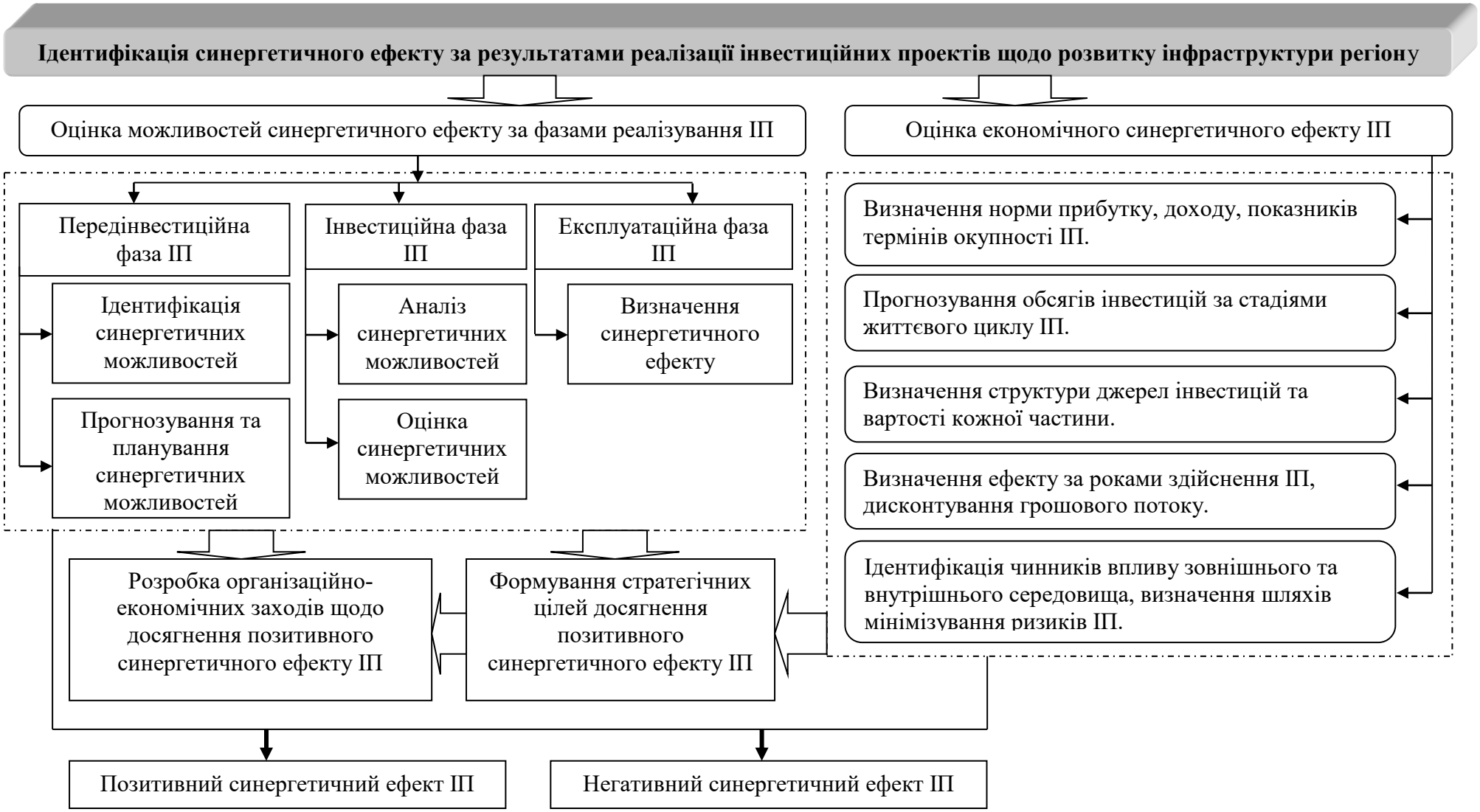

Рис. 4.2. Підхід до ідентифікації синергетичного ефекту за результатами реалізації інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що врахування можливості отримання синергетичного ефекту інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів впливає на підвищення ефективності соціально-економічного розвитку регіону в цілому та формування інвестиційної політики щодо розвитку інфраструктури зокрема.

Досягнення синергетичного ефекту інвестиційних проектів щодо розвитку інфраструктури регіонів ґрунтується одночасному отриманні найкращих кінцевих показників, таких як збільшення прибутків, зниження інвестиційних та операційних витрат, тобто вигода від реалізації інвестиційних проектів повинна перевищувати вигоду від реалізації окремих проектів. Отже, для досягнення максимально очікуваного ефекту від реалізації інвестиційних проектів необхідно своєчасно виявляти, нарощувати і здобувати позитивний синергетичний ефект від поєднання і взаємодії усіх можливих ресурсів / проектів.

Синергетичні моделі динамічних інвестиційних процесів - це моделі нелінійних, нерівноважних систем, що піддаються дії флуктуацій (змін). У момент переходу впорядкована і неупорядкована фази відрізняються один від одного настільки мало, що саме флуктуації переводять одну фазу в іншу. Якщо в системі можливо декілька стійких станів, то флуктуації відбирають одну з них. В особливій точці біфуркації флуктуація досягає такої сили, що структура системи не витримує і руйнується, тому принципово неможливо передбачити: чи стане стан системи хаотичним або вона перейде на новий, більш диференційований і високий рівень впорядкованості. Це властиво будь-якій відкритій природній системі, так як на систему інвестиційних процесів постійно діють різні фактори та вона залишається відкритою, вплив їх в кінцевому результаті може привести систему до описаного вище критичного стану. І тоді в точці біфуркації система може почати розвиток в новому напрямку або змінити свою поведінку. Відповідно нові структури, що виникають в результаті ефекту взаємодії багатьох систем, називаються дисипативними, тому що для їх підтримки потрібно більше енергії, ніж для

підтримки більш простих, на зміну яким вони приходять. Ті траєкторії або напрямки, за якими можливий розвиток системи після точки біфуркації, відрізняються від інших відносною стійкістю, іншими словами, є більш реальними і називаються атракторами.

Вчені по-різному розглядають джерела утворення та види прояву ефекту синергії. Слід виділити чотири види синергії при формуванні кластерних утворень у регіоні:

- синергія продажів проявляється тоді, коли підприємство, реалізовуючи кілька товарів, використовує одні й ті ж канали розподілу, господарські зв'язки, здійснює управління продажами через один центр, використовує одні складські приміщення;

- оперативна синергія є результатом більш ефективного використання основних і оборотних засобів, робочої сили, розподілу накладних витрат тощо;

- інвестиційна синергія є наслідком спільного використання виробничих потужностей, запасів сировини, перенесення витрат на НДДКР з одного продукту на інший, використання одного й того ж обладнання;

- синергія менеджменту проявляється в момент розробки нових товарів або входження в нову галузь. При цьому досвід і знання, накопичені раніше, можуть допомогти у вирішенні нових проблем, що виникають при входженні підприємства в нове конкурентне середовище. Компетентність керівництва є найважливішим джерелом конкурентної переваги [5, с. 98].

На думку Іванченко Г.В., до найважливіших складових синергетичного ефекту кластерного утворення належать [100, с. 67-68]:

1) ефект від нагромадження й обміну інтелектуальним капіталом;

2) ефект від приросту грошового потоку за рахунок додавання грошових потоків компаній, що входять у кластер;

3) ефект від спільного використання інфраструктурних об'єктів; 4) ефект від зниження трансакційних витрат.

Ефект від нагромадження і обміну інтелектуальним капіталом у кластерному утворенні виникає при створенні умов формування і обміну

знаннями всередині кластера, що забезпечує можливий перехід на інноваційну стадію розвитку регіону. Накопичення знань у сучасному виробництві вже не відноситься до витрат, отримання знань стає новою формою виробничого процесу.

Однак не всі знання призводять до досягнення стійкої конкурентної переваги. Знання дають перевагу в тому випадку, якщо вони, по-перше, дійсно корисні; по-друге, якщо вони унікальні й доступні тільки певному об’єднанню в регіоні (з погляду кластерного підходу); по-третє, якщо знання не застарілі і не втратили своєї унікальності. Знання можуть переходити від одного підприємства до іншого, формуючи таким чином рівень знань у кластері. Знання переходять через постачальників, споживачів, консультаційні фірми, колишніх працівників тощо. Знання про той чи інший бізнес можуть переходити під час формального і неформального спілкування між співробітниками підприємств. Водночас, через ті ж канали знання проникають на підприємства, збільшуючи, таким чином, рівень знань на них. Там, де рівень переходу знань високий, сумарний рівень внутрішньофірмових знань є наслідком досягнень кластера, а не знань, отриманих у підприємстві.

Високий рівень отриманих знань призводить до досягнення конкурентної переваги кластерним об’єднанням або вони просто знижують внутрішньогалузевий рівень витрат. Не існує загального мірила, що визначає рівень знань для кожної дії, знання відображають специфічні досягнення підприємства чи організації в тій чи іншій сфері, які є наслідком як внутрішньофірмових механізмів, так і обміну. Наприклад, якщо знання позитивно впливає на витрати шляхом збільшення продуктивності робочої сили, даний рівень знань може зумовлюватися загальним обсягом дій у даному кластері або підприємстві. Водночас підвищення продуктивності обладнання може залежати від напрямів загального технічного прогресу, а не від дій підприємства. Обмін знаннями відбувається на будь-якому етапі процесу формування і функціонування кластерного утворення в регіоні. Саме наявність

кластера істотно підсилює обмін знаннями за рахунок власне кластерної структури та механізмів кластерної взаємодії.

Розглядаючи ефект синергії від спільного використання інфраструктурних об’єктів, зазначимо, що інфраструктура в цілому є тією базою, на основі якої в значній мірі будується конкурентна перевага кластера. Інфраструктура (від лат. infra – нижче, structura – будова, розташування) – це сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності кластера. Наголосимо, що втілення у життя промислових інфраструктурних проектів і їх реалізація повинні здійснюватися відповідно до кластерної концепції. Саме кластер здатний реалізувати синергетичний ефект від використання інфраструктури, мультиплікативно збільшуючи обсяг продукції, що випускається, а отже, збільшуючи і регіональний ВВП. Таким чином, при проектуванні виробничої інфраструктури в Україні необхідно враховувати синергетичний ефект кластерів при прийнятті інвестиційних рішень.

Таким чином, синергетичний ефект у кластерному утворенні формується завдяки ефекту від нагромадження і обміну інтелектуальним капіталом, ефекту від приросту грошового потоку за рахунок додавання грошових потоків компаній, що входять до кластера, ефекту від спільного використання інфраструктурних об’єктів, ефекту від зниження трансакційних витрат [100, с. 70].

Тенденції соціально-економічного та інвестиційного стану регіональних систем, фінансово-економічні та політичні кризові процеси зумовлюють необхідність розроблення обґрунтованої регіональної інвестиційної політики із системним та комплексним моделюванням заходів підвищення інвестиційної привабливості й потенціалу регіонів в рамках синергетичної парадигми. Системний та стабільний інвестиційний розвиток системи регіону передбачає створення відповідних умов і забезпечення стабільності у співвідношенні основних макроекономічних показників. Вирішення проблемних питань забезпечення системного і комплексного інвестиційного розвитку системи

регіону в рамках синергетичної парадигми передбачає комплексне аналізування тенденцій інвестиційної активності, зокрема, на прикладі Львівської області.

Професор Захарін С. В. зазначає, що механізм управління інвестиційним розвитком регіонів як спосіб реалізації державної регіональної політики має передбачати залучення і активізацію усіх важелів, що здатні привести регіональну економіку достану стабільного розвитку та економічного зростання на основі ефективного інвестування, сприяючи розширенню ринкових перетворень [90, с. 117].

На думку Кравченко О. М. саме розробка та реалізація стратегічних проектів є питанням номер один для регіонів України [130, с. 122].

Вирішальне значення має стратегічне планування розвитку окремих територій і реалізація регіональних інвестиційних програм та проектів. Вони мають бути комплексними, націленими на розвиток різноманітних галузей та підприємств, покращення транспортної і соціальної інфраструктури, підвищення творчого потенціалу населення і реалізувати регіональну стратегію. Ґрунтовний аналіз наукових праць щодо даної проблематики актуалізує необхідність більш глибшого дослідження стану та розвитку сучасного інвестиційного клімату регіону.

Системне та комплексне дослідження сучасного стану інвестиційного клімату регіону на прикладі Львівської області із виокремленням концептуальних факторів впливу зовнішнього середовища та сучасних тенденцій інвестиційної активності регіону; проведення порівняльного аналізу динаміки прямих іноземних інвестицій та обсягів залучення капітальних інвестицій у регіон сприятиме виявленню негативних тенденцій, формуванню необхідних практичних рекомендацій для покращення інвестиційного середовища регіону та формуванню комплексної архітектури інвестиційного потенціалу регіону.

Аналізуючи сучасний стан та розвиток інвестиційного клімату Львівської області, слід відмітити прогнозні результати згідно стратегії розвитку Львівської області до 2020 року та Державної стратегії регіонального розвитку

на період до 2020 року, які є базовим очікуванням соціально-економічного та інвестиційного розвитку регіону у порівнянні із сучасними тенденціями, наступні [65; 270]: покращення інвестиційного клімату; створення за участі інвесторів нових підприємств; створення нових робочих місць; підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів; територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток; ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку. При цьому основними індикаторами очікуваних ефектів соціально-економічного розвитку регіону є: індекси ВРП; фінансові результати від операційної діяльності; обсяги інноваційної продукції; динаміка обсягів капітальних та прямих іноземних інвестицій на одну особу (з врахуванням та без врахування міста Львова); частка прямих іноземних інвестицій в реальному секторі економіки; кількість створених за рахунок прямих іноземних інвестицій підприємств; кількість створених робочих місць.

Основні соціально-економічні показники Львівської області за період 2011-2015 рр. (табл. 4.3) узагальнено свідчать про позитивні тенденції, зокрема: ріст валового регіонального продукту 52103 млн.грн. у 2011 р. до 94690 млн.грн. у 2015 р.; зростання доходів населення та загалом області – 63602 млн. грн у 2011 р. до 96133 млн. грн у 2015 р. та 9627,9 млн. грн у 2011 р. та 18853,1 млн.грн. у 2015 р. відповідно; зростання обсягів реалізованої промислової продукції від 32392,2 млн. грн у 2011 р. до 57421,7 млн.грн. у 2015 р.

Таблиця 4.3.

Основні соціально-економічні показники Львівської області протягом 2011-2015 рр.*

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Валовий регіональний продукт, млн.грн	52103	61962	63329	72923	94690
Доходи населення, млн.грн	63602	72828	75762	79378	96133
Доходи області, млн.грн	9627.9	11500.8	12268.0	13645.7	18853.1
Видатки області, млн.грн	9705.7	11260.5	12187.4	13443.2	18455.1

Продовження табл. 4.3

Показники	2011	2012	2013	2014	2015
Дефіцит (профіцит), млн.грн	-77.1	240.3	80.6	202.5	398.0
Обсяг реалізованої продукції промисловості, млн.грн	32392.2	34874.0	34620.5	39584.5	57421.7
Продукція сільського господарства, млн.грн	8400.9	8753.4	8813.3	9299.1	9024.9
Продукція рослинництва, млн.грн	4904.7	5200.3	5135.9	5683.7	5471.5
Продукція тваринництва, млн.грн	3496.2	3553.1	3677.4	3615.4	3553.4
Обсяг виконаних будівельних робіт, млн.грн	2756.8	2480.7	2420.6	2397.9	3669.2
Експорт товарів, млн.дол. США	1201.9	1343.5	1290.9	1305.1	1206.3
Імпорт товарів, млн.дол. США	3202.3	3373.5	2655.9	2472.0	1447.9
Експорт послуг, млн.дол. США	204.3	308.4	395.7	411.3	369.7
Імпорт послуг, млн.дол. США	81.9	92.1	113.2	83.4	50.2
Оборот роздрібної торгівлі, млн.грн	31286.0	36232.6	39237.7	45751.8	57520.2

**Сформовано за даними [64;205]*

При цьому, слід відмітити негативну динаміку зовнішньоекономічної діяльності регіону: низький рівень експортування товарів 1201,9 млн. дол. США у 2011 р. та 1206,3 млн. дол. США у 2015 р.; незначні коливання експорту послуг від 204,3 млн. дол. США у 2011 р. до 369,7 млн. дол. США у 2015 р. Загалом оборот роздрібної торгівлі регіону свідчить про позитивну динаміку від 31286 млн.грн. у 2011 р. до 57520,2 млн.грн. у 2015 р.

Важливою характеристикою стану інвестиційного клімату регіону є прозорий відбір інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть фінансуватися за рахунок коштів фонду ДФРР (Державного фонду регіонального розвитку).

Зокрема, on-line платформа ДФРР містить важливу інформацію про: нормативно-правову базу ДФРР; перелік інвестиційних програм і проектів в розрізі регіонів, з визначенням їх статусу та описом [104].

Слід відмітити, що створення ДФРР та запровадження електронних процедур реєстрації проектів є конкретним прикладом взаємодії між державою та регіонами в умовах децентралізації та відкритості інформації. На даний час на on-line платформі ДФРР у Львівській області зареєстровано 121 проект до плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку із затвердженим актом КМУ (рис. 4.3).

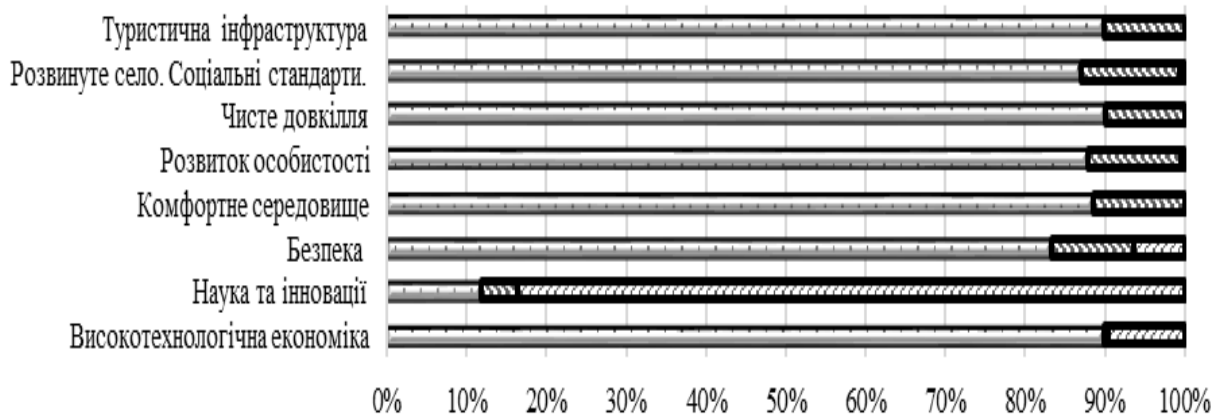

	Високотехнологічна економіка	Наука та інновації	Безпека	Комфортне середовище	Розвиток особистості	Чисте довкілля	Розвинуте село. Соціальні стандарти.	Туристична інфраструктура
З ДФРР	546824,256	4111,2	5501987,681	41153,965	271489,875	6001,8172	301851,489	1450,9
З місцевих бюджетів	3726,624	1585	673973,9177	5278,978	35735,05218	666,8688	42784,312	162
Кошти партнерів	57889,716	29073,8	421247,8533	0	1473,02	0	2079,84	0

Рис. 4.3. Характеристика інвестиційних проектів, зареєстрованих на on-line платформі ДФРР станом на 1.01. 2017 р. *

**Сформовано за даними [104]*

При цьому, загальні обсяги фінансування інвестиційних проектів у Львівській області станом на 2016 р. становлять 7950548,165 тис. грн., з них: з

ДФРР - 6674871,183 тис. грн.; місцевих бюджетів - 763912,7527 тис. грн.; кошти партнерів - 511764,2293 тис. грн.; високотехнологічна економіка - 608440,596 тис. грн.; наука та інновації - 34770 тис. грн.; безпека - 6597209,452 тис. грн.; комфортне середовище - 46432,943 тис. грн.; розвиток особистості - 308697,9472 тис. грн.; чисте довкілля - 6668,686 тис. грн.; розвинуте село, соціальні стандарти - 346715,641 тис. грн.; туристична інфраструктура - 1612,9 тис. грн. Аналізування обсягу прямих іноземних інвестиції з країн ЄС та інших країн у Львівську область, а також обсяги інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи у Львівській області наведено на рис. 4.4.

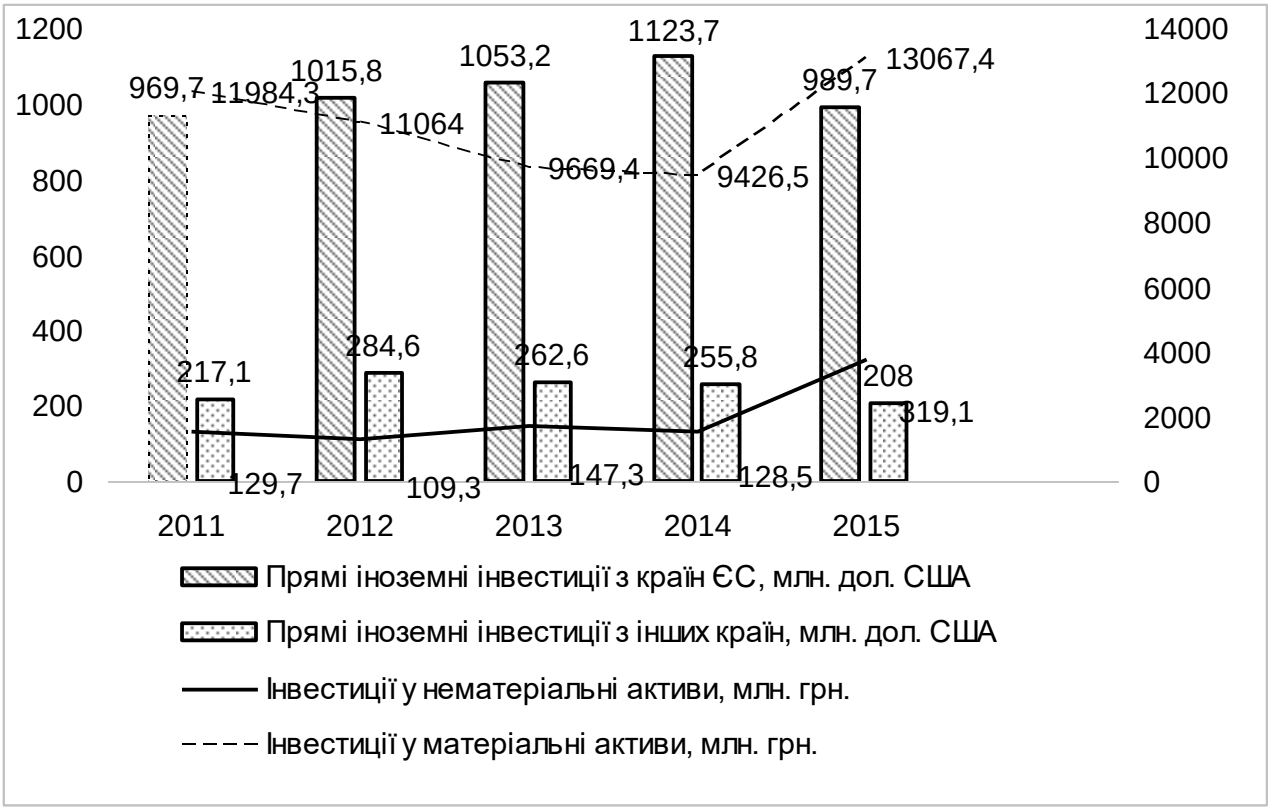

Рис. 4.4. Порівняльна динаміка прямих іноземних інвестицій та інвестицій за видами активів у Львівську область протягом 2011-2015 рр.*

**Сформовано за даними [64;205]*

Як показують дослідження Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР), іноземні інвестиції безпосередньо впливають на зайнятість та ефективність діяльності підприємств і, як наслідок, – на ефективність всієї

економіки. Компанії, що отримують інвестиції нерезидентів, разом із капіталом набувають нові технології та нові підходи до менеджменту і як результат – мають вищу економічну ефективність [80].

Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), внесених у Львівщину з початку інвестування, на 1 січня 2016р. становив 1272,3 млн. дол. США. Утрати іноземного капіталу становили 9,2 млн. дол. за рахунок коливання валютних курсів за 2015р. обсяг іноземного акціонерного капіталу в області скоротився на 96,9 млн. дол. США. У ІІ півріччі 2015р. підприємства та організації Львівщини освоїли 4067,5 млн. грн. капітальних інвестицій. Обсяг капітальних інвестицій скоротився порівняно з 2015р. на 7,1% [205].

Основними причинами, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій у регіон є: низький рівень довіри до влади, інтенсивне втручання органів державної влади в сектор приватного бізнесу, тіньова економіка, відсутність чіткої стратегії економічного розвитку країни, нестабільність у сфері оподаткування, нестабільність політичної ситуації в країні, корупція. Для того щоб зацікавити іноземних інвесторів у доцільності вкладення капіталу в економіку України, необхідно провести ряд соціально-економічних реформ, покращити інвестиційний клімат країни [80].

Ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено: сформовано правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства; до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності; ратифіковано Вашингтонську Конвенцію 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами; ратифіковано міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу.

Таким чином, негативна динаміка прямих іноземних інвестицій у 2015 р. є наслідком: високої ризикованості інвестування у країну, на території якої відбуваються військові дії; погіршення фінансового становища виробників та звуження кредитування, про що свідчить порівняльна динаміка прямих

іноземних інвестицій за географією та галузями фінансування у Львівську область протягом 2015 р. (рис. 4.5).

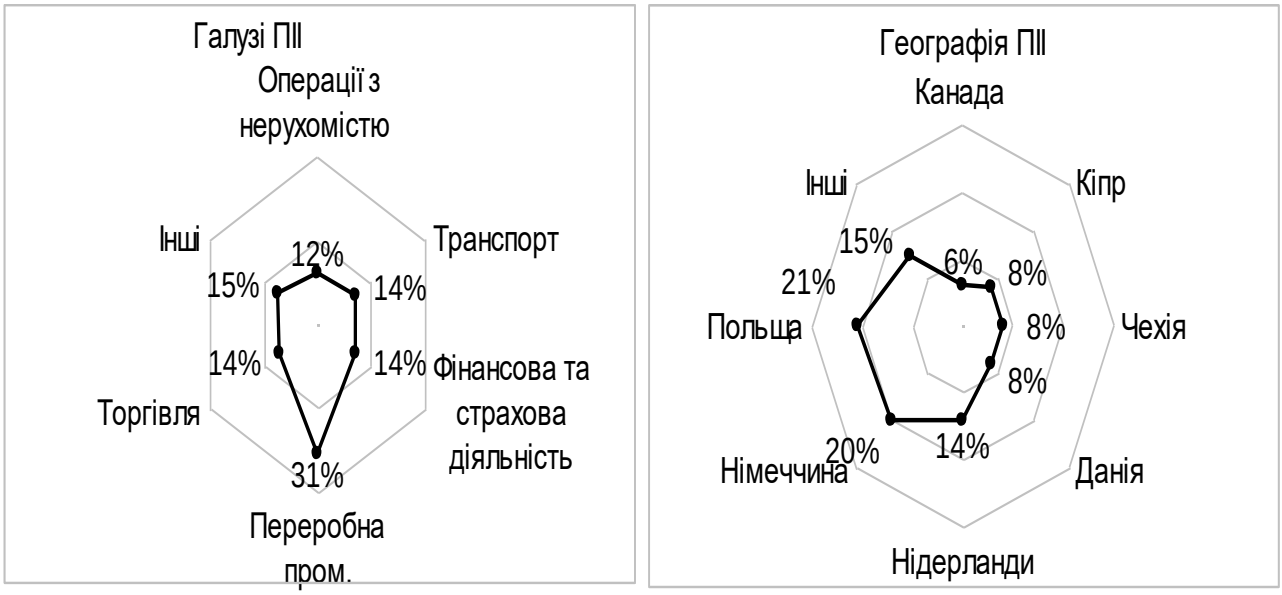

Рис. 4.5. Порівняльна динаміки прямих іноземних інвестицій у Львівську область протягом 2015 р.*

**Сформовано за даними [64; 205]*

Пріоритетними питаннями сьогодення залишається програми стимулювання іноземного інвестування, оскільки обсяги капітального інвестування за рахунок коштів іноземних інвесторів становлять: 2011 р. – 197,9 млн. грн., 2012 р. – 69,3 млн. грн., 2013 р. – 252,1 млн. грн., 2014 р. – 187,9 млн. грн., 2015 р. – 232,3 млн. грн.

При цьому, основним джерелом залучення капітальних інвестицій у Львівській області (рис. 4.6) є кошти підприємств і організацій: 2011 р. – 4830,2 млн. грн., 2012 р. – 5220,3 млн. грн., 2013 р. – 5468,6 млн. грн., 2014 р. – 5068,5 млн. грн., 2015 р. – 7350,5 млн. грн. Необхідно значно підвищувати рівень капітального інвестування за рахунок коштів місцевих бюджетів, оскільки динаміка свідчить про незначні позитивні тенденції, а саме: 2011 р. – 248,7 млн. грн., 2012 р. – 195,3 млн. грн., 2013 р. – 296,7 млн. грн., 2014 р. – 221,8 млн. грн., 2015 р. – 755,6 млн. грн.

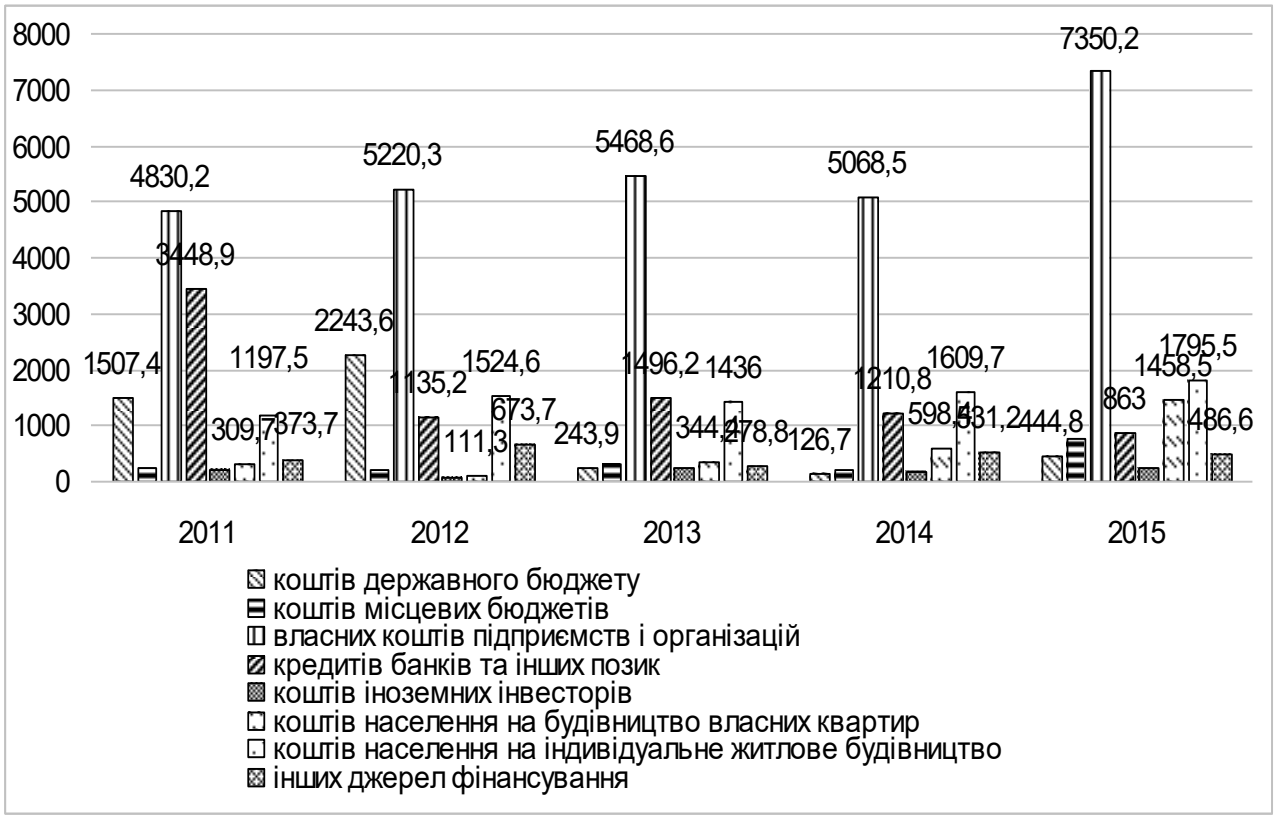

Рис. 4.6. Порівняльна динаміка обсягу залучення капітальних інвестицій за джерелами фінансування у Львівській області протягом 2011-2015 рр., млн. грн.*

**Сформовано за даними [64; 205]*

Таким чином, ефективній реалізації перспектив підвищення інвестиційної спроможності регіонів України перешкоджають ряд факторів [63; 246]: недостатнє інституційне забезпечення інвестиційної політики в регіонах; недосконалість інструментів розкриття внутрішнього потенціалу регіонів через регіональні стратегії; падіння обсягів залучення інвестицій внаслідок погіршення соціально-економічної ситуації в країні і падіння інвестиційної привабливості регіонів Сходу України через ведення бойових дій на їх території; неефективність окремих інструментів фінансування капітальних проектів; низька ефективність розподілу інвестицій та низька віддача від інвестицій.

Стратегічні напрями розвитку інвестиційного клімату регіону повинні бути спрямовані на: розвиток прикордонної інфраструктури; зростання транскордонного товарообміну; зниження рівня корупції в державних

інститутах; технологічну модернізацію промислових підприємств 3-4 технологічного укладу; запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності на проблемних територіях; поступовий вихід економіки з «тіні» [270].

Для покращення інвестиційного клімату регіону Львівської області, необхідно: комплексна програма щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону; регіональний план підвищення інвестиційної привабливості регіону з урахуванням особливостей поточних рейтингів інвестиційної привабливості; розширення спектру заходів конкурентної політики; імплементація практики укладання прозорих угод між інвесторами та владою щодо взаємних зобов’язань.

Отже, сформований підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів передбачає, що позитивний/негативний синергетичний ефект виникає на всіх фазах реалізації інвестиційних проектів (передінвестиційній, інвестиційній і експлуатаційній), який слід оцінювати та прогнозувати.

4.2. Побудова когнітивної карти інвестиційної привабливості регіонів

Сучасні наукові дослідження у сфері регіонального аналізу ґрунтуються на системному підході із застосуванням когнітивного підходу, що сприяє розробленню і застосуванню методів та механізмів із узгодженням різноманітної інформації щодо показників регіональної економіки загалом і показників інвестиційного розвитку зокрема, а також синтезуванню результатів застосування різних моделей і методів прийняття управлінських рішень.

Застосування саме когнітивного підходу, на думку професора Пашкевич М. С., дозволяє працювати як з якісними, так і з кількісними параметрами і дає можливість наповнення методів когнітивного моделювання іншими методами

системного аналізу на різних етапах дослідження та прийняття рішень. Сучасна тенденція управління соціально-економічною політикою регіону така, що на перший план постають не кількісні, а якісні методи регулювання. Застосування когнітивного підходу до регіональної економіки базується на принципі «від загального до часткового». Це означає, що спочатку аналізується вся регіональна система, а потім вона розбивається на певну кількість підсистем, і виконується аналіз кожної окремо. Такий підхід дозволяє охопити максимальну кількість керуючих параметрів і виконати комплексний, системний підхід до регулювання усієї системи регіональної економіки [210, с. 50].

Сухарєв М. В. відзначив актуальність когнітивних моделей при управлінні регіональною політикою держави. Сучасна система регіонального управління повинна бути інноваційною у двох сенсах – як системою управління інноваціями, так інноваційною сама по собі [272, с. 65].

Теоретично-методологічні засади когнітивного підходу в регіональній економіці, а також створення когнітивних карт і моделей присвячено роботи таких вчених-економістів, як [67; 68; 71; 91; 95; 132; 178; 207; 209-211; 225; 272; 279; 306] М. С. Пашкевич, О. Ю. Чуріканова, Л. В. Дума, І.В. Драган, О. Ю. Чуріканова, М. В. Сухарев, Е. Н. Захарова, М. С. Пашкевич, О. Ю. Чуріканова, З.Н. Исмиханов, В.М. Логвін, О. Ю. Полякова, Ш. А. Омаров, О. М. Терентьєв, Т. І. Просянкіна-Жарова, В. В. Савастьянов, В.А. Панкратов, О. Ю. Чуріканова, І. А. Бєлкіна, Ю. І. Паршин, Є. М. Крячко, І. В. Розгон. Слід відмітити, що дані наукові дослідження розкривають сутність когнітивного підходу щодо соціально-економічного розвитку регіональних систем в умовах невизначеності, проте не висвітлюють усього комплексу питань, пов’язаних з формуванням інвестиційної привабливості регіону.

Когнітивна регіональна економіка - це один з перспективних напрямків розвитку економіки та прикладної когнітивної науки, зазначає Чуріканова О. Ю. Предметом когнітивної регіональної економіки є вивчення процесів оцінки, вибору та прийняття рішень людиною в економічній діяльності та пояснення

природи еволюції організацій і соціальних інститутів в умовах структурної невизначеності [306, с. 30].

Професор Захарова Е. Н. при дослідженні проблем сталого розвитку регіональних соціально-економічних систем, формуванню стратегій сталого і безпечного розвитку, пропонує відповідний математичний інструментарій – когнітивної методології дослідження та прийняття рішень в складних системах, що включає моделі та методи системного аналізу, когнітивної теорії (cognition – пізнання), теорії управління, теорії стійкості, теорії графів, конективної теорії (connectivity theory – теорії зв'язності) для симпліціальних комплексів, сценарний аналіз, які й утворюють в сукупності інформаційну технологію когнітивного моделювання структури та поведінки складних систем [91].

Професор Пашкевич М. С. інструментарієм когнітивної регіональної економіки визначає широке застосування інформаційних систем і методів економіко-математичного моделювання. Когнітивна регіональна економіка є новим підходом, що збагачує існуючі методи та підходи до вирішення економічних завдань будь-якого типу, дозволяє отримувати нові, принципово інші результати стосовно функціонування економічних систем і суб'єктів економіки, поведінку яких раніше неможливо було пояснити відомими методами та підходами [211, с. 12].

Серед українських вчених-економістів слід відзначити роботу О. Ю. Полякової та Ш. А. Омарова щодо розроблення когнітивної карти рівня життя населення регіону, на якій відображено такі керуючі фактори, як: грошові доходи населення, баланс грошових доходів і витрат, дефіцит доходу у вигляді додаткових засобів, структура грошових доходів, структура споживчих витрат, споживчі витрати, прожитковий мінімум, рівень бідності, чисельність населення нижче прожиткового мінімуму, структура населення нижче прожиткового мінімуму, середньодушовий дохід, купівельна спроможність, структура купівельної спроможності, ринок праці, рівень життя, населення, диференціація населення [225, с. 230].

На думку Драган І.В. у зв’язку з особливостями соціально-економічних систем, що обмежують розробку адекватних математичних моделей соціально економічних процесів великий інтерес представляє імітаційне моделювання економічних процесів. За останні роки методи імітаційного моделювання істотно змінилися, і стали не тільки наукою, але і різновидом комп’ютерних технологій, точніше, високорівневою інтелектуальною інформаційною технологією. З її допомогою забезпечуються два види дій: роботи із створення або модифікації імітаційної моделі; експлуатацію імітаційної моделі і інтерпретацію результатів [68, с. 70].

Загальна проблематика імітаційного моделювання включає ряд аспектів:

- методологічний, пов'язаний зі створенням нових концепцій формалізації і структуризації модельованих систем, розвитком методологічних основ системного моделювання, орієнтованих на математичну та інформаційну підтримку всього циклу системного моделювання: від постановки проблеми і формування концептуальної моделі - до аналізу результатів обчислювального експерименту і прийняття рішення; відпрацюванням підходів до створення стратифікованих описів модельованих систем, розробкою методології побудови систем підтримки прийняття державно-управлінських рішень в області комплексних проектів з моделювання та ін.;

- математичний, пов'язаний з широким використанням в імітаційному моделюванні взагалі, і в процедурах обчислювального експерименту, зокрема, статистичних методів самого різного призначення, математичних методів оптимізації і прийняття рішення, методів штучного інтелекту;

- технологічний аспект.

Доргушаєва А. К. зазначає, що системно-когнітивний підхід до процесу планування дозволяє визначити індикатори залежно від цільової орієнтації сценарію розвитку регіону соціального чи економічного формування соціально орієнтованих індикаторів розвитку регіону може бути використана як інструмент оцінки ефективності реалізації пріоритетних національних проектів на рівні регіону [67].

Аналізування сучасних наукових напрацювань щодо когнітивного моделювання соціально-економічного розвитку регіональних систем дозволило встановити відсутність практичних розробок когнітивного моделювання інвестиційної привабливості регіону в системі його соціально-економічного розвитку, що відповідно зумовлює окреслення невирішених раніше завдань та актуальність даного наукового дослідження.

При аналізуванні характеру динаміки і виявлення можливих прихованих взаємозв'язків між елементами регіональної системи використовують імітаційне моделювання, основу якого становлять знакові орієнтовані графи, в основі його лежать діаграми – причини наслідкових зв'язків – когнітивні карти. У рамках такого підходу систему представляють у вигляді сукупності вершин графа, в кожній з яких поміщається одна змінна. Вершини з'єднуються орієнтованими дугами, напрямок яких відповідає напрямку впливу змінних один на одного. Зміна значення в одній вершині (імпульс) у наступний момент часу призводить до змін значень у всіх пов'язаних з нею вершинах. Якщо в початковий момент у системі деяка змінна отримала імпульс, то за час моделювання можна простежити його поширення по системі загалом і характер цього поширення (наростання, загасання, коливання і т. ін.) [71, с. 176].

Професор Логвін В. М. зазначає, що когнітивна карта є вихідним статистичним відображенням зв'язків між факторами досліджуваної соціально-економічної ситуації. Формально когнітивна карта зображена у вигляді орієнтованого графа, вузлами якого є індивідуально значущі фактори, дуги навантажені знаками “+” або “-” (знаково орієнтований граф) та значеннями функції належності взаємозв'язків (нечітко орієнтований граф), які відображають тип каузальної взаємодії між факторами. Таке зображення структури соціально-економічної ситуації надає змогу використовувати математичні методи теорії графів, методи структурного балансу, нечіткі методи для її обробки й аналізу [178, с. 7].

Імплементація когнітивного підходу ґрунтується на формуванні відповідних когнітивних карт, що містить інформацію про систему у вигляді набору понять-

факторів і причинно наслідкової мережі, які їх пов’язують. Когнітивна карта відображає суб’єктивні уявлення експертів про ті або інші явища в модельованій системі. Когнітивну карту розглядають у вигляді орієнтованого зваженого графа, вершинами котрого є фактори системи, а дуги – взаємозв’язки між цими факторами,

$$G=\langle V, E\rangle \tag{4.1}$$

де G – зважений орграф, у якому V – множина вершин (фактори системи),

E – множина дуг, що відображають відносини між вершинами.

За когнітивною картою можна визначити, які фактори беруть до уваги при дослідженні системи з урахуванням взаємної дії цих факторів [209, с. 23; 34].

Для побудови карт застосовуються чотири підходи [132, с. 23]:

– виявлення факторів та зв’язків за допомогою контент-аналізу документів;

– виявлення факторів та зв’язків за допомогою аналізу експертних уявлень;

– виявлення факторів та зв’язків за допомогою аналізу кількісних даних, наприклад, регресійного аналізу часових рядів параметрів соціально-економічних об’єктів;

– виявлення факторів та зв’язків за допомогою аналізу концептуальних схем.

Узагальнено застосування когнітивного моделювання у процесі формування сценаріїв розвитку соціально-економічних систем слід представляти наступним чином (табл. 4.4).

Таблиця 4.4.

Етапи когнітивного моделювання соціально-економічного розвитку регіону*

Етапи	***Характеристика***
Когнітивна структуризація регіону	збір, систематизація, аналіз існуючої статистичної і якісної інформації по проблемі дослідження
Визначення цільових установок побудови сценаріїв	виділення базових характеристик і ознак ситуації; виявлення взаємозв'язків між ними; визначення для ситуації вимог, умов, обмежень

Продовження табл. 4.4

Етапи	Характеристика
Визначення основних факторів, що впливають на розвиток системи та відбір найбільш вагомих	виділення чинників, що характеризують проблемну ситуацію: базисних чинників, що описують суть проблеми; в сукупності базисних чинників цільових чинників; в сукупності базисних чинників керуючих, які будуть можливими важелями впливу на ситуацію; чинників-індикаторів, процесів, що відображають і пояснюють розвиток ситуації і їх вплив на різні сфери
Визначення сильних і слабких характеристик системи на основі відібраних найбільш вагомих змінних	визначення напряму взаємозв'язків між чинниками та ступеня їх впливу); уточнення цільових чинників
Формування множини вхідних концептів для побудови когнітивної карти	характеристика рівня соціально-економічного та інвестиційного розвитку регіону
Побудова когнітивної карти на основі відібраних концептів	побудова знакової когнітивної карти з встановленням зв’язку між обраними концептами
Структурний аналіз когнітивної карти та аналізування концептів когнітивної карти	аналізування зв’язків між концептами на основі числових показників діяльності регіону та оцінка ступеня впливу одного концепту на інший (зважена когнітивна карта)
Оцінювання системного ризику	характеристика регіональних ризиків
Формулювання можливих сценаріїв розвитку подій	виконується типологізація регіону у залежності від виявленого ступеня зв’язків між концептами — регіони з сильними, середніми або слабкими когнітивними зв’язками

Продовження табл. 4.4

Етапи	Характеристика
Оцінювання якості побудованих сценаріїв, обґрунтування вибору найкращого та найімовірнішого із них	перевірка моделі на адекватність та побудова стратегій розвитку регіону

**Сформовано автором на основі [95, с. 65; 279, с. 39-40; 306, с. 30;]*

Для побудови моделі регіональної економіки роблять низку припущень щодо змісту окремих параметрів і зв'язків, що існують між ними. Ці припущення мають переглядати при адаптації побудованих моделей до економіки конкретної країни або регіону, а також для моделювання різних етапів розвитку економіки. Потрібно зазначити, що когнітивний підхід використовують у моделюванні регіональної динаміки як для показників макроекономічної динаміки регіонів, так і для окремих, локальних показників [67].

Таким чином, пропонується наступне представлення когнітивного моделювання інвестиційної привабливості регіону на прикладі Львівської області. При аналізі конкретної ситуації зазвичай припускають, які зміни базисних чинників є бажаними.

Чинники, що представляють найбільший інтерес – це цільові (вихідні) чинники когнітивної моделі.

Задача прийняття рішень щодо управління процесами в такій ситуації полягає в тому, щоб забезпечити бажані зміни цільових чинників, це і є метою управління.

Мета вважається коректно заданою, якщо бажані зміни одних цільових чинників не призводять до небажаних змін інших цільових чинників. В початковій множині базисних чинників виділяється сукупність так званих керуючих (вхідних) чинників, через які подаються керуючі впливи на модель.

Вхідними даними для когнітивної моделі є базисні чинники, тенденції їх зміни і ступінь взаємного впливу чинників один на одного, одержані в ході збору і обробки інформації.

На основі зібраної та систематизованої статистичної інформації по проблемі дослідження сформовано початкову сукупність даних для побудови когнітивної карти інвестиційної привабливості регіону (Додаток В табл. В1; Додаток Г табл. Г1-Г6):

- базисними в моделі вважаються чинники *x* – показники, які описують соціально-економічне становище регіону – Львівської області, що відповідним чином формує засади інвестиційної привабливості регіону для потенційних інвесторів;

- цільові чинники *y* – фактори, що виділяють в сукупності базисних чинників керуючі впливи і які будуть можливими важелями впливу на розвиток інвестиційної привабливості регіону;

- чинником-індикатором *z* розвитку інвестиційної привабливості регіону обрано індекс капітальних інвестицій Львівської області.

Проведену оцінку базисних до цільових чинників (відношення x:y) когнітивної моделі, що характеризують інвестиційну привабливість Львівської області сформовано у таблиці 4.5, що відповідно становить перший етап забезпечення передумов формування гіпотез дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України.

Оцінку цільових чинників до чинника-індикатора (відношення y:z) когнітивної моделі, що характеризують інвестиційну привабливість Львівської області сформовано у таблиці 4.6.

Таблиця 4.5.

Оцінка базисних до цільових чинників (відношення x:y) когнітивної моделі, що характеризують інвестиційну привабливість регіону*

y_1		y_2		y_3		y_4	
x_1	0,081404	x_1	-0,39241	x_1	0,376128	x_1	0,881007
x_2	0,08178	x_2	-0,39239	x_2	0,375738	x_2	0,880952
x_3	0,099701	x_3	-0,32397	x_3	0,325312	x_3	0,871695
x_4	0,079911	x_4	-0,31298	x_4	0,324862	x_6	0,908133
x_5	0,136455	x_5	-0,34482	x_5	0,292144	x_7	0,9147
x_6	0,037601	x_6	-0,41952	x_6	0,400542	x_9	0,8249
x_8	0,131256	x_8	0,001006	x_7	0,404316		
x_{10}	-0,13455	x_{10}	-0,5588	x_{10}	0,573705		
x_{11}	0,772721	x_{11}	0,149499	x_{11}	-0,36352		
x_{12}	0,685545	x_{12}	0,052688	x_{12}	-0,22596		
x_{13}	0,717658	x_{13}	0,48875	x_{13}	-0,76019		
x_{14}	-0,5696	x_{14}	-0,78916	x_{14}	0,87306		
x_{15}	0,047834	x_{15}	-0,55426	x_{15}	0,460604		
x_{16}	0,048675	x_{16}	-0,55339	x_{16}	0,459735		
x_{17}	-0,42641	x_{17}	0,413926	x_{17}	0,146595		
x_{18}	-0,42019	x_{18}	-0,03217	x_{18}	0,363277		
x_{19}	0,616122	x_{19}	0,979812	x_{26}	0,303528		
x_{20}	-0,06305	x_{20}	0,573074	x_{27}	0,303538		
x_{21}	0,118099	x_{21}	-0,50959	x_{28}	-0,08623		
x_{22}	0,751502	x_{22}	0,294135				
x_{23}	0,361034	x_{23}	0,730778				
x_{24}	0,644748	x_{24}	0,095857				
x_{25}	0,174193	x_{25}	0,820086				
x_{26}	0,158286	x_{26}	-0,39255				
x_{27}	0,158254	x_{27}	-0,39261				
x_{28}	-0,42762	x_{28}	0,363072				

Таблиця 4.6.

Оцінка цільових чинників до чинника-індикатора (відношення y:z) когнітивної моделі, що характеризують інвестиційну привабливість регіону*

z	
У1	-0,71019
У2	-0,84843
У3	0,761899
У4	0,321592

В результаті такої інтерпретації множини вхідних концептів проведено когнітивне моделювання інвестиційної привабливості регіону, яка відображає композицію факторів різного рівня ієрархії (рис. 4.7).

Таким чином, з числових оцінок побудованої когнітивної моделі, від'ємні значення факторів **$У_1$** та **$У_2$** – прямих іноземних інвестицій з країн ЄС та відповідно інших країн, що виділяють в сукупності базисних чинників керуючі впливи і які будуть можливими важелями впливу на розвиток інвестиційної привабливості регіону, свідчать про незначний вплив на інвестиційні процеси регіону і зумовлюють визначення власне пріоритетних й стратегічних напрямів у даному секторі для виходу на цільові орієнтири.

Негативні тенденції прямих іноземних інвестицій випливають із високої ризикованості інвестування у країну, на території якої відбуваються військові дії; погіршення фінансового становища виробників та звуження кредитування.

Отже, аналізуючи когнітивну карту інвестиційної привабливості Львівської області України слід звернути увагу на наступні позитивні параметри (Додаток Г табл. Г1-Г6):

– прямі іноземні інвестиції з країн ЄС (**$У_1$**) – вагомий вплив яких сприяє зростанню обсягів виробництва продукції сільського господарства, продукції рослинництва, продукції тваринництва, експорту товарів та послуг, і в підсумку на сальдо зовнішньої торгівлі послугами;

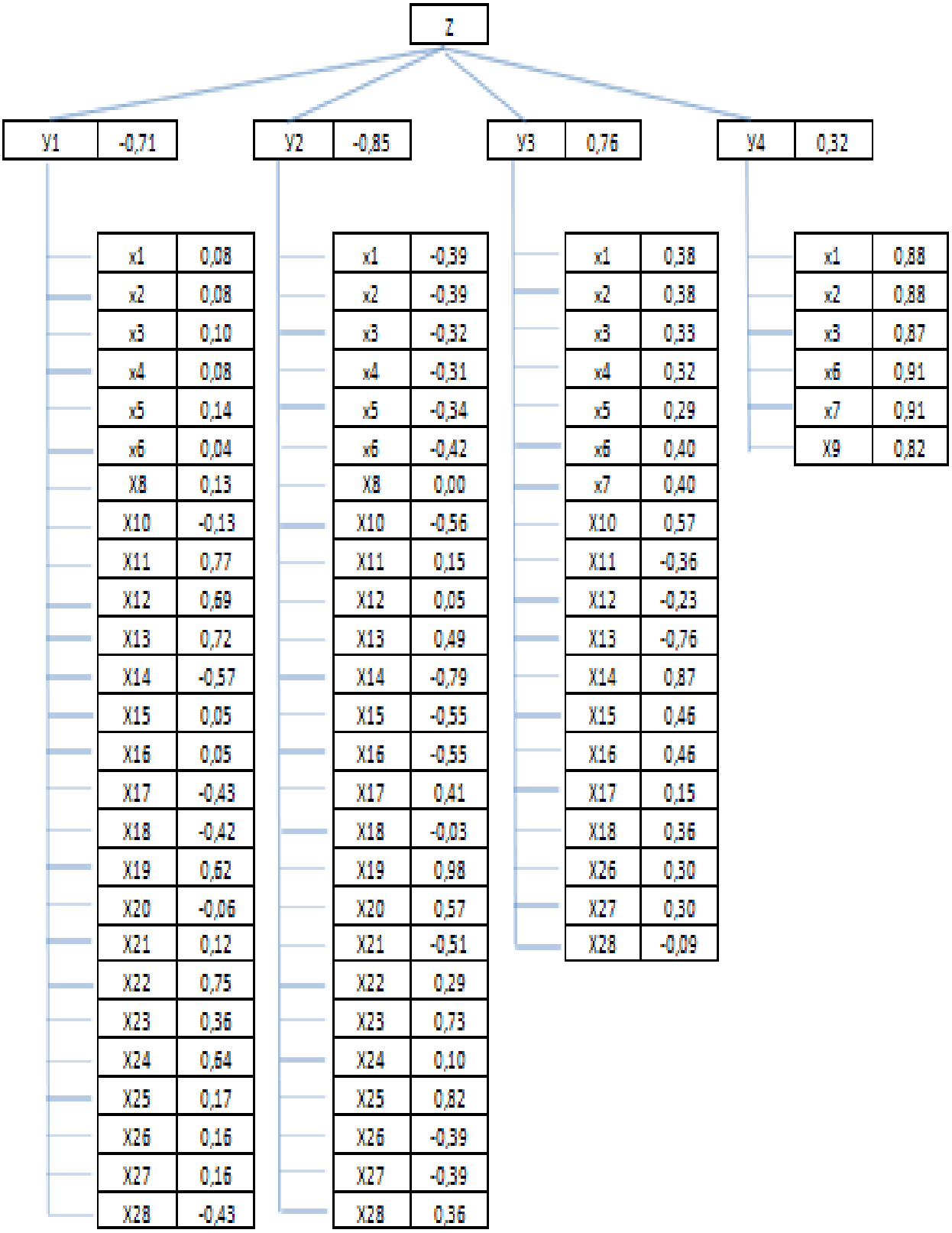

Рис. 4.7. Когнітивна карта-координат інвестиційної привабливості регіону (на прикладі Львівської області України)

– прямі іноземні інвестиції з інших країн (**У$_2$**) - вагомий вплив яких сприяє зростанню обсягів експорту товарів і послуг, імпорт послуг, і в загальному на прямі іноземні інвестиції у розрахунку на 1 особу;

– інвестиції у матеріальні активи у Львівській області (**У$_3$**) - вагомий вплив яких сприяє зростанню обсягів реалізованої продукції промисловості, виконаних будівельних робіт;

– інвестиції у нематеріальні активи у Львівській області (**У$_4$**) - вагомий вплив яких сприяє зростанню валового регіонального продукту, валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу, доходи населення, доходи області, видатки області, дефіцит (профіцит).

При цьому, проведене моделювання дозволяє також виокремити певні негативні тенденції інвестиційних процесів Львівської області України, зокрема:

– відсутність впливу прямих іноземних інвестицій з країн ЄС (**У$_1$**) у будівельному секторі регіону;

– відсутність впливу прямих іноземних інвестицій з інших країн (**У$_2$**) у формуванні валового регіонального продукту, доходів населення та відповідно середньомісячної номінальної заробітної плати, обсягів реалізованої продукції промисловості, обсягів виконаних будівельних робіт;

– відсутність впливу інвестиції у матеріальні активи у Львівській області (**У$_3$**) у формуванні обсягів виробництва продукції сільського господарства, продукції рослинництва, продукції тваринництва.

Слід відмітити, що когнітивне моделювання регіональної економіки характеризується певними недоліками, зокрема [71, с. 175]: моделі на основі когнітивних карт не дають змогу з'ясувати, як процеси будуть розвиватися за відсутності додаткових імпульсів, внаслідок внутрішніх джерел і суперечностей; проблема ідентифікації форми об'єднання імпульсів від різних вершин (адитивної, мультиплікативної або змішаної; під час моделювання реальних економічних систем виникає проблема тимчасової узгодженості;

імпульсні дії можуть мати різний лаг запізнювання для різних змінних моделі не тільки через те, що вони поширюються по моделі поступово, але і в силу потреби часу на реакцію; стійкість когнітивної моделі.

Проте, розроблена когнітивна модель формування та розвитку інвестиційної привабливості на прикладі Львівської області, в рамках якої проведено відбір чинників, найбільш значимих для стійкого розвитку й ефективного функціонування інвестиційного середовища, аналіз впливу у системі причинно-наслідкових зв’язків на комплексну характеристику соціально-економічного розвитку регіону свідчить про необхідність системного розвитку прямого іноземного інвестування у регіон; вагомий вплив інвестицій у матеріальні і нематеріальні активи при формуванні валового регіонального продукту області; виокремлення пріоритетних сфер іноземного інвестування у розвитку сектору сільського господарства області (виробництва продукції рослинництва й тваринництва,) та сектору будівництва. Дана модель враховується також при побудові архітектури моделей ІРІР концепції ІЗРІК.

Отже, проведене наукове дослідження імплементації когнітивного підходу в процесі формування інвестиційної привабливості регіону в його соціально-економічному розвитку дозволило встановити та виокремити на основі факторів різного рівня ієрархії соціального-економічного розвитку регіону негативні та позитивні тенденції інвестиційної активності, а також пріоритетні сфери розвитку Львівської області, що відповідним чином повинно бути враховано при формуванні комплексної програми щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону.

Таким чином**,** дістало подальшого розвитку послідовність побудови когнітивної карти інвестиційної привабливості регіонів на основі використання базисних показників, цільових чинників і чинників - індикаторів інвестиційної привабливості регіону, виявлення зв’язків між ними та побудови графа, це дозволяє ідентифікувати позитивні/негативні тенденції інвестиційних процесів в регіоні, які було визначено на прикладі Львівської області.

4.3. Формування імітаційної моделі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів

Комплексне дослідження інвестиційних процесів та загальноекономічних тенденцій в розрізі регіональної економіки актуалізується в процесі підвищення рівня соціально-економічного становища регіонів, оскільки окремі територіальні одиниці характеризуються певними особливостями (географічними, економічними, демографічними, соціальними тощо) та реалізації відповідних програм й стратегій регіонального розвитку. У дослідженні сучасного стану інвестицій в основний капітал та обґрунтування шляхів державного регулювання щодо залучення інвестицій у регіони України, Степаненко С.В. [268, с. 75] визначає, що оцінка і прогнозування інвестиційної привабливості регіонів України мають бути безпосередньо пов'язані з державною регіональною політикою, метою якої є забезпечення розвитку окремих регіонів з урахуванням такого фактору, як раціональне використання різноманітних економічних можливостей кожного з регіонів України.

Сучасні дослідження проблематики моделювання регіональної інвестиційної політики частково висвітлюються у працях Кононського С.І. [124, с. 21] із зазначенням, що саме адекватне визначення методів моделювання регіональної інвестиційної політики дає змогу розробити об'єктивну та ефективну модель як сучасного стану регіональної інвестиційної політики, так і планову, перехідну. При цьому автор пропонує застосування всіх сучасних методів моделювання, оскільки це дозволить отримати найбільш інформативне розуміння сучасного стану та перспектив розвитку регіональної інвестиційної політики. На нашу думку, даний підхід є достатньо комплексним, проте важко реалізованим, оскільки певний економічний простір регіону характеризується відповідними соціально-економічними тенденціями, що зумовлює необхідність пошуку адекватних методів моделювання.

Гудзь П.В. [60, с. 47] при дослідженні теоретичних аспектів економіко-математичного моделювання інвестиційного потенціалу регіону пропонує при

визначенні інвестиційного потенціалу регіону за допомогою економіко-математичного моделювання, побудову економіко-математичної моделі здійснювати з використанням прогресивних математико-статистичних методів, найбільш придатних для аналізу, оцінювання й прогнозування інвестиційного потенціалу регіонів.

Оцінювання економетричної моделі симультативних рівнянь для формалізації взаємозв'язків основних показників монетарного та фіскального секторів досліджено Дадашовою П. А. [50, с. 150], при цьому передумовою 62можливості оцінювання економетричної моделі у вигляді системи симультативних рівнянь автор визначає її ототожненість.

Досліджуючи вплив макроекономічних показників країн-партнерів на агреговану поведінку їхніх домогосподарств (на прикладі Російської Федерації та України), Здрок В.В. [92, с. 90], запропонував симультативну модель, що може вивчати та прогнозувати поведінку домогосподарств та методи впливу на неї на міжнародному рівні.

При побудові комплексної економетричної моделі впливу податкової політики на економічний розвиток країни, Сало Л. [255, с. 25], здійснила оцінку структури взаємозв'язків між основними макроекономічними показниками та показниками Зведеного бюджету України, прогнозований їхній майбутній розвиток за різних сценаріїв.

Іршак О. [107, с. 38] виокремила основні етапи при формуванні симультативної моделі банківської системи України: формування логічного каркасу моделі (визначення взаємозв'язків між змінними моделі) та специфікація моделі; оцінювання невідомих параметрів симультативної моделі за допомогою розроблених методів оцінювання, зокрема двокрокового методу найменших квадратів, а також перевірка адекватності та точності побудованої моделі; розроблення сценаріїв розвитку банківської сфери на основі побудованої моделі з урахуванням динаміки зовнішнього середовища.

Виокремлюючи загальні аспекти симультативного моделювання Lychkina, N.N. [351] зазначає: методологічно - створення нових концепцій

формалізації та структурування моделей, орієнтованих на математичні та інформаційні системи; підтримка всього циклу моделювання: від встановлення завдання та створення; концептуальна модель до аналізу результатів розрахункового експерименту та прийняття рішень; математично - використання статистичних методів, математичних методів; оптимізація та прийняття рішень. Основним методом формування системи в регіональних завданнях соціально-економічного розвитку є імітаційне моделювання, що дає змогу сформувати узагальнену модель системи на основі окремих даних та вивчати динаміку розвитку соціальних систем.

Tikoudis I., Sundberg M., Karlström A. [372, с. 80] у своєму дослідженні розвинули питання симультативного моделювання на прикладі моделювання двопросторової OLG транспортної інфраструктури, при підвищенні державних інвестицій та зниженні витрат на вантажні перевезення двох регіонів, що відповідно відзначається на нижчих індексах регіональних цін.

Johnston Robert A. and Caroline J. Rodier [347, с. 150] досліджуючи різні проблеми, пов'язані з регіональним моделюванням ITC визначили економічну модель добробуту, адаптуючи її до попередніх проектів.

Таким чином, огляд літературних джерел дало змогу встановити, що при дослідженні концептуальних засад імітаційного моделювання макро- та мікроекономічних процесів, оцінці взаємозв’язків між макро- чи мікроекономічними показниками автори передусім концентрували увагу на загальнодержавних тенденціях та політиці (податковій, фіскальній, монетарній), при цьому наукові дослідження є достатньо фрагментарними у висвітленні інструментального забезпечення на регіональному рівні, який залишається нерозробленим та характеризується певними особливостями і тенденціями саме у вимірі інвестиційного забезпечення.

Аналізування наукових підходів до оцінювання регіональних інвестиційних процесів є важливим етапом формування інвестиційної політики регіону та соціально-економічного розвитку. Комплексний алгоритм

оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України ґрунтується на виконанні наступних послідовних дій [102]:

1) визначення фактичного рівня (або нормованих значень) кожного з вихідних показників, за якими проводиться оцінка інвестиційної привабливості регіону;

2) прогнозування рівня кожного з нормованих індексів на наступний за аналізованим періодом рік через урахування динаміки фактичних значень цих індексів за обраний період;

3) побудова рейтингів областей досліджуваної сукупності за рівнем їх інвестиційної привабливості по кожному з усереднених фактичних і по кожному з прогнозних значень нормованих індексів;

4) побудова рейтингів областей за кожним з обраних 7-ми критеріїв інвестиційної привабливості (або групових рейтингів);

5) побудова загальних (або інтегральних) рейтингів областей на підставі розрахунку інтегральних показників за підсумковими значеннями групових (фактичних і прогнозних) показників інвестиційної привабливості, визначених на попередньому (4-му) етапі оцінювання;

6) побудова комплексного (або підсумкового) рейтингу областей на основі комплексних показників, визначених шляхом об’єднання відповідних інтегральних показників інвестиційної привабливості;

7) розподіл областей на відповідні групи за рівнем (фактичним і прогнозним) показників їх інвестиційної привабливості.

На нашу думку, оцінювання інвестиційних процесів регіонів повинно ґрунтуватись не лише на аналізуванні інвестиційної привабливості, а також у врахуванні взаємозалежностей із соціально-економічними тенденціями, зокрема, динамікою валового регіонального продукту, обсягів реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності, величиною експорту тощо.

У даному дослідженні для аналізування інвестиційних процесів регіонів України (обрано Західні регіони: Львівська, Тернопільська, Закарпатська,

Чернівецька та Івано-Франківська області), а також оцінки характеру впливу показників інвестиційної діяльності на параметри соціального та економічного розвитку регіонів, на основі статистичної інформації [64] було сформовано вибірки з наступних показників:

$KINV_t$ – величина капітальних інвестицій, млрд. грн.;

$FINV_t$ – величина прямих іноземних інвестицій, млн. дол США;

GDP_t – валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млрд. грн.;

$PROM_t$ - обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами діяльності, млрд. грн;

EMP_t – чисельність зайнятого населення працездатного віку, тис.осіб;

EX_t – величина експорту, млн. дол.США;

BUD_t - обсяг виконаних будівельних робіт, млрд. грн.;

TOV_t - оборот роздрібної торгівлі, млрд. грн.;

REV_t – величина доходів населення, млрд. грн.

Необхідно відмітити наявність значних територіальних диспропорцій у соціально-економічному розвитку даних регіонів та інвестиційних процесів зокрема:

зростання $KINV_t$ у Львівській області 9,646 млрд. грн. у 2010 р. до 18,605 млрд. грн. у 2016 р.;

Івано-Франківська область – 4,378 млрд. грн. у 2010 р. до 7,947 млрд. грн. у 2016 р.;

Тернопільська область – 2,138 млрд. грн. у 2010 р. до 4,888 млрд. грн. у 2016 р.;

Закарпатська область - 2,205 млрд. грн. у 2010 р. до 4,663 млрд. грн. у 2016 р.;

Чернівецька область – 1,714 млрд. грн. у 2010 р. до 2,668 млрд. грн. у 2016 р.

При цьому валовий регіональний продукт у фактичних цінах (GDP_t) становив:

у Львівській області 41,655 млрд. грн. у 2010 р. до 94,690 млрд. грн. у 2015 р.;

Івано-Франківська область – 20,446 млрд. грн. у 2010 р. до 45,854 млрд. грн. у 2015 р.;

Тернопільська область – 12,276 млрд. грн. у 2010 р. до 26,656 млрд. грн. у 2015 р.;

Закарпатська область – 15,299 млрд. грн. у 2010 р. до 28,952 млрд. грн. у 2015 р.;

Чернівецька область – 9,892 млрд. грн. у 2010 р. до 18,506 млрд. грн. у 2015 р.

Зважаючи на складний характер взаємозв'язків між основними показниками інвестиційної діяльності та показниками соціально-економічного розвитку досліджуваних регіонів, для проведення аналізу, в рамках проведених досліджень нами було обрано інструментарій симультативного моделювання. Симультативні моделі інвестування в досліджуваних регіонах дають змогу дослідити вплив чинників соціально-економічного розвитку області на формування інвестицій та вплив інвестицій на динаміку показників економічних систем досліджуваних регіонів (промислова продукція, чисельність зайнятих, експорт тощо).

Симультативні моделі сфери інвестування містять 2 блоки: формування інвестицій та використання інвестицій. Перший блок моделей дає змогу дослідити чинники, які впливають на формування капітальних та прямих іноземних інвестицій в регіонах, та містить два рівняння. Другий блок симультативних моделей сфери інвестування складається з п'яти рівнянь і дає змогу дослідити вплив величини капітальних та прямих іноземних інвестицій в досліджувані регіони на динаміку основних макроекономічних показників (валового регіонального продукту, випуску промислової продукції тощо).

Виходячи з цілей дослідження, а також керуючись результатами проведеного системного аналізу процесів формування показників інвестиційного розвитку, і впливу цих показників на параметри соціального та

економічного розвитку регіонів, нами було визначено перелік ендогенних та екзогенних змінних. Для вирішення задачі формування набору пріоритетних показників, котрі визначають закономірності зміни значень як параметрів інвестиційної діяльності, так і показників соціально-економічного розвитку, для кожного регіону було сформовано матриці з коефіцієнтів парної кореляції між досліджуваними показниками.

Ранжування значень коефіцієнтів парної кореляції для аналізованих показників по кожному регіону, а також застосування методу покрокового регресійного аналізу для відбору чинників, котрі є пріоритетними з точки зору формування інвестиційної складової соціально-економічного розвитку та його регулювання дозволили сформувати наступні моделі:

Івано-Франківська область

$$KINV_t = f(FINV_t, TOV_t, \varepsilon_t)$$

$$FINV_t = f(KINV_t, \varepsilon_t)$$

$$GDP_t = f(TOV_t, \varepsilon_t)$$

$$PROM_t = f(GDP_t, \varepsilon_t)$$

$$EMP_t = f(GDP_t, BUD_t, \varepsilon_t)$$

$$EX_t = f(FINV_t, KINV_t, \varepsilon_t)$$

$$TOV_t = f(GDP_t, REV_t \varepsilon_t)$$

Львівська область

$$KINV_t = f(REV_t, TOV_t, \varepsilon_t)$$

$$FINV_t = f(GDP_t, REV_t, \varepsilon_t)$$

$$GDP_t = f(TOV_t, PROM_t, \varepsilon_t)$$

$$PROM_t = f(GDP_t, \varepsilon_t)$$

$$EMP_t = f(REV_t, \varepsilon_t)$$

$$EX_t = f(REV_t, \varepsilon_t)$$

$$TOV_t = f(REV_t, GDP_t, \varepsilon_t)$$

Закарпатська область

$$KINV_t = f(FINV_t REV_t, \varepsilon_t)$$

$$FINV_t = f(KINV_t, EMP_t, \varepsilon_t)$$

$$GDP_t = f(TOV_t, \varepsilon_t)$$

$$PROM_t = f(REV_t, \varepsilon_t)$$

$$EMP_t = f(FINV_t, \varepsilon_t)$$

$$EX_t = f(FINV_t, \varepsilon_t)$$

$$TOV_t = f(GDP_t, \varepsilon_t)$$

Тернопільська область

$$KINV_t = f(REV_t, FINV_t, \varepsilon_t)$$

$$FINV_t = f(KINV_t, \varepsilon_t)$$

$$GDP_t = f(TOV_t, PROM_t, \varepsilon_t)$$

$$PROM_t = f(GDP_t, TOV_t, REV_t, \varepsilon_t)$$

$$EMP_t = f(KINV_t, \varepsilon_t)$$

$$EX_t = f(REV_t, \varepsilon_t)$$

$$TOV_t = f(GDP_t, PROM_t, \varepsilon_t)$$

Чернівецька область

$$KINV_t = f(REV_t,, \varepsilon_t)$$

$$FINV_t = f(EMP_t, PROM_t, \varepsilon_t)$$

$$GDP_t = f(TOV_t, REV_t, \varepsilon_t)$$

$$PROM_t = f(REV_t, \varepsilon_t)$$

$$EMP_t = f(BUD_t, FINV_t, \varepsilon_t)$$

$$EX_t = f(EMP_t, \varepsilon_t)$$

$$TOV_t = f(GDP_t, \varepsilon_t)$$

Введемо наступні позначення: y_1 - величина капітальних інвестицій, млрд. грн..; y_2 - величина прямих іноземних інвестицій, млн. дол США; y_3 - валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млрд. грн.; y_4 - обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами діяльності, млрд. грн; y_5 - чисельність зайнятого населення працездатного віку, тис.осіб; y_6 - величина експорту, млн. дол.США; y_7 - оборот роздрібної торгівлі, млрд. грн.; x_1 - величина доходів населення, млрд. грн.; x_2 - обсяг виконаних будівельних робіт, млрд. грн.

Оцінювання параметрів симультативних моделей проводять за допомогою низки методів, зокрема двокрового та трикрового методів найменших квадратів, методу максимальної правдоподібності з обмеженою або повною інформацією, метод інструментальних змінних та інші. Перевірка сформованих моделей за умовами рангу і порядку показала, що рівняння моделей для усіх областей є ототожненими або переототожненими, що робить застосовним для знаходження їхніх оцінок двокроковий метод найменших квадратів (Two-Stage Least Squares, TSNLS) [327; 371], який реалізований у середовищі SPSS (Statistical Package for Social Search). Ідея двокорокового методу найменших квадратів полягає у заміні стохастичних ендогенних змінних (що корелюють із факторними ознаками) на інструментальні (допоміжні) змінні, які, здебільшого обчислюють як лінійну комбінацію нестохастичних екзогенних змінних.

В результаті застосування двокрокового методу найменших квадратів було отримано наступні оцінені моделі:

для Івано-Франківської області:

$$y_1 = 10{,}108 + 0{,}211y_2 - 0{,}022y_5, \quad R^2 = 0{,}802$$
$$y_2 = 268{,}458 + 71{,}458y_1, \quad R^2 = 0{,}91$$
$$y_3 = -256{,}971 + 0{,}572y_5, \quad R^2 = 0{,}808$$
$$y_4 = 0{,}353 + 0{,}733y_3, \quad R^2 = 0{,}899$$
$$y_5 = 456{,}075 + 20{,}692x_2 + 0{,}898y_3, \quad R^2 = 0{,}838$$
$$y_6 = 1598{,}009 + 123{,}83y_1 - 2{,}566y_2, \quad R^2 = 0{,}755$$
$$y_7 = 0{,}854 - 0{,}192x_1 + 2{,}514y_3, \quad R^2 = 0{,}988$$

для Львівської області:

$$y_1 = -0{,}359 + 0{,}255x_1 - 0{,}174y_7, \quad R^2 = 0{,}617$$
$$y_2 = 152{,}051 + 3{,}166x_1 - 4{,}628y_3, \quad R^2 = 0{,}801$$
$$y_3 = 6{,}099 + 0{,}761y_4 + 0{,}745y_7, \quad R^2 = 0{,}986$$
$$y_4 = -1{,}233 + 0{,}604y_3, \quad R^2 = 0{,}968$$
$$y_5 = 991{,}448 + 10{,}529x_2, \quad R^2 = 0{,}507$$
$$y_6 = 1152{,}755 + 26{,}112x_2, \quad R^2 = 0{,}647$$
$$y_7 = -5{,}368 + 3{,}738x_2 + 0{,}547y_3, \quad R^2 = 0{,}987$$

для Закарпатської області:

$$y_1 = 2{,}609 + 6{,}146x_1 - 0{,}006y_2, \quad R^2 = 0{,}798$$
$$y_2 = -606{,}577 - 27{,}859y_1 + 2{,}138y_5, \quad R^2 = 0{,}598$$
$$y_3 = 4{,}338 + 0{,}198y_7, \quad R^2 = 0{,}965$$
$$y_4 = -3{,}117 + 31{,}413x_1, \quad R^2 = 0{,}596$$
$$y_5 = 458{,}276 + 0{,}103y_2, \quad R^2 = 0{,}339$$
$$y_6 = 741{,}621 + 1{,}456y_2, \quad R^2 = 0{,}509$$
$$y_7 = -18{,}008 + 4{,}845y_3, \quad R^2 = 0{,}965$$

для Тернопільської області:

$$y_1 = 3{,}285 + 0{,}103x_1 - 0{,}048y_2, \quad R^2 = 0{,}952$$
$$y_2 = 80{,}314 - 6{,}062y_1, \quad R^2 = 0{,}779$$
$$y_3 = -2{,}059 - 0{,}441y_4 + 0{,}463y_7, \quad R^2 = 0{,}992$$
$$y_4 = -5{,}955 + 0{,}426x_1 + 0{,}201y_3, \quad R^2 = 0{,}957$$
$$y_5 = 382{,}266 + 3{,}555y_1, \quad R^2 = 0{,}434$$
$$y_6 = 99{,}633 + 6{,}333x_1, \quad R^2 = 0{,}742$$
$$y_7 = 5{,}92 + 1{,}939y_3 + 1{,}254y_4, \quad R^2 = 0{,}996$$

для Чернівецької області:

$$y_1 = 0{,}586 + 0{,}069x_1, \quad R^2 = 0{,}672$$
$$y_2 = -269{,}327 - 2{,}691y_4 + 1{,}067y_5, \quad R^2 = 0{,}756$$
$$y_3 = 0{,}358 + 0{,}583x_1 + 0{,}338y_1, \quad R^2 = 0{,}954$$
$$y_4 = -3{,}46 + 0{,}376x_1, \quad R^2 = 0{,}926$$
$$y_5 = 276{,}868 + 27{,}67x_2 + 0{,}389y_2, \quad R^2 = 0{,}792$$
$$y_6 = -172{,}155 + 0{,}899y_5, \quad R^2 = 0{,}683$$
$$y_7 = -5{,}361 + 4{,}483y_3, \quad R^2 = 0{,}971$$

Перевірка оцінених моделей на адекватність за допомогою коефіцієнта детермінації та критерію Фішера показала, що адекватними є 86 відсотків з побудованих моделей. Наявність статистично значимих оцінок параметрів моделей (як показав аналіз, такими є від 55 до 78 відсотків оцінок залежно від регіону) засвідчує дієвість застосування запропонованого підходу для проведення досліджень стосовно аналізу та прогнозування закономірностей

формування ключових показників інвестиційної діяльності на рівні регіонів, а також їхнього впливу на показники соціально-економічного розвитку.

Аналізування інвестиційних процесів регіонів України за допомогою симультативного моделювання при дослідженні між величиною капітальних інвестицій та соціально-економічних показників дало можливість визначити пріоритетні напрями інвестиційної політики регіону й розвитку їх соціально-економічного середовища, а також сформувати при побудові концепції ІЗРІК регіонів України четвертий етап побудови архітектури моделей ІРІР, від так запропоновано імітаційну модель визначення структури взаємозв’язків між величиною капітальних інвестицій та соціально-економічними показниками регіонів. Представлене дослідження сучасного стану інвестиційних процесів регіонів за допомогою симультативного моделювання дозволило визначити структуру взаємозв’язків між величиною капітальних інвестицій та соціально-економічними показниками регіону, що дало змогу також дослідити вплив чинників на формування інвестицій та вплив інвестицій на показники розвитку областей. Слід відмітити, значний диспропорційний та нерівномірний територіальний розподіл величини капітальних інвестицій та прямих іноземних інвестицій, що відповідним чином впливає на формування валового регіонального продукту, обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами діяльності, величину експорту, оборот роздрібної торгівлі, обсяг виконаних будівельних робіт, а також формує засади регіональної зайнятості населення й величину їх доходів.

Таким чином, у сучасних умовах формування інвестиційної привабливості Західних регіонів України та підвищення інвестиційної активності, що в сукупності сприяє покращенню показників соціально-економічного становища регіонів повинно ґрунтуватись на використанні в першу чергу значного потенціалу рекреаційних ресурсів; розвинутого рівня міжнародного наукового співробітництва; системної диверсифікації сфери послуг; активному використанні інноваційних технологій в різні сектори економічного простору регіонів тощо.

Виходячи з визначених проблем і перешкод, доцільно визначити наступні напрями та засоби підвищення інвестиційної привабливості прикордонних територій західних регіонів України:

1. Підтримка та сприяння розвитку базових і пріоритетних для прикордонних територій західних регіонів держави видів економічної діяльності та покращення соціальної підтримки населення з метою активізації їх соціально-економічного розвитку. З огляду на прикордонне розташування, значним потенціалом конкурентоспроможності характеризуються транспорт і зв'язок, торговельно-посередницька та логістична сфера, переробна промисловість, готельно-ресторанний бізнес, туризм та рекреація. Регіональним і місцевим органам влади слід спільно розробити та реалізувати низку організаційно-економічних заходів, спрямованих на стимулювання розвитку суб'єктів господарювання цих видів економічної діяльності.

2. Сприяння розвитку суб'єктів малого підприємництва та формування і посилення інтеграційних зв'язків (для спільної фінансово-інвестиційної підтримки бізнес-проектів) із суб'єктами бізнесу з обласного центру та інших економічно розвинених територій західних регіонів. Цілями реалізації цього напряму мають стати збільшення кількості діючих суб'єктів малого підприємництва, підвищення рівня ділової активності, стимулювання розвитку та поширення місцевих підприємницьких ініціатив на прикордонних територіях західних регіонів України шляхом надання державної фінансової підтримки з обласного бюджету; покращення ресурсного та матеріального-технічного забезпечення суб'єктів підприємництва; активізація практик організації інтеграційних та кооперативних процесів між суб'єктами малого підприємництва та іншими секторами економіки; посилення мотивації населення до підприємницької діяльності.

3. Створення нових та підтримка діючих суб'єктів інвестиційної інфраструктури та інвестиційного посередництва. Цьому сприятимуть, по-перше, більш активна діяльність фахівців органів державної та місцевої влади зі створення і популяризації інвестиційних проектів та інформації про економіко-

ресурсний потенціал прикордонних територій західних регіонів України серед вітчизняних та зарубіжних інвесторів; по-друге, заохочення інвестиційних фондів та компаній, що функціонують в обласних центрах і на економічно розвинених територіях західних регіонів, до поширення діяльності на прикордонні території; по-третє, ширше залучення агенцій регіонального розвитку та організацій з транскордонного співробітництва до діяльності з підвищення інвестиційної привабливості прикордонних територій.

Ефективним інституційним засобом формування мережі суб'єктів підтримки інвестиційної діяльності може стати запровадження практики переходу від малоефективних регіональних програм інвестиційного розвитку до реалізації обласних програм розбудови елементів регіональної та місцевої інвестиційно-інноваційної інфраструктури.

4. Активізація діяльності органів влади та органів місцевого самоврядування з підготовки і промоції перспективних інвестиційних проектів. З огляду на особливості, а також схожість проблем соціально-економічного розвитку на всіх прикордонних регіонах, їх інвестиційне і фінансово-ресурсне забезпечення, потенціал розвитку, перспективним може стати створення і започаткування діяльності центрів інвестиційного розвитку прикордонних територій західних регіонів України. Створення однієї чи декількох таких структур дозволить акумулювати обмежені бюджетні можливості одразу декількох західних регіонів держави, посилити увагу та координацію діяльності з вирішення проблем покращення інвестиційного середовища, активізувати практику міжрегіонального та транскордонного співробітництва у цій сфері. Схожий досвід набув поширення і у світовій практиці, зокрема в Угорщині.

Так, в Угорщині для здійснення супроводу інвестиційних проектів на місцевому рівні створено мережу фондів економічного розвитку та фондів розвитку територій. На ці державні структури покладено базові функції залучення інвестицій, а також операційні функції підтримки інвесторів в реалізації проектів, а саме в отриманні ліцензій та дозволів, розробці та реєстрації проектно-кошторисної документації, вирішенні проблем з підготовки

й підвищення кваліфікації персоналу, підготовці необхідних документів для отримання неподаткових пільг у формі державних грантів, безвідсоткових кредитів та субсидій. У міжнародній практиці підвищення інвестиційної привабливості на місцевому рівні поширене також формування електронних інвестиційних атласів територій з доступною повноцінною інформацією про інвестиційні проекти, можливості та конкурентні переваги територій, стан підтримки і розвитку підприємництва та інвестиційно-інноваційних програм.

5. Розвиток дорожньо-транспортної, житлово-комунальної, соціальної та іншої інфраструктури з метою покращення транспортної доступності прикордонних територій як передумови їх інвестиційної привабливості. З огляду на обмеженість ресурсів, для досягнення цього пріоритету можуть створюватися державно-громадські фонди інфраструктурного розвитку прикордонних територій за участі органів влади усіх рівнів, бізнес-структур, організацій громадського суспільства. Це дозволить акумулювати кошти (у т. ч. з програм міжнародної технічної фінансової допомоги) для надання грантів або кредитів суб’єктам господарювання для відбудови елементів інфраструктури прикордонних територій, як це відбувається в інших країнах.

6. Активна діяльність органів влади з дерегуляції комерційної, господарської, інвестиційної діяльності. Місцевим органам виконавчої влади доцільно створити спеціальний інтернет-портал для отримання відгуків суб’єктів господарювання, ведення діалогу з інвесторами та представниками бізнесу і висвітлення інформації про оперативне реагування на факти бюрократичних та корупційних перешкод при підготовці і погодженні інвестиційних проектів, отриманні дозволів на користування земельними ділянками, державним та комунальним майном, здійснення окремих видів діяльності на прикордонних територіях. Інвестиційно-інноваційний розвиток на цих територіях слід попередньо оголосити пріоритетним.

Отже, удосконалено підхід до імітаційного моделювання інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів шляхом побудови та апробації імітаційної моделі, яку сформовано на основі показників інвестиційного

забезпечення та матриць з коефіцієнтами парної кореляції між досліджуваними показниками і яку можна використовувати задля прогнозування тенденцій розвитку інвестиційної діяльності регіонів.

Висновки до розділу 4

Головною умовою для суб'єкта інвестування при реалізації інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів залишається максимізація майбутніх грошових потоків при визначеному капіталовкладенні в оптимальні проміжки часу, тобто отримання певного синергетичного ефекту від взаємодії (об'єднання) певних ресурсів чи певних проектів. У цьому контексті доцільно було розглянути теоретичні аспекти дефініції понять синергетики та синергетичного ефекту інвестиційних проектів для формування ефективних управлінських рішень. У цьому зв'язку у роботі узагальнено наукові підходи щодо трактування сутності та видів синергетичних ефектів і наголошено, що інвестиційні проекти задля розвитку інфраструктури регіонів доцільно вважати синергетичними за умови, що ефект комплементарної реалізації декількох проектів перевищує суму ефектів від реалізації проектів окремо.

Встановлено, що традиційно використовують два способи оцінки синергетичного ефекту інвестиційних проектів: оцінка зменшення витрат при заданому рівні доходів і оцінка збільшення прибутку при заданому рівні інвестицій, проте не існує загальноприйнятої методики визначення ефекту синергії. А відтак, було розвинуто підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів. Відповідно до сформованого підходу можливість отримання синергетичного ефекту виникає на всіх фазах реалізації інвестиційних проектів (передінвестиційній, інвестиційній і експлуатаційній).

Апробацію сформованого підходу до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів здійснено на прикладі інвестиційної політики Львівської області. Для цього

було проаналізовані основні показники соціально-економічного розвитку Львівської області, надана характеристика інвестиційним проектам, зареєстрованих на on-line платформі ДФРР, порівняно динаміку обсягів залучення капітальних інвестицій за джерелами фінансування у Львівській області протягом 2011-2016 років. Аналіз довів, що синергетичний ефект за результатами реалізації інвестиційних проектів у межах регіональної інвестиційної політики не отримано.

Для отримання синергетичного ефекту доцільно розробляти та реалізувати регіональну програму щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку регіону, розробляти план підвищення інвестиційної привабливості регіону з урахуванням особливостей поточних рейтингів інвестиційної привабливості, розширити спектр заходів інвестиційної політики, започаткувати практику укладання прозорих угод.

У випадках отримання позитивного синергетичного ефекту від реалізації інвестиційних проектів слід очікувати підвищення інвестиційної привабливості регіону, яку доцільно розвивати на основі когнітивності. Проведений в роботі аналіз сучасних наукових та практичних напрацювань щодо когнітивного моделювання процесу підвищення інвестиційної привабливості регіону дозволило констатувати обмежену кількість таких розробок. На підставі чого у роботі запропоновано для підвищення інвестиційної привабливості регіонів завдяки реалізації інвестиційних проектів використовувати когнітивне моделювання цього процесу та розробляти когнітивні карти.

Для побудови когнітивної карти-координат інвестиційної привабливості регіону використано такі припущення: базисними вважаються показники *(x)*, які описують соціально-економічне становище регіону, які відповідним чином формують умови інвестиційної привабливості регіону для потенційних інвесторів; цільові чинники *(y)* – це фактори, що виділяють в сукупності базисних чинників і які будуть можливими важелями впливу на розвиток

інвестиційної привабливості регіону; чинником-індикатором інвестиційної привабливості регіону *(z)*слід обирати - індекс капітальних інвестицій.

У роботі проведено когнітивне моделювання інвестиційної привабливості регіону на прикладі Львівської області шляхом розробки когнітивної карти - координат.

Побудова когнітивної карти інвестиційної привабливості Львівської області дозволила отримати такі висновки: прямі іноземні інвестиції з країн ЄС (**У$_1$**) мають вагомий вплив і сприяють зростанню обсягів виробництва продукції сільського господарства, продукції рослинництва, продукції тваринництва, експорту товарів та послуг, і в підсумку на сальдо зовнішньої торгівлі послугами; прямі іноземні інвестиції з інших країн (**У$_2$**) мають вагомий вплив і сприяють зростанню обсягів експорту товарів і послуг, імпорт послуг, і в загальному на прямі іноземні інвестиції у розрахунку на 1 особу; інвестиції у матеріальні активи Львівської області (**У$_3$**) мають вагомий вплив і сприяють зростанню обсягів реалізованої продукції промисловості, виконаних будівельних робіт; інвестиції у нематеріальні активи Львівської області (**У$_4$**) мають вагомий вплив і сприяють зростанню валового регіонального продукту, валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу, доходи населення, доходи області, видатки області, дефіцит (профіцит).

При цьому, слід виділити певні негативні тенденції інвестиційної політки Львівської області, зокрема: відсутність впливу прямих іноземних інвестицій з країн ЄС (**У$_1$**) у будівельний сектор регіону; відсутність впливу прямих іноземних інвестицій з інших країн (**У$_2$**) у формування валового регіонального продукту, доходів населення та відповідно середньомісячної номінальної заробітної плати, обсягів реалізованої продукції промисловості, обсягів виконаних будівельних робіт; відсутність впливу інвестиції у матеріальні активи Львівської області (**У$_3$**) у формування обсягів виробництва продукції сільського господарства, продукції рослинництва, продукції тваринництва.

Для врахування сили впливу інвестицій у роботі побудовано та апробовано (на прикладі Західних областей) імітаційну модель інвестиційного

забезпечення розвитку інфраструктури регіонів, яка ґрунтується на таких показниках: величина капітальних інвестицій; величина прямих іноземних інвестицій; валовий регіональний продукт у фактичних цінах; обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами діяльності; чисельність зайнятого населення працездатного віку; величина експорту; обсяг виконаних будівельних робіт; оборот роздрібної торгівлі; величина доходів населення.

Квінтесенція імітаційної моделі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів полягає у формуванні матриць з коефіцієнтами парної кореляції між досліджуваними показниками. Ранжування коефіцієнтів парної кореляції для аналізованих показників, а також застосування методу покрокового регресійного аналізу дозволили сформувати моделі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів на прикладі п’яти областей:

Розроблені імітаційні моделі можуть використовуватися для прогнозування основних показників інвестиційної діяльності регіонів, а також її впливу на соціально-економічний розвиток територій.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [140; 142; 145; 147; 150; 328; 329].

РОЗДІЛ 5
КОНСТРУКТ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ РЕГІОНІВ

5.1. Формування моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону

Проведені теоретичні та прикладні дослідження обумовлюють необхідність розробки конструкту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів.

Конструкт - це поняття, що вводиться гіпотетично (теоретичне) або створюване з приводу подій, що спостерігаються або об'єктів (емпіричне) за правилами логіки з жорстко встановленими межами і правильно виражене в певній мові, яка не передбачає обов'язкового встановлення його онтологічного статусу, тобто яке не потребує вказівки на конкретний денотат. Як правило, конструкт оформляються в зоні переходу від емпіричного знання до концептуального і назад і виконують функції перекладу між емпіричними і теоретичними мовами і логіками. По суті, вони заповнюють виявлені і не прописують порожнечі в структурі знання і не мають самостійного значення поза знання, в якому вони сконструйовані [1]

Конструкт – це стійкий вид упорядкованості, вид композиції елементів, тих чи інших відносин, а також організація, які включає в себе як змінний так і стійкий порядок відносин [1].

Виходячи з останнього визначення у роботі розроблено конструкт інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіоні, який представлено полем конструктів до складу якого входить модель розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Стимулювання розвитку економічного простору регіону базується на розвитку інфраструктурного потенціалу, що є одним з найважливіших пріоритетів модернізації економіки, оскільки саме інфраструктурна послуга

створює основу для зменшення рівня транзакційних витрат базових секторів економіки.

Інфраструктурний розвиток регіону обумовлює ефективність реалізації економічних процесів та зв'язків між суб'єктами господарювання на всіх рівнях управління, оскільки динамічність саме інфраструктурного забезпечення стимулює розвиток працевлаштування у центрах концентрації обслуговування матеріального виробництва, ділової активності та зовнішньоекономічної діяльності, а також підвищує інвестиційний потенціал за рахунок реалізації проектів по створенню інфраструктурних об'єктів. Саме сектор інфраструктурного забезпечення створює підґрунтя для оптимізації просторово-галузевої структури регіональної відтворювальної системи за рахунок погодженого росту інфраструктурних секторів і ефективного використання регіонального економічного простору та його ресурсів. Каталізаторами економічного зростання на регіональному рівні у світовій практиці традиційно вважаються: транспорт, дорожнє будівництво, комунікації, енергетичний сектор, екологічні проекти, у тому числі проекти екологічної енергетики, дослідження та інновації [93; 269; 292].

Інфраструктура є також важливим фактором формування сукупного попиту. Створення інфраструктурних комплексів та їх функціонування продукує попит на продукцію і послуги суміжних галузей, інноваційні розробки, забезпечення належного кваліфікаційного рівня трудових ресурсів тощо. Інфраструктурні інвестиції можуть слугувати інструментом промислової політики. Одним із інструментів забезпечення реалізації мети є досягнення значного рівня розвитку інформаційної, інноваційної, транспортної, постачальницько-збутової інфраструктури та збільшення кількості інфраструктурних об'єктів для підтримки промислового підприємництва.

Слід відмітити, що існуюча інфраструктура України стрімко погіршується через відсутність достатнього фінансування технічного обслуговування і загалом незадовільний рівень планування. Витрати в Україні на інфраструктуру становлять близько 30 % від того, що країни з нижчим за

середній рівнем доходу витрачають у цій галузі в інших регіонах світу [97, с. 49].

Таким чином, розвинений інфраструктурний комплекс є фактором розвитку інвестиційної привабливості та потенціалу економічного простору регіону, проте виникає нагальна необхідність наукового дослідження та обґрунтування ефективних моделей розвитку економічного простору регіону на засадах реалізації інфраструктурних проектів.

Сучасні дослідження розвитку регіонів України фрагментарно розривають напрями розвитку інфраструктури, що в більшій мірі пов'язано із значними тенденціями впливу факторів зовнішнього середовища, які відповідно деформують реалізації регіональних стратегій розвитку. Від так, дослідження у даному напрямі повинні моделюватись на основі тенденцій змін економічного простору регіону та характеризуватись мобільністю на теоретично-методологічному рівні імплементації.

Трансформаційні зміни економічного простору регіону зокрема тісно пов'язані із функціями інфраструктури [280, с. 65]:

обслуговуючо-забезпечувальна функція;

морфологічно-визначальна функція;

функція розміщення;

комунікаційна функція;

інтегруюча функція;

функція диференціації.

Доречним з цього погляду є підхід, викладений в роботі О. Ю. Тімарцева та С. О. Маковецького, згідно з яким функції інфраструктури поділяються на продуктивні, репродуктивні, інформаційні та функціональні [280]. При цьому, реалізації функцій інфраструктури регіону формується на основі їх ролі, що залишається дискусійним питанням у сучасних дослідженнях оскільки [363, с. 9]: зростання інфраструктурного потенціалу сприяє економічному розвитку в цілому, в т. ч. підвищуючи продуктивність праці; недостатній розвиток інфраструктури гальмує відновлювальні процеси та значно зменшує потенційні

можливості соціально-економічного росту регіону (країни); стан інфраструктури не здійснює істотного впливу на економічний розвиток загалом.

Вагомим напрямом наукових досліджень щодо розвитку інфраструктури регіонів є сфера взаємодії держави і приватного бізнесу, проте створення стійких партнерських відносин між ними ускладняються недостатньою пропрацьованістю економічно-інституційних основ цієї взаємодії, питань перерозподілу прав власності, які виникають у процесі реалізації проектів у рамках відносин державно-приватного партнерства, поспішністю прийняття адміністративних рішень щодо створення державно-приватного партнерства без докладного опрацювання його моделі і механізму [269].

Багатогранність трактування дефініції «державно-приватне партнерство» зокрема представлено американським професором Е. Сава [363, с. 45-46]:

держано-приватне партнерство - будь-яка угода, в якій державний і приватний сектор об'єднуються для виробництва і надання товарів і послуг;

держано-приватне партнерство - складні, багатопартнерські інфраструктурні проекти;

держано-приватне партнерство - визначає формальну співпрацю між бізнесом, суспільством (civil leader) та місцевими органами влади з метою розвитку територій і поліпшення умов життя населення, в рамках якого традиційні ролі держави й приватного сектора перерозподіляються.

Вітчизняні автори дійшли спільної думки, що держано-приватне партнерство являє собою співпрацю, яка ґрунтується на об'єднанні ресурсів з метою збільшення вигод від використання відповідної компетенції і сильних сторін державного й приватного секторів. Партнерство як взаємодія всіх суб'єктів, хто брав участь у реалізації суспільних, життєво важливих інфраструктурних проектів, передбачає єдині або принаймні погоджені цілі, за якими, безумовно, приховуються власні приватні інтереси кожної зі сторін. Прагнення приватного бізнесу до ефективної фінансово-господарської діяльності, що визначає його власний добробут, цілком природне, тому повинні

існувати правила, які створюють для цього необхідні розумні умови. Такі правила, безумовно, припускають цілком певні обмеження на розробку стратегій і тактики поведінки, як держави, так і бізнесу.

Світова практика управління розвитком інфраструктури регіону ґрунтується на застосуванні різноманітних підходів, проте базовими залишаються ринкова та традиційна моделі. Традиційна модель розвитку інфраструктури регіону ґрунтується на формуванні та реалізації однорічних інвестиційних проектах і програмах, які можуть бути проаналізовані та розроблені зовнішніми експертами в рамках стратегій розвитку регіону (рис.5.1).

Відповідальність за фінансування інвестиційних проектів розвитку інфраструктури регіону несуть органи місцевої влади, використовуючи при цьому різноманітні джерела: кредитування, емісія державних облігацій тощо.

Вважається, що традиційна модель розвитку інфраструктури регіону є власністю територіальної громади, оскільки здійснює виконання та надання державних послуг. Недоліками даного підходу моделювання розвитку інфраструктури регіону є вагомий вплив органів місцевого самоврядування, незначна мотивація територіальної громади і практично повна відсутність вигод для потенційних інвесторів.

Відповідно до критеріїв змін структури інвестиційних витрат у даній моделі можливі наступні способи розвитку регіональної інфраструктури:

зосередження фінансування на одному інвестиційному проекті, який є пріоритетнішим ніж інші;

поступове зменшення капіталовкладень на інвестицію Х і одночасне відповідне збільшення коштів на інвестицію У, і навпаки; щорічне фінансування іншого інвестиційного проекту;

одночасне реалізації декількох інвестиційних проектів, без визначення пріоритетності.

Рис. 5.1. Моделювання розвитку інфраструктури регіону: традиційний та ринковий підхід

У 90-ті роки XX ст. та на початку XXI ст. виникли принципово нові напрями дослідження регіональної динаміки (у США та країнах Європи) - математично обґрунтовані дослідження швидкості зближення (конвергенції) та розходження (дивергенції) основних соціально-економічних індикаторів розвитку регіонів [34, с. 55]. Зупинення нарощення дивергенції регіонів, тобто контрасту у селективних показниках економіко-соціального розвитку (ВВП на душу населення, рівень доходів, рівень безробіття, рівень бідності населення тощо), стало основним завданням урядів країн ЄС.

Ринкова модель розвитку інфраструктури регіону на відміну від традиційної моделі характеризується поєднанням державного і приватного секторів, при цьому влада територіальної громади спрямовує свою діяльність на зменшення місцевих коштів державних послуг та на покращення їх якості. Ринкова модель розвитку інфраструктури регіону ґрунтується на поєднанні теорії відбору державного і приватного секторів, при цьому місцева влада стає регулятором, організатором і надавачем послуг, здійснюючи стратегічне планування, визначення правил та контролювання результатів, використовуючи ринкові механізми та інструменти (рис. 5.1).

З ринковою моделлю розвитку інфраструктури регіону тісно пов’язане планування, управління та реалізації довготермінових цілей та стратегій розвитку територіальної громади, особливістю є середньострокові та річні програми, в яких сформульовані кількісні цілі розвитку регіональної інфраструктури. Цілі розвитку інфраструктури регіону повинні визначатися за допомогою показників результативності та рівня впливу.

На нашу думку, аналізування та оцінювання запланованих й досягнутих ефектів (результатів) дає можливість оцінити ступінь здійснення цілей, хоч існує проблематика із відсутністю синтетичного виміру результатів прибутковості у приватних фірмах, а також якісного показника ефективності для територіальної громади. Характеризуючи ступінь управління місцевих органів влади слід наголосити на тому, що регіональною інфраструктурою керують незалежні менеджери від безвідповідальних вторгнень

некомпетентних політиків, які впливають на пріоритетність інвестиційних проектів розвитку інфраструктури і можуть неефективно реалізовувати інвестиційну політику регіону. Політики, виконуючи державні функції, можуть приймати участь у формулюванні стратегічних цілей локального розвитку і шляхів для їх досягнення, але не повинні зачіпати обізнаність менеджерів, котрі є відповідальними за результати фірм, що виконують державні послуги.

У визначенні цілей і шляхів розвитку регіональної інфраструктури значну роль відіграє територіальна громада - отримувач послуг, яка відповідно здійснює моніторинг ефективності. Важливим елементом для ринкової моделі у розвитку регіональної інфраструктури є створення умов для конкуренції у сфері надання державних послугах через розподіл функцій постачальника і одержувача (клієнта) цих послуг, а також формування рівноправних відносин між виконавцями та клієнтами. З метою зниження собівартості необхідно впроваджувати ефективну та комплексну систему якості управління державними послугами з метою мотивації мешканців та інших одержувачів послуг бути відповідальними за покращення стану природнього середовища, використовуючи економічні інструменти (наприклад, ціна на водопостачання та водовідведення).

Таким чином, пропонується на основі моделі розвитку інфраструктури регіону за ринковим підходом чіткий моніторинг процесу інвестування та можливих ризиків у розвиток інфраструктури регіону здійснювати за рахунок контролювання територіальною громадою реалізації проектів саме на засадах суспільного значення й громадського зацікавлення, що може відбуватись у наступних формах:

BROT — будівництво, відновлення (реконструкція), управління і передача (Build, Rehabilitate, Operate, and Transfer);

BLT — будівництво, оренда і передача (Build, Lease, and Transfer);

BOO — будівництво, володіння і експлуатація (Build, Own, and Operate);

DBO/DBM — проектування, будівництво і експлуатація/утримання (Design, Build, and Operate/Maintain);

DBFO — проектування, будівництво, фінансування і експлуатація (Design, Build, Finance, and Operate).

Слід відмітити, що потенційний інвестор на передінвестиційній та інвестиційній фазі життєвого циклу проекту здійснює будівництво та експлуатацію засобів інфраструктури, а на експлуатаційній стадії – відбувається передання у власність територіальної громади. Таким чином, територіальна громада виконує дві функції: регулятивну (передінвестиційна та інвестиційна фази) та контролюючу (експлуатаційна стадія). Реалізації інвестиційних проектів розвитку інфраструктури у формі BOO передбачає створення спеціального комерційного підприємства із збільшеною часткою приватного капіталу, що дозволяє приватному сектору будувати, володіти і використовувати певні знаряддя інфраструктури, продаючи клієнтам послуги.

Створення спеціального комерційного підприємства - проектної компанії (SPV) є ключовим елементом більшості схем створення проектів ДПП. SPV є юридичною особою, яка здійснює проект, і всі договірні угоди між різними сторонами ведуться за допомогою переговорів між ними і SPV. Створення й використання SPV є переважним способом реалізації проектів ДПП в умовах обмеженої ситуації або ситуації без права регресу, коли кредитори покладаються на грошові потоки проекту й безпеку в його рамках своїх активів, як єдиного засобу для погашення боргів. SPV зазвичай засновується приватним концесіонером/спонсором проекту, який згоден вести проект, а також сприяти довгостроковому вкладенню капіталу приватних інвесторів в обмін на акції SPV. Уряд також може здійснювати довгострокові інвестиції власного капіталу в акції SPV. У такому випадку SPV виступає в якості спільного підприємства державного і приватного секторів, а уряд одержує рівні права, інтереси і еквіваленти активів в SPV та інших приватних акціонерних секторах [360; 361].

SPV зменшують ризик для приватної юридичної особи пов'язаний із змінами попиту на певні послуги. Різновидністю інвестиції типу BOO є проекти DBO та DBFO, в яких приватний сектор будує, володіє і використовує пристрої (знаряддя) інфраструктури, а державний сектор одержує вироблені ресурсі

послуги на основі довготривалих договорів. Державний сектор фінансує інвестиції інфраструктуру типу DBO і ризикує через попит на послуги, в той час, коли проекти типу DBFO фінансуються приватним сектором. Державний сектор також може гарантувати оплату фінансових зобов'язань, що здійснюються виконавцем проекту DBFO. Проекти типу BOO відрізняються від чисто ринкових інвестицій приватного сектору, оскільки державний сектор в даному випадку не залучений.

Державно-приватне партнерство, зокрема інвестиції в інфраструктурі регіону, що здійснюються на основі договорів BOT характеризуються значними негативними рисами, оскільки: такі проекти це некорисні трансакції через довготривале зацікавлення державою, що веде до спроб обмеження росту видатків і заборгованості державного сектора. Бенефіціатором проектів типу BOT є приватний сектор, проте фірма, котра ефективно будує пристрої інфраструктури може не зуміти ефективно керувати його експлуатацією. Проекти типу BOT є довготерміновими і не дозволяють місцевій владі втручатись у керівництво даних проектів, наприклад, оплати за користування пристроями дорожньої інфраструктури встановлені у такому розмірі, щоби інвестиція повернулася на протязі 20-25 років, а не впродовж цілого циклу життя проекту, що реалізуються державним сектором. Інвестиції в розвиток інфраструктури відповідно до договорів BOT є часто вищі, ніж в традиційних системах, що виконуються державним сектором і це пов'яне з тим, що приватні інвестори знаходять більше капіталу, ніж державні інвестори.

Дослідники вказують на масштаби ризику інвестицій типу BOT і високі оплати за менеджмент інфраструктурою як додаткові премії за ризики. Іноді є низький ефективний попит на ресурси і на послуги інфраструктури, що керуються приватними фірмами і приватний сектор не хоче інвестувати в інфраструктуру на периферіях. В ринковій моделі предметом критики є зосередження уваги місцевою владою і фірмами, що здійснюють державні послуги на мешканцях як на споживачах, не розглядаючи їх потреб як членів місцевої спільноти.

Так, прийнята Світовим банком практика, крім класифікації найпоширеніших моделей ДПП при реалізації інфраструктурних проектів, характеризує основні принципи розподілу ризиків між державою і приватним сектором, а також диференціює їх за наступними чотирма категоріями [360-361]:

I. «Контракти на управління і оренду» (Management and Lease Contracts) – приватна компанія бере на себе управління державним інфраструктурним об'єктом на фіксований період часу, при цьому право власності й обов'язок фінансування залишаються в держави. До даної групи належать моделі: «Контракт на управління» (MC – Management Contract); «Договір оренди» (LC – Lease Contract);

II. «Концесії» (Concessions) – приватний сектор бере на себе управління приналежної державі власності (інфраструктурного об'єкта) і значні інвестиційні ризики протягом певного періоду. До даної групи належать моделі: «Відновлення (реконструкція), експлуатація й передаваня» (ROT – Rehabilitate, Operate and Transfer); «Відновлення, оренда й передача» (RLT – Rehabilitate, Lease or Rent and Transfer); «Будівництво, відновлення (реконструкція), управління і передача» (BROT – Build, Rehabilitate, Operate and Transfer);

III. «Проекти «з чистого аркуша» (Greenfield Projects) – приватна компанія або спільне державно-приватне підприємство здійснює будівництво і експлуатацію нового інфраструктурного об'єкта протягом періоду контракту, після закінчення якого об'єкт може бути повернутий державі. До даної групи належать моделі: «Будівництво, оренда і передача» (BLT – Build, Lease and Transfer); «Будівництво, експлуатація і передача» (BOT – Build, Operate and Transfer); «Будівництво, володіння й експлуатація» (BOO – Build, Own, and Operate); «Комерсант» (Merchant); «Оренда» (Rental);

IV. «Передача активів» (Divestitures) – приватна компанія купує пакет акцій державного підприємства, що володіє інфраструктурним об'єктом, через

публічний продаж активів, програми приватизації та інші механізми. У дану групу входять моделі: «Повна» (Full); «Часткова» (Partial).

За методологією Світового банку інфраструктурний проект може розглядатися як проект державно-приватного партнерства, тільки якщо приватна компанія приймає на себе частину експлуатаційних ризиків разом з експлуатаційними витратами і асоційованими ризиками. Що не залежить від того, чи експлуатує приватна компанія державний інфраструктурний об'єкт самостійно або разом з державним органом через володіння пакетом акцій компанії – власника об'єкта або іншим способом.

За оцінками Світового банку, до 2030 року проекти розвитку інфраструктури у всьому світі потребуватимуть майже 70 трлн. дол. США інвестицій [360]. За даними Європейського Інвестиційного банку потреби у фінансуванні розвитку інфраструктури в країнах Європейського союзу – що охоплює транспорт, енергетику, інформаційні та комунікаційні мережі – до 2020 року можуть скласти від 1,5 до 2 трлн. євро [361].

Таким чином, реформування та моделювання економічного простору регіону передбачає створення умов для повного використання інфраструктурного потенціалу регіону. Моделювання процесів регіонального розвитку повинно включати розробку інституційно-економічного механізму, що передбачає впровадження державно-громадських і державно-підприємницьких ініціатив щодо ефективного використання фінансово-економічних важелів державної регіональної політики та з врахуванням принципів синхронізації дій, субсидіарності та партнерства.

Отже, оптимальною моделлю розвитку інфраструктури регіону рекомендується вважати поєднання суспільного значення та громадського зацікавлення територіальної громади на засадах ефективної імплементації ДПП, тобто об’єднанні фінансових, трудових, інтелектуальних та інших ресурсів задля спільної реалізації інфраструктурних проектів регіону при імплементації найефективніших форм: BROT; BLT; BOO; DBO/DBM; DBFO.

Розвиток інфраструктури регіонів України є одним з найважливіших пріоритетів модернізації сучасної економіки, оскільки формуються базисні засади ефективної реалізації економічних процесів та зв'язків між суб'єктами господарювання на всіх рівнях управління. Саме сектор інфраструктурного забезпечення створює підґрунтя для оптимізації просторово-галузевої структури регіональної відтворювальної системи за рахунок погодженого росту інфраструктурних секторів і ефективного використання регіонального економічного простору та його ресурсів [292].

Сучасні концепції та програми регіонального розвитку свідчать про необхідність вирішення двох основних напрямів: стимулювання та залучення інвестицій в економічний простір регіонів України, а також модернізація й трансформація адміністративно-територіального управління регіонами. Одним із можливих шляхів вирішення наведених проблем є імплементація партиципаторного (англ. participate – «брати участь») підходу, тобто налагодження системного діалогу між органами місцевого самоврядування і громадськістю; підвищення рівня залучення мешканців територіальної громади до процесу ухвалення рішень щодо розвитку території; вирішення нагальних проблем життєдіяльності територіальної громади.

Ґрунтовний аналіз наукової літератури свідчить про значні напрацювання щодо стратегій та підходів розвитку інфраструктури регіону, проте слід виокремити певні суперечливі питання, зокрема [325]: зростання інфраструктурного потенціалу сприяє економічному розвитку в цілому, в т. ч. підвищуючи продуктивність праці; недостатній розвиток інфраструктури гальмує відновлювальні процеси та значно зменшує потенційні можливості соціально-економічного росту регіону (країни); стан інфраструктури не здійснює істотного впливу на економічний розвиток загалом.

При цьому, численні закордонні наукові напрацювання щодо питань вдосконалення розвитку територій спрямовані на застосування партиципаторного бюджету як бюджету, створеного за участі громадян, тобто розподіл частини бюджету громади за допомогою комісії, що складається з

обраних у результаті жеребкування мешканців громади й посадовців. Партиципаторний бюджет – це демократичний процес, що передбачає надання громадянам (зокрема й тим, які формально не мають громадянства) права розподілу частини коштів з міського бюджету або іншого бюджету, який їх стосується [324; 358; 375].

Партиципаторний бюджет являє собою механізм, який передбачає найвищий рівень участі громадян – це інструмент, який дозволяє громадянам фактично брати участь в прийнятті рішень стосовно призначення частини коштів з місцевого бюджету. Його реалізація може відбуватись на різних адміністративних рівнях: починаючи з регіону загалом, містах, і завершуючи мікрорайонами або житловими масивами [376].

Професор Писаренко В.П. [218, с. 53] партисипативний бюджет (Participatory Budget) визначає як місцевий бюджет, розроблений і затверджений за участю громадськості, це фінансовий план спільного управління, здійснюваного громадянами та місцевими органами влади.

Основна мета партиципаторного бюджетування полягає в залученні мешканців до процесу управління містом або регіоном, а також використання в цих моментах елементу обговорення, тобто дискусій в широкому колі учасників спільноти, які є «експертами своєї справи», знають свої потреби і долучаються до розмови про пріоритети громади з перспективи її спільного блага. Правильно спланований та запроваджений процес партиципаторного бюджетування має всі шанси стати тим інструментом, завдяки якому мешканці зможуть відчути реальну співвідповідальність за життя своїх територіальних громад. Процес партиципаторного бюджетування включає в себе цілий ряд принципів та цінностей, завдяки яким відбувається справжнє спільне визначення мешканцями форми місцевої громади і які є виразом інноваційного та відкритого способу мислення стосовно розвитку громади.

Функціонування інфраструктури регіону, формування і становлення якого історично пов’язано з розвитком продуктивних сил і територіальним поділом праці, об’єктивно обумовлено потребами населення, промислового і

сільськогосподарського виробництва та наявністю підприємницьких структур загалом. Сьогодні вже незаперечним є факт прямої залежності ефективності суспільного виробництва від рівня розвитку інфраструктури, оскільки належний стан інфраструктури, її розвинута мережа є фактором інвестиційної привабливості регіону та притоку робочої сили.

Партиципаторне бюджетування є демонстрацією прямого демократичного підходу до бюджетування і створює можливості громадянам бути більш поінформованими щодо бюджетного процесу та регіональних інвестиційних проектів, брати безпосередню участь у ньому і впливати на рішення щодо розподілу бюджетних ресурсів. Цей вид бюджетування забезпечує також більшу прозорість бюджетного процесу і підвищує відповідальність службовців за виконання бюджету. У представників груп меншості з'являється краща можливість бути почутими і впливати на життєво важливі для них рішення. Водночас головним недоліком партиципаторного бюджетування є підвищення ризику прихованого домінування в цьому процесі представницьких груп, що захищають інтереси вузького кола зацікавлених осіб (правлячої еліти, олігархів, окремих політичних партій, громадських організацій тощо). Концептуальні детермінанти партиципативного бюджетування розвитку регіону виокремлено у таблиці 5.1.

Таблиця.5.1.

Концептуальні детермінанти партиципативного бюджетування розвитку регіону*

Основні положення	*Трактування*
Принципи	результати процедури є обов'язковими до виконання; прозорість та відкритість процедури; відкритий та інклюзивний процес; забезпечення простору для обговорення (дебатів) за участю мешканців; підтримка активності мешканців; стратегічне (довгострокове) мислення.

Продовження табл.5.1

Основні положення	Трактування
Методи	безпосередньо спрямовані на залучення громадян до процесу прийняття рішень; передбачають навчання та інформування громадян.
Напрямки	ефективний перерозподіл фінансових ресурсів на користь найбідніших верств населення; створення нових відносин між муніципалітетами та громадянами (тобто нова форма управління); перебудова соціальних зв'язків і соціальних інтересів; запровадження нової демократичної культури і заохочення активного громадянства.
Умови	предметом обговорення є напрями фінансування місцевого бюджету та його обсяг; ефективний розподіл видатків; процес формування бюджету відбувається на постійній основі; наявність бюджету розвитку; забезпечення безпосередньої участі членів громади у формуванні бюджету; забезпечення зворотного зв'язку, інформування жителів про результати прийняття рішень щодо витрачання бюджету участі; надання звітів про діяльність за видатками бюджету в режимі нон-стоп.
Інструменти	функціонування робочої групи з представників громадськості та органів місцевого самоврядування; процес соціальної мобілізації; проведення глибокого дослідження проблем і потреб громад шляхом обговорення на спеціальних зустрічах і форумах з використанням інтерактивних форм обговорення; визначення напрямків використання місцевих коштів партиципаторного бюджету, підготовка заявок для фінансування відповідно до потреб територіальної громади; презентація заявок за ієрархією, розроблення критеріїв оцінювання, відбір пропозицій; збір пріоритетних заявок у єдину бюджетну пропозицію, затвердження місцевих бюджетів.

**Сформовано на основі джерел [21; 54; 129; 266, с. 309]*

Узагальнено механізм імплементації партиципаторного бюджетування сприяє: територіальній громаді брати безпосередню участь у розподілі частини міського бюджету, спільно визначаючи напрями розвитку регіону та пріоритетні інвестиційні проекти; представникам громадських організацій та органів місцевого самоврядування отримати практичні навички модерування зустрічей з громадянами та впровадження соціальної діагностики партиципаторного бюджетування; посадовим особам структурних підрозділів виконавчого комітету/виконавчих органів міських (сільських, селищних) рад отримати детальну інформацію щодо концепції партиципаторного бюджетування та переваг її запровадження.

Белец Ж.А. позитивними аспектами запровадження механізму «партиципаторного бюджету» вважає: поліпшення інформування населення щодо планів і намірів органів місцевого самоврядування; раціоналізація заходів та дій; зростання рівня задоволення діями органів місцевого самоврядування; зростання рівня довіри мешканців до органів влади; уникнення соціальних конфліктів; підвищення громадянської освіти [21]. В Україні експериментальне впровадження бюджету участі розпочалося лише з середини 2015 року в Чернігові, Черкасах і Полтаві в межах реалізації Проекту «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади» [234].

Відповідно до Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [221] розроблено інтегровану інформаційно-аналітичну систему «Прозорий бюджет» [58] з метою забезпечення прозорості використання публічних коштів та оприлюднення інформації для суспільства.

Функціонування інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет» повинно сприяти підвищенню бюджетної грамотності, участі громадськості у бюджетному процесі, відкритості та прозорості бюджету, доступності до інформації про публічні кошти та їх ефективне використання, посиленню громадського контролю у сфері бюджету [125].

Таким чином перевагами функціонування партиципаторного бюджету є: покращення інформування громадян щодо планів та намірів місцевої влади; краще розуміння місцевою владою потреб громадян; більш чітке визначення пріоритетів; можливість прийняття нових рішень, котрі запропоновані громадянами; заощадження коштів і часу в контексті зменшення кількості протестів та заперечень громадян; отримання громадянами нових компетенцій та формування демократичних позицій, що виникають у зв'язку з участю у суспільному житті; формування нових громадських лідерів та зміна ставлення місцевої влади.

На основі проведеного аналізування теоретично-методологічних засад партиципапаторного бюджетування запропоновано модель розвитку інфраструктури регіону (рис.5.2).

Імплементація партиципаторної моделі (public value) інвестиційного розвитку інфраструктури регіону повинна сприяти диверсифікації ресурсів та обов'язків місцевої влади до територіальних громад, а від так і визначення пріоритетності реалізації регіональних інвестиційних проектів. Концептуальними принципами даної моделі розвитку регіону є збільшення прав і обов'язків територіальної громади, яка прагне зменшити надмірні диспропорції в доступності державних послуг, що сприятиме збереженню просторової різноманітності в суспільних структурах та інфраструктурах державних послугах. Сутністю партиципаторної моделі (public value) інвестиційного розвитку інфраструктури регіону пропонується вважати багатосторонню систему і багатоаспектні відносини між організаторами й виконавцями розвитку інфраструктури: членами територіальної громади, підприємцями, державними установами, громадськими організаціями і зацікавленими групами, котрі входять у територіальне партнерство, котре прагне і ставить собі за мету економічний й соціальний розвиток економічного простору регіону. Саме тому, відносини між учасниками партнерства створюють складну і багатогранну систему відповідальності за результати розвитку інфраструктури і державних послуг.

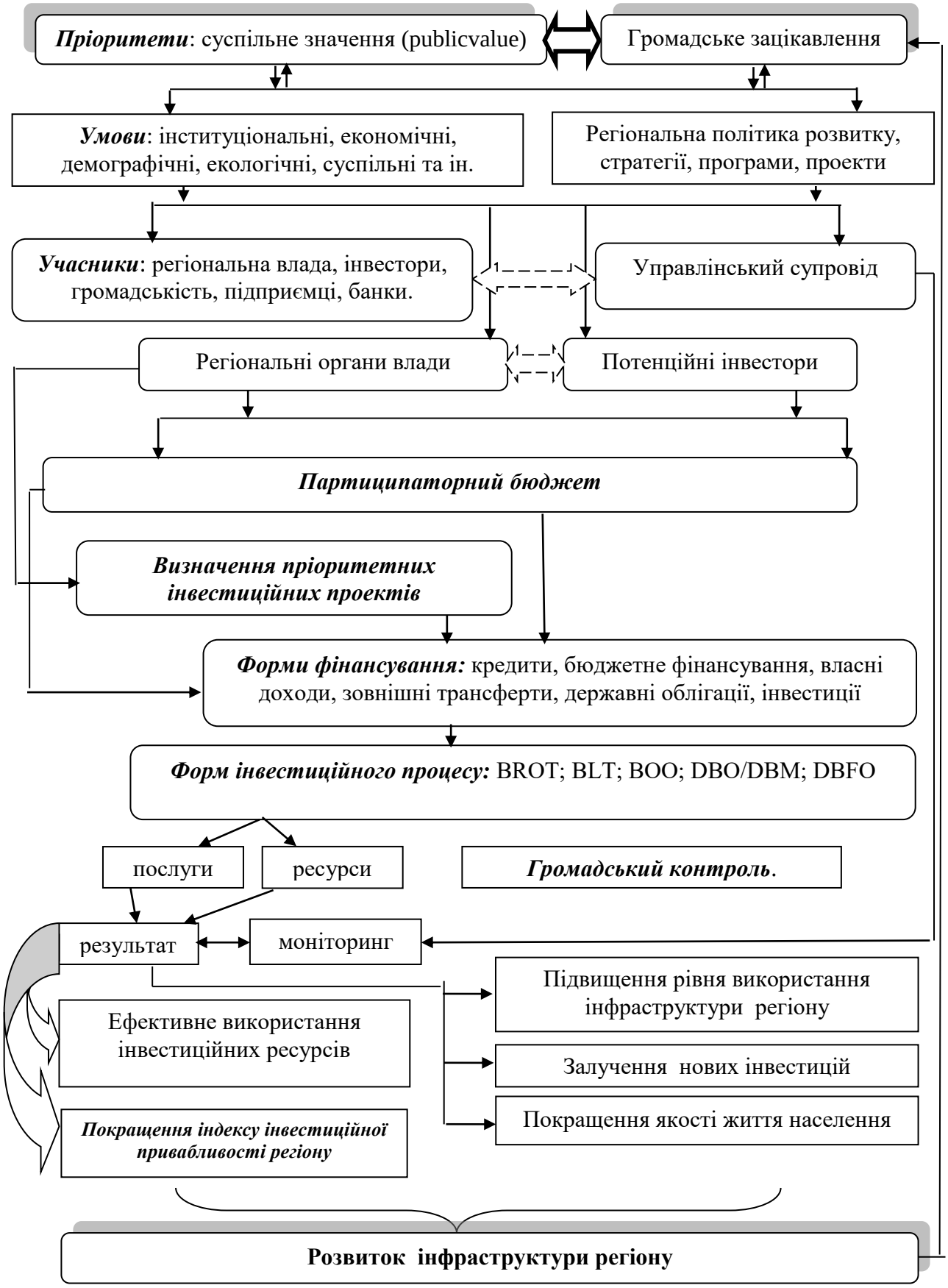

Рис. 5.2. Партиципаторна модель (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону

Слід відмітити, що важливе значення в управлінні партиципаторної моделі (public value) інвестиційного розвитку інфраструктури регіону є вміння юридичних осіб (підприємців, інвесторів) організувати територіальний розвиток у сукупності спільних цілей та ідей (інвестиційних проектів), спрямованих на розв'язання проблем, котрі важливі для всієї територіальної громади.

Найважливішою ознакою партиципаторної моделі (public value) інвестиційного розвитку інфраструктури регіону є саме суспільна цінність (public value), що представляє принципово інший рівень формування потреб територіальної громади, ніж загальний підхід потреб регіону з позиції одержувачів і надавачів державних послуг (транспорту, дорожнього забезпечення, комунікацій, очисних споруд тощо). Суспільна цінність - це цінність, яка створена як державними послугами так і нормами права й регулювання сприяє формуванню цілей, тобто результатів і впливу на інфраструктуру регіону і все спрямовується на задоволення потреб територіальної громади, економічний, соціально-культурний розвиток, а також на суспільну й економічну згуртованість. Отже, фундаментом партиципаторної моделі (public value) інвестиційного розвитку інфраструктури регіону є те, що реалізації колективних і індивідуальних інтересів територіальної громади не може відбуватися за рахунок сусідніх спільнот і за межами локальної державної зацікавленості. Від так дана модель є важливим елементом четвертого етапу побудови архітектури моделей ІРІР при формуванні концепції ІЗРІК.

Таким чином, моделювання процесів регіонального розвитку має включати розробку інституційно-економічного механізму, що передбачає впровадження державно-громадських і державно-підприємницьких ініціатив на принципах синхронізації дій, субсидіарності та партиципативного партнерства щодо ефективного використання фінансово-економічних важелів державної регіональної політики. Від так партиципаторний підхід у моделюванні інвестиційного розвитку інфраструктури регіону сприяє від моменту формування громадського зацікавлення та суспільного значення чітко

визначати учасників, їх права та обов’язки, пріоритетні інвестиційні проекти регіону, форми фінансування та напрямки розвитку економічного простору регіону.

Отже, розроблено партиципаторну модель (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, яка враховує багатоаспектність відносини між інститутами інвестиційної інфраструктури регіону: регіональними органами влади, підприємцями, інвесторами, громадськими організаціями і зацікавленими групами, які прагнуть і ставлять собі за мету економічний й соціальний розвиток регіону, що у цілому сприяє розвитку загальної інфраструктури регіону та підвищенню індексу його інвестиційної привабливості.

Інвестиційна привабливість регіонів – незаперечний чинник стабільного соціально-економічного розвитку регіону і країни, яка в цьому процесі відіграє роль координуючого центру, запобігаючи економічній відокремленості регіонів, а також становить необхідність аналізування при побудові архітектури моделей ІРІР (четвертий етап) концепції ІЗРІК. Подолання економічної кризи й формування об'єктивних передумов стійкого соціально-економічного розвитку регіонів неможливе без реального інвестування, оновлення основного капіталу, реструктуризації всієї фінансово-інвестиційної сфери й створення сприятливого інвестиційного клімату як важливої конкурентної переваги подальшого економічного розвитку інфраструктури регіону. Інвестиційна привабливість регіону є об'єктивними передумовами для інвестування і кількісно виражається в обсязі капітальних вкладень, які можуть бути залучені в інфраструктуру регіону, з урахуванням сформованого у ньому інвестиційного потенціалу і рівня інвестиційних ризиків. У сучасних наукових дослідженнях дефініція поняття «інвестиційна привабливість» характеризується узагальненими підходами у трактуванні, при цьому серед науковців поширена думка, що інвестиційну привабливість доцільно розглядати по вертикалі: країна, регіон, галузь, підприємство та інвестиційний проект.

Інвестиційна привабливість регіону визначається як відповідність регіону головним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій. Активізація інвестиційної діяльності є пріоритетною умовою стабільного розвитку регіонів, яка здатна залучити фінансові та матеріальні ресурси як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, а також раціонально їх використовувати в найбільш пріоритетних галузях економічного простору регіону. При цьому інвестиційна привабливість характеризується через поєднання ознак, засобів, можливостей, що зумовлюють у сукупності потенційний платоспроможний попит на інвестиції в країні, регіоні, галузі. Залежно від часового горизонту аналізу, управління і прогнозування вона може бути поточною і перспективною.

Оцінюючи інвестиційну привабливість певного регіону, рейтингові агентства враховують не лише природний і виробничий потенціал, наявність трудових і фінансових ресурсів, але й отримані оцінки політичної ситуації в ньому, рівень корупції чиновників та сферу судочинства. Отже, поняття «інвестиційна привабливість регіону» розглядається як сукупність багатьох об'єктивних ознак, засобів і обмежень, що зумовлюють можливість залучення інвестицій в інфраструктуру регіону.

Узагальнено на інвестиційну привабливість впливають дві групи чинників: регіональні та об'єктні. До чинників, що формують інвестиційний клімат, відносять: політичні; економічні; нормативно-правові; інфраструктурні; природоохоронні; демографічні; природно-кліматичні (географічні). При цьому, ресурсними чинниками, що впливають на інвестиційний клімат є: природні – поділяються на відтворювані і невідтворювані. Від так, оцінку інвестиційної привабливості характеризують, як, аналітичну процедуру розрахунку ступеня потенційної ефективності капіталовкладення і рівня та динаміки показників, що відображає ступінь інвестиційної привабливості регіону.

Слід відмітити, що у науковій літературі теоретично-методологічні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості регіонів ґрунтуються на

певних базових показниках та критеріях оцінки, які узагальнено доцільно представити наступним чином [11; 14; 84-71; 109-112; 126; 127; 223; 282]: рівень загальноекономічного розвитку та нормативно-правового забезпечення регіону; рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону; демографічний чинник і трудовий потенціал; рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури; рівень криміногенних, екологічних й інших видів ризиків, рівень загальної безпеки; рівень розвитку виробничої інфраструктури; рівень розвитку інституціональної інфраструктури; природно-ресурсний та природозахисний потенціал, стан довкілля; потенціал економічної інфраструктури та інформаційного забезпечення; інноваційний та науково-технічний потенціал; потенціал соціальної інфраструктури; потенціал транспортної доступності; потенціал та місткість споживчого ринку; рівень інвестиційної активності, концентрація й розподіл інвестиційного капіталу, розвиток прямих і портфельних інвестицій, інвестиційні преференції.

Узагальнені показники максимально відображують інвестиційну привабливість регіону та відповідають принципам достатності (всебічно характеризують регіони), припустимої мультиколінеарності (небажане дублювання показників), достовірності вихідної інформації (використання статистичних даних) [223, с. 80].

Цікавою є методика І. Заблодської, О. Шаповалової [83, с. 69–71], які пропонують для оцінки ІПР застосовувати матричний метод. Автори будують матрицю галузевої спеціалізації регіонів на основі двох критеріїв: видів промислової діяльності та галузевої спеціалізації регіонів. За допомогою матриці та даних щодо обсягів інвестицій, вкладених у регіон, визначається поліструктурний показник, сутність якого полягає у врахуванні структури реальних інвестицій, здійснених у попередньому році, галузевої спеціалізації регіонів відповідно до розрахованої матриці.

На основі наведених базових показників та критеріїв оцінювання інвестиційної привабливості регіонів сформовано групування основних методів та критеріїв оцінювання інвестиційної привабливості регіону (рис. 5.3).

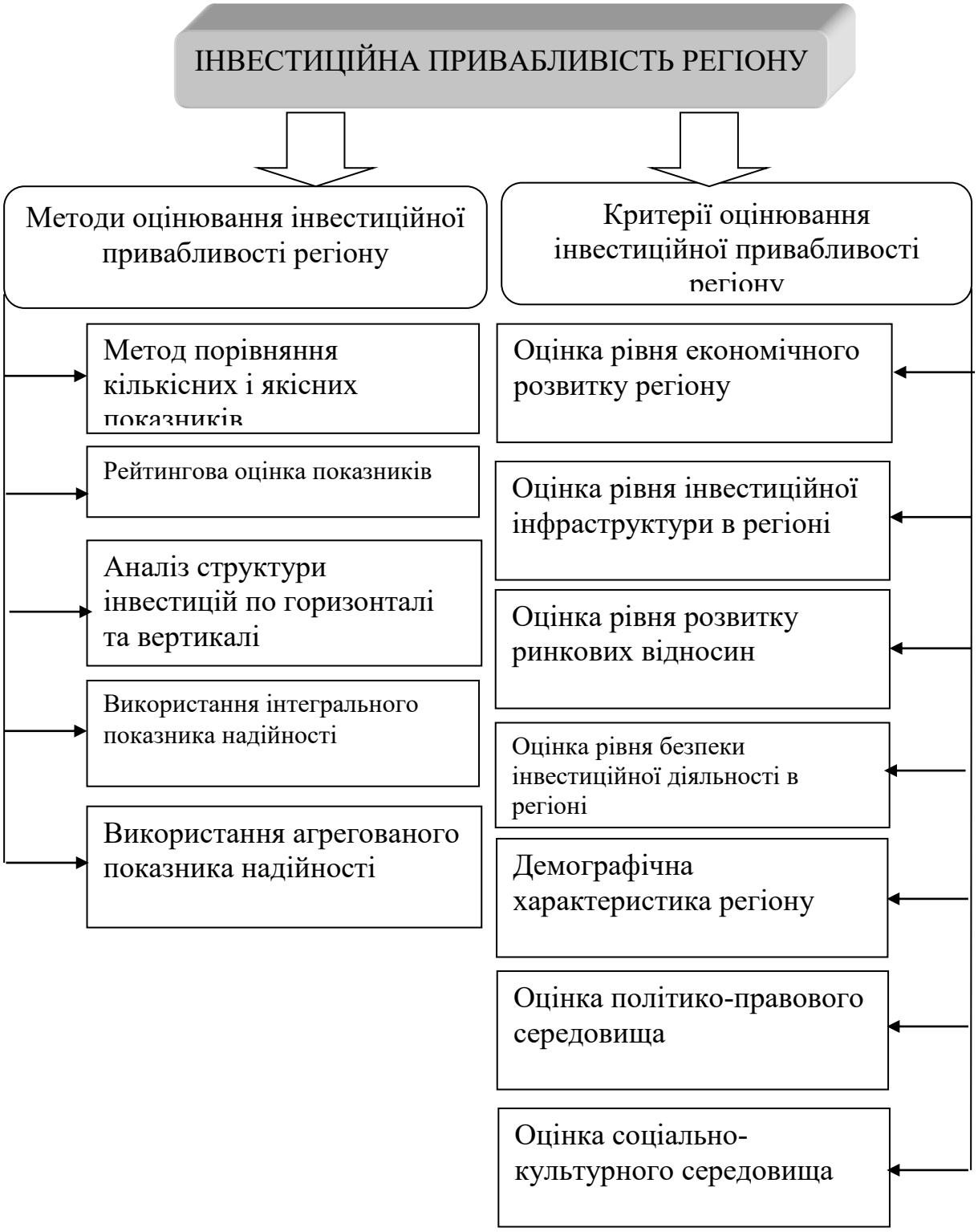

Рис. 5.3. Узагальнення методів та критеріїв оцінювання інвестиційної привабливості регіону

Слід погодитися, що інвестиційна привабливість регіону є структурним елементом регіонального інвестиційного клімату. Інвестиційна привабливість регіонів є інтегральною характеристикою окремих регіонів країни з позиції

інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших чинників, які істотно впливають на формування дохідності інвестицій та інвестиційних ризиків тощо.

На нашу думку, узагальнено інвестиційний клімат регіональної системи характеризують 2 основні складові: інвестиційна привабливість регіону з такими характеристиками як інвестиційний потенціал та регіональні інвестиційні ризики, а також активність інвестиційних процесів в регіоні.

Інвестиційна активність в регіоні – це інтенсивність залучення інвестицій в реальний та фінансовий капітал суб’єктів регіональної економіки. Інвестиційна привабливість регіону – сукупність об’єктивних умов, засобів, можливостей і обмежень, які визначають інтенсивність залучення інвестицій в капітал суб’єктів регіональної системи. Відповідно до цього, першочерговою задачею в процесі формування сприятливого інвестиційного клімату в рамках як окремо взятого регіону, так і цілої країни, є визначення дієвих важелів управління та регулювання процесів в соціально-економічних системах, здатних забезпечити покращення рівня інвестиційної привабливості відповідних систем.

Всесвітньо відомий економіст М. Портер основним фактором інвестиційної привабливості вважає наявність або відсутність конкурентних переваг. У ній М. Портер пропонує розділити фактори, що визначають інвестиційну привабливість, на три основні категорії: макроекономічне середовище; механізми розподілу інвестицій; і умови, у які «занурені» конкретні інвестиційні проекти.

Макроекономічне середовище визначає загальні умови інвестиційної діяльності всіх виробничих комплексів у певному регіоні.

Регіональна економіка, що стабільно розвивається, найчастіше стимулює інвестиційні процеси, гарантуючи інвесторам певний рівень доходу в довгостроковій перспективі.

Зворотна сторона, що виражається в дефіциті коштів державного бюджету, низькі ставки заощаджень населення, періодичні й непередбачені

зміни в податковій політиці суттєво знижують інвестиційну привабливість регіональної економіки, що чітко прослідковується в економіці США за останні два десятиліття [226].

Основні проблеми та перспективи розвитку для підвищення інвестиційної привабливості регіональної економіки досліджували Bagautdinova N.G. та інші [323, с. 11] розглядаючи інвестиції не тільки як джерело економічного зростання, а й як фактор конкурентоспроможності регіональної економіки. Автори розглянули вплив інвестиційної привабливості на формування конкурентоспроможних переваг території й виокремили наступні чинники: ресурсна база, кліматична умови, споживчий ринок, законодавство (податково, митно, бюджетно тощо), стан економіки, готовності державних органів до співпраці, наявність необхідної інфраструктури, захист права інвесторів, адміністрування гарантій та багато інших. З метою залучення інвестицій в будь-яку державу, регіон чи муніципалітет автори відзначають одну з найважливіших умов, тобто ефективне регулювання інвестиційної діяльності та захист інвесторів.

Проведення об'єктивної оцінки інвестиційної привабливості територій для потенційних інвесторів Shaykheeva D. та інші [365, с. 275] розкривають за допомогою застосування спеціальних географічних інформаційних систем (ГІС). Автори акцентують увагу на відсутності інструментів реального залучення інвестицій, які сприяють підвищенню економічної конкурентоспроможності російських регіонів. Від так, пропонують методику комплексної оцінки інвестиційної привабливості сільських і міських районів Республіки Татарстан із використанням геоінформаційних технологій.

Оскільки інвестиції є основним фактором регіонального та муніципального розвитку Damborsky M. та інші [335, с. 955] зазначають, що прихід або виїзд значного іноземного інвестора може суттєво вплинути на всю міську, регіональну, можливо національну економіку. У зв'язку з інвестиційною привабливістю важливі не лише проблеми приходу інвесторів та пов'язаних з

ними процесів прийняття рішень, а й проблеми так званого «вкорінення» на прикладі притоку прямих іноземних інвестицій в Чеську Республіку.

Nikolova L. та інші [355] ефективність інвестиційного процесу, яка разом із інвестиційним ризиком та інвестиційним потенціалом визначає інвестиційну привабливість регіону, а отже, і інвестиційний клімат, характеризують зростанням валового продукту регіону за рахунок інвестицій у фізичний та людський капітал. Автори інвестиційну привабливість регіону визначають шляхом порівняння двох параметрів, що відображають умови діяльності інвесторів: інвестиційний потенціал та інвестиційний ризик.

Таким чином, при дослідженні інвестиційних можливостей та оцінці інвестиційної привабливості територій для потенційних інвесторів автори передусім концентрували увагу на ефективності інвестиційного процесу в аспекті співвідношення інвестиційних ризиків та інвестиційного потенціалу, при цьому наукові дослідження є достатньо фрагментарними у визначенні рівня впливу чинників інвестиційної привабливості регіонів України на показник обсягу інвестицій в основний капітал на душу населення із визначенням вагових коефіцієнтів кожного з чинників; визначенні моделі залежностей, а також відповідних значень коефіцієнтів детермінації для чинників інвестиційної привабливості регіонів України; визначенні вагових значень кожного з чинників інвестиційної привабливості в сукупному показнику на основі розрахованих значень коефіцієнтів детермінації; визначенні пріоритетних напрямів у формуванні регіональної інвестиційної політики, спрямованих на підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів.

Саме тому необхідно визначити вагові значення кожного з чинників інвестиційної привабливості в сукупному показнику на основі розрахованих значень коефіцієнтів детермінації, що відповідно дозволить виокремити пріоритетні напрями у формуванні регіональної інвестиційної політики, спрямованої на підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів України.

Для кількісної оцінки рівня інвестиційної привабливості регіонів Західної України нами розраховано узагальнюючі показники інвестиційної привабливості. Аналогічно, як і в праці Пілько А. Д. [220], індекс інвестиційної привабливості регіону визначався за допомогою критерію багатомірної середньої:

$$InvAttr_i = \frac{\sum_{j=1}^{n} k_j p_{ij}^{н}}{\sum_{j=1}^{n} k_j}, \quad i = \overline{1, m}, \tag{5.1}$$

де $InvAttr_i$ - індекс інвестиційної привабливості і-го регіону;

m - кількість досліджуваних регіонів (m = 5);

k_j - ваговий коефіцієнт j-го показника, взятого для оцінки інвестиційної привабливості регіону;

$p_{ij}^{н}$ - нормалізоване значення p_{ij};

p_{ij} - значення j-го показника інвестиційної привабливості і-го регіону;

$\overline{p}_j$ - середньоарифметичне значення j-го показника;

σ_j - середньоквадратичне відхилення значення j-го показника.

На першому етапі дослідження, для оцінки інвестиційної привабливості регіонів Західної України нами було відібрано наступні показники: обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення (FORINV); обсяг чистого експорту на душу населення (NETEXP); кількість економічно активних підприємств на 10 000 населення (ENTRP); обсяги промислового виробництва (PROM); величина доходів населення (REV); обсяг роздрібного товарообороту на душу населення (TOV); обсяг виконаних будівельних робіт (BUD).

Для забезпечення порівнянності вартісних показників в просторі і часі, їх було враховано в проведеному аналізі в порівняних цінах. Відповідні значення коефіцієнтів парної кореляції, розрахованих на основі статистичної інформації

[64] по п’яти регіонах між чинниками інвестиційної привабливості та обсягом інвестицій в основний капітал на душу населення в відповідних регіонах наведено в таблиці 5.2, що входить до першого етапу забезпечення передумов формування гіпотез дослідження інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України.

Таблиця 5.2.

Рівень впливу чинників інвестиційної привабливості на показник обсягу інвестицій в основний капітал на душу населення за період 2010-2016 років

Регіон / Показник	Івано-Франківська	Львівська	Закарпатська	Тернопільська	Чернівецька
FORINV	0,953578	0,637224	0,712734	0,856981	0,314745
NETEXP	0,878385	0,451838	0,702651	0,171373	0,528961
ENTRP	0,716765	0,236998	0,512683	0,617231	0,655
PROM	0,837307	0,758836	0,9015	0,881197	0,840663
BUD	0,648143	0,938307	0,983799	0,924228	0,777479
TOV	0,894129	0,763858	0,903224	0,873514	0,727303
REV	0,82418	0,788102	0,906775	0,940229	0,811318

Як показують результати проведених розрахунків, пріоритетність та інтенсивність впливу на показник обсягу інвестицій в основний капітал на душу населення чинників інвестиційної привабливості варіюється для різних регіонів. Зокрема, показник обсягу прямих іноземних інвестицій є визначальним при формуванні інвестиційної привабливості для Івано-Франківської та Тернопільської областей. В той же час, даний показник має найменший вплив на показник обсягу інвестицій в основний капітал на душу населення для Чернівецької області. Показник чистого експорту є визначальним в процесі визначення інвестиційної привабливості Івано-Франківської області, істотним для Закарпатської області і практично не визначає обсяги притоку інвестицій в Тернопільській області. Вплив кількості економічно активних суб’єктів господарювання на показники обсягів

інвестицій в основний капітал є істотним лише для Івано-Франківської області, помірним – для Закарпатської, Чернівецької і Тернопільської, дуже слабким – для Львівської. Показник обсягів виробництва промислової продукції є визначальним для формування інвестиційної привабливості для усіх досліджуваних регіонів. Аналогічний висновок можна зробити стосовно показників обсягів виконаних будівельних робіт, товарообороту на душу населення та рівня доходів населення.

Попередньо проведений кореляційний аналіз обраних показників, розрахованих на основі відповідної статистичної інформації за період 2010 – 2016 років по Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській, Тернопільській та Чернівецькій областях показав існування тісного лінійного зв’язку між показником роздрібного товарообороту та рештою обраних для аналізу показників. З метою отримання об’єктивної інформації про рівень інвестиційної привабливості досліджуваних регіонів, зважаючи на безумовну значимість даного показника в процесі дослідження та аналізу інвестиційної привабливості регіону, але приймаючи до уваги наявність очевидної мультиколінеарності в масиві факторів, спричиненої даним показником, нами було прийнято рішення про його виключення з подальшого аналізу.

Іншими словами, згідно проведеного аналізу, інвестиційна привабливість досліджуваних регіонів визначається такими чинниками як обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення, обсяг чистого експорту на душу населення, кількість економічно активних підприємств на 10 000 населення, обсяги промислового виробництва, величина доходів населення та обсяг виконаних будівельних робіт.

В якості вагових значень кожного з відібраних показників було взято величини коефіцієнтів детермінації між обсягом інвестицій в основний капітал на душу населення і цими показниками. При цьому коефіцієнт детермінації було розраховано на основі моделі, котра найкраще апроксимує фактичний розподіл до відповідної форми аналітичної залежності. Відповідно до цього, для визначення показника інвестиційної привабливості кожного з

досліджуваних регіонів було розраховано індивідуальні значення вагових коефіцієнтів кожного з чинників інвестиційної привабливості в узагальненому показнику. Як показали результати проведеного аналізу, вагові коефіцієнти кожного з чинників інвестиційної привабливості мають різні значення залежно від регіону. До такого висновку ми прийшли після апроксимації фактичних розподілів значень чинників інвестиційної привабливості та значень показників інвестицій в основний капітал до різних форм аналітичних залежностей. Для вибору форми таких залежностей було проведено наближення до лінійної, експоненційної, степеневої, квадратичної, логарифмічної та поліноміальних кривих 3 і 4 порядків. Модель, яка найкращим чином здатна описати досліджувану взаємозалежність підбиралась з урахуванням вимог логічної та статистичної відповідності. Враховуючи характер поведінки моделей, які задаються поліноміальними залежностями вищих порядків, їх не було використано в аналізі.

Моделі залежностей, а також відповідні значення коефіцієнтів детермінації для чинників інвестиційної привабливості мають наступний вигляд:

для Івано-Франківської області:

$y = 0{,}041x_1^2 - 0{,}23x_1 + 0{,}008, \quad R^2 = 0{,}979$

$y = -0{,}051x_2^2 + 0{,}014x_2 + 0{,}05, \quad R^2 = 0{,}806$

$y = 10^{-7}x_3^2 - 0{,}001x_3 + 0{,}11, \quad R^2 = 0{,}694$

$y = 5*10^{-6}x_4^2 - 0{,}0001x_4 + 0{,}003, \quad R^2 = 0{,}744$

$y = 0{,}004x_5^{0{,}713}, R^2 = 0{,}405$

$y = 7*10^{-5}x_6^{1{,}152}, \quad R^2 = 0{,}721$

для Львівської області:

$y = 0{,}158x_1^2 - 0{,}174x_1 + 0{,}052, \quad R^2 = 0{,}427$

$y = 0{,}011x_2^2 + 0{,}009x_2 + 0{,}006, \quad R^2 = 0{,}587$

$y = -3*10^{-10}x_3^3 + 10^{-6}x_3^2 - 0{,}002x + 0{,}604,$
$R^2 = 0{,}152$

$y = 3*10^{-6}x_4^2 - 0{,}0001x_4 + 0{,}007, \quad R^2 = 0{,}623$

$y = 0{,}001x_5^2 - 0{,}001x_5 + 0{,}004, R^2 = 0{,}891$

$y = 2*10^{-6}x_6^2 - 0{,}001x_6 + 0{,}012, \quad R^2 = 0{,}823$

для Закарпатської області:

$y = 0{,}373x_1^2 - 0{,}237x_1 + 0{,}039, \quad R^2 = 0{,}859$

$y = 0{,}008x_2^2 + 0{,}004x_2 + 0{,}002, \quad R^2 = 0{,}748$

$y = 10^{-10}x_3^{2{,}404}, \quad R^2 = 0{,}289$

$y = 0{,}001e^{0{,}018x4}, \quad R^2 = 0{,}825$

$y = 0{,}002\ln(x_5) + 0{,}001, R^2 = 0{,}978$

$y = 5*10^{-7}x_6^2 - 5*10^{-5}x_6 + 0{,}001, \quad R^2 = 0{,}889$

для Тернопільської області:

$y = 8{,}582x_1^2 - 1{,}092x_1 + 0{,}037, \quad R^2 = 0{,}825$

$y = -0{,}252x_2^3 - 0{,}007x_2^2 + 0{,}007x_2 + 0{,}003,$
$R^2 = 0{,}225$

$y = 2*10^{-10}x_3^{2{,}304}, \quad R^2 = 0{,}445$

$y = 0{,}0001x_4^{0{,}835}, \quad R^2 = 0{,}788$

$y = 0{,}001x_5 + 0{,}001, R^2 = 0{,}854$

$y = 3*10^{-7}x_6^2 - 10^{-5}x_6 + 0{,}002, \quad R^2 = 0{,}9$

для Чернівецької області:

$$y = -1963{,}9x_1^3 + 443{,}64x_1^2 - 33{,}18x_1 + 0{,}82, \quad R^2 = 0{,}824$$

$$y = 0{,}628x_2^3 - 0{,}007x_2 + 0{,}002, \quad R^2 = 0{,}64$$

$$y = 4*10^{-9}x_3^3 - 10^{-5}x_3^2 + 0{,}012x_3 - 4{,}237, \quad R^2 = 0{,}528$$

$$y = 3*10^{-5}x_4 + 0{,}001, \quad R^2 = 0{,}707$$

$$y = -0{,}0002x_5{}^2 + 0{,}002x, R^2 = 0{,}691$$

$$y = 2*10^{-5}x_6 + 0{,}001, \quad R^2 = 0{,}658$$

де y - обсяг інвестицій в основний капітал на душу населення;

x_1 - обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення;

x_2 - обсяг чистого експорту на душу населення;

x_3 - кількість економічно активних підприємств на 10 000 населення;

x_4 - обсяги промислового виробництва;

x_5 - величина доходів населення;

x_6 - обсяг виконаних будівельних робіт.

Виходячи з розрахованих значень коефіцієнтів детермінації нами було визначено реальні долі (вагові значення) кожного з чинників інвестиційної привабливості в сукупному показнику (табл. 5.3).

Таблиця 5.3.

Вагові значення чинників інвестиційної привабливості в сукупному показнику

Регіон	Вагові значення чинників інвестиційної привабливості					
	x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
Івано-Франківська	0,225	0,185	0,159	0,171	0,093	0,167
Львівська	0,122	0,167	0,043	0,178	0,254	0,236
Закарпатська	0,187	0,163	0,063	0,18	0,213	0,194
Тернопільська	0,205	0,056	0,11	0,195	0,212	0,222
Чернівецька	0.204	0,158	0,13	0,175	0,171	0,162

Як бачимо з таблиці 5.3, показники обсягів іноземних інвестицій на душу населення, чистого експорту на душу населення та промислового виробництва є визначальними в процесі формування інвестиційної привабливості Івано-Франківської області.

Іншими словами, інвестори в процесі прийняття рішень про вибір об’єкта інвестування в Івано-Франківській області орієнтуються на експортноорієнтовані види економічної діяльності, а також види діяльності, в яких вже працюють іноземні інвестори. В той же час, види діяльності, орієнтовані на внутрішній регіональний та національний ринок не є інвестиційно привабливими в Івано-Франківській області. Порівняно з іншими досліджуваними регіонами, рівень інвестиційної привабливості Івано-Франківської області є дуже чутливим до інвестування в експортноорієнтовані види діяльності (18,5%) та обсягів іноземних інвестицій на душу населення (22,5%). Пріоритетами формування та практичної реалізації регіональної інвестиційної політики повинні стати стимулювання експортноорієнтованих виробництв.

Для формування інвестиційної привабливості Львівської області визначальними будуть значення показників доходів населення, обсягів виконаних будівельних робіт, а також промислового виробництва. Відповідно до цього, пріоритетними в формуванні регіональної інвестиційної політики, спрямовані на підвищення рівня інвестиційної привабливості територіальних систем Львівщини, буде стимулювання розвитку і залучення інвестицій в види діяльності, спрямовані на внутрішній (регіональний та національний ринок), зокрема будівництва і промисловості.

В процесі формування інвестиційної привабливості Закарпатської області пріоритетними є заходи з підвищення рівня доходів населення, нарощення обсягів виконаних будівельних робіт, а також обсягів прямих іноземних інвестицій на душу населення. Іншими словами, експортний потенціал Закарпатської області використовується лише частково, відповідно й інвестиції в експортноорієнтовані види діяльності визначають зміни в інвестиційній

привабливості регіону лише на 16,3% після Івано-Франківської та Львівської областей.

Практично аналогічна ситуація має місце в Тернопільській області. В формуванні інвестиційної привабливості найбільше значення мають показники виконання будівельних робіт, нарощення доходів населення та обсяги іноземних інвестицій на душу населення. Відповідно до цього, найбільший позитивний вплив на формування інвестиційної привабливості Тернопільської області матимуть заходи з залучення іноземних інвестицій в будівництво і промисловість, які орієнтовані на регіональний та національний ринок. Як не парадоксально, зважаючи на переважно аграрну спеціалізацію регіону, дуже незначним для показника інвестиційної привабливості буде вплив заходів з залучення інвестицій в експортноорієнтовані види діяльності (найнижчий показник з усіх 5 регіонів – 5,6%).

Для формування інвестиційної привабливості Чернівецької області пріоритетними напрямами регіональної політики повинні нарощення обсягів іноземних інвестицій на душу населення, промислового виробництва та доходів населення. Тобто, знову ж таки, інвестиційну привабливість регіону на даний час визначають види економічної діяльності, які передбачають залучення іноземного капіталу, і є орієнтованими на внутрішній (регіональний та національний ринки). Іншими словами, зусилля центральних органів державної влади, а також місцевого самоврядування в напрямку формування стратегії та практичних заходів з реалізації інвестиційної політики повинні бути спрямовані на активізацію і розвиток саме цих чинників і важелів впливу. Розраховані за формулою (1) значення узагальнюючих показників інвестиційної привабливості для п’яти регіонів Західної України за 2010 – 2016 роки наведено в таблиці 5.4.

Як видно з динаміки значень узагальнюючих показників інвестиційної привабливості для областей Західного регіону України (рис. 5.2 – 5.6), в жодному з регіонів немає усталеної позитивної тенденції зміни значень узагальнюючого показника інвестиційної привабливості.

Таблиця 5.4

Узагальнюючі показники інвестиційної привабливості областей Західного регіону України

Регіон	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Івано-Франківська	-1,126	-0,462	0,219	0,445	0,463	0,285	0,176
Львівська	-0,958	-0,037	0,021	0,492	-0,249	0,207	0,523
Закарпатська	1,580	-0,424	-0,452	-0,269	-0,203	-0,436	0,204
Тернопільська	-0,446	0,199	0,579	1,014	-0,038	-1,065	-0,354
Чернівецька	-0,774	-0,039	0,546	0,739	0,242	-0,454	-0,258

Рис. 5.2. Динаміка значень показника інвестиційної привабливості Івано-Франківської області

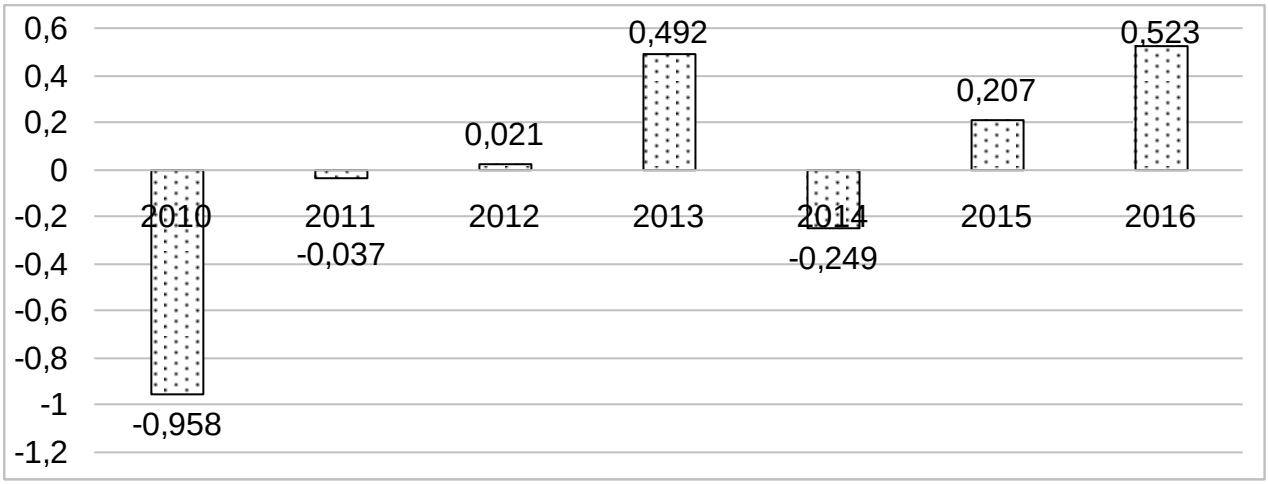

Рис. 5.3. Динаміка значень показника інвестиційної привабливості Львівської області

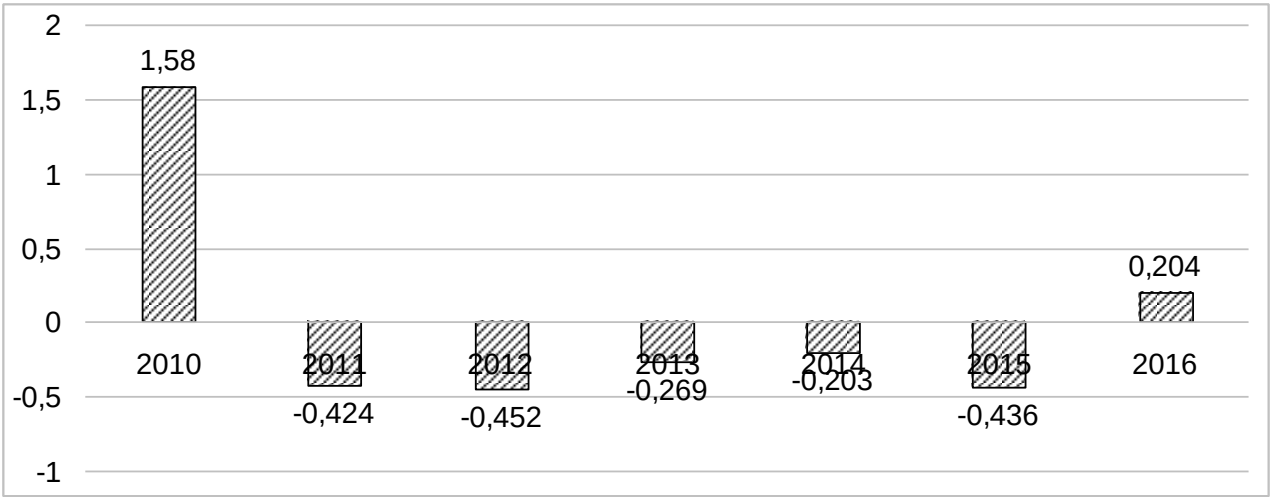

Рис. 5.4. Динаміка значень показника інвестиційної привабливості Закарпатської області

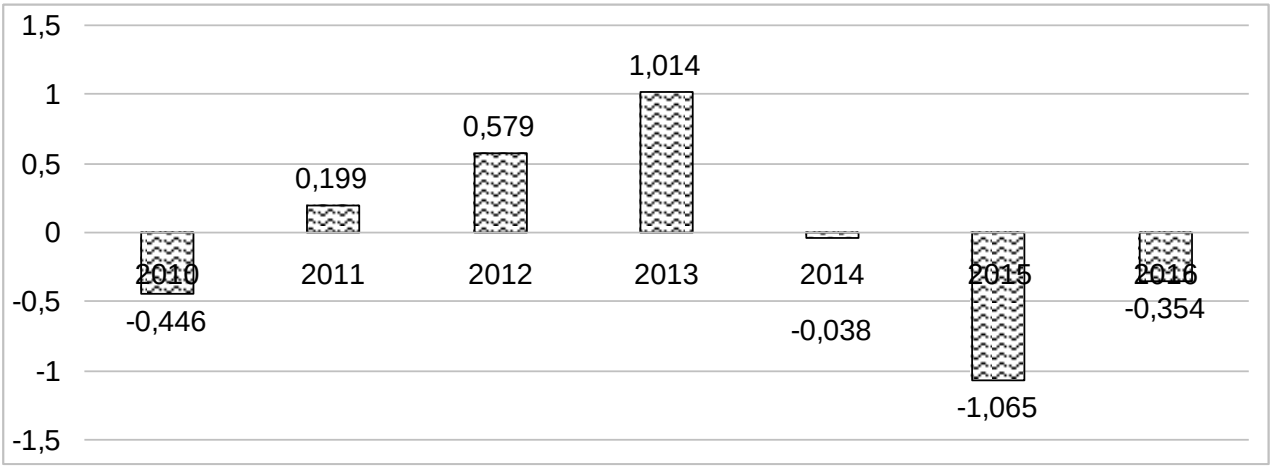

Рис. 5.5. Динаміка значень показника інвестиційної привабливості Тернопільської області

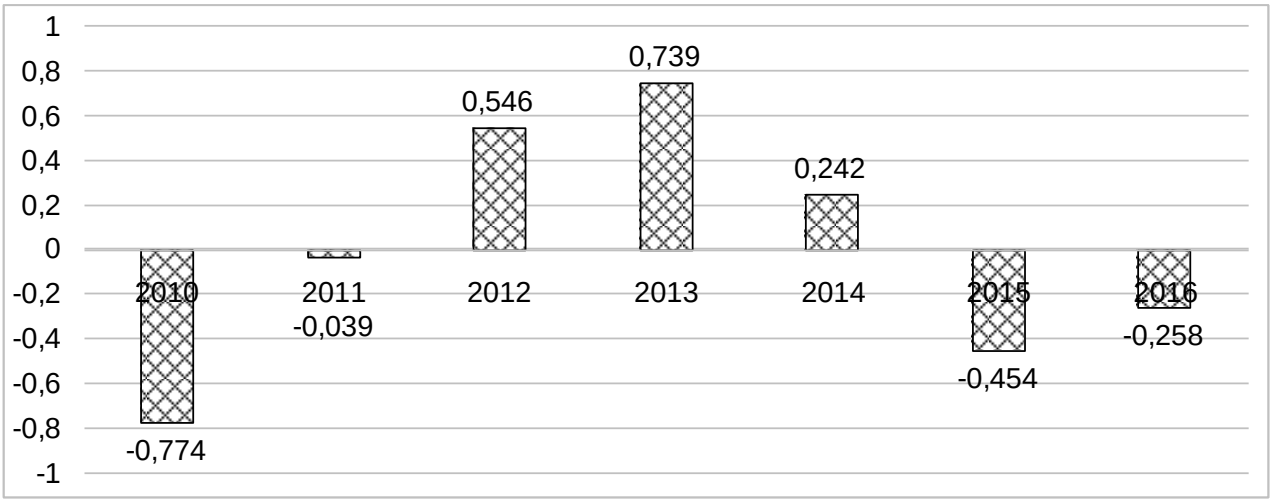

Рис. 5.6. Динаміка значень показника інвестиційної привабливості Чернівецької області

Додатні значення показника інвестиційної привабливості свідчать про наявність позитивного впливу аналізованих чинників інвестиційної привабливості на інвестиційні процеси в відповідному регіоні. Від'ємні значення відповідних показників свідчать про негативний вплив чинників інвестиційної привабливості на процеси залучення інвестиційних ресурсів в регіон. Спільним для динаміки значень узагальнюючого показника інвестиційної привабливості усіх без винятку досліджуваних регіонів є різке погіршення його значення в 2014 році і наявність позитивних тенденцій покращення інвестиційної привабливості, започаткованих в 2015 році. Найгірша ситуація з інвестиційною привабливістю спостерігалась в Закарпатській області в період 2011 – 2015 років. Накопичення негативних тенденцій в формуванні чинників інвестиційної привабливості призвело до зниження показників обсягів іноземних інвестицій на душу населення та обсягів інвестицій в основний капітал на душу населення на протязі досліджуваного періоду.

В результаті проведених досліджень, було розвинуто в напрямі врахування можливої мультиколінеарності та визначення питомої ваги чинників інвестиційної привабливості існуючий підхід до вимірювання рівня інвестиційної привабливості регіону. Використання пропонованого підходу дозволило отримати конкурентоспрожні науково обґрунтовані результати, які можуть стати методичною основою в процесі планування та практичної реалізації заходів з формування інвестиційної привабливості регіонів та їх територіальних систем. Визначальною позитивною стороною пропонованого підходу є можливість ідентифікації пріоритетних напрямів впливу на чинники інвестиційної привабливості з метою нарощення обсягів залучення інвестицій в регіональну економічну систему.

5.2. Управлінський супровід розвитку інфраструктури регіону за умов інвестицій

Розвиток регіональної інфраструктури має свої особливості, що випливають зі зростаючої ролі регіону в господарському розвитку, ступені його економічної самостійності, забезпеченості цієї самостійності нормативно-правовою, матеріальною, фінансовою та кадровою базою. Кожний регіон є складовою частиною єдиного господарського комплексу країни, саме тому заходи щодо розвитку регіонального господарства, його структури мають співвідноситися з роллю, яку відіграють регіони в єдиному господарському процесі. Становлення сучасної регіональної інфраструктури, яка відповідає вимогам ринку, є одним з ключових моментів соціально-економічного розвитку регіонів, в результуючим показником розвитку інфраструктури регіону за умов інвестування є інвестиційна привабливість.

Фактично інвестиційна привабливість будь-якої країни чи регіону заснована на двох складових: інвестиційному потенціалі та інвестиційному ризику. Інвестиційний потенціал регіону визначається основними макроекономічними характеристиками, насиченістю території чинниками виробництва (ресурсно-сировинними, трудовими, фінансовими), розміром та динамікою споживчого попиту населення та ін. Рівень інвестиційного ризику відображує вірогідність втрати інвестицій чи доходу від них. У тому чи іншому регіоні цей ризик визначається загальноекономічними (тенденції в економічному розвитку регіону), фінансово-валютними (ступінь збалансованості регіонального бюджету чи фінансів підприємств), політичними (розподіл політичних симпатій населення за результатами останніх парламентських виборів, легітимність місцевої влади), законодавчими, соціальними (рівень соціальної напруги), екологічними, кримінальними та іншими чинниками. Таким чином, рівень інвестиційної привабливості в цілому визначається співвідношенням інвестиційного ризику та інвестиційного потенціалу, тобто тим, наскільки, виходячи з існуючого стану та перспектив

майбутнього розвитку регіону, ризики, пов’язані з інвестуванням в даний регіон, компенсуються надходженнями, які на ці інвестиції можна отримати. Інвестиційна привабливість є відносною категорією, яка відображує погляди певної групи інвесторів відносно співвідношення рівня ризику, рівня прибутковості та вартості фінансових ресурсів у тому чи іншому регіоні [78, с. 255-256]. Дефініція «інвестиційна привабливість регіону» визначається також як сукупність багатьох об'єктивних ознак, засобів і обмежень, що зумовлюють можливість залучення інвестицій в регіон (таблиця 5.5). Як зазначає О.В. Бражко, інвестиційна привабливість у загальному сенсі – це інтегральна характеристика, достатня соціально-економічна, організаційно-правова, морально-психологічна і суспільно-політична зацікавленість суб'єкта інвестиційної діяльності вкладати свої кошти у той або інший об'єкт [33, с. 18].

Таблиця 5.5

Узагальнення наукових підходів до трактування сутності поняття «інвестиційна привабливість» та «інвестиційна привабливість регіону»

Автор, джерело	Сутність поняття
Інвестиційна привабливість	
Асаул А. [9]	система або комбінація різноманітних визначень, ймовірностей, які формують загалом об'єктивних ознак, засобів, можливостей, що обумовлюють у сукупності потенційний спроможний своєчасно покривати свої грошові зобов'язання попит на інвестиції в даній країні, регіоні, галузі
Бражко О.В. [33]	інтегральна характеристика, достатня соціально-економічна, організаційно-правова, морально-психологічна і суспільно-політична зацікавленість суб'єкта інвестиційної діяльності вкладати свої кошти у той або інший об'єкт
Гунько В. І. [61]	сукупність природно-географічних, соціально-економічних, політичних та інших чинників, які формують уявлення інвестора про ефективність інвестування в об’єкти
Іщук С. О. та ін. [102]	інтегральний показник, що об’єднує систему формальних і неформальних критеріїв, за якими визначається доцільність вкладення капіталу в потенційний об’єкт інвестування
Науменко О. В. [197]	відносне поняття, що відображає думку певної групи інвесторів відносно співвідношення рівня ризику, рівня прибутковості і вартості фінансових ресурсів у тій або іншій державі, регіоні або галузі

Продовження табл. 5.5

Автор, джерело	Сутність поняття
Любімов В.І. [180]	…об’єднання територіальних, економічних, соціальних, політичних та інших можливих чинників, що формують уявлення інвестора про доцільність і ефективність інвестування в об'єкти, які перебувають у даному регіоні
Авторський підхід	*комплексна характеристика об’єкта інвестування за допомогою якісних та кількісних параметрів, заснованих на аналітичних і прогнозних даних, які відображають рівень ризику – ймовірності втрати інвестиційного доходу, рівень прибутковості використовуваних активів та доцільності інвестування у даний об’єкт*
Інвестиційна привабливість регіону	
Асаул А. [9]	максимально об’єднанf характеристик дій залучення коштів на територіях нашої держави, що виражає загальність різноманітних соціальних, економічних, політичних та інших вимог, що встановлюють величину необхідних інвестицій до основного нагромадження території, яка створюється на протязі багатьох років
Замазєєва Г.В. [89, с. 5-6]	властивості соціально-економічної системи й стану виробництва в регіоні, які створюють сприятливі умови для ефективного використання інвестиційного й виробничого потенціалу: нівелюють деструктивний вплив негативних 6 факторів; забезпечують інвестиційні процеси в економіці регіону; підвищують темпи економічного росту за рахунок надійного функціонування галузей; сприяють переходу до ресурсозберігаючою економіки; задовольняє вимогам економічної безпеки й ін.
Ковальова Н.Л. [119]	система або комбінація різноманітних об’єктивних виразів, ймовірностей які формують загалом ймовірний спроможний своєчасно покривати свої грошові зобов'язання попит на інвестиції об'єктивних ознак, засобів, можливостей, що обумовлюють у сукупності потенційний платоспроможний попит на інвестиції у визначені території
Коренєва Н. О. [126, с. 6]	складна економічна категорія, яка являє собою сукупність об’єктивних можливостей і обмежень, що обумовлюють привабливість середовища і впливають на інтенсивність інвестування з урахуванням існуючих умов господарювання
Корепанов Г. С. [127, с. 14]	узагальнений рівень задоволення ринкових, фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів окремого інвестора щодо певної території, характеризується регіональними чинниками та може визначатися (оцінюватися) відповідними значеннями частинних та інтегральних оцінок

Продовження табл. 5.5

Автор, джерело	Сутність поняття
Ткачик Ф. П. [282]	створення належних умов інвестування з метою збільшення обсягу інвестиційних коштів в економіку регіону
Сидор Г.В., Давидовська Г.І. [258, с. 187]	якісна та кількісна характеристика об’єкта можливого інвестування в певний момент часу, що складається з сукупності як об’єктивних, так і суб’єктивних чинників, впливає на рішення інвестора щодо доцільності інвестування у даний об’єкт та можливості здійснення інвестиційної діяльності
Шаповалова О.М. [307]	наявність деякої сукупності інвестиційно-привабливих видів економічної діяльності; характеристики регіону як системи, що адекватніше відбивають сучасний стан та можливі перспективи його поступального розвитку
Авторський підхід	*інтегральний показник, який ґрунтується на сукупності економічно-фінансових показників, критеріїв державного, нормативно-правового, політичного, природно-кліматичного, демографічного, інфраструктурного і соціального розвитку, що визначають обсяги інвестування в економічний простір регіону та інтенсивність залучення інвестицій в основний капітал, оцінку інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків*

Інвестиційна привабливість розглядається як інтегральний показник:

- доцільності вкладання коштів;

- рівня задоволення вимог або інтересів інвестора; - фінансово-майнового стану регіону та перспектив його розвитку;

- сукупності об’єктивних та суб’єктивних (зовнішніх та внутрішніх) умов.

Таким чином, інвестиційна привабливість регіону – це сукупна характеристика певного регіонального простору з погляду інвестиційного клімату, аналізу рейтингового місця регіону в економіці країни, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, рівня перспективності розвитку регіону, рівня державної підтримки в регіоні, значимості впливу адміністративних бар’єрів, можливостей залучення фінансових ресурсів, що істотно впливають на формування прибутковості засобів, які вкладаються та інвестиційних ризиків. Наведене вище дозволяє зробити висновок про те, що поняття «інвестиційна привабливість» означає наявність таких умов інвестування, які впливають на переваги інвестора у виборі певного об'єкта (регіону) інвестування. При цьому,

на інвестиційну привабливість впливають наступні чинники: політичні – визначають можливість втрат інвестицій внаслідок дестабілізації ситуації в країні; економічні – визначають сучасний економічний стан розвитку території, рівень фіскального навантаження на певній території, стратегічні можливості регіонального ринку; нормативно-правові – передбачають додержання нормативних законів, підзаконних актів; інфраструктурні – визначають забезпеченість регіону об'єктами виробничої і соціальної інфраструктури; природоохоронні – включають інформацію про ступінь забрудненості території; демографічні – чисельність населення, статево-вікова характеристика, зайнятість населення, тривалість життя; природно-кліматичні (географічні) – економіко-географічне положення регіону, його кліматичні умови, можливість появи надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру тощо.

Інвестиційна привабливість території визначається факторами інвестиційної привабливості регіону і регіональною інвестиційною політикою. Під факторами інвестиційної привабливості регіону розуміються процеси, явища, дії, переважно об’єктивного характеру, що впливають на інвестиційну привабливість регіону і визначають його територіальні особливості. Відповідно, регіональна інвестиційна політика розуміється як процес, що визначає територіальні особливості регіону. На практиці це є дії державних і місцевих органів влади і управління щодо розвитку інвестиційного процесу в регіоні, пов’язані з удосконаленням нормативно-правової бази, надання пільг та заохочень для найбільш ефективних та значущих для регіону інвестиційних проектів, розвитком інфраструктури з обслуговування суб’єктів інвестиційної діяльності, гарантування безпеки діяльності підприємницьких структур. До критеріїв інвестиційної привабливості регіону потрібно віднести:

1. Виробничий потенціал (потенціал основних засобів).

2. Трудовий потенціал (вартість, освіченість).

3. Природно-ресурсний потенціал (баланси енергетики, земельних ресурсів, природних ресурсів).

4. Потенціал економічної інфраструктури.

5. Інноваційний потенціал.

6. Потенціал соціальної інфраструктури.

7. Потенціал транспортної доступності.

8. Природозахисний потенціал.

9. Потенціал ємності ринку.

10. Рівень економічного розвитку.

11. Стан довкілля.

12. Рівень загальної безпеки.

13. Економічно-правове середовище (фінансова стабільність, податкові пільги для інвестора, відсутність податку на інвестиції, очікування економічної активності, рентабельність у виробничих галузях та галузях спеціалізації).

14. Активність регіону щодо інвесторів, інвестиційна діяльність у регіоні. Інвестиційна привабливість регіону визначається як відповідність регіону головним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій. Активізація інвестиційної діяльності є пріоритетною умовою стабільного розвитку регіонів, яка здатна залучити фінансові та матеріальні ресурси як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, а також раціонально їх використовувати в найбільш пріоритетних галузях економіки. Обсяг залучених в економіку регіону інвестицій – це один із критеріїв ефективності його функціонування. Показники, за якими вітчизняні та зарубіжні аналітики пропонували визначати рівень інвестиційної привабливості регіонів, об’єднано у 3 великі групи факторів, які визначають рівень привабливості території для інвесторів:

1. Фактори, які впливають на рівень інвестиційного потенціалу регіону (природно-географічний, трудовий, виробничий, інноваційний, інституціональний, інфраструктурний, фінансовий, споживчий потенціали).

2. Фактори, що визначають рівень некомерційних інвестиційних ризиків (законодавчі, політичні, соціальні, економічні, екологічні та кримінальні ризики).

3. Інвестиційна активність (концентрація і розподіл інвестиційного капіталу, активізація впровадження нових виробничих потужностей, розвиток прямих і портфельних інвестицій).

Для кількісного вираження зазначених факторів можливо використання максимально можливої кількості показників, які хоч якоюсь мірою характеризують рівень інвестиційної привабливості території. Проте деякі з них (особливо це стосується першої групи) не справляють помітного впливу на прийняття інвестором рішення щодо вкладання капіталу в економіку конкретного регіону.

Корелюючи вищезазначене з властивостями інфраструктури як економічної категорії та тенденціями регіоналізації, концептуальні положення інфраструктурних трансформацій регіонального простору становлять наступне: регіональна виробнича інфраструктура виступає як цілісна відкрита система та одночасно підсистема у складі господарського комплексу країни і глобального економічного простору; інфраструктурні трансформації покликані підтримати відкритість економіки регіону та забезпечити раціоналізацію його участі у міжрегіональній взаємодії; одним з головних орієнтирів структурних трансформацій та зміни міжгалузевих пропорцій у інфраструктурному обслуговуванні регіонів є обраний євроінтеграційний вектор України; стратегічним пріоритетом виступає гармонізація векторів і тенденцій регіонального та інфраструктурного розвитку; забезпечення відповідності інфраструктурних технологій принципам інноваційності та прогресивності розробок і науково-технічних досягнень; пріоритетне посилення та гармонізація міжсекторальної взаємодії у регіональній інфраструктурі, розгляд останньої не у вигляді сукупності галузей, а у формі інтегративного утворення [213, с. 79-80].

Таким чином, проведене дослідження дозволяє сформувати процес управління розвитком інфраструктури регіону в контексті інвестиційної політки (рис.5.9).

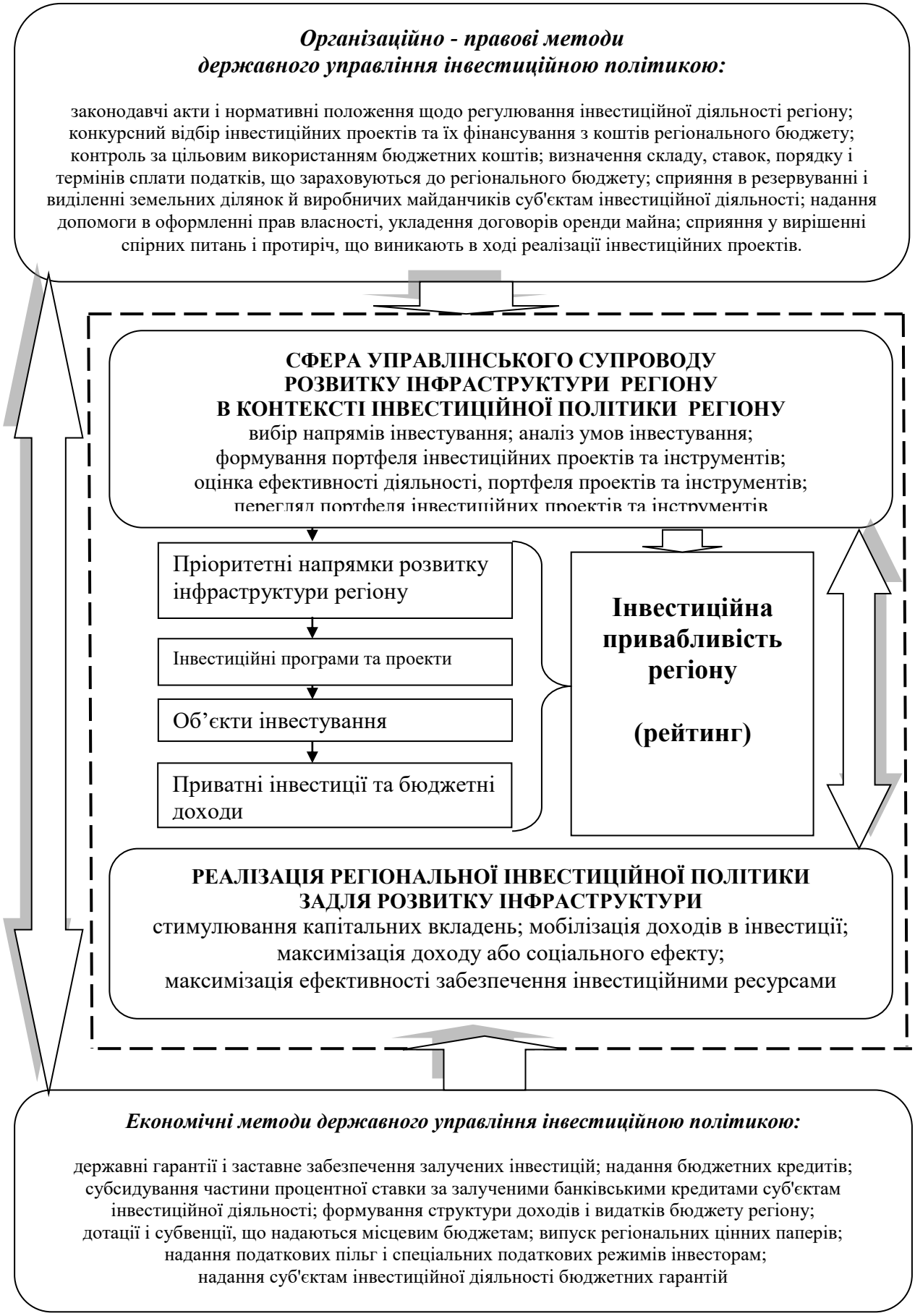

Рис. 5.9. Процес управління розвитком інфраструктури регіону в контексті інвестиційної політки

Узагальнений процес управління інвестиційною діяльністю розвитку регіональної інфраструктури повинен ґрунтуватись на чіткості стратегічних інвестиційних цілей і напрямів інвестиційної діяльності при унеможливленні відхилення від них; об’єктивності критеріїв і процедур відбору інвестиційних проектів; орієнтації на кінцевий результат шляхом забезпечення цілісності ланцюга підтримки інвестиційного проекту на усіх етапах його реалізації; самоокупності без максимізації доходності; приватно-державному партнерстві у фінансуванні регіональних інвестиційних проектів; імплементації механізму регіонального контролю і нагляду; прозорості та постійному моніторингу інвестиційної діяльності; гнучкості використовуваних засобів підтримки.

Окрім цього, розвиток та стимулювання інвестиційної привабливості-потенціалу регіонів необхідно здійснювати за допомогою багатовекторної та комплексної політики, зокрема в напрямках: прогнозування економічних, соціальних, політичних, технологічних умов; аналізуванні ступеня впливу найважливіших тенденцій та оцінки нестабільності в цьому регіоні; аналізуванні чинників, що визначають попит, і оцінюванні можливих змін в існуючих тенденціях попиту. Таким чином, ефективність управління інвестиційним розвитком сучасної регіональної інфраструктури забезпечується за рахунок орієнтації реалізованої інвестиційної політики на досягнення стратегічних цілей програм та проектів регіону.

Чітко визначаючи цілі, результати та вигоди інвестиційних проектів, а також з огляду на взаємозв'язок інвестиційна привабливість-інвестиційний потенціал-інвестиційні ризики регіональні органи самоврядування та потенційні інвестори зможуть визначати й реалізовувати пріоритетні напрямки розвитку інфраструктури регіону, що найбільшою мірою сприятимуть досягненню поставлених поточних та довгострокових цілей соціально-економічного розвитку інфраструктури регіону і при цьому визначатимуть шляхи ефективного формування валового регіонального продукту.

Для підвищення інвестиційної привабливості регіонів України особливе значення мають оцінювання відповідності всієї сукупності умов, факторів,

механізмів і тенденцій функціонування регіону в інвестиційному вимірі певним принципам та пріоритетам. Зазначені оцінки можна отримати за допомогою ієрархічно побудованої системи індикаторів розвитку, які кількісно та якісно характеризують його складові на основі об’єктивних системних знань про склад, структуру, фактори, механізми функціонування, розвитку регіону відповідно до їх місця та ролі у суспільному розвитку. У зв’язку зі складністю одночасного контролю великої кількості різноманітних показників в аналізі інвестиційної діяльності регіональних економічних систем, значного поширення набули процедури комплексної оцінки, на підставі яких може обчислюватися рейтинг як узагальнена оцінка інвестиційної привабливості регіонального розвитку. При цьому, сутність рейтингу як узагальненої оцінки полягає в оцінюванні позиції аналізованого об’єкта на обраній шкалі. Водночас місце регіону на градуйованій шкалі слугує вихідною базою не лише для аналізу адекватності руху окремого регіону, а й для здійснення порівнянь досягнутих рівнів усіх регіонів за інвестиційною сферою.

Рейтингова оцінка економічних явищ, процесів, систем та їх елементів не є новою, проте, основною проблематикою сьогодення є визначення та врахування актуальних параметрів для проведення ранжування – основи рейтингової системи оцінювання. Аспектами рейтингового управління для конкретної економічної системи є: внутрішнє та зовнішнє рейтингове управління, причому у першому випадку об’єктом є сама економічна система та її конкуренти, а метою є зміна іміджу системи у зовнішньому середовищі. Дослідження стану розвитку регіонів за окремими ознаками та відповідне їх рейтингування є надзвичайно поширеними як в науковій літературі, так і в практиці регіонального управління.

Критичний аналіз наукових досліджень вчених-економістів [8; 26; 59; 135; 177; 199] щодо обґрунтування економічної сутності категорії «рейтинг» свідчить про наявність значної кількості різноманітних точок зору та відсутність ключового одностайного підходу до трактування змістовного наповнення поняття «рейтинг».

Термін «рейтинг» походить від англійського дієслова to rate – «оцінювати», «визначення вартості». Таким чином, в основу рейтингу покладено саме оцінку стану об’єкта рейтингування. Звичайно під рейтингом розуміється нагромаджена оцінка, або оцінка, що враховує передісторію.

Узагальнено вітчизняні науковці використовують наступні категорії для визначення сутності поняття «рейтинг»: оцінка, характеристика, система, показник, метод, встановлення, процес, розподілення, інструмент, прогноз. Таке різноманіття нерівнозначних термінів свідчить про те, що вчені не дійшли єдиного висновку щодо визначення сутності рейтингів. Також слід відзначити, що поняття «рейтинг» набуває іншого значення в залежності від того, з якою метою рейтинг використовується.

Зокрема, автор Грудзевич У. Я. в понятті «система рейтингу» визначає основні елементи такі, як «наявна національна рейтингова шкала оцінки, методологічні засади оцінювання діяльності підприємств, банків, страхових компаній, муніципальних органів та інших учасників ринку, а також особливості функціонування на ринку національних і міжнародних рейтинговнх агентств» [59, с. 160].

Рейтинг визначається як комплексна оцінка об’єкта чи процесу щодо сукупності його характеристик за фіксованою шкалою. Застосовуючи рейтингове управління до системи, можна розглядати його як концепцію прийняття рішень на основі використання рейтингів регіонів у процесі реалізації функцій регіонального управління. При цьому, рейтингове управління - це процес, в якому рейтинг використовується для аналізу, контролю, обліку, прогнозування та регулювання регіонів. Рейтинг регіону за певним інтегральним критерієм є результатом багатофакторного аналізу його ресурсів.

Богатов О.І. визначає рейтинг як оцінку тих чи інших аспектів діяльності досліджуваної економічної системи (ЕС) за фіксованою шкалою. Отже, рейтинг містить в собі комплексну інформацію про стан ЕС, подану в максимально стислому вигляді. Тому методика обчислення рейтингу інтерпретується як

цільова функція рейтингового управління, значення якої є індикатором стану ЕС. Основною характеристикою процесу рейтингового управління є те, що рейтингова оцінка водночас виступає і як інструмент, і як мета управління. Вибір методики обчислення рейтингу залежить від конкретної стратегії управління, тобто від реалізації стратегії планування.

Істотними є такі дві особливості рейтингової оцінки: рейтинг є втілення такої функції управління, як «аналіз високого рівня»; в основу рейтингової оцінки покладено принцип відповідності діяльності ЕС ряду критеріїв, тобто рейтинг є результат процесу багатофакторного аналізу ЕС [26, с. 8-9].

Аналіз літературних джерел [8; 26; 59; 135; 177; 199] дозволив зробити висновок про те, що, не дивлячись на деякі відмінності у визначеннях рейтингу, в цілому рейтинг розглядається вченими і практиками як якась комплексна оцінка стану досліджуваного об'єкту в порівнянні з однорідними об'єктами з метою його рангування.

Проведений аналіз дефініцій сутності поняття «рейтинг» дозволяє визначати рейтинг як систему оцінювання функціонування ЕС із визначенням відповідної шкали оцінювання, критеріїв та механізму, що базується на даних фінансової інформації та експертних оцінках для прийняття відповідних управлінських рішень.

В процесі рейтингування здійснюється рейтингова оцінка з присвоєнням певному суб’єкту рівня рейтингу. При цьому рейтингом є значення певної відносної оцінки, що діє у визначений момент чи протягом певного періоду часу, яку суб’єкт рейтингування в результаті реалізації процесу рейтингування присвоює досліджуваному об’єкту та вважає найоптимальнішим для його позиціонування за обраним критерієм чи набором критеріїв серед інших подібних за основними параметрами суб’єктів господарювання [177, с. 323].

Рейтингова оцінка передбачає не лише надання поточного рівня рейтингу, а також його прогнозного значення, визначеного рейтинговим агентством на майбутнє. Рейтингові оцінки з класифікацією (найчастіше використовується класифікація за принципом «найвищий рівень розвитку,

вищий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький») можливо проводити як використовуючи внутрішній еталон (регіоном – репрезентантом виступає один з регіонів України або середній рівень показника по країні), так і за зовнішнім еталоном (регіоном – репрезентантом виступає регіон іншої країни, середній рівень будь-якого показника в світі, певному географічному регіоні тощо).

У науковій літературі існує два основні способи побудови рейтингів: складання єдиного рейтингу, який рангує всі об'єкти згідно комплексного показника порівняння (локального критерію, загальному балу, або латентного показника); складання категорій (класів, груп, сегментів), усередині яких може використовуватись рангування як поодинці, так і за декількома ознаками [26; 135]. Таким чином, рейтингове управління є процесом, у якому рейтинг використовується для аналізу, контролю, обліку, прогнозування та регулювання діяльності ЕС. Тому методику обчислення рейтингу регіону в інвестиційному вимірі можна інтерпретувати як цільову функцію рейтингового управління інвестиційними процесами, значення якої є індикатором стану ЕС.

У науковій літературі немає однозначного підходу щодо поетапності процесу обчислення рейтингу ЕС, зокрема виокремлюють:

I. Підготовка первинних даних; опрацювання даних; статистичний аналіз; трендовий аналіз; обчислення рейтингу.

II. Збір, систематизація та аналітичне опрацювання інформації (статистичної, експертної) за обраний для аналізу період; вибір та обґрунтування системи показників, що використовуються для обчислення рейтингової оцінки, їх структуризація; розроблення методології, методики та інструментарію щодо обчислення інтегрованого показника рейтингової оцінки; ранжирування об'єктів (елементів вибірки) згідно з кількісним значенням інтегрованого показника рейтингової оцінки для кожного з них [26; 135].

Професор Кулинич Р.О. зазначає, що методологічною базою для прийняття управлінських рішень у сфері регулювання макроекономічних процесів на основі рейтингових оцінок, що характеризують розвиток регіонів

країни (районів в регіонах), повинні стати статистичні методи. Важливим аспектом при оцінюванні показників соціально-економічного розвитку є розмежування основних та додаткових показників на основі обґрунтування взаємозв'язку досліджуваних показників, що дозволяє вносити корективи у "Методику оцінки визначення комплексної оцінки результатів соціально-економічного розвитку регіонів" при обчисленні коефіцієнтів вагомості відхилень цих показників [135, с. 18-19].

Проведене дослідження економічної сутності категорії «рейтинг», особливостей рейтингової оцінки, а також способів їх побудови дозволяє здійснити узагальнення сутнісних компонентів дефініції «рейтинг» в інвестиційному вимірі (рис.5.10).

Отже, наведені вище формулювання дефініції «рейтинг» враховують тільки один аспект рейтингового управління, а саме визначення місця досліджуваного об'єкту в сукупності споріднених за певною множиною критеріїв, причому не враховуючи можливості проведення рейтингової оцінки усередині самого об'єкту.

Тому рейтингове управління доцільно розглядати в двох аспектах: зовнішнє рейтингове управління, яке включає отримання рейтингової оцінки його різними суб'єктами з метою визначення місця аналізованого об'єкту серед інших порівнювальних об'єктів; внутрішнє рейтингове управління, метою якого є визначення місця того чи іншого регіону.

Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості регіонів України повинна ґрунтуватись на визначенні: інвестиційного потенціалу, тобто частка регіону на інвестиційному ринку України; інвестиційних ризиків, тобто співмірність та масштабність соціально-економічних проблем регіону.

Слід також відмітити, що інформаційна доступність, сформованість регіональних інвестиційних проектів та активність позицій регіональної влади, значним чином впливає на конкурентні переваги регіонів й на ефективність формування рейтингів інвестиційної привабливості регіонів.

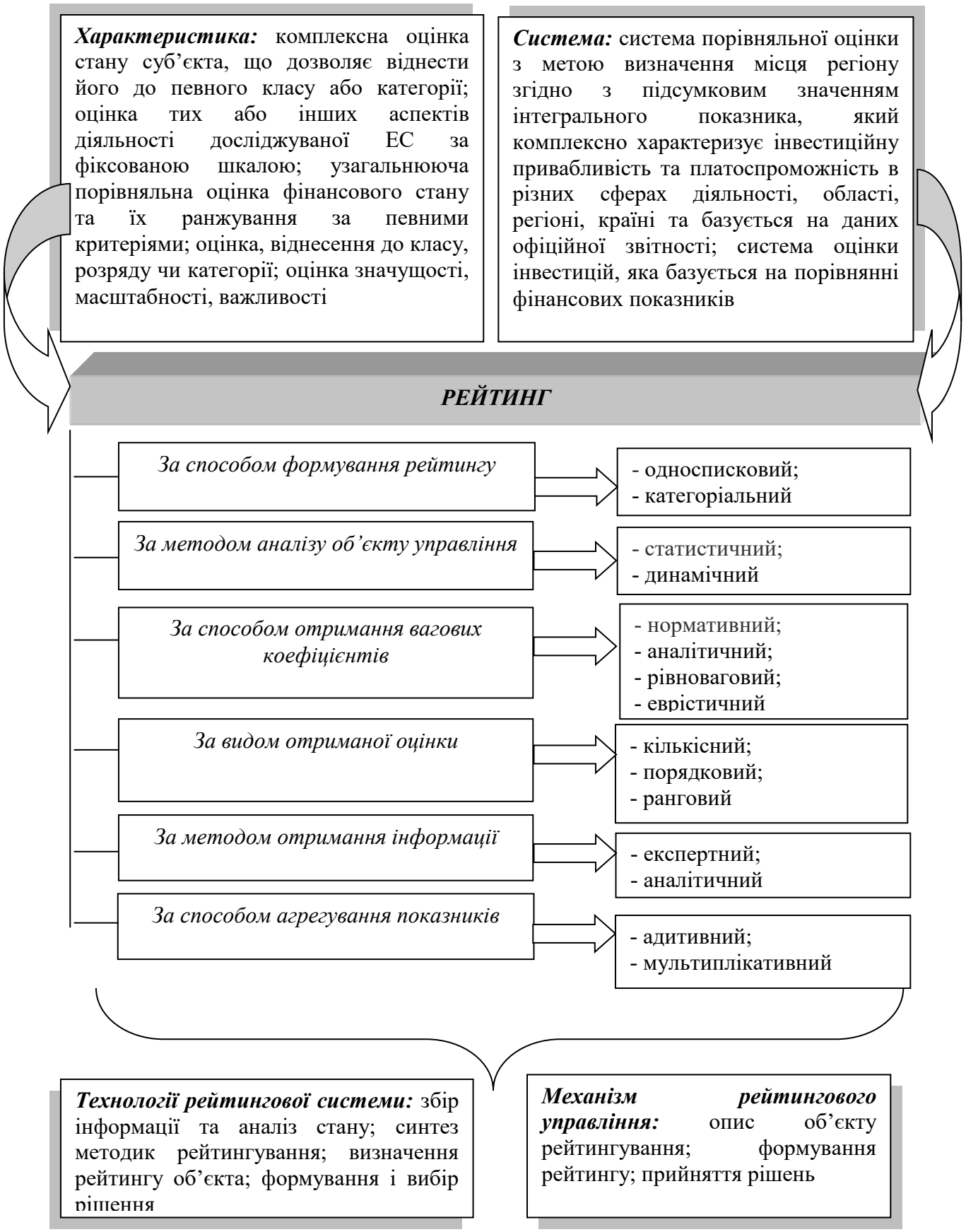

Рис. 5.10. Узагальнення сутнісних компонентів дефініції «рейтинг» в інвестиційному аспекті

Отже, застосування регіональними інститутами наведеного підходу в управлінні інвестиційною діяльністю регіону сприятиме досягненню підвищення обґрунтованості інвестиційного планування; зниженні інвестиційних ризиків; максимізації ефективності забезпечення інвестиційними ресурсами всіх учасників інвестиційної діяльності регіону; створенні бази, яка б забезпечувала гарантії іноземним інвестиціям; формуванні позитивного та сприятливого іміджу регіонів у сфері розвитку інфраструктури; створенні сприятливого інвестиційного клімату; гарантуванні недоторканості інвестицій та прав власності для інвесторів; сприянні припливу капітальних інвестицій не тільки у реконструкцію, але й будівництво, створення сучасних виробничих та соціальних комплексів.

В Україні розроблена спеціальна програма оцінки інвестиційної привабливості регіонів, яка оцінюється по 5-ти узагальнюючих показниках:

1) рівень загальноекономічного розвитку регіону;

2) рівень розвитку інвестиційної інфраструктури;

3) демографічна ознака регіону;

4) рівень розвитку ринкових відносин;

5) рівень криміногенних, екологічних та інших регіонів.

Індекс інвестиційної привабливості регіонів базується на оцінці «жорстких» та «м’яких факторів». До «жорстких» факторів інвестиційної привабливості регіонів відносять: природні ресурси, трудові ресурси, інноваційний потенціал, географічне розташування, споживчий сегмент, бізнес-сегмент, інфраструктура. Так, згідно рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України лідируючими областями за жорсткими факторами лідирують Харківська (1.521), Дніпропетровська (1.511), Одеська (1.494) області та м. Київ (1.490). Негативні тенденції спостерігаються у Закарпатській (1.245), Чернівецькій (1.257) та Хмельницькій (1.312) областях.

«М’які» фактори інвестиційної привабливості регіону включають оцінку: ділового клімату, правил та процедур здійснення господарської діяльності, відкритості влади, ділового оптимізму та успішного досвіду. Згідно рейтингу

інвестиційної привабливості за «м'якими» факторами лідируючи позиції займають Львівська (1.756), Івано-Франківська (1.591) та Волинська (1.498) області. На останніх позиціях рейтингу виявилися Донецька (1.144), Кіровоградська (1. 184) та Полтавська (1.187) області [221]. В загальному рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України лідирує Львівська область (1.601) та Івано-Франківська області (1.478); аутсайдерами залишаються Чернівецька (1.250) та Херсонська (1.264) області

До прикладу згідно даних рейтингового агенства ЄвроРейтинг рейтингова шкала інвестиційної ефективності міст становить [247]: ineA (Максимальний (понад 200 балів)) - інвестиційна політика регіону (міста) ефективна. Висока інвестиційна активність забезпечує випереджаюче, порівняно з іншими територіями, приріст базових показників соціально-економічної сфери; ine B (високий (від 181 до 200 балів)) - інвестиційна політика регіону (міста) ефективна. Для території характерна значна активність інвесторів, що забезпечує приріст більшості базових показників в соціально-економічній сфері; ine C (Вище середнього (від 161 до 180 балів)) - інвестиційна політика регіону (міста) дещо краще середнього рівня.Інвестиційна активність недостатньо висока, проте дозволяє забезпечувати приріст ряду показників соціально-економічної сфери; ine D (Середній (від 141 до 160 балів)) - інвестиційна політика регіону (міста) нейтральна. Активність інвесторів, як правило, помірна. Більшість показників розвитку соціально-економічної сфери знаходяться на середньому рівні; ine E (Нижче середнього (від 121 до 140 балів)) - інвестиційна політика регіону (міста) вимагає поліпшень. Темпи та обсяги інвестицій, як правило, нижче середньоукраїнських. Більшість показників розвитку соціально-економічної сфери нижче, ніж середній рівень; ine F (низький (від 101 до 120 балів)) - інвестиційна політика регіону (міста) малоефективна. Інвестори неохоче направляють кошти в регіональне господарство. Більшість показників розвитку соціально-економічної сфери нижче, ніж середній рівень; ine G (мінімальний (менше 101 бали)) - інвестиційна політика регіону (міста)

неефективна. Інвестори неохоче направляють кошти в регіональне господарство. Практично всі показники розвитку соціально-економічної сфери нижче середньоукраїнських. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України за 2017 рік представлено у табл. 5.6.

Таблиця 5.6.

Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України

Регіон	**4 кв. 2017 р**		**3 кв. 2017 р**		**2 кв. 2017 р**		**1 кв. 2017 р**	
	Рейтинг	**бал**	**Рейтинг**	**бал**	**Рейтинг**	**бал**	**Рейтинг**	**бал**
Вінницька	**ineB**	**183**	ineC	163	ineD	155	ineD	158
Волинська	**ineC**	**175**	ineE	133	ineD	149	ineC	166
Дніпропетровська	**ineA**	**201**	ineB	189	ineA	203	ineA	203
Житомирська	**ineE**	**138**	ineE	131	ineF	103	ineF	114
Закарпатська	**ineD**	**144**	ineE	125	ineD	158	ineC	179
Запорізька	**ineC**	**165**	ineB	190	ineB	188	ineC	168
Івано-Франківська	**ineD**	**157**	ineC	179	ineB	185	ineD	142
Київська	**ineB**	**193**	ineC	175	ineC	173	ineC	179
Кіровоградська	**ineD**	**145**	ineD	142	ineD	155	ineD	142
Львівська	**ineC**	**178**	ineC	177	ineC	179	ineB	183
Миколаївська	**ineE**	**126**	ineD	147	ineE	132	ineD	148
Одеська	**ineB**	**187**	ineA	202	ineB	191	ineB	196
Полтавська	**ineA**	**225**	ineA	219	ineA	207	ineA	246
Рівненська	**ineD**	**147**	ineC	163	ineD	160	ineD	156
Сумська	**ineE**	**125**	ineE	132	ineE	122	ineC	170
Тернопільська	**ineE**	**135**	ineE	137	ineC	177	ineD	145
Харківська	**ineA**	**204**	ineB	188	ineA	210	ineC	175
Херсонська	**ineC**	**175**	ineC	166	ineD	142	ineG	93
Хмельницька	**ineE**	**131**	ineD	149	ineD	152	ineD	147
Черкаська	**ineD**	**141**	ineD	158	ineD	153	ineC	173
Чернівецька	**ineF**	**117**	ineE	128	ineG	95	ineF	118
Чернігівська	**ineD**	**150**	ineD	149	ineD	153	ineD	141

Для оцінки інвестиційного клімату країн що розвиваються до цього часу застосовується «Бері-Індекс». Індекс інвестиційної привабливості України за 5-ти бальною оцінкою формує і публікує Європейська Бізнес Асоціація. За її оцінками за час складання індексу з 2008 року він ніколи не досяг рівня 4 балів. Оцінки інвестиційного клімату робить "Глобальний Інноваційний індекс 2017 року" (Global Innovation In dex). Автори індексу зазначають, що інвестиції в інновації є важливою умовою підвищення темпів довгострокового економічного зростання. У 2017 році у Глобальному інноваційному індексі Україна покращила свої позиції на 6 сходинок і посіла 50 місце. У 2013 році була на 71 місці. Україна потрапила до 50 інноваційних економік світу (індекс інновацій) за оцінками Bloomberg. У цьому рейтингу за 2016 рік вона зайняла 41 місце, у 2017 році — 42. Оцінювалися витрати на інновації та дослідження, продуктивність, ефективність, конкуренція досліджень, дослідників та високотехнологічних компаній, реєстрація патентів.

Важливу роль для сприятливого інвестиційного клімату відіграють суверенні кредитні рейтинги. Це, зокрема, рейтинги Міжнародного рейтингового агентства Moody's Investors Service,Міжнародного рейтингового агентства Standard & Poor's Financial Service LLC, (з 28 квітня 2016 року має назву S&P Global Ratings), Міжнародного рейтингового агентства Fitch Rating Inc. Вони визначають суверенний кредитний рейтинг України, її великих міст, банків,провідних компаній. Постановою Кабінету Міністрів України затверджена Національна рейтингова шкала, рішеннями ДКІПФР встановлені відповідності рівнів рейтингових оцінок за шкала ми зазначених міжнародних агентств рівням за Національною рейтинговою шкалою. У рейтинговій шкалі Міжнародного рейтингового агентства Fitch Rating, за ступенем значущості визначаються "Інвестиційні рейтинги": AAA, AA, A, BBB; "Спекулятивні рейтинги": BB, B, CCC, за якими дефолт видається реальною можливістю, CC — "Ймовірний дефолт", C"Дефолт неминучий", RD — емітент не провів своєчасні платежі, "Частковий дефолт", D — "Дефолт за всіма фінансовими зобов'язаннями". Крім того, за рейтингами робиться прогноз, на зміну рейтингу

протягом 1—2 років. Це такі прогнози: "позитивний", "стабільний", "негативний". Суверенні кредитні рейтинги України від усіх трьох агентств є "Спекулятивними" станом на кінець 2017 року.

При цьому, стратегічним завданням управління інвестиційним розвитком сучасної регіональної інфраструктури є створення системних і комплексних передумов для розвитку інвестиційного потенціалу регіону та підвищення його інвестиційної привабливості як одного із пріоритетних напрямків для соціально-економічного зростання регіону та наповнення бюджетів всіх рівнів.

Ступінь інвестиційної привабливості інфраструктури регіону, є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності й ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки, а також результативністю функціонування регіонального відтворювального комплексу та інтенсивності залучення ресурсів, що має бути реалізовано через інвестиційну регіональну політику.

5.3 Формування регіональної інвестиційної політики в контексті розвитку інфраструктури регіонів

З огляду на сучасні стратегічні пріоритети регіонального розвитку України ефективне впровадження інвестиційної політики повинно сприяти зниженні негативних трендів економічного розвитку регіонів і підсиленню їхньої конкурентоспроможності. Незважаючи на наявність низки досягнень у сфері імплементації інвестиційної політики на регіональному рівні, загальний стан регіонального інвестиційного ринку залишається вкрай незадовільним, що зумовлено здебільшого недостатністю фінансових ресурсів для реалізації перспективних інноваційно-інвестиційних проектів, які характеризуються тривалими термінами окупності та високими ризиками. До основних причин такого стану належать: прогресуюча недостатність внутрішнього капіталу для фінансування інноваційно-інвестиційних проектів; відсутність системного

підходу до розроблення регіональної інвестиційної політики і недостатнє врахування регіональної специфіки при формуванні програм соціально-економічного розвитку; низька доступність нових прогресивних технологій та розробок; брак практики використання сучасних форм управління інвестиційними процесами на макро- і мікрорівні. Відтак у контексті проведення економічних реформ в Україні, посилення уваги до найважливіших сфер, які є основою забезпечення національної безпеки країни, особливого значення набувають питання вдосконалення механізмів формування та реалізації інвестиційної політики на регіональному рівні. Така політика має гармонійно поєднувати інтереси інвесторів і кожної територіальної громади щодо ефективного використання фінансових ресурсів, реалізацію інвестиційних проектів і забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку регіонів.

Важливим джерелом впливу на підприємницьку діяльність суб’єктів господарювання й економіки країни в цілому є інвестиційна політика – одна зі складових економічної політики держави. Завдяки їй держава безпосередньо впливає на темпи обсягу виробництва, на розвиток НТП, на зміну структури суспільного виробництва і вирішення багатьох соціальних проблем. Під інвестиційною політикою держави розуміють комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою, зі створення сприятливих умов для всіх суб’єктів господарювання з метою пожвавлення інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем. Інвестиційна політика – комплекс господарських рішень, що визначають основні напрями капітальних вкладень, заходи щодо їх концентрації на пріоритетних напрямах структурної перебудови економіки. Від реалізації інвестиційної політики залежать темпи соціально-економічного зростання, збалансованість і ефективність народного господарства регіону.

Інвестиційна політика на мікрорівні має сприяти пожвавленню інвестиційної діяльності на регіональному рівні. Інвестиційна політика у кожному регіоні України має свої особливості, які зумовлені такими

чинниками: економічною і соціальною політикою, що були проведені в регіоні; величиною наявного виробничого потенціалу; географічним місцезнаходженням; природно-кліматичними умовами; привабливістю регіону для іноземних інвестицій тощо. Основними завданнями системи управління інвестиційної діяльності в регіоні є: визначення пріоритетних напрямів вкладення інвестицій; створення інфраструктури інвестиційного ринку; створення умов для залучення позабюджетних джерел фінансування інвестицій, у тому числі вільних коштів населення, іноземних та інвестицій з інших регіонів країни; забезпечення інтеграції регіонального інвестиційного ринку з міжнародним ринком інвестиційних ресурсів.

Сучасний інвестиційний потенціал України характеризується високою неоднорідністю, тому інвестиційну політику необхідно проводити виходячи з можливостей і потреб розвитку кожного регіону. Однією з важливих форм такого регулювання є розроблення та реалізація регіональних інвестиційних програм. Ці програми, з одного боку, є формою державного управління інвестиційною діяльністю у регіонах, з іншого – адміністративного та економічного управління [301, с. 45].

У науковій літературі регіональна інвестиційна політика трактується як:

- можливості економіки регіону, зокрема природно-ресурсні, трудові, виробничі, фінансові потенціалах і реалізується через відповідні механізми. Слід відмітити, що дане трактування часто застосовується в економічній науці та практиці без чіткого його уявлення, беручи за основу структуру чи окремі складові політики (переважно цілі) і ступінь її впливу на вирішення соціально-економічних проблем (результати) [66];

- сукупність організаційних та економічних заходів щодо залучення інвестицій з метою відродження економіки регіонів, ліквідації структурних деформацій, формування сприятливого ринкового середовища з урахуванням інтеграції регіону в єдиний економічний простір;

- система дій щодо залучення інвестицій в економіку регіону, і реалізується на практиці як послідовне вирішення конкретних завдань як стратегічного, так і тактичного характеру;

- система заходів та механізми їх реалізації, спрямовані на стимулювання інвестиційної активності та формування сприятливого інвестиційного клімату регіону [218; 250].

У найбільш загальному виді інвестиційна політика регіонів включає наступні основні елементи:

- розробка й прийняття пакету законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційний процес;

- надання гарантій збереження приватного капіталу; надання податкових і інших пільг, відстрочок за податковими і орендними платами, нефінансових стимулів;

- створення організаційних структур з підтримки інвестиційної діяльності;

- сприяння в розробці, проведенні експертизи й супроводженні інвестиційних проектів;

- видача гарантій і поручительств комерційним банкам, що фінансують інвестиційні проекти;

- мобілізація коштів населення за допомогою випуску муніципальних цінних паперів;

- сприяння становленню інститутів регіональної інвестиційної інфраструктури.

Система формування та реалізації регіональної інвестиційної політики повинна містити комплекс з трьох взаємопов'язаних і взаємозалежних складових. Перша складова – це основні чинники, які впливають на зміст регіональної інвестиційної політики і, відповідно, механізми її реалізації. Вони включають: інвестиційний клімат в регіоні; показники формування інвестиційного потенціалу регіону; рівень інвестиційних ризиків; чинники внутрішнього і зовнішнього впливу. Перші головним чином пов'язані з

об'єктивно зумовленими регіональними особливостями економіки, які в свою чергу визначає комплекс природно-географічних, історичних, демографічних та інших чинників.

Друга складова передбачає безпосередньо етапи формування інвестиційної політики – визначення цілей, головних пріоритетів та механізмів формування інвестиційної політики. Цілі та пріоритети регіональної інвестиційної політики залежать від цілей і завдань загальної соціально-економічної політики конкретного регіону.

Третя складова проявляється через засоби, за допомогою яких передбачається досягнення цілей такої політики. Основоположними цього блоку є комплекс застосовуваних методів управління (економічних, адміністративних, соціально-психологічних та ін.) і система забезпечення його дії (правового, організаційного, інформаційного тощо).

Проведений аналіз існуючих у науковій літературі трактувань поняття «регіональна інвестиційна політика» дає нам змогу виокремити такі основні ознаки регіональної інвестиційної політики: регіональна інвестиційна політика – це особливий вид державної економічної політики, суб'єктами якої виступають органи державної, регіональної і місцевої влади, а також інші фізичні та юридичні особи; регіональна інвестиційна політика тісно пов'язана не тільки зі спорідненими напрямами регіональної економічної політики, але й іншими відносно самостійними її напрямами; базові цілі регіональної інвестиційної політики спрямовані на ефективне забезпечення процесу сталого соціально-економічного розвитку регіону, підвищення якості життя населення, посилення здатності регіону адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища; усі заходи державного та регіонального стимулювання пріоритетних напрямів економіки регіону повинні базуватись на формуванні та реалізації ефективного інвестиційного механізму.

Слід відмітити, що планування і реалізації регіональних інноваційно-інвестиційних проектів і програм, можливе лише в рамках конкретних регіонів України, в рамках їхніх програм соціально-економічного розвитку, передусім:

- будь-який інвестиційний проект або програма здійснюється в рамках економічної, правової та організаційної системи регіону і не можуть бути розглянуті поза соціальної та економічної середовища, його інвестиційної інфраструктури;

- інвестиційні та організаційні проблеми проекту або програми не можуть бути дозволені поза підтримки регіональних влад, поза використання законодавчих і податкових інструментів органів місцевої влади;

- коректно сформовані і прийняті регіональними правовими актами економічні, інвестиційні та соціальні пріоритети можуть дозволити створити інвестиційним проектам не тільки необхідну підтримку, а й забезпечення гарантіями відповідного рівня;

- програми розвитку регіонів можуть представити реальний механізм реформування економіки регіону та виходу його з загальноекономічної кризи країни загалом.

Таким чином, вплив інвестиційної політики на регіональний розвиток повинен ґрунтуватись на реалізації наступних основних пріоритетах, що в свою чергу дозволяють сформувати концептуальні складові регіональної інвестиційної політики (рис. 5.11):

1. Забезпечення стабільного і збалансованого розвитку економіки регіону на основі найбільш ефективного використання його ресурсного потенціалу, в тому числі раціонального природокористування.

2. Законодавче довгострокове та стратегічне забезпечення програми розвитку регіону на основі гармонійної системи регіональних нормативних актів, що доповнюють і конкретизують національне законодавство.

3. Структурна перебудова організаційно-виробничої інфраструктури регіону відповідно до вимог реалізації інноваційно-інвестиційних програм і проектів.

4. Оптимізація використання регіонального бюджету, територіального розміщення та розвитку продуктивних сил регіону, адміністративно-

територіального поділу регіону на рівні районів з урахуванням наявності ресурсного потенціалу, що забезпечує ефективний розвиток.

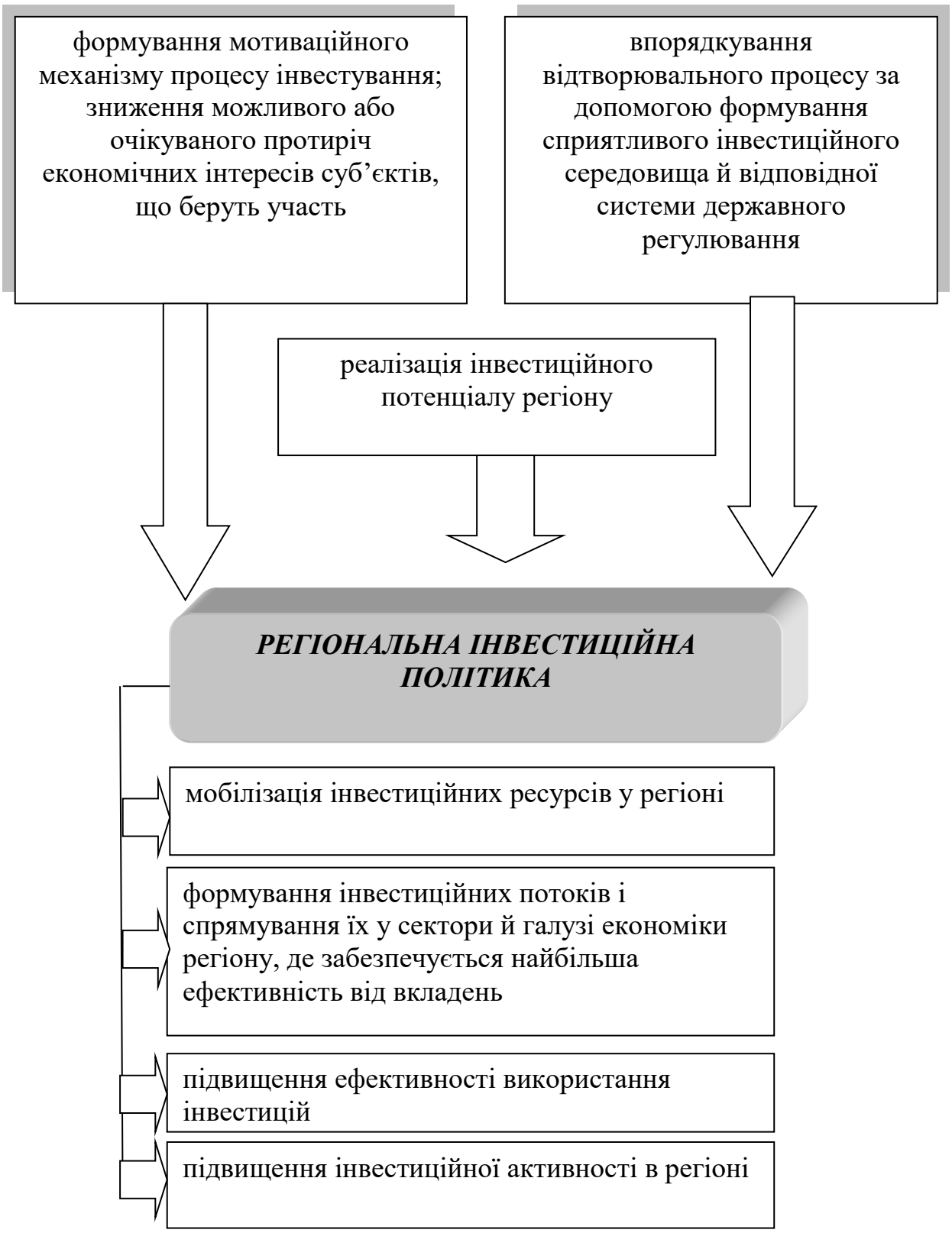

Рис. 5.11. Концептуальні складові регіональної інвестиційної політики

5. Забезпечення економічної та екологічної безпеки і дотримання фінансових інтересів місцевостей, ефективної участі організацій регіону в реалізації політики Уряду в сфері структурної перебудови економіки і регіональних інвестиційних програм.

6. Створення ефективної організаційної інфраструктури інвестиційної програми, здатної представляти інтереси регіону у міжнародних інвестиційних інститутах.

7. Створення ефективного регіонального, міжрегіонального та міжнародного інструментарію реалізації регіональних програм на основі залучення значних додаткових інвестиційних ресурсів в заходи програми, регіональні проекти.

8. Формування економічної основи місцевого самоврядування.

Перш за все, інвестиційна політика повинна бути спрямована на підтримку пріоритетних галузей економіки, розвиток яких забезпечує економічну та оборонну безпеку країни, експорт промислової продукції, прискорення науковотехнічного прогресу. Державна інвестиційна політика України створювати сприятливі умови до яких можна віднести: необхідність збільшення внутрішніх (власних) коштів суб'єктів господарювання у фінансуванні інвестиційних проектів; виділення бюджетних коштів, переважно для реалізації державних, програм (проектів), спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки, за адресним принципом; фінансування об'єктів, будівництво яких починається за рахунок бюджетних коштів, здійснювати на конкурсній основі (проводити тендери); надання переваг у завершенні розпочатих будов, технічного переоснащення та реконструкції діючих підприємств; здійснення державними органами контролю за цільовим використанням централізованих інвестицій; впровадження системи страхування інвестицій. Кількість інструментів формування та реалізації інвестиційної політики держави досить обмежена. Кожен з них виявляється ефективним лише у конкретній ситуації та не завжди спрацьовує в тих чи

інших умовах. В такому випадку слід використовувати зарубіжний досвід державної інвестиційної політики, який вказує на існування моделей, що об’єднують декілька інструментів.

Перша модель – американська – базується на застосуванні податкових стимулів для приватних інвестицій та орієнтована на реалізацію принципів економічної свободи й економічного лібералізму. Друга модель – японська – ґрунтується на державному фінансуванні проектів приватних інвесторів. Третя модель – тайванська – передбачає координацію і створення механізмів для узгодження рішень держави та приватних інвесторів в процесі реалізації експортноорієнтованих інвестиційних проектів. Важливим є те, що всі ці моделі виявились успішними, тому розгляд умов їх реалізації необхідний для розробки адекватної державної інвестиційної політики в сучасних умовах.

Система формування та реалізації регіональної інвестиційної політики повинна містити комплекс з трьох взаємопов'язаних і взаємозалежних складових. Перша складова – це основні фактори, які впливають на зміст регіональної інвестиційної політики і, відповідно, механізми її реалізації. Вони включають:

1) інвестиційний клімат в регіоні;

2) показники формування інвестиційного потенціалу регіону;

3) рівень інвестиційних ризиків;

4) фактори внутрішнього і зовнішнього впливу.

Перші головним чином пов'язані з об'єктивно зумовленими регіональними особливостями економіки, які в свою чергу визначає комплекс природно-географічних, історичних, демографічних та інших факторів. Фактори зовнішнього впливу пов'язані з впливом умов діяльності, визначених чинним законодавством і загальнодержавною економічною та інвестиційною політикою.

Друга складова передбачає безпосередньо етапи формування інвестиційної політики – визначення цілей, головних пріоритетів та механізмів формування інвестиційної політики. Цілі та пріоритети регіональної

інвестиційної політики залежать від цілей і завдань загальної соціально-економічної політики конкретного регіону.

Третя складова проявляється через засоби, за допомогою яких передбачається досягнення цілей такої політики. Основоположними цього блоку є комплекс застосовуваних методів управління (економічних, адміністративних, соціально-психологічних та ін.) і система забезпечення його дії (правового, організаційного, інформаційного тощо).

Для регіональних органів влади та управління, на нашу думку, найбільш значимі такі ефекти, як зростання частки регіону в загальнодержавному обсязі інвестицій в основний капітал; збільшення податкової бази і на цій основі - доходів регіонального та місцевих бюджетів; підвищення рівня доходів та зайнятості населення; зростання конкурентоспроможності регіональної економіки та її окремих галузей; поліпшення стану навколишнього середовища. Для приватних інвесторів у складі ефектів реалізованої інвестиційної політики слід виділити: зниження інвестиційних ризиків; зменшення трансакційних витрат, пов'язаних з процесами розміщення інвестиційних ресурсів; підвищення прибутковості інвестицій. Для підприємств та організацій основними ефектами є: розширення фінансової бази поновлення факторів виробництва; збільшення функціонуючого капіталу та підвищення його прибутковості; зростання конкурентоспроможності продукції та послуг; освоєння нових сегментів ринку; зниження трансакційних витрат, пов'язаних з процесами пошуку і залучення інвестиційних ресурсів. Для населення – підвищення реальних доходів громадян та соціальних виплат із місцевих бюджетів.

Реалізація регіональної інвестиційної політики пов’язана як з економічними, так і з адміністративно-управлінськими інструментами, важелями, методами, які входять у поняття регіональних механізмів інвестування. Поняття регіонального механізму інвестування не є новим для економічної науки, але на сьогодні немає достатніх підстав вважати його дослідженим. По-перше, західна економічна думка не виділяє окремо поняття регіонального механізму інвестування, проте держава та регіональні органи

влади за допомогою економічних та управлінських інструментів впливають на інвестиційне забезпечення економіки регіонів та здійснюють відповідне регулювання як на макро-, мезо-, так і на мікроекономічному рівнях. По-друге, як у вітчизняній економічній літературі, так і в економічній літературі країн СНД немає його однозначного трактування.

Від так, активізація регіональної інвестиційної політики повинна проводитись шляхом: орієнтації виробництва на потреби внутрішнього ринку; впровадження наукоємних технологій замість матеріало- та енергоємних; виробництва вітчизняних товарів замість імпорту товарів аналогічної групи; підвищення конкурентоздатності виробленої продукції; спрямованість інвестиційної політики на досягнення стратегічних регіональних планів; формування оптимальної структури портфельних і реальних інвестицій; ранжирування проектів та інвестицій за їх важливістю і послідовністю реалізації, виходячи з наявності ресурсів та з урахуванням залучення зовнішніх джерел.

Таким чином, інвестиційна діяльність на регіональному рівні забезпечує прогресивні структурні зрушення в економіці регіону, підвищує рівень її конкурентоспроможності та демонструє існуючі можливості і перспективи розвитку провідних кластерів регіону. У сучасних умовах посилення конкурентної боротьби, прискорення науково-технологічного прогресу, формування специфічних чинників зовнішнього середовища, що вливають на регіональну економіку, важливого значення для стійкого економічного зростання країни набуває регіональна державна інвестиційна політика, у контексті формування інноваційної моделі розвитку економіки. Слід також відмітити, що вплив інвестиційної політики на розвиток регіону тісно взаємопов’язаний із рівнем конкурентоспроможності регіональної влади, впровадженням ефективних механізмів адміністративного управління і модернізація владних структур, формування базових мобілізаційних ідей для регіону. Саме тому, актуальним в умовах сьогодення є своєчасне встановлення максимальної конкурентоспроможні області бізнесу і сфери інноваційного

розвитку, проведення політики по просуванню даного бізнесу в інші регіони і на міжнародний ринок, а також включення регіональних бізнес-структур в реалізацію пріоритетних національних проектів.

Процеси інвестування розвитку інфраструктури регіонів України є важливим соціально-економічним індикатором, що визначають та покращують функціонування пріоритетних регіональних галузей. При цьому, основним інструментом змін є підвищення ефективності та інвестиційної привабливості регіонів України. Регіони набувають все більшої самостійності, що розширює коло можливостей до їх розвитку. Регіональні програми передбачають досить велику кількість заходів щодо залучення інвестицій до різних галузей. Залучення та раціональне освоєння інвестиційних надходжень – є найважливішим завданням інвестиційної регіональної політики. Актуальною на сьогоднішній день залишається проблематика асиметрії капітальних інвестицій у регіони України та розвитку їх інфраструктури, оскільки найбільша кількість коштів залучається до промислово розвинених регіонів чи регіонів, що швидко розвиваються.

Збереження тенденцій до стиснення економічного простору країни підтверджує факт концентрації інвестицій у найбільш економічно-ефективних регіонах. Нерівномірний просторовий розподіл інвестицій і виробництва валового регіонального продукту є результатом низької ефективності використання капіталу та подальшого поширення тенденцій посилення локалізації економічної активності й управління фінансовими і товарними потоками.

Узагальнено структурні асиметрії визначають як відмінності в розподілі соціально-економічних явищ, які обчислюються по відношенню до середніх показників і виражаються у відповідних кількісних показниках (коефіцієнтах). Просторова економічна асиметрія найбільш виражена в інвестиційній сфері, що призводить до комплексу негативних наслідків і може розглядатися не тільки як проблемна ситуація, але і як індикатор, а також один з чинників

територіально-господарської еволюції, включаючи і еволюцію системи міських поселень, їх економічної сфери [313, с. 216].

Показники динаміки економічного розвитку численні, що визначає велику кількість різних показників економічної асиметрії. Серед показників економічної асиметрії виокремлюють наступні групи: виробничі, ресурсно-інфраструктурні, науково-технічні, інвестиційні та зовнішньоторговельні показники.

В даний час важливе значення набувають інфраструктурні показники. Це пов'язано насамперед з неухильним підвищенням частки витрат на транспортне обслуговування, енергоносії, сировину та матеріали. У зв'язку з цим стан і розвиток інфраструктури фактично характеризують регіональні можливості стабільного розвитку в перспективі й потенціал для зниження витрат виробництва [314, с. 70].

Сучасні дослідження проблем нерівномірності розвитку економіки та, зокрема, передумов регіональних асиметрій, присвячено наукові праці вітчизняних та іноземних вчених З. Варналія, З. Герасимчук, М. Долішнього, А. Маршалла, Ф. Перру, М. Портера, Б. Данилишина, І. Сторонянської, Н. Мікули, А. Мокія та багатьох ін. Водночас, інвестиційні чинники виникнення структурних асиметрій в інфраструктурному розвитку регіонів України є менш дослідженими, оскільки переважно автори обмежуються аналізом показників нерівномірності регіонального соціально-економічного розвитку.

На думку Р. МкКвейда і М. Грейга інвестиції в інфраструктуру, швидше за все, сприяють централізації і концентрації, ніж підвищенню економічної активності, і можуть, як наслідок, бути корисними регіонам/областям, які найменше потребують економічної експансії [353].

Розвиток регіональної просторово-економічної системи відбувається відповідно до концепції теорії економічних циклів і являє собою процес взаємодії та просторове сполучення елементів виробничого, фінансово-економічного, інфраструктурного, інституційного та соціального характерів, які мають комплексний ендогенний характер, цілеспрямовано функціонують у

реальному просторі в розмірах, пропорціях і масштабах з метою забезпечення сталого поступального розвитку як окремих складових елементів, так і в загальному просторової системи [222, с. 60-61].

Асиметрії інвестиційного забезпечення інфраструктурного розвитку виникають між регіонами, які мають різний рівень розвитку і характеризуються різною віддаленістю значень показників соціально-економічного стану території від певного стандарту чи середнього показника за регіонами. Структурованість та рівень розвитку інфраструктури регіонів залежать від обсягів інвестування, і зокрема від державних інвестицій, розміри яких визначають темпи зростання валового регіонального продукту, обсяги реалізованої промислової продукції, чисельність зайнятого населення, величину експорту, обсяги виконаних будівельних робіт, оборот роздрібної торгівлі, величину доходів населення тощо. Отже, регіони з добре розвиненою інфраструктурою, порівняно із регіонами зі слабкою інфраструктурою, мають вищі показники інвестиційної привабливості та соціально-економічного розвитку .

Аналіз наукових праць свідчить про значні розбіжності щодо трактування дефініції «просторового розвитку», оскільки відсутнє однозначне бачення визначення його складових, чинників та зв’язків.

Як зазначає Міняйленко І.В. [194] просторовий розвиток - це форма координації динамічного процесу кількісних і якісних змін будь-яких явищ (регіон, економіка регіону, соціально-економічна система), який враховує зв‘язки всіх складових, в результаті чого розвиток набуває нового якісного стану у вигляді певного співвідношення елементів, що забезпечує отримання синергетичного ефекту.

На думку, Ценклер Н.І. просторовий розвиток – це оптимальне поєднання усіх складових розвитку регіону (соціальної, економічної, культурної та екологічної) із формуванням нових просторових структур, що поєднують у собі як суспільні, так і природні компоненти. У такому трактуванні просторовий розвиток є спробою інтегрувати в єдине ціле концепції економічного розвитку

регіону в його всеохоплюючому значенні та концепцію територіальної організації суспільства. Іншими словами, просторовий розвиток є просторово-часовою категорією і містить як динамічні та структурні, так і просторові компоненти [302, с. 787-790].

Натомість Шпильовий В. А. сталий просторовий розвиток регіону пропонує розуміти як органічну сукупність різноспрямованих змін регіональних підсистем і елементів з урахуванням їх особливостей, взаємозв'язків і в рамках регіональних пріоритетів соціально-економічної політики [314, с. 68].

Регіональну асиметрію, Божедарнік Н. В., розглядає як процес диференціації локальних і глобальних територіальних таксономічних одиниць, який відбувається під впливом посилення нерівномірного руху чинників виробництва, конкуренції та реалізації комплементарної різнорівневої (локальної, регіональної, національної, наднаціональної) політики зниження диспропорційності соціально-економічного розвитку та забезпечення його сталості. Автор зосереджує увагу на об'єктивних і суб'єктивних чинниках виникнення регіональних асиметрій [29, с. 15].

Об'єктивними чинниками просторового розвитку інвестиційної діяльності Климов Д. В. [115] пропонує визначати: соціально-економічні, природні, демографічні та інфраструктурні.

Таким чином, питання активізації інвестиційних процесів у розвитку інфраструктури регіонів України, зниження рівня асиметричного просторового розвитку регіонів і підвищення ефективності функціонування інфраструктури потребує більш глибшого й комплекснішого наукового дослідження та аналізування.

Інвестиційна політика щодо розвитку інфраструктури регіонів є видом політики витрат і взаємопов'язана з політикою доходів через визначені можливості використання джерел доходу на реалізації інвестиційних проектів. Вона ґрунтується на свідомому та цільовому відборі підприємств, джерел фінансування інвестиційних витрат, а також юридичних осіб, котрі реалізують

ці проекти. Реалізації інвестиційних проектів розвитку інфраструктури вимагає фінансових витрат, їх завершення приносить не тільки соціально-економічну користь членам територіальної громади, але зумовлює необхідність систематичних поточних експлуатаційних витрат об’єктів інфраструктури на завершальній стадії інвестування. Характерною рисою інфраструктурних проектів є неприбутковий характер, що повинен передбачати реальні можливості пошуків фінансування на подальше утримання (експлуатацію) функціонуючих об’єктів інфраструктури. Для даного дослідження обрано основні показники інвестиційного потенціалу та соціально-економічного стану економічного простору Західних регіонів України за 2015 р. (табл. 5.7).

Таблиця 5.7

Аналіз просторової асиметрії інвестування розвитку інфраструктури Західних регіонів України 2015 р.*

Регіон / Показники	Львівська (P_1)	Івано-Франківська (P_2)	Тернопільська (P_3)	Закарпатська (P_4)	Чернівецька (P_5)
y_1	13,387	9,609	3,827	3,778	2,789
y_2	1248,1	836,6	50,1	311,5	92,2
y_3	94,960	45,854	26,656	28,952	18,506
y_4	58,502	34,741	13,541	13,872	6,824
y_5	1023,800	526,900	395,0	498,0	322,8
y_6	1206,325	329,7	290,982	1094,4	108,3
y_7	3,669	1,324	0,946	0,620	0,941
y_8	95,690	46,019	32,975	36,173	27,557
y_9	57,520	105,705	73,541	122,394	76,592
y_{10}	7237,331	155,670	109,557	1820,345	136,480

**Сформовано за даними [64; 104]*

Для даного дослідження пропонується зокрема виокремлення таких показників: y_1 - величина капітальних інвестицій, млрд. грн..; y_2 - величина прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал), млн. дол США; y_3 - валовий регіональний продукт у фактичних цінах, млрд. грн.; y_4 - обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг) за основними видами діяльності, млрд. грн; y_5 - чисельність зайнятого населення працездатного віку, тис.осіб; y_6 - величина експорту, млн. дол.США; y_7 - обсяг виконаних будівельних робіт, млрд. грн.; y_8 - оборот роздрібної торгівлі, млрд. грн.; y_9 - величина доходів населення, млрд. грн.; y_{10} – проекти до плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку (затверджені актом КМУ), млн. грн.

Інвестиційну привабливість регіонів як правило оцінюють за наступними показниками: інвестиції в основний капітал, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, грн.; інвестиції у житлове будівництво, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, грн.; обсяг прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на одну особу чисельності наявного населення на кінець року, дол. США; зміна обсягу прямих іноземних інвестицій, у розрахунку на одну особу середньорічної чисельності наявного населення, дол. США.

Слід відзначити, що інвестиційні проекти до плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку (затверджені актом КМУ) [64] переважно сконцентровані на: розвитку інфраструктури громадського транспорту в сільських територіях; будівництві, реконструкції і ремонті внутрішніх доріг автомобільного сполучення і мостів; капітальному та поточному ремонті автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення та споруд на них, доріг та вулиць комунальної власності та споруд на них тощо. Схематично архітектура просторової асиметрії соціально-економічного стану та інвестиційного розвитку інфраструктури Західних регіонів України 2016 р. представлено на рис.5.12.

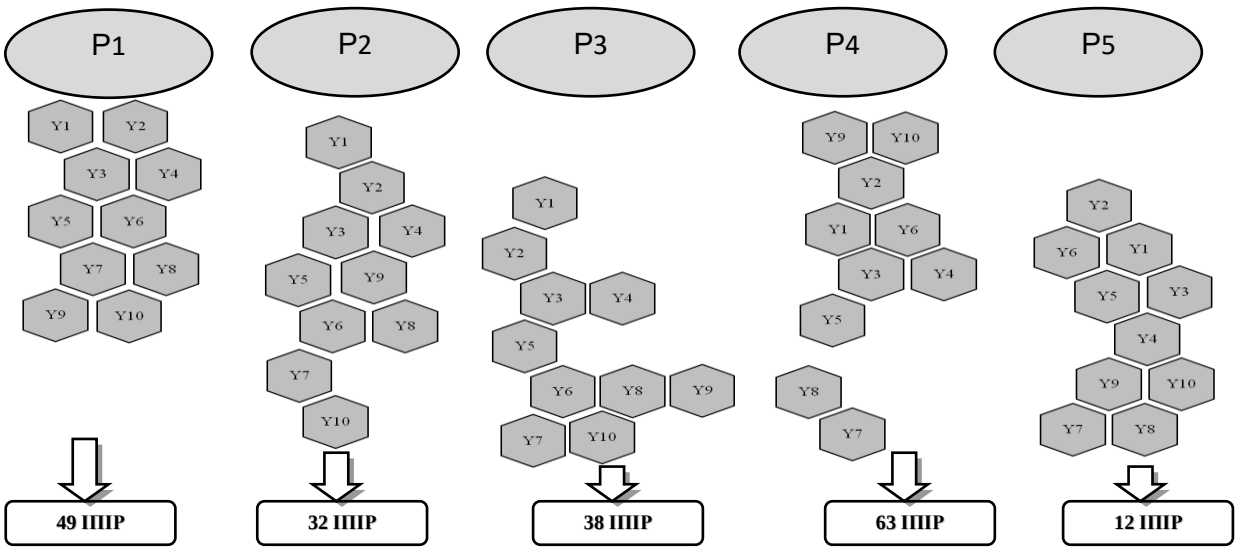

Рис. 5.12. Архітектура просторової асиметрії інвестиційного розвитку інфраструктури Західних регіонів України 2015 р.

Аналіз структурної асиметрії інвестиційного розвитку інфраструктури Західних регіонів України 2015 р. свідчить про наступне: Львівська область при найвищих показниках соціально-економічного розвитку та достатньо високому рівні інвестиційного потенціалу не займає перше місце за кількістю реалізованих інвестиційних проектів інфраструктурного розвитку (ІПІР), при цьому Закарпатська область при нижчих показниках (y_1 – y_{10}) лідирує за кількістю реалізованих ІПІР - 63 (рис. 5.12), що свідчить про значну просторову та структурну асиметрію ІРІР. Необхідно відмітити, що найважливішим блоком проблем реалізації регіональної структурної політики є деформація структури регіонального капіталу та умов його відтворення. Ця група проблем безпосередньо впливає на привабливість регіону як відповідне соціально-економічне середовище прийнятне для процесів забезпечення розвитку території.

До цієї групи проблем регіонального рівня, актуальних сьогодні, належать такі: орієнтація одночасно на велику кількість моделей економічного розвитку та структурних реформ, що призводить до надмірного розпорошення ресурсів і нечіткості стратегічного та оперативного менеджменту на регіональному рівні; слабка взаємодія між регіональними органами влади та

самоврядування, бізнесом, державою та громадськістю у вирішенні економічних проблем; надмірна кількість бар'єрів для залучення стратегічних інвестицій у регіон, в тому числі специфічних [243, с. 255].

Для підвищення ефективності інвестування розвитку інфраструктури регіонів та покращення просторової доступності необхідно (рис. 5.13): дослідження економічного простору, інфраструктури та інвестиційного потенціалу регіону; моделювання інвестиційного розвитку інфраструктури регіону (ІРІР) із визначенням оптимальних сценаріїв, стратегічним плануванням, формування системи моніторингу ІРІР; комплексне аналізування ризиків ІРІР. Проведення комплексного дослідження та аналізування ІРІР за наведеними напрямами дозволить ефективно моделювати та стратегічно планувати як соціально-економічний розвиток регіонів, так і ІРІР.

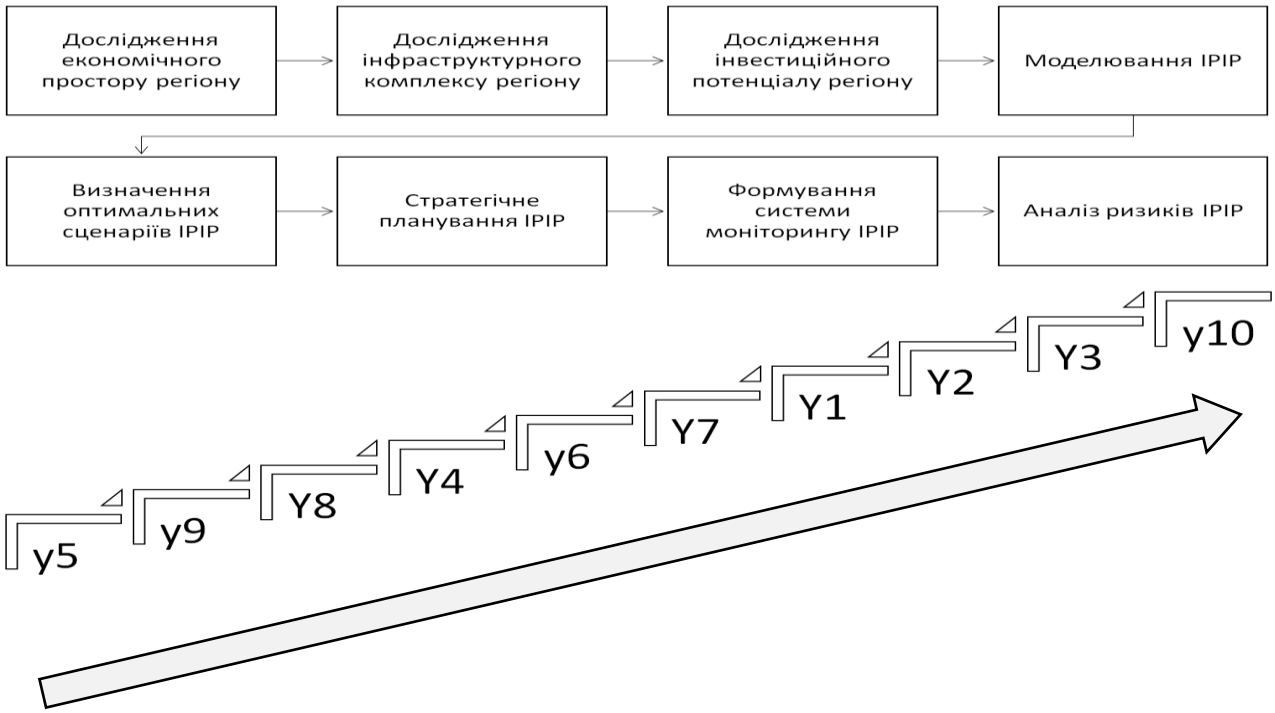

Рис. 5.13. Вдосконалення процесів управління асиметричністю розвитку інфраструктури регіоні

На основі наведеного аналізу пропонується: створення відповідних умов та середовища для розвитку підприємництва і економічного простору регіонів; підвищення інвестиційної привабливості регіонів шляхом розвитку

підприємництва в сфері транспорту (сполучення), інформування та енергетики; розвиток продуктивної економіки із використанням природніх ресурсів; створення умов для розвитку суспільного фінансування, інвестуючи в освіту, охорону здоров'я, соціальну сферу, спорт, туризм, культуру; зменшення асиметрій соціально-економічного розвитку регіонів; зміцнення сільських осередків; відродження соціально-економічних занедбаних областей; нарощування інвестиційної привабливості в економічно занедбаних областях.

При цьому, важливим аспектом залишається питання розширення фінансової самостійності органів місцевого самоврядування регіонального рівня, що на думку Ковальова А. І. можливе за рахунок: отримання місцевими бюджетами визначеної частки доходів від оподаткування прибутків підприємств; впорядкування системи розподілу дотацій вирівнювання; збільшення відрахувань до місцевих бюджетів із податків та зборів на природо-й надрокористування; перегляд сфер застосування субвенцій з метою спрямування їх на вирішення нагальних проблем регіонального розвитку; формування інституційних передумов для залучення позабюджетних джерел фінансових ресурсів; формування центрів регіональної фінансової інфраструктури – комунальних банків; врегулювання питань діяльності інститутів спільного інвестування на регіональному рівні; зміна механізмів фінансування регіонального розвитку; започаткування діяльності місцевих фондів регіонального розвитку [118, с. 117].

Слід також відмітити, що для підвищення ефективності інвестування розвитку інфраструктури регіонів необхідне оновлення принципів і підходів у концептуальному погляді на модернізацію економічної політики регіонів України, що виходить із таких потреб:

1) необхідність подолання грандіозної інерції в механізмах суспільних перетворень;

2) ефективна організація територіального управління в мінливих умовах політичної та економічної інтеграції України в європейський і світовий простір

на якісно нових засадах, відповідно до сучасного формату і на принципах публічного та економічного регулювання;

3) підвищення інституційної та ресурсної спроможності регіональної ланки управління розробляти і провадити результативну політику і стратегії розвитку на субнаціональному рівні;

4) зниження соціально-економічних диспропорцій між громадами і районами [72, с. 65]. Для задоволення цих потреб необхідні дієві механізми регіонального розвитку та більш ефективна організація територіального управління.

Від так, модернізацію доцільно розглядати як «екзогенно-ендогенний процес» [362], також враховуючи і зовнішні чинники, окрім традиційно внутрішніх – традицій, соціальних інститутів і культурних цінностей. Сьогодні вже існує значний фундамент наукових теорій і міждисциплінарних моделей, що пояснюють феномен модернізації і містять корисні висновки для регіональної модернізації і модернізації РЕП.

Представники різних наукових шкіл суспільної модернізації фокусують увагу на різних аспектах модернізаційного транзиту політико-економічних відносин на національному і регіональному рівнях. Відповідні підходи, що склалися в науковій літературі, можна класифікувати в такий спосіб [72, с. 120]:

– моделі соціальних змін, що містять найбільш загальний «наддисциплінарний» опис суспільних перетворень (еволюціоністська теорія, циклічна теорія, «рівноважна парадигда», конфліктологічна парадигма);

– відокремлені теорії модернізації, що сформовані саме як теорії модернізації (осучаснення) з поступовою відмовою від односторонньої «вестернізації» на користь декількох «епіцентрів» модернізації та що мають фундаментальний міждисциплінарний характер (класична теорія модернізації, теорія демократичного транзиту, теорія постмодернізації, теорія вторинної модернізації, теорія регіональної модернізації та ін.);

– економічні та економіко-географічні теорії, що мають достатньо виражений дисциплінарний характер і відповідну методологію для аргументації

[74, с. 179-180] (неокейнсіанський підхід до регіонального розвитку, неокласичний підхід до формування регіональної політики, теорії регіоналізму, теорія незбалансованого зростання, теорія життєвого циклу, теорія дифузії нововведень, нова економічна географія, теорія нового регіоналізму, підхід інвестиційного програмування та ін.).

Особливого контексту модернізація набуває в публічно-управлінських відносинах на регіональному рівні. По-перше, постійне балансування навколо ефективності в її різних проявах зумовило перехід до нових парадигм і типів публічного управління. В останні декілька десятиріч у багатьох країнах проведено масштабні реформи в економіці та в системі публічного управління, спрямовані на їхню більшу ефективність, гнучкість і демократизацію. Не випадково практично одночасні перетворення здобули назву «управлінська революція». Це ознаменувалося відмовою від традиційного типу управлінської раціональності (за М. Вебером) на користь самоорганізації і самоуправління соціальних систем та відповідними змінами у способі суспільного управління. Акцент на більшій результативності публічного управління, делегуванні повноважень, збалансуванні «полюсів влади», політичному плюралізмі, взаємодії з громадянським суспільством, сучасними концепціями адміністративних реформ [348, с. 24] характеризує:

– новий публічний менеджмент (new public management) – передбачає децентралізацію управління за рахунок розширення повноважень і відповідальності органів місцевого самоврядування з відповідною актуалізацією певних цінностей (автономія, демократія, ефективність і наближення до населення [15, с. 21]), що мають забезпечувати більшу гнучкість управління, конкуренцію між надавачами послуг і громадянську активність;

– «врядування» (governance) з його відповідними різновидами (good governance, responsive governance, democratic governance), спрямоване на оптимізацію способів надання адміністративних послуг і розширення участі громадян у процесах прийняття рішень.

Основне управлінське завдання, що ставиться, полягає в пошуку рольового і функціонального оптимуму між трьома учасниками – ринком, публічним сектором і громадянським суспільством, форм їхньої кооперації. Це означає, що сучасні процеси модернізації публічно-управлінських відносин на регіональному рівні можна порівняти з політико-адміністративним «пазлом» із взаємопов'язаних політик, планів і проектів [75, с. 68].

По-друге, модернізація суттєво впливає на конфігурацію регіональної структури та її трансформацію. Це підтверджується значною просторовою варіацією в перерозподілі фінансових та інших ресурсів у цілях оптимізації моделі національного розвитку, а також поширеним феноменом неоднорідності економічного простору. Хоча модернізація гіпотетично має вести до вирівнювання рівнів розвитку різних територій, до економічної, політичної і соціокультурної уніфікації, а у процесах регіонального розвитку зазвичай є впливовими орієнтири на територіальне розмаїття і регіональну ідентичність, така їхня удавана перпендикулярність є оманливою. Властиві будь-якій модернізації асинхронність, нерівномірність і різноприскореність призводять до частої історичної ревізії ролі територіальних сегментів у регіональній структурі суспільства [199, с. 87], а природний модернізаційний «ухил» до політико-адміністративної уніфікації та систематизації призводить до зростання регіональних суперечностей і диспропорцій [75, с. 69]. Логічно це вказує на суміжну і дуже актуальну для сучасної України проблему економічної неоднорідності регіонального простору [230], що, по суті, у різних країнах ставала однією з першопричин пошуку більш ефективних концепцій регіонального розвитку і децентралізації управлінських відносин.

Ця проблема відчувається через посилення впливу просторової динаміки на результати традиційних макро-, мезо- і мікроекономічних і публічно-управлінських рішень.

Попри своє очевидне об'єктивне походження і національний масштаб, неоднорідність економічного простору інколи не враховується в державних і регіональних політиках розвитку. Це стає можливим через те, що представники

різних політико-адміністративних еліт, налаштувавшись на отримання швидких політичних дивідендів від вирівнювання розвитку місць докладання ресурсів, завжди відчувають «спокусу» спрощення та уніфікації зв'язків між економічними інститутами (право власності, інвестиції, рента тощо) і зростаючою взаємною інтеграцією ринків праці і капіталу [76, с. 134-135]. Проблема ще й у тому, що в межах ієрархічних структур всередині регіонів формуються поляризовані простори навколо провідних галузей (за Ф. Перру), що потім поляризують і національний економічний простір. Як наслідок, можуть поширюватися такі політико-адміністративні термінологічні кліше, як «територіальні диспропорції», однак вони завжди органічно присутні в регіональному розвиткові, і управлінське питання доречно ставити щодо зменшення надмірних диспропорцій або «стримування диспропорцій у припустимих рамках» [244, с. 39].

Формулюючи вектор сучасного модернізаційного транзиту, варто виходити з того, що оновлена РЕП в Україні покликана стати одним з інструментів вирішення головної суперечності сучасного періоду територіального розвитку в Україні: аномально гострої невідповідності сформованої в попередні десятиліття територіальної організації соціальноекономічної життєдіяльності, сутнісним вираженням якої була плановодирективна схема розвитку й розміщення продуктивних сил, до нових – ринкових і децентралізаційних принципів просторової організації соціальноекономічних відносин. Є очевидними риси перехідного періоду, необхідного для зняття аномальної гостроти зазначеної суперечності, а саме: об'єктивна закономірність, велика тривалість та інституційна неефективність.

З точки зору забезпечення більшої узгодженості державної і регіональної політики та модернізації РЕП це означає, що РЕП може реально існувати лише як система рішень, спрямованих на реалізацію пріоритетів з розподілу суспільних ресурсів, причому державний пріоритет досягатиметься шляхом декомпозиції його на просторові складові, а вже потім – через інтеграцію результатів і синтез на державному рівні. Але для практичного запровадження

такої політики бракує фінансового ресурсу, який можна було б сконцентрувати і спрямувати на підтримку дійсно значущих для країни пріоритетів. Одними з головних запроваджених змін в Україні в цьому напрямі є реформа місцевого самоврядування разом із бюджетною і податковою децентралізацією, зі створенням національних структурних фондів (ДФРР, Дорожній фонд та ін.).

Розпочаті в Україні реформа місцевого самоврядування і дерегуляція економіки поки що несуттєво наблизили таке бачення майбутнього регіонів, яке б виходило за межі стереотипних уявлень у логіці прийняття рішень «згори донизу». Хоча деякі з поширених нововведень і здатні привести до покращання результатів окремих регіональних економічних політик чи якірних проектів згідно з регіональними стратегіями, проте забезпечити завдяки їм якісний «стрибок» у регіональному розвиткові, залишаючись у старій парадигмі відносин між «центром» і регіонами, нереально. Це означає, що, спираючися на логіку централізованої, зарегульованої і субординаційної моделі прийняття й реалізації рішень (за принципом «згори донизу»), сьогодні навряд чи є можливим ефективне оновлення регіональної економічної політики. Сучасна логіка соціально-економічного розвитку Української держави може бути життєспроможною за умови чіткого й об'єктивного розподілу повноважень (із засобами і ресурсами) і відповідальності (колективної та персональної) між усіма учасниками просторового розвитку. Спроби відступити від цього правила зазвичай закінчуються концентрацією ризиків і збоями у функціонуванні незахищених підсистем національної економіки. Двадцятип’ятирічний період ринкових перетворень переконує, що «імунно незахищеними» в Україні стали велика частина населення, малий, частково середній бізнес, левова частина територіальних громад та їхня бюджетна сфера [75, с. 74].

В останнє десятиліття, задля подолання радянських стереотипів формування регіональних систем і управління ними, у науковому середовищі розвивається ідея трансформації моделі регіонального розвитку переважно «за єдиним державним проектом» у бік децентралізованого «саморозвитку» регіонів [309, с. 160], тісніше пов’язана з інтересами територіальних громад і

місцевого бізнесу. Це збіглось із започаткованим у 1990-х рр. в Європі процесом формування нової парадигми розвитку регіонів – регіонального саморозвитку, орієнтованого на більш повне врахування інтересів регіональних і локальних спільнот і опору переважно на власну ініціативу. У цих цілях ЄС із 1957 р. провадить політику об'єднання Європи на основі «регіональних відмінностей» за допомогою низки фондів регіонального розвитку (Європейський соціальний фонд, із 1958 р.; Європейський соціальний фонд, із 1975 р.; Фонд згуртування регіонального розвитку, з 1993 р.).

Під впливом процесів демократизації суспільного розвитку вже сформувалася низка альтернативних наукових концептів і теорій розвитку на субнаціональному рівні, які увібрали в себе ідеї модернізації економічних відносин, дерегуляції та децентралізованого управління. Керуючись у відборі таким критерієм, як «потенціал до якісних керованих соціальних перетворень на регіональному рівні», можна виділити такі сучасні наукові концепти:

1. Теорія саморозвитку територіальних соціально-економічних систем, яку розвинено в роботах О. Татаркіна та ін. [277; 278], і яка розуміється як «стійка здатність регіону в умовах сформованого макросередовища забезпечувати розширене відтворення ВРП за рахунок наявного потенціалу власних ресурсних можливостей і дохідних джерел в інтересах реалізації як макроекономічних цілей та загальнонаціональних пріоритетів, так і внутрішньорегіональних цільових настанов системного характеру» [277, с. 12]. Шлях такого саморозвитку, згідно з [278], передбачає наявність двох системотворчих умов:

– внутрішньої самодостатності регіональної економічної системи, що здатна підтримувати її організаційну цілісність і забезпечувати тривалу стійкість регіонального розвитку за рахунок:

а) необхідних і достатніх матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів, а також виробничих, інфраструктурних та інших можливостей (зокрема, ініціативності та підприємливості населення), що забезпечують розширене відтворення ВРП;

б) об’єктивно певної місії і цілі саморозвитку регіону, його пріоритетів, мотивів і ринкових джерел;

в) внутрішньорегіональної виробничих, інфраструктурних, організаційно-управлінських, територіальних та інших систем, здатних автономно переналаштовуватися під впливом внутрішніх і зовнішніх умов, факторів і обставин, що змінюються;

г) кадрової самодостатності територіальних систем, здатних на інноваційній основі забезпечувати саморозвиток); – сприятливих зовнішніх умов і середовища, що сукупно забезпечують стійкий збалансований саморозвиток у стратегічній перспективі.

2. Концепт інтегративного розвитку регіонів (В. Бочко) та впроваджена у Німеччині методологія інтегрованого територіального розвитку (ArgeLandentwicklung, Національне об’єднання сільських територій Німеччини Leader+ і проект «Активні регіони» [332]). Їхнім центральним моментом виступає постійна співпраця стейкхолдерів і компромісно створений узгоджений продукт, під яким розуміється матеріальний або нематеріальний результат людської праці, господарської діяльності, сумісний з бажаннями та сподіваннями всіх учасників об'єднаних дій.

Як вказує В. Бочко, «кожний учасник створення такого продукту відноситься до нього, як до втілення власної діяльності» [32, с. 49]. Причому, по-перше, спільний кінцевий продукт має дозволяти кожному суб’єкту (регіону) посідати таке місце, за якого решта учасників знаходилась би у злагодженому стані і сприяла розвиткові саме спільних засадничих ідей, а по-друге, спільні результати не повинні шкодити тому, заради чого спільну взаємодію було започатковано. Відповідні перетворення, перш за все, пов’язуються зі змінами у способі мислення людей щодо образу і стилю поведінки і життєдіяльності.

3. Концепт синергетичного розвитку регіональних систем, що базується на тектології О. Богданова та теорії динамічних систем. Такий розвиток передбачає здатність відкритих систем переходити до мобільності і

самоорганізації [28; 42, с. 62; 229], тим самим забезпечуючи собі тимчасовий стан рівноваги (ознака дискретності). Логічним продовженням цього концепту є коеволюційний підхід до співорганізації розвитку регіонів (С. Курдюмов, П. Щедровицький, О. Акерман), а його модернізаційний аспект вбачається у здатності вибудовувати нові форми економічної взаємодії регіонів, заміщуючи конфлікт інтересів і суперництво багатосторонніми конкурентними перевагами [73, с. 166].

Методологічно, регуляторний механізм розвитку регіону звертається до форм обліку дисбалансів зовнішніх і внутрішніх систем і передбачає організаційне поєднання об'єктів різних систем управління, інтеграцію входження одного елемента одного комплексу в інший та, за необхідності, їхню диференціацію, тобто закриття комплексу дисфункціональних систем. Основну увагу в регіональному управлінні повинно приділятися прогресивному відбору (або «добору», за О. Богдановим), оскільки дійсне збереження форм в управлінні можливе лише шляхом їхнього поступального розвитку. Взаємодоповнюючи одне одного, обидва процеси – інтеграції та дезінтеграції – організують складну систему, а суб'єкт управління має грамотно контролювати і форматувати ці процеси.

4. Концепція узгодженого розвитку регіонів (О. Сухарєв), що розглядає регіон як трикомпонентну динамічну модель: як квазідержава, як квазікомпанія і як потік експорту-імпорту [273; 274]. Після виділення відповідних трьох систем взаємозв'язків («технології – продукти – ринки», «соціальні стандарти – зайнятість» і «проекти – програми – інвестиції») пошукове завдання зводиться до економетричного оцінювання створеної споживчої вартості і загального обсягу затребуваного інвестиційного ресурсу. Модернізація ж управлінських відносин на мезорівні непрямо розглядається через здатність до засвоєння технологічних і продуктових інновацій у контексті базових моделей економічного зростання (Р. Солоу і Р. Лукас) та їхніх модифікацій (Р. Барро, Е. Хелпман, П. Агхіон і А. Хоуїт, О. Гранберг).

Важливими спільними рисами цих чотирьох сучасних теоретичних концептів є такі умови модернізаційного транзиту управлінських відносин: – дискретні, одночасні та певною мірою узгоджені дії суб'єктів і на регіональному, і на національному рівнях щодо набуття нової точки рівноваги з новим, більш вигідним становищем регіонального суб'єкта; – зростання здатностей до соціальних перетворень (модернізації) умовного регіону більше залежить від його внутрішньої готовності, ніж від конкретних зовнішніх умов, а використання ним зовнішніх умов і резервів зростання є важливим. Позитивний результат перетворень не є гарантованим;

– здатність регіону вдало комунікувати і співпрацювати з оточенням.

Отже, сучасний науковий «фарватер» модернізаційного транзиту публічно-управлінських і економічних відносин у сучасній Україні формує різні способи того, як регіональна влада, що отримує більше повноважень і ресурсу під них, зможе значно розширити свої організаційно-економічні можливості в самостійному (без участі «центру)» і під власну відповідальність перед місцевим населенням вирішенні проблем регіонального значення, у той же час центральна влада зможе зосередитися переважно на питаннях створення необхідних для цього рамкових умов і допомоги тим регіонам, які все ж неспроможні впоратися зі своїми проблемами самостійно. Як наслідок, під час переходу до децентралізованої моделі управління природно відпадає питання про те, яким регіонам держава надаватиме підтримку – слабким чи сильним [74, с. 183]:

а) користуючись новими отриманими повноваженнями разом із ресурсами, регіони-лідери зможуть виграти набагато більше, аніж від отримання ними централізованої підтримки в межах концепції стимулювання «точок зростання». За інших рівних умов, самостійне розпорядження власними потенціалами дозволить цим регіонам і без підтримки «згори» забезпечувати своє зростання;

б) відсталим регіонам, які не матимуть достатніх ресурсів, не обійтися без централізованої державної допомоги, і отже, місія держави полягатиме в «розв'язанні рук» сильним регіонам і допомозі слабким.

Аксіоматично, що без загальної демократизації життя будуть малоефективними і децентралізація ресурсів і повноважень, яка розсуває інституційні бар'єри і сприяє розвиткові більш конкурентоспроможних регіонів, і механізми дерегуляції, які дозволяють регіонам приймати рішення самостійно з урахуванням своєї специфіки. Однак перелік векторів і об'єктів змін, що відкриває сьогодні модернізація РЕП в Україні, торкається глибинних просторових і структурних проблем національної економіки, справедливої кризи довіри до формальних інститутів влади і потужного запиту суспільства на реформи в країні [74, с. 184].

Мінімізування асиметрії повинно бути спрямовано на: удосконалення територіальної організації та територіальної структури регіонально-просторових систем; підвищення ролі регіональної ренти в бюджетних ресурсах розвитку територій; сприяння міжрегіональному, міждержавному співробітництву прикордонних регіонів, формування єврорегіонів, територіальних міждержавних кластерів, зон зі спеціальним режимом економічного функціонування; зміцнення ролі центрів (полюсів) міжрегіонального розвитку, формування на їх базі регіональних і локальних просторових систем; посилення міжрегіональної інтеграції як регулюючої функції зменшення відсталості регіонів на основі формування цілісних виробничо-збутових міжрегіональних комплексів; комплексний і збалансований розвиток територій на базі пріоритетів модернізації інфраструктури регіонального розвитку для підвищення інвестиційної привабливості [82]; забезпечення комплексного і збалансованого розвитку усіх районів та регіонів країни на основі раціонального використання конкретних умов і наявних трудових, земельних, водних, енергетичних та інших природних ресурсів; усунення дисбалансу у розвитку окремих територій та забезпечення вирівнювання рівнів їх соціально-економічного розвитку; формування

інституційного середовища, яке б сприяло гармонізації загальнодержавних і регіональних інтересів [276, с. 27].

Необхідно сформувати дієву тринітарну систему господарського управління інвестиційними процесами в регіонах, яка б збалансовано включала: державне регулювання (управління), громадське регулювання та ринкове саморегулювання інвестуванням. Досягнення такого балансу – основне інституційне (установочне) завдання державної структурної регіональної політики в сфері інвестування та подолання структурних асиметрій [315, с. 315]. Ефективність інвестиційної політики регіону багато в чому визначається ефективністю вкладення державних інвестицій. Важливим напрямком розвитку державного регулювання інвестиційною діяльністю є впорядкування процедури надання субсидій місцевим органам влади на фінансування пріоритетних соціально-значимих інфраструктурних проектів. У цей час у регіонах відсутня обґрунтована схема відбору територіальних утворень і розроблених ними інфраструктурних проектів на фінансування за рахунок коштів державного бюджету. Субсидії на фінансування соціальних проектів (будівництво шкіл, дитячих садків, лікарень, інженерної інфраструктури) надаються без урахування специфіки соціально-економічного розвитку, забезпеченості об'єктами соціальної й інженерної інфраструктури кожного окремого територіального утворення. У зв'язку із цим виникає необхідність виробити чітку схему відбору інвестиційних проектів і розподілу коштів бюджету на їх фінансування, тобто: формуванні пакету законодавчих і нормативно-правових актів, що регулюють інвестиційний процес на рівні регіону; надання гарантій збереження приватного капіталу; надання податкових і інших пільг, відстрочок за податковими і орендними платами, нефінансових стимулів; створення організаційних структур з підтримки інвестиційної діяльності на рівні регіону; сприяння в розробці, проведенні експертизи й супроводженні інфраструктурних проектів; видача гарантій комерційним банкам, що фінансують інфраструктурні проекти; мобілізація коштів територіальної

громади за допомогою випуску муніципальних цінних паперів; сприяння становленню інститутів регіональної інвестиційної інфраструктури.

Таким чином, інвестиційний процес дозволяє систематично розвивати бізнес, впроваджуючи нові технології. Наступний важливий напрямок в інвестиційних змінах – формування тісної співпраці в економіці регіону, використовуючи корисне географічне положення з метою співпраці, зокрема із країнами Євросоюзу. Є обов'язкова постійна оптимізація програми розвитку регіону, що підтримується інвестиціями з джерел Євросоюзу, тим самим створюючи регіональну політику підтримки. Інвестиції - це також знаряддя побудови конкурентоспроможності та модернізації економіки регіонів. Стратегічне планування системного та стійкого інвестиційного розвитку інфраструктури регіонів повинно бути узгодженою програмою, яка цілеспрямована на досягнення найвищого рівня життя територіальної громади.

Висновки до розділу 5

Світова практика розвитку інфраструктури регіону ґрунтується на застосуванні різноманітних підходів, проте базовими залишаються ринкова та традиційна моделі. Традиційна модель розвитку інфраструктури регіону ґрунтується на формуванні та реалізації однорічних інвестиційних проектів і програм. Ринкова модель розвитку інфраструктури регіону характеризується поєднанням інтересів державного і приватного секторів (державно-приватне партнерство).

Оптимальною моделлю розвитку інфраструктури регіону вважається поєднання інтересів регіональних органів влади та громадського зацікавлення. Одним із можливих підходів до створення оптимальної моделі розвитку інфраструктури регіону задля залучення інвестицій є імплементація партиципаторного підходу, тобто налагодження системного діалогу між органами регіональної влади (місцевого самоврядування) і громадськістю, підвищення рівня залучення громадських організацій до процесу ухвалення

рішень щодо розвитку території при використанні найефективніших форм інвестиційного процесу (на прикладі будівництва інститутів інфраструктури регіону): BROT - будівництво, відновлення (реконструкція), управління і передача (Build, Rehabilitate, Operate, and Transfer); BLT - будівництво, оренда і передача (Build, Lease, and Transfer); BOO - будівництво, володіння і експлуатація (Build, Own, and Operate); DBO/DBM - проектування, будівництво і експлуатація/утримання (Design, Build, and Operate/Maintain); DBFO - проектування, будівництво, фінансування і експлуатація (Design, Build, Finance, and Operate).

У роботі розроблено партиципаторну модель (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, яка враховує багатосторонню систему і багатоаспектні відносини між інститутами інвестиційної інфраструктури регіону: регіональними органами влади, інвесторами, підприємцями, громадськими організаціями і зацікавленими групами, які прагнуть і ставлять собі за мету економічний й соціальний розвиток регіону. Найважливішою ознакою партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону є саме суспільна цінність (public value), що представляє принципово інший підхід до залучення інвестицій у регіону. Ця принциповість проявляється через формування партиципаторного бюджету та врахування концептуальних детермінант партиципативного бюджетування. Природа партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону полягає у збільшенні інвестиційних надходжень до регіону, що у цілому сприяє розвитку його інфраструктури.

Проведені дослідження довели, що висунуті гіпотези щодо взаємозалежності соціально-економічного стану регіону та розвитком його інфраструктури, інвестиційною політикою підтвердилися, а конструктивним проявом інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів виступає їхня інвестиційна привабливість. Наявність великої кількості методик та критеріїв оцінювання інвестиційної привабливості регіону потребує їхнього узагальнення та пошуку або розробки універсальної методики, проте за

результатами досліджень для отримання кваліметричної оцінки інвестиційної привабливості регіонів у роботі пропонується використовувати показник – індекс інвестиційної привабливості регіону:

Використовуючи статистичні дані соціально-економічного розвитку п’яти західних областей України за остання сім років було розраховано індекс інвестиційної привабливості цих регіонів. Динаміки індексів інвестиційної привабливості п’яти регіонів Західної України свідчить, що в жодному з регіонів немає усталеної позитивної тенденції посилення інвестиційної привабливості. Спільним для усіх регіонів є різке погіршення значення індексу в 2014 році і наявність позитивних тенденцій у 2016 році, які започатковані в 2015 році. Отримані результати повністю корелюють з результатами проведених емпіричних досліджень тенденційності розвитку інфраструктури регіонів і це дозволяє стверджувати, що запропонований індекс враховує можливості мультиколінеарності та має використовуватися для визначення рівня інвестиційної привабливості органами регіональної влади.

Одним із елементів партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону є її управлінський супровід, який забезпечується за рахунок орієнтації регіональної інвестиційної політики на досягнення стратегічних цілей розвитку регіону. Процес управління розвитком інфраструктури регіону в межах партиципаторної моделі має бути спрямований на: стимулювання капітальних вкладень; мобілізацію доходів в інвестиції; максимізацію доходу або соціального ефекту; максимізацію ефективності забезпечення інвестиційними ресурсами; ефективне використання усіх задіяних ресурсів, пошук та залучення нових джерел інвестування; використання сучасних методів стимулювання інвестиційних надходжень. Оцінювати ефективності управлінського супроводу розвитку інвестиційної інфраструктури регіону дуже складно через наявність великої кількості «жорстких» та «м’яких факторів», що впливають на інвестиційну привабливість регіону. У зв’язку з цим, у роботі зроблено наголос на доцільність використання рейтингової оцінки ефективності управлінського супроводу розвитку інвестиційної

інфраструктури регіону за допомогою механізму рейтингового управління або технології рейтингової системи.

Використовуючи механізм рейтингового управління було встановлено, що у загальному рейтингу інвестиційної привабливості регіонів України у 2017 році лідирує Львівська область (1.601) та Івано-Франківська області (1.478); аутсайдерами залишаються Чернівецька (1.250) та Херсонська (1.264) області. А сучасними стратегічним завданням управління розвитком регіональної інфраструктури в контексті її інвестиційного забезпечення є створення системних і комплексних передумов для розвитку інвестиційного потенціалу регіону та підвищення його інвестиційної привабливості як одного із пріоритетних напрямків для соціально-економічного зростання регіону та наповнення бюджетів всіх рівнів. Рівень інвестиційної привабливості регіону, є визначальною умовою активної інвестиційної діяльності й ефективного соціально-економічного розвитку регіональної економіки, а також результативністю функціонування інвестиційної інфраструктури регіону.

Отже, управлінням інвестиційною привабливістю регіону займаються регіональні орган влади шляхом реалізації регіональної інвестиційної політики, яка також охоплює питання розвитку інфраструктури регіону. Тому у роботі було досліджено змістовне наповнення поняття «регіональна інвестиційна політика» та розкрито її концептуальні складові, які цілеспрямовані на подолання асиметрії в інвестиційному забезпеченні розвитку інфраструктури регіонів.

Проведений аналіз просторової асиметрії інвестування розвитку інфраструктури Західних регіонів України довів, що Львівська область при найвищих показниках соціально-економічного розвитку та достатньо високому рівні інвестиційного потенціалу не займає перше місце за кількістю реалізованих інвестиційних проектів інфраструктурного розвитку, при цьому Закарпатська область при нижчих показниках лідирує за кількістю реалізованих інвестиційних проектів інфраструктурного розвитку. Це свідчить про значну просторову асиметрію у розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів, що

потребує активізації управлінського супроводу або створення дієвої тринітарної системи управління інвестиційною політикою в регіонах, яка б збалансовано включала: державне управління, громадське регулювання та ринкове саморегулювання. Досягнення такого балансу – основне стратегічне завдання державної регіональної політики в сфері інвестування та подолання просторових асиметрій.

Основні результати досліджень, отримані автором у ході написання розділу, опубліковані у роботах [137; 141; 145; 149; 159; 160; 163-166; 374].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливу науково-прикладну проблему щодо розроблення теоретико-методологічного підґрунтя та практичного інструментарію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів на основі його концептуалізації та імітаційного моделювання на засадах партиципаторності.

Встановлено, що є неоднозначність та відмінність у розумінні сутності понять «інфраструктура» і «інфраструктура регіону» з боку науковців. Проте для виконання завдань дисертаційного дослідження у роботі було виокремлено та досліджено такий вид інфраструктури регіону як інвестиційна, під якою запропоновано вважати систему спеціалізованих інститутів основного, допоміжного й організаційно-технічного призначення та їх територіально організованих мереж, які функціонують для консолідації активів регіону, оптимального використання його інвестиційного потенціалу й взаємоузгодження інтересів усіх учасників інвестиційного процесу. У роботі визначено системні елементи інвестиційної інфраструктури регіону та розглянуто процес удосконалення державної політики щодо розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів України, подано формальний опис процесу розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Виявлено, що активність розвитку інвестиційної інфраструктури регіону визначається умовами, які було досліджено у роботі. Для цього було проведено аналіз динаміки надходжень обсягів інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності, динаміки кон’юнктури інвестиційного ринку країни, динаміка змін обсягів капітальних інвестицій за джерелами фінансування. З’ясовано, що сучасна кон’юнктура інвестиційного ринку України заходиться на фазі підйому. Визначено особливості розвитку венчурного підприємництва в Україні, як умови розвитку інвестиційної інфраструктури регіону.

Створено концептуалізацію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів в основу якої покладено ідею гармонізації

розробленого концепту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону та концептуального підходу до формування інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів, який передбачає проведення п'ятиетапного дослідження у відповідності до висунутих гіпотез. Розроблений концепт інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону спрямований на формування регіональної інвестиційної політики, яка передбачає за рахунок залучення та використання інвестицій розвиток загальної інфраструктури регіону на основі посилення його інвестиційної інфраструктури задля підвищення інвестиційної привабливості регіону. Запропонована концептуалізацію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів сприяла формуванню поля конструктів у складі партиципаторної моделі розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, управлінського супроводу розвитку інфраструктури регіону в контексті регіональної інвестиційної політики та індексу інвестиційної привабливості регіону.

Встановлено, що для визначення тенденцій розвитку інфраструктури регіонів доцільно проаналізовано динаміку розвитку дев'яти видів інфраструктури (транспортної, інформаційної, інженерно-технічної, екологічної, рекреаційної, освітньої, медичної, культурної й соціальної інфраструктури). Задля цього у роботі було сформовано підхід до визначення тенденцій розвитку інфраструктури регіонів, за результатами апробації якого було виявлено тенденції розвитку інфраструктури регіонів та встановлено рівень розвитку інфраструктури Західних регіонів України. Аргументовано, що починаючи з 2016 року остаточно відновилася позитивна тенденцію із залученням інвестиційних ресурсів до регіонів України.

Доведено, що до сучасних інструментів (стимулів) інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів відносяться: система моніторингу розвитку регіону, ефективна кредитна політика, конструктивна взаємодію місцевих органів влади з інвесторами, державні замовлення на продукцію та послуги, підвищення рівня податкової культури суб'єктів

інвестиційної діяльності, механізм ефективного захисту прав банківських установ при довгостроковому інвестиційному кредитуванні, тощо. Особливу увагу приділено кластерним структурам, як сучасному та дієвому інструменту залучення інвестицій. У роботі сформовано технологію створення кластерних структур в контексті інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону. Узагальнення інструментарію інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону дозволило сформувати континуум залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону з урахуванням вимог інвестиційної безпеки суб'єктів господарювання.

Обґрунтовано, що до сучасних інструментів інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів відноситься контролінг. У роботі узагальнено види контролінгу, розглянуто класифікацію власних інструментів контролінгу та визначено його функції, що стало підґрунтям для формування підходу до використання контролінгу як інструменту інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону який включає чотири етапи (інвестиційне планування, інвестиційний аналіз, інвестиційний моніторинг та інвестиційний контроль). Інвестиційний контролінг процесів розвитку інфраструктури регіонів повинен визначатися: контролем і спостереженням за реалізацією інвестиційної політики та окремих інвестиційних проектів; виміром та діагностикою відхилень фактичних результатів інвестиційної діяльності від передбачуваних, а також причин їх виникнення; розробленням управлінських рішень по корегуванню поточної інвестиційної діяльності або її цілей та завдань.

Встановлено, що важливість оцінювання ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів безсумнівна, проте вона може здійснюватися за допомогою різних економіко-математичних методів і моделей. Обґрунтовано доцільність використання методу симуляційного аналізу Монте Карло, який враховує випадкові змінні, відсутність знань або помилки інвесторів, тому було розроблено процедуру використання методу Монте Карло для оцінювання ризиків інвестиційного проекту щодо розвитку

інфраструктури регіонів, яка містить п’ять етапів. Використання методу ймовірнісно-статистичного оцінюванні ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів доцільно застосовувати метод чистої поточної вартості. Адже релевантне оцінювання ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів неможливе без оцінки їх ефективності, яка має проводитися за допомогою методу аналізу чутливості показників ефективності. Контроверсійне об’єднання визначених методів дозволило сформувати методичне забезпечення оцінки ризиків та ефективності інвестиційних проектів з розвитку інфраструктури регіонів.

Виявлено, що існує велика кількість наукових підходів до оцінки ефективності інвестиційних проектів враховуючи вплив екзогенних та ендогенних чинників, проте у роботі запропоновано для оцінки ефективності інвестиційних проектів використовувати критерій максиміну в матричній інтерпретації. Така інтерпретація критерію максиміну і відповідно сформований підхід до мінімізації ризиків інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіону дозволить приймати обґрунтовані оперативні управлінські рішення, які ймовірно можуть виникнути при реалізації інвестиційного проекту.

Доведено, що головною умовою для суб’єкта інвестування при реалізації інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів залишається не тільки максимізація майбутніх грошових потоків, а і отримання певного синергетичного ефекту від взаємодії (об’єднання) певних ресурсів чи певних проектів. У зв’язку з цим, у роботі узагальнено наукові підходи щодо трактування сутності та видів синергетичних ефектів. Встановлено, що існує два способи оцінки синергетичного ефекту інвестиційних проектів: оцінка зменшення витрат при заданому рівні доходів і оцінка збільшення прибутку при заданому рівні інвестицій. На підставі чого у роботі було сформувати підхід до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів. Визначати можливість отримання синергетичного ефекту можна на всіх фазах реалізації інвестиційних проектів

(передінвестиційній, інвестиційній і експлуатаційній).Апробацію сформованого підходу до ідентифікації синергетичного ефекту інвестиційних проектів задля розвитку інфраструктури регіонів здійснено на прикладі інвестиційної політики Львівської області.

Запропоновано, для підвищення інвестиційної привабливості регіонів завдяки реалізації інвестиційних проектів використовувати когнітивне моделювання цього процесу та розробляти когнітивні карти. У роботі визначено послідовність побудови когнітивної карти-координат інвестиційної привабливості регіонів яка передбачає використання базисних показників, цільових чинників і чинників - індикаторів інвестиційної привабливості регіону та здійснення ієрархії отриманих результатів для візуалізації. Проведено когнітивне моделювання інвестиційної привабливості регіону на прикладі Львівської області дозволило отримати практичні рекомендації щодо підвищення інвестиційної привабливості досліджуваного регіону.

Встановлено, що інвестиційна привабливість регіону знаходиться під впливом різних економічних та соціальних чинників і для врахування сили цього впливу у роботі побудовано імітаційна модель інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів, яка базується на статистичних показниках. Квінтесенція імітаційної моделі полягає у формуванні матриць з коефіцієнтами парної кореляції між досліджуваними показниками. Ранжування коефіцієнтів парної кореляції для аналізованих показників, а також застосування методу покрокового регресійного аналізу дозволили сформувати унікальні моделі для п’яти областей західної України. Розроблені регіональні імітаційні моделі можуть використовуватися для прогнозування показників інвестиційної діяльності регіонів, а також її впливу на соціально-економічний розвиток територій.

Доведено, що інвестиційна привабливість регіону це результат ефективної інвестиційної регіональної політики, а для отримання кваліметричної оцінки інвестиційної привабливості регіонів доречно використовувати узагальнюючий показник – індекс інвестиційної

привабливості регіону, який враховує можливості мультиколінеарності та має використовуватися для визначення рівня інвестиційної привабливості усіх регіонів країни. Визначення індексу інвестиційної привабливості регіону обов'язково передбачається в контексті розробленої партиципаторної моделі (public value) розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, яка враховує багатосторонню систему і багатоаспектні відносини між інститутами інвестиційної інфраструктури регіону: регіональними органами влади, інвесторами, підприємцями, громадськими організаціями і зацікавленими групами, які прагнуть і ставлять собі за мету економічний й соціальний розвиток регіону. Принципова особливість партиципаторної моделі проявляється через формування партиципаторного бюджету та врахування концептуальних детермінант партиципативного бюджетування.

Запропоновано інкорпорувати в контекст регіональної інвестиційної політики управлінський супровід, а оцінку його ефективності здійснювати за допомогою механізму рейтингового управління або технології рейтингової системи. Відомо, що управлінням інвестиційною привабливістю регіону займаються регіональні орган влади шляхом реалізації регіональної інвестиційної політики, яка також охоплює питання розвитку інфраструктури регіону. Дослідження змістового наповнення терміну «регіональна інвестиційна політика» дозволило розкрито її концептуальні складові, які цілеспрямовані на подолання асиметрії в інвестиційному забезпеченні розвитку інфраструктури регіонів. Встановлено наявність значної просторової асиметрії у розвитку інвестиційної інфраструктури регіонів потребує самостійного управлінського супроводу або створення дієвої тринітарної системи управління інвестиційною політикою в регіонах.

Таким чином, отримані у дисертації наукові та практичні результати щодо інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону стали важливим кроком задля формування та реалізації ефективної інвестиційної політики в регіонах країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова І. О. Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів України на предмет кризовості. Економічний аналіз, Т. 15. № 1, 2014, 6-15.

2. Аксентюк М. М. Формування адаптивної системи контролінгу в менеджменті аграрних підприємств : автореф. дис… канд. екон. наук : 08.00.04 / М.М. Аксентюк. – К., 2008. – 24 с.

3. Андерсен Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования / Б. Андерсен ; пер. с англ. С.В. Ариничева ; науч. ред. Ю.П. Адлер. – М. : РИА «Стандарты и качество», 2003. – 272 с. – (Серия «Практический менеджмент»).

4. Андрійчук В. Г. Методологічні та методичні підходи до інтерпретації критерію залучення позичкового капіталу і вибору дисконтної ставки при обґрунтуванні інвестиційних проектів / В. Г. Андрійчук // Формування ринкової економіки : зб. наук. пр. : спецвип. : Удоскон. екон. роботи на с.-г. підприємствах в умовах перехідної економіки. – К. : КНЕУ, 2003. – С. 49–57.

5. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / Ансофф И. – С.Пб. : Питер-Пресс, 1999. – 326 с.

6. Антишева Е. Р. Политика управления финансовыми рисками на предприятии / Е. Р. Антишева // Сибирская финансовая школа. – 2006. – ѓ4. – С. 77–78.

7. Ареф’єва О. В. Механізми контролінгу бізнес-процесів промислових підприємств : [монографія] / О. В. Ареф’єва, Л. Л. Дякон. – К. : Вид-во Європ. Ун-ту, 2008. – 92 с.

8. Арсененко А.Ю. Формування механізму рейтингового управління інвестиційним кліматом України : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / А.Ю. Арсененко; Таврійський нац. університет імені В.І. Вернадського. – Сімферополь, 2013. – 22 с.

9. Асаул А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов / Асаул А. // Регіональна економіка – 2004. – №2. – С. 53-62.

10. Ахромкін Е.М. Регіональні ресурси: теорія та практика використання / Заблодська І.В., Ахромкін Е.М. та інші // Монографія Луганська філія Інституту економіко-правових досліджень. – Луганськ: вид-во «Ноулідж», 2010. – 355 с.

11. Ахромкін Є.М. Інноваційна та інвестиційна привабливість регіонів України / Є.М. Ахромкін, І.В. Заблодська, Д.В. Заблодська // Вісник Східноукраїнського ун-ту імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2016. –№6 (230) – С.7-13.

12. Ахромкін Є.М. Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні: стан та задуми / Є.М. Ахромкін // Прометей: регіональний збірник наукових праць з економіки – Вип. 1 (40). – Донецьк: ДЕГІ, 2013. – С.22-263.

13. Ахромкін Є.М. Розвиток інфраструктури субрегіону: інвестиційний аспект / Є.М. Ахромкін, П.О. Саєнко// Вісник Східноукраїнського ун-ту імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2017. –№7 (237) – С.17-21.

14. Ахромкін Є.М. Сучасні тенденції використання регіональних ресурсів / Є.М. Ахромкін // Вісник СНУ ім. В. Даля. – 2008. - №4(122). – С. 7-15

15. Бакуменко В., Попов С. Парадигма інноваційного розвитку суспільства: сучасні концепції реформування публічного управління // Ефективність державного управління. – 2015. – № 43. – С. 21–28.

16. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.

17. Балабанова Л.В. Маркетинговий контролінг: теорія та методологія : [монографія] / Л.В. Балабанова, О.О. Гасило. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2006. – 212 с.

18. Балянт Г.Р. Кредитування інвестиційних проектів в умовах становлення та розвитку ринкових відносин : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит»: / Г.Р. Балянт; Тернопільський державний економічний університет. - Тернопіль, 2006. – 19 с.

19. Бахматюк О. Р. Інфраструктурні складові інвестиційного розвитку аграрного регіону / О. Р. Бахматюк // Агросвіт. - 2013. - № 23. - С. 16-21. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/agrosvit_2013_23_5.

20. Бахматюк О.Р. Структурно-інституційні аспекти інвестиційної інфраструктури регіону / О.Р. Бахматюк // Економіка та держава. – 2013. - №12. – С. 80-82.

21. Белец Ж. А. Партиципаторне бюджетування як інноваційний демократичний інструмент участі громадян в управлінні справами територіальних громад / Ж. А. Белец. // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. - 2016. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2016_1_21.

22. Білик В. В. Організаційно-економічний механізм стимулювання інфраструктурного розвитку регіону. Інтелект XXI, № 1, 2014, 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/int_XXI_2014_1_6.

23. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк — К.: МП "ИТЕМ" ЛТД "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. — С. 65—71.

24. Бобровська О. Ю. Методологічні засади використання технології бенчмаркінгу в стратегічному аналізі й прогнозуванні розвитку регіонів / О. Ю. Бобровська // Збірник наукових праць Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. Проблеми економіки транспорту. - 2013. - Вип. 5. - С. 7-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpdnuzt_pet_2013_5_3.

25. Бобрышев А. Н., Казаков М. Ю. Концептуальные основы мониторинга социально-экономического развития региона. *Kant*, (2), 2011.

26. Богатов О.І. Моделювання рейтингового управління : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.03.02 «Економіко-математичне моделювання» : / О.І. Богатов; Донецький державний університет. – Донецьк, 2000. – 25 с.

27. Богатчик Л. А. Організаційно-економічні засади формування регіональних кластерів : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»: / Л. А. Богатчик; ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». - Івано-Франківськ, 2015. – 23 с.

28. Богданов А. А. Тектология : всеобщая организационная наука: в 2 кн. / редкол.: Л. И. Абалкин и др. – М.: Экономика, 1989. – Кн. 1. 203 с.; Кн. 2. 350 с.

29. Божидарнік Н. В. Регіональна асиметрія в Європейському Союзі та механізми її регулювання : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Божидарнік Наталія Володимирівна ; Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2007. – 20 с.

30. Бойчик І. М. Ринкова інфраструктура: сутність та характеристика / І. М. Бойчик // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3. – С. 34–41.

31. Бондарчук А. В. Сучасні проблеми визначення ставки дисконтування капіталу [Електронний ресурс] / А. В. Бондарчук // Наук. вісник ЛНАУ : Екон. науки. – 2012. – № 39. – С. 30–35. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2012_39/.

32. Бочко В. С. Интегративная экономика – экономика скоординированного и социально ориентированного развития // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2012. – № 5 (23). – С. 48–59.

33. Бражко О.В. Особливості формування оцінки інвестиційної привабливості економіки / О. В. Бражко // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 12. – С. 16–20.

34. Брайловський І. А. Інтереси та переваги в проектах державно-приватного партнерства [Текст] / І. А. Брайловський // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль, 2013. – Т. 14. – № 2. – С. 52–57.

35. Брунець Б. Р. Сутність означення поняття інфраструктура / Б. Р. Брунець // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.5. – С. 372–377.

36. Брутян К. С. Організація та функціонування системи ризик-менеджменту в банку / К. С. Брутян, Т. О. Салип // Всеукр. наук.-практ. журнал «Інноваційна економіка» ; Серія «фінансово-кредитна політика». – : , р. – С. 239-243.

37. Буданов В.Г. Трансдисциплинарное образование и принципы синергетики. Синергетическая парадигма [Текст] / В.Г. Буданов / [под ред. Аршинов В.И., Буданова В.Г., Войцеховича В. Э]. — М. : Прогресс-Традиция, 2000. – С. 285-305.

38. Буз О.О. Застосування методу Монте-Карло для аналізу ризиків інноваційного проекту (на прикладі впровадження 4G LTE-технологій в Україні) – О.О. Буз // Науковий журнал «Економіка і фінанси». – 2015. - №1. – С. 3-7.

39. Бут Т. В. Вибір методів діагностування розвитку економіки регіону / Т. В. Бут. // Державне будівництво. - 2014. - № 1. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2014_1_15.

40. Бутирська І. В. Організаційно-економічні засади інфраструктурного забезпечення регіонального розвитку [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / І. В. Бутирська. — Львів : [б. в.], 2005. — 20 с.

41. Бутирська І.В. Інфраструктурне забезпечення регіонального розвитку: проблеми та шляхи їх вирішення: Монографія. – Чернівці: Книги – XXI, 2006. – 238 с.

42. Бухаріна Л. М. Процес управіння і самоорганізації регіональних соціально-економічних систем // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1 (7). – С. 59–65.

43. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-17, редакція від 01.01.2018, підстава 1763-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17.

44. Васильев О.Л. Инфраструктура як совокупность обслуживающих и вспомогательных подсистем // Коммунальное хозяйство городов. – Научно-технический сборник № 68. – с.353-356.

45. Васильєв О.В. Методологія і практика інфраструктурного забезпечення функціонування і розвитку регіонів України. Монографія. – Харків: ХНАМГ, 2007. – 341 с.

46. Васильєв О.В. Проблеми удосконалення інфраструктури страхового ринку / О.В. Васильєв // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2013. – № 2(66). – С. 204–208.

47. Вахович І.М., Ропотан І.В., Чапюк О.П. Інвестиційні інструменти стимулювання розвитку депресивних регіонів // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – Випуск 11 (41). – Ч. 1. – 2014. - С. 18-25.

48. Верещагін В.В. Контролінг як система управління реальними інвестиціями торговельного підприємства : автореф. дис… канд. екон. наук : 08.07.05 / В.В. Врещагін. – Київ, 2004. – 33 с.

49. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємництві: монографія / В. В. Вітлінський, Г. І. Великоіваненко. – К.: КНЕУ, 2004. – 557 с.

50. Вітюк М., Бурденюк І. Порівняльний аналіз основних математичних методів оцінки ефективності інвестицій / М. Вітюк, І. Бурденюк // Формування ринкової економіки в Україні. – 2015. – Вип. 34. – С. 28-32.

51. Галсанов Б. Б. Формирование системы риск-менеджмента инвестиционной деятельности предпринимательских структур : автореф. дис. … канд. экон. наук : 08.00.05 «Экономика и управление народным хазяйством : предпринимательство»; 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Галсанов Булат Балдоржиевич. – Сн.-П., 2009. – 19 с. – С. 9.

52. Глазкова И. Н. Принципы формирования системы риск-менеджмента и контуры модели управления предпринимательскими рисками / И. Н. Глазкова, Н. Ф. Газизуллин // Проблемы современной экономики. – 2014. – ѓ3. – С. 159–161.

53. Глібчук В.М. Оцінювання та регулювання інвестиційних ризиків машинобудівних підприємств : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)»: / В.М. Глібчук; Національний університет «Львівська політехніка». - Львів, 2011. – 27 с.

54. Голинська О. Забезпечення участі громадян у бюджетному процесі засобами державного управління / О. Голинська // Зб. наук. пр. «Ефективність державного управління». – 2008. – Вип. 16/17. – С. 305–315.

55. Гончаренко І.Г. Державний механізм регулювання соціально-економічного розвитку: теорія, методологія та практика: автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.02 «Механізми державного управління»: / І.Г. Гончаренко; Донецький державний університет управління Міністерства освіти і науки України. - Маріуполь, 2015. - с. 42.

56. Гриньова В.М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П. Інвестування: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 452 с.

57. Гриценко А., Соболєв В. Ринкова інфраструктура: суть, функції, будова // Економіка України. – 1998. - №4. – с. 35-44.

58. Грідчіна М. В. Фінанси (теоретичні основи) : [підручник] / М. В. Грідчіна, В. 196 Б. Захожай, Л. Л. Осіпчук та ін. ; під кер-вом і за наук. ред. М. В. Грідчіної, В. Б. Захожая. – 2-ге вид., випр. і допов. – К. : МАУП, 2004. – 312 с.

59. Грудзевич У.Я. Проблеми та перспективи діяльності рейтингових агентств щодо оцінки банків в Україні / У.Я. Гудзевич // Регіональна економіка. — 2006. - № 3. - С. 156-161.

60. Гудзь П. В. Аналіз підходів до економіко-математичного моделювання інвестиційного потенціалу Запорізького регіону / П. В. Гудзь, Д.

В. Мовіли // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. - 2013. - № 4. - С. 44-50. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**drep**_2013_4_10.

61. Гунько В. І. Чинники та показники формування інвестиційної привабливості / В. І. Гунько // Фінансовий простір. – 2013. – № 1 (9). – С. 21–25.

62. Дадашов П. А. Моделювання взаємозалежності між показниками монетарної та фіскальної політики / П. А. Дадашова // Економічний аналіз. - 2014. - Т. 18(1). - С. 147-155. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**ecan**_2014_18(1)__22.

63. Дачишин М. Конкурентні переваги територій у боротьбі за інвестиції / М. Дачишин, Р. Дацків та ін. // Бібліотека державного службовця. − Вип. 4. − Інститут реформ. − К. − 2004 – С. 8.

64. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua.

65. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/file/text/26/f430556n22.zip

66. Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі XX –XXI століть: нові пріоритети: монографія / М.І. Долішній. – К. : Наукова Думка, 2006. – 509 с.

67. Доргушаова А. К. Индикативное планирование регионального развития : автореф. дис. … канд. экон. наук: 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством: региональная экономика» / А. К. Доргушаова. – Майкоп, 2007. – 24 с.

68. Драган І.В. Імітаційне моделювання простору інваріантних властивостей макроекономічного регулювання розвитку природо-ресурсного потенціалу / І.В. Драган // Збірник наукових праць за матеріалами II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Економіка природокористування: стан, проблеми, перспективи» (ЕПК – 2016), м. Ірпінь,

29 березня 2016 р. – Ірпінь: УДФСУ, 2016. – С. 62 – 71. – Режим доступу: http://ir.asta.edu.ua/jspui/doc/337

69. Дубницький В. І. Регіональна інфраструктура: модернізація, пріоритети та перспективи розвитку / В. І. Дубницький, С. О. Федулова, О. В. Василюк // Проблеми економіки. - 2017. - № 2. - С. 161-168.

70. Дука А.П. Теорія та практика інвестиційної діяльності. Інвестування: Навч. посіб. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2008. – 432 с.

71. Дума Л. В. Імітаційне моделювання прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах нестаціонарності / Л. В. Дума // Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27(2). – С. 174–177.

72. Дунаєв І. В. Закономірності та визначальні тренди регіонального розвитку і управління в умовах глобалізації та інтеграції / І. В. Дунаєв // Актуальні проблеми державного управління. - 2015. - № 2. - С. 112-122.

73. Дунаєв І. В. Міжрегіональна взаємодія на принципах коеволюції: нова траєкторія в модернізації регіональної економічної політики // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. – Львів: Вид-во-ЛРІДУ НАДУ, 2015. – № 44. – С. 162–169. – Доступ. також у режимі PDF: www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_44/fail/ch_1/22.pdf.

74. Дунаєв І. В. Модернізаційний транзит публічно-управлінських відносин від централізованого до децентралізованого розвитку регіонів // Теорія і практика державного управління. – 2016. – № 3. – С. 178–185.

75. Дунаєв І. В. Публічна регіональна економічна політика в Україні: формування механізмів модернізації: монографія. – Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2017. – 296 с.

76. Дунаєв І. В. Системне бачення регіональної специфіки модернізації регіональної економічної політики // Публічне управління у забезпеченні сталого розвитку країни: зб. тез наук.-прак. конф. за міжнар. участю (у межах Другої щоріч. наук.-осв. виставки «Публічне управління XXI», 26 листоп. 2015 р. – Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. – 236 с. – (С. 133–138).

77. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000. – Т.1. – 864 с., с. 702.

78. Економічний простір регіону в інтеграційній стратегії розвитку : колективна монографія / під заг.ред. М.П. Бутка. – К. : Кондор-Видавництво, 2016. – 432 с.

79. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько- англійсько-російський) \ Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко. Тернопіль: Астон, 2003. – 672 с.

80. Європейська бізнес-асоціація [Офиц. сайт]. URL: http://www.eba.com.ua/

81. Євтушенко Н. О. Кількісна оцінка ризику будівельного підприємства (на прикладі будівельних підприємств київської області) / Н. О. Євтушенко. // Ефективна економіка. - 2011. - № 11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_80

82. Жовтяк Г. А. Оцінювання просторової асиметрії розміщення продуктивних сил в економіці регіону [Текст] / Г. А. Жовтяк // Ефективна економіка. – 2015. – № 9.

83. Заблодська І. В. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону за допомогою поліструктурного показника / І. В. Заблодська, О. М. Шаповалова // Держава та регіони. — 2009. — № 4. — С. 67–72. — (Серія " Економіка та підприємництво").

84. Заблодська І.В. Інвестиційна привабливість регіонів України за умов інтеграції до СОТ / І.В. Заблодська, О.М. Шаповалова, О.С. Харитонова, І.В. Клюс // Монографія / Луганск: Вид-во «Ноулідж», 2012. – 181 с.

85. Заблодська І.В. Інноваційна та інвестиційна привабливість регіонів України / І.В. Заблодська, Е.М. Ахромкін, Д.В. Заблодська // Вісник Східноукраїнського ун-ту імені Володимира Даля. – Сєвєродонецьк: Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2016. –№6 (230) – С.7-13

86. Заблодська І.В. Інфраструктурне забезпечення активізації міжрегіонального співробітництва в Україні: результати наукових досліджень /

І.В. Заблодська// Науковий вісник Чернівецького університету: Економіка: зб. наук.пр. Вип.773-774. 2016. – С – 28-33.

87. Заблодська І.В. Інфраструктурне забезпечення підтримки розвитку малого бізнесу на сході України / І.В. Заблодська// Економіка і право - 3(42)-2015 р . – С. 27-32.

88. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво «ЦентрЄвропи», 1997. – 576 с.

89. Замазєєва Г.В. Удосконалення інструментарію підвищення інвестиційної привабливості регіональної економічної системи : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» : / Г.В. Замазєєва; Одеська національна академія харчових технологій. – Одеса, 2017. – 22 с.

90. Захарін С. В. Стимулювання інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності в контексті реалізації регіональної економічної політики / С. В. Захарін // Економіка і управління. – 2011. – № 2. – С. 115–118.

91. Захарова Е. Н. Разработка методологии решения системных задач устойчивого развития региональной социальноэкономической системы на основе когнитивных технологий анализа симплициальных структур: автореф. дис. … д-ра экон. наук: 08.00.13 «Математические и инструментальные методы экономики» / Е. Н. Захарова. – Ростов-на-Дону, 2006. – с. 50.

92. Здрок В. В. Дослідження впливу економічної політики на агреговану поведінку домогосподарств у країнах-партнерах / В. В. Здрок, М. О. Жук // Економічний вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2013. - № 10. - С. 87-93. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evntukpi_2013_10_16.

93. Зміцнення України після кризи. Огляд і короткий виклад політики [Електронний ресурс] // Представництво Світового банку в Україні. – Режим доступу : http://siteresources.worldbank.org/Intukraineinukrainian/.

94. Иванова Н.А. Теоретические аспекты понятия инфраструктуры региона// Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. 2012. – № 4(32). – С. 100-106.

95. Исмиханов З.Н. Моделирование социально-экономического развития региона на основе когнитивного подхода (на примере республики Дагестан) // Бизнес-информатика. 2015. № 2 (32). С. 59-68.

96. Іванова Н. В. Методологічні засади забезпечення модернізації інфраструктурної сфери регіональної економіки в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... докт. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Н.В. Іванова; Чернігівський національний технологічний університет. – Чернігів, 2016. – 40 с.

97. Іванова Н. В. Функціональний підхід у ідентифікації виробничої інфраструктури / Н. В. Іванова // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – № 3 (52). – С. 47–55.

98. Іванова Н. В. Генезис економічної категорії "інфраструктура" та її роль у суспільному поділі праці / Н. В. Іванова. // Ефективна економіка. - 2010. - № 11. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2010_11_18.

99. Іванченко Г. В. Формування кластерних утворень та моделей розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»: / Г.В. Іванченко; Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України. - Тернопіль, 2015. – 23 с.

100. Іванченко Г.В. Синергетичний ефект кластерних утворень у регіоні. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – № 2 (53). – 2012.

101. Інвестиційна домінанта сталого розвитку регіону в умовах інтеграції: монографія / М.П. Бутко, О.Ю. Акименко ; Рада по вивч. продукт. сил України НАН України. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2009. – 232 с.

102. Інвестиційна привабливість Західного регіону України: [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; [наук. ред. С.О. Іщук]. - Львів, 2011.— 212 с.

103. Інвестиційний менеджмент: теорія і практика. / [Бутко М.П., Акименко О.Ю., Мурашко М.І. і др.]: за ред. М.П. Бутка. – Ніжин: ТОВ «Видавництво АспектПоліграф», 2009. – 452 с.

104. Інвестиційні програми і проекти регіонального розвитку: On-line платформа ДФРР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dfrr.minregion.gov.ua/Projects-list?PAREA=0&PDIST=0&PTHEM=0&PYEAR=0&PZVIT=0

105. Інфраструктура регіонів України. Пріоритети модернізації. Аналітичне дослідження// ГО «Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень», Фонд імені Фрідріха Еберта. - Київ, 2017. - 108 с.

106. Іртищева І. О. Концептуальні основи формування державної інвестиційної політики розвитку аграрної сфери / І. О. Іртищева, Т. В. Смелянець, А. О. Обозна // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2013. - № 8. - С. 27-40.

107. Іршак О. Структурне моделювання розвитку банківської сфери в Україні / О. Іршак // Економічний аналіз. - 2013. - Т. 12(2). - С. 36-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**ecan**_2013_12(2)__9.

108. Іщук С. О. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону: методичний аспект / С. О. Іщук, Т. В. Кулініч // Регіональна економіка. – 2010. – № 3. – С. 71–78.

109. Карлова О.А. Взаємодія інфраструктур в загальній системі управління. / «Науково-методичне та практичне забезпечення містобудування, територіального і стратегічного планування»/ колективна монографія / Загальна редакція д.е.н., професора Дорофінка В.В. – Донецьк, ДонНАБіА, 2014.– С. 148-163.

110. Карлова О.А. Інвестиційне забезпечення процесів розвитку регіональних кластерів підприємств. Наукове видання. Збірник наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні наук. Вип. 45 (Ч.1).– 2017. С.13-21.

111. Карлова О.А. Особливості інформаційної інфраструктури як умови ефективного розвитку економіки регіону//Вісник СНУ імені Володимира Даля № 6 (236) 2017. – с. 129-132.

112. Карлова О.А. Соціально-економічний розвиток території: формування інвестиційної привабливості. колективна монографія / Карлова О. А. та інш. – Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. С. 124-135.

113. Катасов В. Ю. Проектное финансирование: организация, управление риском, страхование / В. Ю. Катасов, Д. С. Морозов. – М. : «Анкил», 2000. – 272 с.

114. Клапків Л. М. Використання динамічного фінансового аналізу страховими товариствами / Л.М. Клапків // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – 2014. – Вип. 1(65). – С. 164-174.

115. Климов Д. В. Пространственная неоднородность распределения инвестиционной деятельности в Российской Федерации. Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Экономика и менеджмент 39 (215) (2010).

116. Кобякова Н.Г., Сараев В.Н. Конвергентные системы управления – инфраструктура XXI века / Н.Г. Кобякова, В.Н. Са- раев // Экономические стратегии. – 2009. – № 4. – С. 2-9.

117. Коваленко М. Є. Концепція інфраструктури у фінансовому секторі економіки / М. Є. Коваленко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – Суми, 2006. – Т. 16. – С. 298−306.

118. Ковальов А. І. Стратегічні шляхи розвитку регіональної економіки / А. І. Ковальов // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка : зб. наук. пр. – 2013. – Вип. 2 (39), –Ч.1. – С. 115-119.

119. Ковальова Н. Л. Проблеми підвищення інвестиційної привабливості підприємств [Електронний ресурс] / Н.Л. Ковальова // Экономика и маркетинг в XXI веке. – 2003. – №4. – Режим доступу: http://masters.donntu.edu.ua/2004/fem/bragina/lib/art5.htm.

120. Кожанова Є. П. Методологічні підходи до оцінки стану соціально-економічного розвитку регіонів України / Є. П. Кожанова // Матеріали Всеукр-ї наук.-практ-ї конф-ї «Публічне управління: проблеми та перспективи», 28 жовт. 2016 р., Х., ТОВ «Константа», 2016. – С. 405 - 409.

121. Кокорев В. Институциональная реформа в сфере инфраструктуры в условиях естественной монополии // РАН: Вопросы экономики. – 1998. – №4. – С. 115-133.

122. Комашенко Т. А. Механізми розвитку інфраструктури інвестиційного ринку України : автореф. дис. ... канд. наук з дер. управ : 25.00.02 «Механізми державного управління»: / Т.А. Комашенко; Національна академія державного управління при Президентові України. - Київ, 2012. – 23 с.

123. Комашенко Т. А. Нормативно-правовий механізм оцінки економічної ефективності та державної реєстрації інвестиційних проектів та проектних (інвестиційних) пропозицій: удосконалення системи управління державними інвестиціями / Т. А. Комашенко. // Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2013. - № 9.

124. Кононський С. І. Методи моделювання регіональної інвестиційної політики / С. І. Кононський // Економічний аналіз. - 2014. - Т. 16(2). - С. 19-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**ecan**_2014_16(2)__5.

125. Концепція створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи «Прозорий бюджет». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D1%80#n8.

126. Коренєва Н. О. Статистичне забезпечення аналізу інвестиційної привабливості регіонів України : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.10 «Статистика»: / Н. О. Коронєва; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. - Київ, 2008. – 22 с.

127. Корепанов Г. С. Статистичне оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.10 «Статистика» / Г.С. Корепанов; Національна академія статистики, обліку та аудиту. - Київ, 2015. – 22 с.

128. Котенко С. В. Методи оцінки ризиків інноваційних проектів у харчовій промисловості [Текст] / С. В. Котенко, О. П. Дяченко // Інвестиції: практика та досвід. – Київ, 2015. – № 3. – С. 30-33.

129. Котіна Г. М. Альтернативні технології бюджетного забезпечення територіального розвитку: імплементація світового досвіду у вітчизняну практику / Г. М. Котіна, М. М. Степура, А. Ю. Батюта // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 24. - С. 84-88

130. Кравченко О. М. Сутність і призначення інвестиційного модуля в програмах регіонального розвитку / О. М. Кравченко // Управління проектами та розвиток виробництва. – 2010. – № 1. – С. 120–128.

131. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент : [навч. посібник] / Н.В. Краснокутська. – К. : КНЕУ, 2003. – 504 с.

132. Крячко Є. М. Структурна діагностика конкурентоспроможності регіонів на основі когнітивного підходу / Є. М. Крячко, І. В. Розгон // Проблеми економіки. - 2013. - № 4. - С. 219-228. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**Pekon**_2013_4_29.

133. Кузьмін О. Є. Основи менеджменту : [підручник] / О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник. – К. : “Академвидав”, 2003. – 416 с.

134. Кузьмін О. Є., Саталкіна Л. О. А. Кластери як важливий чинник залучення інвестицій на промислові підприємства [Електронний ресурс] / О. Є. Кузьмін, Л. О. Саталкіна – 2013. – Режим доступу : http://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2013-4_0-pages-127_134.pdf.

135. Кулинич Р.О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України: методологія аналізу взаємозв’язку показників : автореф. дис. ... докт. ек. наук : спец. 08.00.10 – «Статистика» : / Р.О. Кулинич; Національна академія статистики, обліку та аудиту. – Київ, 2011. – 39 с.

136. Кэмбел Э. Стратегический синергизм [Текст] / Кэмбел Э., Лачс Саммерс К. – СПб.: Питер, 2004. – 418 с.

137. Лещук Г. В. Партиципаторна модель інвестиційного розвитку інфраструктури регіону / Г. В. Лещук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», червень 2017. – № 5(33). – С. 67–71.

138. Лещук Г.В Інвестиційний клімат регіону: особливості та фактори державного управління / Г.В. Лещук // Збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (24-25 березня 2016 р.) – Тернопіль: Видавництво «Вектор», 2016. – С. 190 – 191.

139. Лещук Г.В. Активізація інвестиційної діяльності в регіоні за допомогою формування кластерних структур / Г.В. Лещук // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 2 (08). – Ч. 2. – С. 53-58.

140. Лещук Г.В. Аналіз стану та розвитку інвестиційного клімату регіону (на прикладі Львівської області) / Г.В. Лещук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2017. – Вип. I-II (65-66). Економічні науки. – С. 295-305.

141. Лещук Г.В. Державно-приватне партнерство в системі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація політики модернізації економіки в умовах державно-приватного партнерства» (3 листопада 2017 р.). – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. – С. 108 – 111.

142. Лещук Г.В. Дефініція синергетичного ефекту інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2012. – Вип. 11. – Частина 1. – С. 451-455.

143. Лещук Г.В. Економічна безпека підприємства: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2014. – №3. – Том 15. – С. 64-71.

144. Лещук Г.В. Імплементація венчурного фінансування інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету». – № 5, Т.2. – Хмельницький, 2012. – С. 92 –96.

145. Лещук Г.В. Інвестиційна привабливість як домінанта розвитку інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. - Вип. 23. – Ч. 2. – С. 144-147.

146. Лещук Г.В. Інвестиційна складова як фактор забезпечення інноваційного розвитку підприємства / Г.В. Лещук // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації і трансфер технологій: від ідеї до прибутку» (24-26 квітня 2013 р.) – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2013. – С. 60 – 61.

147. Лещук Г.В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку регіону / Г.В. Лещук // Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки» (29-30 травня 2014 р.) – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – С. 168 –170.

148. Лещук Г.В. Інвестиційний процес в умовах глобалізації: фактори впливу / Г.В. Лещук // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (12-13 лютого 2016 р.) – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Ч. 2. - С. 23 – 26.

149. Лещук Г.В. Інвестиційний розвиток сучасної регіональної інфраструктури / Г.В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство» : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 12. – Ч. 1. – С. 183-186.

150. Лещук Г.В. Інвестиційний синергізм в умовах глобалізації економічних процесів / Г.В. Лещук // Збірник тез доповідей укладений за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка – менеджмент – освіта: проблеми та перспективи взаємодії» (до 20-річчя факультету економічної освіти та управління Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка) (4-6 жовтня 2012 р.). – Дрогобич : ДДПУ, 2012. – С. 149-151

151. Лещук Г.В. Інституційна структура функціонування інвестиційного ринку / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації» (14-15 квітня 2016 р.) : у 3-х ч. – Ч.2. / Зб. наук. праць / наук. ред. В.С. Лукач. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. - С. 190 – 193.

152. Лещук Г.В. Інформаційна складова в системі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України» (6-7 жовтня 2017 р.). – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2017. – С. 95 – 98.

153. Лещук Г.В. Кластерний підхід як інструмент стимулювання залучення інвестицій в економічний простір регіону / Г.В. Лещук // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (25-26 травня 2017 р.). – Умань : Видавець «Сочінський», 2017. - С. 60 – 62.

154. Лещук Г.В. Концептуальні детермінанти інвестиційної інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – Одеса, 2017. - Вип. 24. – Ч. 2. - С. 20-24.

155. Лещук Г.В. Концептуальні засади формування інвестиційного потенціалу підприємства / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Шляхи підвищення економічної ефективності в умовах реформ: досвід розвинутих та перехідних економік» (12 квітня 2013 р.),

м. Чернігів. / ред. кол. : В.П. Ільчук [та ін.] – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2013. – С. 58 – 59.

156. Лещук Г.В. Краудінвестинг: соціально-економічний зміст та види / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Транснаціоналізація економічних систем: тенденції та перспективи розвитку» (18 квітня 2014 р.) – Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 155 – 157.

157. Лещук Г.В. Краудфандинг як сучасний інструмент фінансування інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (7 березня 2014 р.) – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 134 – 137.

158. Лещук Г.В. Механізми залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону / Г.В. Лещук // Наукове видання «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції» / Херсонський національний технічний університет. – Херсон : Видавництво Вишемирський В.С., 2016. – №23(12). - С. 21-25.

159. Лещук Г.В. Моделювання розвитку інфраструктури регіону: традиційний та ринковий підходи / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки : Збірник наукових праць. / Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ : Видавництво «Плай», 2016. - № . – С. 437-444.

160. Лещук Г.В. Особливості впливу інвестиційної політики на регіональний розвиток / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2015. − № 2(26). – С. 437-445.

161. Лещук Г.В. Особливості оцінювання ефективності державного управління інвестиційним процесом в Україні / Г.В. Лещук // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Наукове забезпечення процесів

реформування соціально – економічних відносин в умовах глобалізації» (24-26 квітня 2013 р.) – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2013. – С. 40 – 43.

162. Лещук Г.В. Принципи управління інвестиційною стратегією підприємства / Г.В. Лещук // Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки: теорія і практика» (22-23 листопада 2012 р.) – Запоріжжя : КПУ, 2012. – С. 354 – 356.

163. Лещук Г.В. Просторова асиметрія інвестиційних процесів у розвитку інфраструктури регіонів України / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Інтелект XXI». – 2017. - №5. – С. 84-88.

164. Лещук Г.В. Регіональні асиметрії інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів // Збірник тез ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (22-23 вересня 2017 р.) ; за заг. ред. д. е. н., проф. Синчака В. П. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. - С. 131 – 133.

165. Лещук Г.В. Рейтингова оцінка регіонів: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2015. − № 1(25). – С. 501-508.

166. Лещук Г.В. Роль бюджетування в інвестиційному проектуванні / Г.В. Лещук // Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн» (5-7 листопада 2012 р.) – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2012. – Т. 2. – С. 85 – 87.

167. Лещук Г.В. Симуляційний аналіз Монте Карло в системі оцінювання ризиків інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – Випуск 1. – С. 57-67.

168. Лещук Г.В. Соціально-економічний розвиток регіону: інвестиційна складова / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика

реалізації» (26-27 лютого 2016 р.) – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2016. – С. 145 – 147.

169. Лещук Г.В. Стимулювання залучення інвестицій в індустріальні парки України / Г.В. Лещук // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (24-25 квітня 2014 р.) – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – Ч. 2. - С. 7 – 8.

170. Лещук Г.В. Сучасні реалії бюджетного інвестування / Г.В. Лещук // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі» (26-27 грудня 2012 р.) – Дніпропетровськ : ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», 2012. – С. 46–49.

171. Лещук Г.В. Сучасні реалії концесійного інвестування в Україні / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічні аспекти реструктуризації регіональної економіки» (6-7 лютого 2014 р.) – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – С. 207 – 209.

172. Лещук Г.В. Теоретично-методологічні засади інвестиційного контролінгу / Г.В. Лещук, В.С. Жила // Науковий вісник Ужгородського національного університету : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 46-51.

173. Лещук Г.В. Теоретично-практичні засади трансформації інвестиційного ринку України / Г.В. Лещук // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 60. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – С. 68 – 76.

174. Лещук Г.В. Шляхи забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні / Г.В. Лещук // Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (15-16 травня 2013 р.) – Черкаси : Черкаський державний технологічний університет, 2013. – С. 69 – 71.

175. Лещук Г.В. Шляхи мінімізування ризиків інвестиційних проектів методом коригування ефективності / Г.В. Лещук // Вісник Волинського

інституту економіки та менеджменту : зб. наук. пр. / Волин. ін-т екон. та менедж. – Луцьк, 2017. - №18. – С. 177-188.

176. Лещук Г.В. Шляхи стимулювання інвестиційної активності в економічному просторі регіону / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету». – № 5, Т.2. – Хмельницький, 2016. – С. 210 – 214.

177. Логвиненко Ю. Л. Суть рейтингування підприємств та його значення в ринкових умовах // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. – 2009. – № 640. – С. 319–327.

178. Логвін В. М. Стратегічне планування соціально-економічних процесів машинобудівного підприємства на основі когнітивного підходу : автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / В.М. Логвін; Харківський національний економічний університет. - Харків, 2008. - с. 19.

179. Логутова Т. Г. Организационно-экономический механизм государственного управления инновационным развитием региона: монография / Т. Г. Логутова ; Донец. гос. ун-т упр., Приазов. гос. техн. ун-т. – Мариуполь : Приазов. гос. техн. ун-т, 2006. – 224 с.

180. Любімов В. І. Системні характеристики та принципи управління інвестиційною сферою регіону / Любімов В. І.//Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – №21. – С. 51-53.

181. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с.

182. Малишко В. С. Обґрунтування інвестиційних рішень за допомогою статичних моделей / В. С. Малишко, О. Л. Гура // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1. - С. 240-247. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2013_1_39.

183. Маниліч М. І. Стратегія відтворення регіонального господарського комплексу: до сучасної парадигми [Текст] / М. І. Маниліч // Збірник наукових

праць Чернівецького фінансово-юридичного інституту. Економічні науки. - Чернівці: Букрек, 2005. - Вип. 1. – С. 52-64.

184. Мартеля Б. Громадянська активність на прикладі партиципаторного бюджету / Борис Мартеля, Юстина Півко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pauci.org/files/gappb.pdf.

185. Марцин В.С. Заходи щодо покращення інвестиційної привабливості регіону в умовах виходи з кризи / В.С. Марцин // Регіональна економіка. – 2010. – № 4. – С. 49.

186. Маслянко П. П. Непараметричне Монте Карло: вдосконалений метод моделювання ризиків на фінансовому ринку / П. П. Маслянко, А. В. Рябушенко // Всеукраїнський математичний конгрес. — К.: Інститут математики НАН України, 2009. Режим доступу: http://www.imath.kiev.ua/~congress2009/Abstracts/Maslyanko_Ryabushenko.pdf

187. Матвієнко П. Узагальнююча оцінка розвитку регіонів / П. Матвієнко // Економіка України. – 2007. – № 5. – С. 26–35.

188. Мелих О.В. Формування та оцінювання інвестиційних рішень промисловими підприємствами на засадах контролінгу [Текст] : автореф. дис… канд. екон. наук : 08.00.04 / О.В. Мелих. – Одеса, 2015. – 26 с.

189. Мельник Л. Г. Економіка розвитку [Текст] : монографія / Л. Г. Мельник. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2006. – 662 с.

190. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / Національний інститут проблем міжнародної безпеки ; За ред. А.І. Сухорукова. – Київ, 2003. – 64 с.

191. Мискіна О. О. Вплив оподаткування на активізацію інвестиційної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / О.О. Мискіна; Національний університет ДПС України. – Ірпінь, 2014. – 25 с.

192. Мілашовська О. І. Моніторинг спільної стратегії соціально-економічного розвитку областей Карпатського регіону / О. І. Мілашовська // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин Національного авіаційного

університету. – 06/2010 . – Вип.2 Сер.: Економіка, право, політологія, туризм . – С. 119-125.

193. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/osnovni-tendentsiyi-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv/osnovni-pokazniki-sotsialno-ekonomichnogo-rozvitku-regioniv-7/

194. Міняйленко І.В. Просторовий розвиток регіону: еволюція сучасних уявлень щодо сутності категорії / І.В. Міняйленко // Ефективна економіка. – 2013. – ґ 11. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua

195. Мойсеєнко І.П. Інвестування: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 490с.

196. Моніторинг інфраструктури України / [Б. Додонов, П. Опітц, П. Суголов, К. фон Хіршхаузен] // Наукові матеріали. – 2001. – № 8. – черв. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/infrastructure_monitoring.

197. Науменко О. В. Напрями підвищення інвестиційної привабливості підприємства метою його розвитку / О. В. Науменко // Управління розвитком. – 2013. – № 21. – С. 21–23.

198. Ніколіна І.І. Теоретичні основи рейтингового управління соціальним розвитком регіону // Університетські наукові записки / Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Хмельницький, 2013. – №2(46). – С. 267-272.

199. Новикова Н. В. Использование модернизационной парадигмы в региональных исследованиях // Известия УрГЭУ. – 2012. – № 5 (43). – С. 84–89.

200. Новый экономический и юридический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 2003. – 1088 с.

201. Оліфіров О. В. Контролінг інформаційної системи підприємства : [монографія] / О. В. Оліфіров. – Донецьк : ДонГУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2003. – 325 с.

202. Онищенко В. О. Організаційно-економічний механізм забезпечення інвестиційної політики держави. Економіка і регіон, № 1, 2012, 3-10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**econrig**_2012_1_3.

203. Орлов А. Стратегия и процедуры управления рисками энергетической компании / А. Орлов // Энергорынок. – 2008. – г4. – С. 3.

204. Орлов А.И. Подходы к общей теории риска [Текст] / А.И. Орлов, О.В. Пугач // Управление большими системами: сборник трудов. – М.: ИПУ РАН, 2012. - № 40. – С. 49-82.

205. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stat.lviv.ua/ukr/themes /06/theme_06.php?code.

206. Оцінка техніко-економічного стану об’єктів інфраструктури та виробничих фондів України : монографія / [Б. М. Данилишин, М. А. Хвесик, М. Х. Корецький, О. І. Дацій]. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2008. – 375 с.

207. Панкратов В.А. Стратегія розвитку соціально-економічних систем на основі методологій передбачення та когнітивного моделювання : автореф. дис. ... канд. техн. наук: 01.05.04 «Системний аналіз і теорія оптимальних рішень» / В.А. Панкратов; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». - Київ, 2017. - с. 24.

208. Панько М. Моніторинг економічних показників структури економіки регіону та шляхи їх покращення / Марина Панько // Галицький економічний вісник — Тернопіль : ТНТУ, 2014. — Том 47. — № 4. — С. 40-48.

209. Паршин Ю. І. Оцінка регіонального розвитку за комплексною системою показників / Ю. І. Паршин // Економіка і регіон. - 2013. - № 4. - С. 22-27.

210. Пашкевич М. С. Вплив парадигми когнітивістики на формування регіональної політики: якісний аналіз досліджень вчених України та РФ / М. С. Пашкевич, О. Ю. Чуріканова // Бізнес Інформ. - 2014. - № 11. - С. 48-52. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**binf**_2014_11_9.

211. Пашкевич М. С. Когнітивна економіка: проблеми та перспективи для регіонів / М. С. Пашкевич, О. Ю. Чуріканова // Бізнес Інформ. - 2014. - № 12. - С. 8-13. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**binf**_2014_12_2.

212. Перерва П. Г. Бенчмаркінг як метод оцінювання інтелектуального потенціалу регіонів / П. Г. Перерва, М. Ю. Глізнуца // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2015. - № 4. - С. 11-19. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2015_4_3.

213. Пересада А.А. Управління інвестиційним процесом / Пересада А.А. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.

214. Періодичні видання Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua.

215. Петречко М.М., Прохорчук С.В. Сучасний стан державного регулювання інвестиційно-інноваційних процесів в Україні // Науково-виробничий журнал Бізнес-навігатор. – 2013. – 1 (30). – С. 220-224.

216. Пилипяк О. В. Особливості та проблеми застосування статистико-ймовірнісного методу оцінки ризиків в сфері реального інвестування / О. В. Пилипяк, Л. П. Швець, Н. П. Захаркевич // Університетські наукові записки. - 2010. - № 1. - С. 235-245. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_1_44

217. Пилипяк О.В. Практичні аспекти застосування методу чутливості для оцінки рівня проектного ризику / О.В. Пилипяк, Л.П. Швець, Н.П. Захаркевич // Університетські наукові записки. - 2015. - № 1. - С. 365-378. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2015_1_39.

218. Писаренко В. П. Впровадження партисипативного бюджету / В. П. Писаренко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. - 2016. - № 1-2. - С. 51-54. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDAA_2016_1-2_12.

219. Пілевич Д.С. Теоретичні аспекти формування інвестиційної політики в Україні / Д.С. Пілевич // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2012. - №4 (62). – С. 49-56.

220. Пілько А. Д. Моделі аналізу характеру взаємозв'язків між інвестиційною складовою економічного розвитку та показниками рівня життя населення у контексті забезпечення економічної безпеки регіону / А. Д. Пілько, В. В. Кіс // Стратегії економічного розвитку: держава, регіон, підприємство : колективна монографія / За заг. ред. К. С. Шапошникова. У 2-х томах. – Херсон : ВД «Гельветика», 2015. – Т. 2. – 420 с., с.205.

221. План заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2132015-%D1%80.

222. Плахтій М.О. Вплив інвестиційних процесів на економічний розвиток регіону // Фінанси України. - №8. – 2004. – с. 54 – 61.

223. Погорєлова Т. В. Статистичні аспекти оцінювання прямих іноземних інвестицій в Україну / Т. В. Погорєлова, Т. С. Корольова // Методологія статистичного забезпечення розвитку регіону: монографія / за заг. ред. канд. економ. наук, професора А. З. Підгорного. – Одеса : Атлант, 2012. – С. 72-92.

224. Подерня-Масюк Ю.А. Формування інвестиційної інфраструктури регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю.А. Подерня-Масюк; Луцький національний технічний університет. - Луцьк, 2010. – 24 с.

225. Полякова О. Ю. Моделирование социально-экономического развития регионов страны на основе импульсных процессов / О. Ю. Полякова, Ш. А. Омаров // Проблеми економіки. – 2012. – № 4. – С. 228 – 231.

226. Портер М. Э. Конкуренция / М. Э. Портер. – М. : Вильямс, 2005. – С. 235.

227. Поручник А.М. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та проблеми становлення в Україні : [монографія] / А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2000. – 172 с.

228. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2016 р. № 827 «Деякі питання фінансування програм та проектів регіонального розвитку». – Режим доступу : https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249509901.

229. Про внесення змін до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів»: Закон України від 25 черв. 2009 р. № 1562-VI. // Голос України. – 2009. – № 132. – (18 лип.).

230. Про затвердження «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р.»: Постанова Кабінету Міністрів України № 385 від 06.08.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua.

231. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua.

232. Про схвалення остаточного звіту за результатами реалізації спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Розвиток міської інфраструктури»: Постанова Кабінету Міністрів України № 953 від 06.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/953-2017-%D0%BF

233. Прогнозування та хеджування фінансових ризиків : монографія / За ред. проф. Л. О. Примостки. — К. : КНЕУ, 2014. — 424 с.

234. Проект «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pauci.org/open_project.php?id=22

235. Прохорова В. Контролінг - від теорії до реалізації на практиці : [монографія] / В. Прохорова, Л. Мартюшева, Н. Петрусевич, Ю. Прохорова; М-во освіти і науки України, Харків. нац. економічний ун-т. - Х.: ВД "ІНЖЕК", 2006. – 198 с.

236. Пурський О. І. Основні положення організації моніторингу соціально-економічного розвитку регіону на основі інформаційних технологій [Електронний ресурс] / О. І. Пурський, І. О. Мороз // Економіка. Фінанси. Право. - 2013. - № 8. - С. 11-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2013_8_5

237. Пушкар М. С. Контролінг – інформаційна система стратегічного менеджменту : [монографія] / М. С. Пушкар, Р. М. Пушкар. – Тернопіль : Карт-бланш, 2004. – 370 с.

238. Радзіховська Л.М. Порівняльні методи кількісного аналізу економічних ризиків / Л.М. Радзіховська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014 (212). - №3, Том 2. – С. 23-26.

239. Раенок Д.Л. Генезис теории инфраструктуры в экономической науке / Д.Л. Раенок // ЭТАП: Экономическая теория, Анализ, Практика. – 2013. – № 3. – С. 92–101.

240. Развитие сельских территорий в Германии: информ. материалы / ArgeLandentwicklung. – URL: agrardialog.ru/files/prints/razvitie_selskih_ territoriy_v_germanii_rus.pdf.

241. Растворцева, С. Н., & Ларионова, М. В. (2015). Бенчмаркинг региональной инновационной инфраструктуры. Национальные интересы: приоритеты и безопасность, (22 (307)).

242. Ребрик М.А. Оцінювання структурних елементів валютного ризику банку / М.А. Ребрик // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. - 2011. - Вип. 8 (1). - С. 391-396.

243. Регіональна структурна політика: сучасні тенденції та нові виклики : монографія / [наук. ред. С. Л. Шульц] ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України». – Львів, 2016. – 328 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).

244. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політик / Проект ЄС «Підтримка політики регіонального розвику в

Україні». – Київ, 2013. – 331 с. – Доступ. також у режимі PDF: http://surdp.eu/uploads/files/Analytical_Report_Main_part_UA.pdf.

245. Редіна Н.І. Венчурний капітал у ринковій економіці : [монографія] / Н.І. Редіна, Н.Ю. Пікуліна. – Дніпропетровськ, ДДФА, 2005. – 124 с.

246. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/projects.

247. Рейтингове агентство «Євро-Рейтинг». – Режим доступу: http://eurorating.com.ua/regiony.

248. Рекуненко І. І. Інфраструктура фінансового ринку: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 411 с.

249. Рекуненко І. І. Науково-методичні аспекти дослідження поняття «інфраструктура» як економічної категорії / І. І. Рекуненко // Экономика и управление. – 2012. – №3. – С. 57–62.

250. Решевець О.В. Вплив державної політики залучення іноземних інвестицій на розвиток територіальних громад // Наукові розвідки з державного та муніципального управління. – 2013. - №1. – С. 242-256.

251. Рибак Ю.В. Кластерні моделі розвитку країн Скандинавського регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / Ю.В. Рибак; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». - Київ, 2014. – 22 с.

252. Садиков М. А. Класифікація методів дослідження інвестиційної привабливості / М. А. Садиков, Н. О. Коломієць, Є. В. Дмитренко // Вісник національного технічного університету. – Харків, 2011. – Вип. 39 – С. 123-130.

253. Садовський, В. А. Формування стратегій управління ризиками інвестицій підприємств передачі та розподілу електричної енергії / В. А. Садовський, П. В. Нотовський // Технический прогресс и эффективность

производства / отв. ред.: П. Г. Перерва, Н. И. Погорелов. – Харьков : НТУ «ХПИ», 2011. – С .73–79.

254. Салига С. Я. Теоретичні аспекти аналізу інвестиційних проектів / С. Я. Салига, О. В. Яришко, Є. Ю. Ткаченко // Інвестиції: практика та досвід. - 2009. - № 5. - С. 12-14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_5_4.

255. Сало Л. Моделювання впливу податкової політики на соціально-економічний розвиток країни / Л. Сало // Світ фінансів. - 2015. - Вип. 3. - С. 18-30. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/svitfin_2015_3_4.

256. Самуэльсон П. Экономика. Т 2. – М.: НПО „Алгон”, 1992. – 415 с.

257. Семенов В.Ф., Фроліна К.Л. Проблеми розвитку та активізації діяльності інвестиційної інфраструктури: регіональний аспект. Экономика и управление №4, 2013. – С.107-111.

258. Сидор Г.В., Давидовська Г.І. Інвестиційна привабливість регіонів / Г.В. Сидор, Г.І. Давидовська // Сталий розвиток економіки економіка. – 2015. – № 2. – С. 184-189.

259. Смирнова Г. А. Риск-менеджмент ак составная часть корпоративной системы управления / Г. А. Смирнова // Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління. – 2015. – Том 14. – ґ 2 (2015). – С. 122-133.

260. Сонько С. П. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки : монографія / С. П. Сонько, М. М. Скринько. – Х. : Екограф, 2004. – 256 с.

261. Сороківська М.В. Фінансове забезпечення інвестиційного розвитку в Україні в сучасних умовах / М.В.Сороківська // Науковий вісник НЛТУ України: зб.наук.праць. – 2013. - Вип. 23.8. – С. 321-325

262. Сотниченко Л.Л. Визначення рівня розвитку інфраструктури регіонів України. Финансы, учет, банки, № 1(20). - 2014, С. 246–254.

263. Сотниченко Л.Л. Забезпечення конкурентоспроможності регіону на засадах розвитку його інфраструктури : автореф. дис. ... докт. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Л.Л. Сотниченко;

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України. – Сєвєродонецьк, 2016. – 38 с.

264. Соціально-економічний розвиток прикордонних областей в умовах дії Угоди про Асоціацію між ЄС та Україною (за результатами експертних оцінок) : науково-аналітична записка / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». – Львів, 2017. – 64 с.

265. Стадник В.В. Інноваційний менеджмент : [навч. посібник] / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К. : Академвидав, 2006. – 464 с.

266. Стандарти процесів партиципаторного бюджетування в Польщі. - 2-е вид., випр. - Варшава.: Фундація Лабораторія суспільних досліджень та інновацій «Сточня». - 2015. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.pauci.org/upload/files/standardy_budzetow_wydanie%20II-3.pdf.

267. Стаханов В. Н. Экономика инфраструктуры общественного производства : [учеб. пособ.] / В. Н. Стаханов. – Ростов-на-Дону : РИСХМ, 1989. – 130 с.

268. Степаненко С. В. Фактори інвестування та інвестиційний клімат регіонів у контексті загальноекономічного розвитку України / С. В. Степаненко // Теорія та практика державного управління. - 2013. - Вип. 4. - С. 69-77. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**Tpdu**_2013_4_13.

269. Стратегії розвитку регіонів: шляхи забезпечення дієвості : збірник матеріалів круглого столу / за ред. С. О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 88 с.

270. Стратегія розвитку Львівської області до 2020 року [Електронний ресурс]. — Львівська обласна державна адміністрація, 2016. — Режим доступу: http://loda.gov.ua/programy_ta_strategii.

271. Стройко Т.В. Методологія моніторингу інфраструктури національної економіки в контексті глобалізації / Т.В. Стройко, І.О. Ір- тищева // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : збірник наукових праць /за ред. І.Т. Кіщака. – Вип. 5.1 (97) –

Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2013. – С. 10-15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/5_12.pdf.

272. Сухарев М. В. Когнитивный подход и инновационные методы регионального управления / М. В. Сухарев // Экономика Северо-Запада: проблемы и перспективы развития. – 2006. – № 4(30). – С. 62 – 70.

273. Сухарев О. С. Методология и экономическая политика реструктуризации промышленности: монографія. – М.: АНЗ, 2000. – 180 с.

274. Сухарев О. С. Региональная экономическая политика: структурный подход и инструменты (теоретическая постановка) // Экономика региона. – 2015. – № 5. – С. 9–23.

275. Сухіна О. М. Визначення розміру винагороди у нормі прибутковості за підприємницький ризик при оцінці економічної ефективності інвестиційних проектів у гірничодобувній промисловості / О. М. Сухіна // Економіка природокористування і охорони довкілля : зб. наук. пр. – 2010. – С. 254–260.

276. Табалова О. Є. Передумови виникнення регіональних асиметрій сталого розвитку в Україні / О. Є. Табалова // Фінансовий простір. – 2012. – № 3 (7). – С. 26–30.

277. Татаркин А. И. Саморазвитие территориальных социальноэкономических систем как потребность федеративного обустройства России // Экономика региона. – 2013. – № 4. – С. 9–26.

278. Теория и методология формирования саморазвивающихся социально-экономических систем. – М.: Экономика; Екатеринбург: УрО РАН, 2011. – 308 с.

279. Терентьєв О. М. Застосування когнітивного та ймовірнісного моделювання в задачах формування сценаріїв розвитку соціально-економічних систем / О. М. Терентьєв, Т. І. Просянкіна-Жарова, В. В. Савастьянов // Наукові вісті Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". - 2016. - № 5. - С. 37-47. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**NVKPI**_2016_5_6.

280. Тімарцев О. Ю. Методичні аспекти реструктуризації інфраструктури підприємства великого міста промислового регіону / О. Ю. Тімарцев, С. О. Маковецький // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. – 2008. – № 2. – С. 57–78.

281. Ткаченко А. М. Методи оцінки підприємницького ризику / А. М. Ткаченко, І. С. Якось // Економічний вісник Донбасу. - 2008. - № 3. - С. 136–139. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2008_3_23

282. Ткачик Ф. П. Державна інвестиційна політика та її вплив на розвиток економіки регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / Ф.П. Ткачик; Національна університет державної податкової служби України. - Ірпінь, 2013. – 19 с.

283. Тодорова О. Л. Кластерний підхід як публічний інструмент реалізації державної політики регіонального розвитку: автореф. дис. ... канд. ек. наук з дер. управ. : 25.00.02 «Механізми державного управління» / О.Л. Тодорова; Одеський регіональний інститут держ. управління Націон.академії державного управління при Президентові України. - Одеса, 2016. - с. 24.

284. Трофимова И. Н. Трансформация отношения центральной и местной власти в процессе децентрализации управления (опыт европейских стран) // Ars Administrandi. – 2011. – № 2. – С. 80–91.

285. Трубнік Т. Є. Бенчмаркінг конкурентних переваг регіональних господарств м. Києва та Київської області / Т. Є. Трубнік // Інвестиції: практика та досвід. - 2015. - № 21. - С. 68-73.

286. Управління ризиками банків : монографія у 2 томах. Т. 2: Управління ринковими ризиками та ризиками системних характеристик / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2012. – 299 с.

287. Федорова И.А., Тищенко Т.И. Эффективность функционирования и развития региональной инфраструктуры // Проблемы развития и размещения

производственной инфраструктуры: Сб. научн. трудов СОПСа при Госплане СССР. – М., 1987. – С.55-77.

288. Федорова Ю.В. Дослідження прояву синергетики в діяльності учасників промислово-фінансових груп / Ю.В. Федорова // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Х. : НТУ “ХПІ”. – 2008. – № 54 (3). – С. 23–26.

289. Федотова Ю. В. Формування кластерних структур та їх вплив на соціально-економічний розвиток регіонів : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Ю. В. Федотова; Харківська національна академія міського господарства. - Харків, 2013. – 24 с.

290. Федько В.П., Федько Н.Г. Инфраструктура товарного рынка. – Ростов н.Д.: Феникс, 2000. – 512 с.

291. Фімяр С.В. Соціальна інфраструктура регіону: механізм ринкової трансформації: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / С.В. Фімяр; Донецький держ. універ. управління Міністерства освіти і науки України. – Донецьк, 2010. – 25 с.

292. Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі : аналіт. доп. / [Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська та ін.]. – К. : НІСД, 2014. – 116 с. – (Сер. «Економіка», вип. 14).

293. Хамидуллин Ф. Ф. Оценка рисков инвестиционных проектов в системе ЖКХ: количественный аспект / Ф. Ф. Хамидуллин, Квон Г. М. // Проблемы современной экономики. – 2012. – № 1 (41). – С. 318-321.

294. Химич О. В. Основи формування інвестиційних карт / О. В. Химич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: зб. наук.-тех. праць. – Львів, 2013. – Вип. 23.7. – С. 295–302.

295. Хитра О.В. Синергізм у міжнародному співробітництві [Текст] : монографія / О.В. Хитра. – Львів : «Новий Світ 2000», 2006. – 200 с.

296. Ходаківська В.П. Ринок фінансових послуг : [навч. посіб.] / В.П. Ходаківська, О.Д. Данилов. – Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. – 501 с.

297. Ходаківський, Є.І. Методологія наукових досліджень у парадигмі синергетики [Текст] : монографія / Є.І. Ходаківський, В.К. Данилко, Ю.С. Цаль-Цалко // Вісник ЖДТУ та Житомирського державного технологічного університету, Житомирського обласного об'єднання громадської організації "Спілка економістів України". – Житомир : Вид-во "Рута", 2009. – 332 с.

298. Ходаковський Є.І. Синергетична парадигма економіки [Текст] : монографія / Є.І. Ходаковський, І.Г. Грабера, Ю.С. Цал-Цалко, І.Є. Януль та ін. – Житомир, 2007. – 160 с.

299. Хоменко І. О. Кластерна концепція державного регулювання розвитку транспортної галузі: теорія, методологія і практика: автореф. дис. ... докт. ек. наук : 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / І.О. Хоменко; Класичний приватний університет. - Запоріжжя, 2016. - с. 39.

300. Хомяк М.С. Формування інфраструктури у регіональному фінансовому просторі / М.С. Хомяк // Вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – № 5. – С. 188–191.

301. Царенко М. О. Реалізація регіональних інвестиційних програм в Україні // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2012. – 3 (58). – С. 44-50.

302. Ценклер Н.І. Просторова інноваційна мережа Карпатського регіону: сутність, проблеми та напрями формування [Електронний ресурс] / Н.І. Ценклер // Глобальні та національні проблеми економіки: Електронне наукове видання. – Миколаїв: Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, 2015. – Випуск 8. – С. 785-790. – Режим доступу: http://global-national.in.ua/archive/8-2015/166.pdf

303. Череп А.В. Інвестознавство: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2006. – 398 с.

304. Чернюк Л.Г., Пепа Т.В., Ярош О.М. Транспорт і регіональні системи продуктивних сил України. – К.: Нічлава, 2003. – 215 с.

305. Чорна М.В., Глухова С.В. Формування ефективної інвестиційної політики підприємства: Монографія. – Харків: ФО-П Шейніна О.В., 2010. – 210 с.

306. Чуріканова О. Ю. Застосування когнітивного підходу до типологізації регіонів за рівнем промислового розвитку / О. Ю. Чуріканова // Технологический аудит и резервы производства. - 2015. - № 1(7). - С. 28-31. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tatrv_2015_1(7)__7.

307. Шаповалова О.М. Формування системи показників інвестиційної привабливості регіону : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / О.М. Шаповалова; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. - Донецьк, 2010. – 22 с.

308. Шварц О. В. Методика Value-At-Risk (VAR) як метод управління валютним ризиком в банку / О. В. Шварц // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2012. - Вип. 1. - С. 384-389. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_1_59.

309. Швецов А. Н. О новых веяниях и стереотипах прошлого в современной региональной политике // Журнал НЭА. – 2011. – № 10. – С. 158–161.

310. Шевченко О. В. Інструменти підвищення інвестиційної спроможності регіонів в контексті розкриття внутрішнього потенціалу розвитку: аналітична записка відділу регіональної політики Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс] / О. В. Шевченко. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua.

311. Шевчук О. О. Методи оцінювання ризиків у страховій діяльності / О. О. Шевчук, М. І. Гулик // Науковий вісник НЛТУ України. - 2016. - Вип. 26.2. - С. 291-299. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2016_26.

312. Шиянов Б. А., Силютина О. В., Неженец В. С. Вероятностно - статистические методы количественной оценки рисков в системе регулирования неравновесными состояниями экономических систем // Вестник ВГТУ. 2010. №8. Режим доступу: URL:

http://cyberleninka.ru/article/n/veroyatnostno-statisticheskie-metody-kolichestvennoy-otsenki-riskov-v-sisteme-regulirovaniya-neravnovesnymi-sostoyaniyami.

313. Шпак А. Д. Концептуальні підходи до визначення просторової асиметрії розвитку регіонів / А. Д. Шпак // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2015. - № 4(1). - С. 213-218. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**Vchnu_ekon**_2015_4(1)__38.

314. Шпильовий В. А. Методологічні основи сталого просторового розвитку: регіональний аспект / В. А. Шпильовий // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. - 2015. - Вип. 40(3). - С. 67-72. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**Znpchdtu**_2015_40(3)__12.

315. Шульц С. Л. Інвестиційні процеси в регіонах України: проблеми структурної асиметрії / С. Л. Шульц, М. В. Максимчук // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2014. - Вип. 11(1). - С. 313-322. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/**ecnof**_2014_11(1)__42.

316. Щепакин К. М. Система стратегий управления рисками инновационного проекта / К. М. Щепакин, Н. В Фейгельман // Известия Тульского государственного университета. Экономические и юридические науки. – 2013. – ѓ3-1. – С. 219–226.

317. Экономическая энциклопедия / Научно-редакционный совет издательства “Экономика” ; Институт экономики РАН ; Главный-редактор Л. И. Абалкин – М. : ОАО Издательство “Экономика”, 1999. – с.1055.

318. Янукович В.Ф. Управління розвитком інфраструктури великого промислового регіону: автореф. дис. на здобуття ступеня докт. екон. наук : 08.10.01 «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка» / В. Фе. Янукович; Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2000. – 36 с.

319. Яресько Р. С. Ризик-менеджмент інвестиційних проектів енергетичних підприємств : автореф. дис. ... канд. ек. наук : 08.00.04

«Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Р.С. Яресько; Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут». - Київ, 2016. – 25 с.

320. Яресько Р. С. Ризик-менеджмент як інструмент управління інвестиційною діяльністю підприємства: теоретичний аспект / Настоящи изследования и развитие – 2013 : материали IX междунар. научн.-практ. конф. – София : «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. – С. 27-29.

321. Ясенецький В. С. Бенчмаркінг розвитку ринкової інфраструктури: регіональний аспект / В. С. Ясенецький. // Демократичне врядування. - 2015. - Вип. 15. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_25.

322. Agénor Pierre-Richard; Nabli Mustapha K.; Yousef Tarik M. Public Infrastructure and Private Investment in the Middle East and North Africa. Policy Research Working Paper; No. 3661, 2005. World Bank, Washington, DC. © World Bank. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/8208

323. Bagautdinova, N.G., Galeeva, G.M., Fazlieva, E.P., Arzhantseva, N.V., 2014. Investment attractiveness of the region as the factor in the formation of competitive advantages. Mediterranean Journal of Social Sciences. Vol 5, Issue 28, 2014, pp. 9-13.

324. Baiocchi G. Participation, Activism, and Politics: The Porto Alegre Experimentand Deliberative Democratic Theory / G. Baiocchi // PoliticsandSociety. – 2001. – № 29 (1). – P. 43–72.

325. Barro R., Sala-Martin X. Economic growth and convergence across the United States. NBER Working Paper, 1990. — №3419.

326. Basel Committee on Banking Supervision. International Convergence of Capital Measurements and Capital Standards. 2005. Bank of international settlements - 284 с.

327. Basmann R. L. (1957): “A generalized classical method of linear estimation of coefficients in a structural equation,” Econometrica, 25, 77-83.

328. Blahun I., Dmytryshyn L., Leshuk H. Cognitive approach to analysis of investment attractiveness of the regions / I. Blahun, L. Dmytryshyn, H. Leshuk // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4 (12). Ч. 1. – С. 171-176.

329. Blahun I., Dmytryshyn L., Leshuk H. Simulative model for evaluation of investment processes in the regions of Ukraine / I. Blahun, L. Dmytryshyn, H. Leshuk // Investment Management and Financial Innovations, Volume 14, Issue 3, 2017, - Pp. 322-329.

330. Blahun I., Leshuk H. Probabilistic and statistical methods of risk assessment of investment projects of a region / I. Blahun, H. Leshuk // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 5-6, 2017, - Pp. 53-59.

331. Blahun I., Leshuk H. Sensitivity analysis of indicators of efficiency of investment projects in the economic space of a region / I. Blahun, H. Leshuk // The European Journal of Economics and Management. Praha, Vol. 3, 2017,- Pp. 39-45.

332. Burtseva T.A., Aleshnikova V.I., Dubovik M.V., Naidenkova K.V., Kovalchuk N.B., Repetskaya N.V., Kuzmina O.G., Surkov A.A., Bershadskaya O.I. & Smirennikova A.V. Statistical Research of Investment Development of Russian Regions. *International Journal of Environmental and Science Education, 11*(15), 2016, 8182-8192.

333. Cambridge business English dictionary. (2011). Cambridge: Cambridge University Press.

334. Conrad, J. R. 2005, Analyzing the Risks of Information Security Investments with Monte-Carlo Simulations. – [Electronic resource]. - Mode of access: http://infosecon.net/workshop/pdf/13.pdf

335. Damborsky, M., Řihova, G., 2009. Investment attractiveness of the Czech Republic regions in a period of economic crisis. 3 rd Central European Conference in Regional Science – CERS, 2009. P. 951-962.

336. Enterprise Risk Management — Integrated Framework. –The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission. – 2004. – 111p.

337. Environmental management systems — Requirements with guidance for use : ISO 14001:2004. — [Second edition 2004-11-15]. — Geneva, 2004. — 23 p.

338. Estache A., Grégoire G. The impact of infrastructure on growth in developing countries. Economics Notes 1, International Finance Corporation, Washington, DC, 2012.

339. Federation of European Risk Management Association [E-Resource] / The Risk Management Standard. – Access : http://www.ferma.eu/risk-management/standards/riskmanagement-standard.

340. Fitzenberger, B., Furdas, M. (2012): Benchmarking Regions: Estimating the Counterfactual Distribution of Labor Market Outcomes. Online Appendix C and Online Appendix D. Download this ZEW Discussion Paper from our ftp server: http://ftp.zew.de/pub/zew-docs/dp/dp12023.pdf

341. Gheorghe M. Techniques and Simulation Models in Risk Management. Economia. Seria Management 15.2 (2012): 354-362.

342. Gradea C. Analysis and planning of regional development-contextual variables to develop a model for monitoring financial indicators at regional level. *Annals-Economy Series*, *6*, 2013, 180-184.

343. Hrabánková M., Svatošová L., Boháčková I. Monitoring of regional development dynamics with use of process analysis // Agricultural Economics. 2005. No. 3. P. 112—116.

344. Husin A., Berawi M., Dikun S., Ilyas T., & Berawi A. Forecasting Demand on Mega Infrastructure Projects: Increasing Financial Feasibility.International Journal Of Technology, 6(1), 2015, 73-83. doi:10.14716/ijtech.v6i1.782

345. International standard [E-Resource] / Risk management — Principles and guidelines ISO/IEC 31000:2009. – Access : https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:31000:ed-1:v1:en.

346. Jaeckel, P. Monte Carlo Methods in Finance // Wiley. 2002. – c. 304.

347. Johnston R. and Caroline J. Regional Simulations of Highway and Transit ITS: Travel, Emissions, and Economic Welfare Effects. Mathl. Comput. Modeling, 27:9-11, 1998, pp. 143-161.

348. Lee R. Running the World's Markets: The Governance of Financial Infrastructure / Lee R. – Princeton: Princeton University Press, 2011. – 472 p.

349. Leshuk H. Monitoring mechanism of investment development of regions infrastructure / H. Leshuk // Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, Num. 4. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017, pp. 142-150.

350. Leshuk H. Organizational and economic mechanism of investment development of the regions infrastructure / H. Leshuk // Научный журнал «Norwegian Journal of development of the International Science», No 11/2017, Oslo, Norway, P. 9-13

351. Lychkina N.N. (2009). Simulation modeling of regions` social and economic development in decision support systems.

352. Manzhosova I. B., Rodina E. V., Dolgopolova A. F., Shepet I. P., & Ryabov V. N. Monitoring parameters related to investment activity in the agrarian sector of regions economies. *The Journal of Internet Banking and Commerce*, *21*(3), 2016.

353. McQuaid R. Transport and the Scottish economy: key issues [Electronic resource] / R. McQuaid, M. Greig // Employment Research Institute and Transport Research Institute, Napier University. – Mode of access: https://www.stir.ac.uk/research/hub/publication/13459.

354. Morgenroth E. The Regional Development Impacts of Transport Infrastructure: A Literature Review and Policy Implications, 2014. In: Research Series. RePEc:esr:resser:bkmnext278.

355. Nikolova, L., Plotnikova, E., 2013. Regional investment attractiveness in an unstable and risky environment. Innovative solutions : proceedings / 11th Global Conference on Sustainable Manufacturing, Berlin, Germany, 23rd - 25th September, 2013. - Berlin: Universitätsverlag der TU Berlin, 2013. - http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:kobv:83-opus4-40276. - pp. 159–164.

356. Organisation for Economic Cooperation and Development. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.oecd.org.

357. O'Sullivan, Arthur; Sheffrin, Steven M. (2003). *Economics: Principles in Action*. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall. p. 474. ISBN 0-13-063085-3.

358. Participatory Budgeting / Ed. A. Shah. – Washington: The World Bank, 2007. – 269 p.

359. Platon V., Constantinescu A. Monte Carlo Method in risk analysis for investment projects. Procedia Economics and Finance 15 (2014): 393-400.

360. Review of the European PPP Market in 2010-2013. – European Investment bank . – Available at: http://www.standardandpoors.com/ratings/international-scale/ru/ru/

361. Review of the Public-private partnerships. – World Bank. – Available at: http://ppi.worldbank.org/explore/ppi_exploreCountry.aspx http://ppi.worldbank.org/index.aspx

362. Robertson R., Lechner F. Modernization, Globalization and the Problem of Culture in World-Systems Theory // Theory, Culture and Society. – 1985. – № 2/3. – P. 103–117.

363. Savas E. S. Privatisation and Public-Private Partnerships [Text] / E. S. Savas. – London and New York : Chatham House, 2000.

364. Schwarz P. D.-I. J. Implementation of artificial intelligence into risk management decision-making processes in construction projects, 3 3 2015. - [Electronic resource]. - Mode of access: http://www.unibw.de/san/bauv8/veroeffentlichungen /.

365. Shaykheeva, D., Mustafin, R., Panasyuk, M., 2016. Assessment of regional investment attractiveness with the use of gis technologies. Journal of Economics and Economic Education Research. Vol 17, Issue 2, 2016, P. 270-277.

366. Sokolov A. G. E., Kvyatkovskaya I. Y., & Zimenkova A. E. E. Information system of monitoring of regional investments risks. *Vestnik of Astrakhan*

State Technical University. Series: Management, Computer Sciences and Informatics, (1), 2011, 181-186.

367. Steiner M. Restructuring industrial areas: lessons in support of regional convergence in an enlarging Europe. Economic convergence and divergence in Europe. Ed. G. Tumpel-Gurgerell, P. Moostechner. Cheltenham, Edward Elgar, 2001. — P.80—85.

368. Susantono B. Management of Infrastructure and Regional Development. Publisher. University of Indonesia (UI Press), 2012.

369. The Global Competitiveness Index data platform [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org/issues/competitiveness-0/gci2012-data-platform/ .

370. The Global Competitiveness Report 2009-2010 / World Economic Forum, 2009. – [S. l.: s. n.]. – 479 p. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.weforum.org/documents/GCR09/ index.html.

371. Theil H. (1953): “Repeated least squares applied to complete equation systems,” The Hague, Central Planning Bureau, mimeo.

372. Tikoudis, I., Sundberg, M., Karlström, A. The effects of transport infrastructure on regional economic development: A simulatedspatial overlapping generations model with heterogenous skill. Journal of Transport and Land Use, 5 (2) (2012), pp. 77-101

373. Usenko L. N., Usenko A. M., Uryadova T. N., Bashkatova T. Y. A., & Beliaeva S. V. Monitoring methodology for socio-economic development of a region (through the example of the South of Russia regions). *Revista ESPACIOS*, *38*(23), 2017.

374. Vartsaba V., Leshuk H. Evaluation of the investment attractiveness indicators of regions in Ukraine / V. Vartsaba, H. Leshuk // Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, Num. 5. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017, pp. 38-44.

375. Wampler B. A Guideto Participatory Budgeting [Електронний ресурс] // Paper presented at the third conference of the International Budget Project / B.

Wampler. – 2000. – November 4–9. – Режим доступу: http://www.internationalbudget.org/cdrom/papers/ systems/ParticipatoryBudgets/Wampler.pdf.

376. Więcej informacji o przebiegu tego procesu, realizowanego przez Fundację Pole Dialogu i Dom Kultury Śródmieście w ramach projektu „Podzielmy się kulturą”, można znaleźć na stronie http://www.poledialogu.org.pl/projekt/kultura-w-srodmiesciu/.

377. Wittwer J. W., Monte Carlo Simulation Basics, From Vertex42.com, June 1, 2004 [Electronic resource]. - Mode of access: http://vertex42.com/ExcelArticles/mc/MonteCarloSimulation.html, 2004.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Список публікацій за темою дисертації

Монографії:

1. Лещук Г. В. Інвестиційне забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України: монографія / Г. В. Лещук. – Львів : Видавництво «Растр-7», 2017. – 276 с.

Публікації у наукових фахових виданнях України:

2. Лещук Г.В. Дефініція синергетичного ефекту інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ «Економічна думка», 2012. – Вип. 11. – Частина 1. – С. 451-455.
3. Лещук Г.В. Імплементація венчурного фінансування інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету». – № 5, Т.2. – Хмельницький, 2012. – С. 92 –96.
4. Лещук Г.В. Теоретично-практичні засади трансформації інвестиційного ринку України / Г.В. Лещук // Економічний простір: Збірник наукових праць. – № 60. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – С. 68 – 76.
5. Лещук Г.В. Економічна безпека підприємства: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка», 2014. – №3. – Том 15. – С. 64-71.
6. Лещук Г.В. Особливості впливу інвестиційної політики на регіональний розвиток / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2015. − № 2(26). – С. 437-445.
7. Лещук Г.В. Рейтингова оцінка регіонів: інвестиційний вимір / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2015. − № 1(25). – С. 501-508.
8. Лещук Г.В. Теоретично-методологічні засади інвестиційного контролінгу / Г.В. Лещук, В.С. Жила // Науковий вісник Ужгородського національного університету : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 6. – Ч. 2. – С. 46-51.
9. Лещук Г.В. Механізми залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону / Г.В. Лещук // Наукове видання «Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції» / Херсонський національний технічний університет. – Херсон : Видавництво Вишемирський В.С., 2016. – №23(12). - С. 21-25.
10. Лещук Г.В. Активізація інвестиційної діяльності в регіоні за допомогою формування кластерних структур / Г.В. Лещук // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 2 (08). – Ч. 2. – С. 53-58.

11. Лещук Г.В. Шляхи мінімізування ризиків інвестиційних проектів методом коригування ефективності / Г.В. Лещук // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту : зб. наук. пр. / Волин. ін-т екон. та менедж. – Луцьк, 2017. - №18. – С. 177-188.

12. Лещук Г.В. Моделювання розвитку інфраструктури регіону: традиційний та ринковий підходи / Г.В. Лещук // Моделювання регіональної економіки : Збірник наукових праць. / Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ : Видавництво «Плай», 2016. - № 1(25). – С. 501-508.

Публікації у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

13. Лещук Г.В. Шляхи стимулювання інвестиційної активності в економічному просторі регіону / Г.В. Лещук // Науковий журнал «Вісник Хмельницького національного університету». – № 5, Т.2. – Хмельницький, 2016. – С. 210 – 214.

14. Лещук Г.В. Інвестиційна привабливість як домінанта розвитку інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. - Вип. 23. – Ч. 2. – С. 144-147.

15. Лещук Г.В. Інвестиційний розвиток сучасної регіональної інфраструктури / Г.В. Лещук // Науковий вісник Ужгородського національного університету, Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство» : зб. наук. праць / Ужгородський національний університет. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 12. – Ч. 1. – С. 183-186.

16. Лещук Г.В. Концептуальні детермінанти інвестиційної інфраструктури регіону / Г.В. Лещук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – Одеса, 2017. - Вип. 24. – Ч. 2. - С. 20-24.

17. Лещук Г.В. Аналіз стану та розвитку інвестиційного клімату регіону (на прикладі Львівської області) / Г.В. Лещук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2017. – Вип. I-II (65-66). Економічні науки. – С. 295-305.

18. Лещук Г.В. Симуляційний аналіз Монте Карло в системі оцінювання ризиків інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – Випуск 1. – С. 57-67.

19. Лещук Г. В. Партиципаторна модель інвестиційного розвитку інфраструктури регіону / Г. В. Лещук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА», червень 2017. – № 5(33). – С. 67–71.

20. Лещук Г.В. Просторова асиметрія інвестиційних процесів у розвитку інфраструктури регіонів України / Г.В. Лещук // Науковий економічний журнал «Інтелект XXI». – Київ, 2017. - №5. – С. 84-88.

21. Blahun I., Dmytryshyn L., Leshuk H. Simulative model for evaluation of investment processes in the regions of Ukraine / I. Blahun, L. Dmytryshyn, H. Leshuk // Investment Management and Financial Innovations, Volume 14, Issue 3, 2017, - Pp. 322-329.

22. Blahun I., Dmytryshyn L., Leshuk H. Cognitive approach to analysis of investment attractiveness of the regions / I. Blahun, L. Dmytryshyn, H. Leshuk // Науковий вісник Полісся. – 2017. – № 4 (12). Ч. 1. – С. 171-176.

Публікації у міжнародних наукових фахових виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

23. Blahun I., Leshuk H. Sensitivity analysis of indicators of efficiency of investment projects in the economic space of a region / I. Blahun, H. Leshuk // The European Journal of Economics and Management. Praha, Vol. 3, 2017,- Pp. 39-45.

24. Blahun I., Leshuk H. Probabilistic and statistical methods of risk assessment of investment projects of a region / I. Blahun, H. Leshuk // Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 5-6, 2017, - Pp. 53-59.

25. Leshuk H. Organizational and economic mechanism of investment development of the regions infrastructure / H. Leshuk // Научный журнал «Norwegian Journal of development of the International Science», No 11/2017, Oslo, Norway, Pp. 9-13.

26. Leshuk H. Monitoring mechanism of investment development of regions infrastructure / H. Leshuk // Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, Num. 4. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017, pp. 142-150.

27. Vartsaba V., Leshuk H. Evaluation of the investment attractiveness indicators of regions in Ukraine / V. Vartsaba, H. Leshuk // Baltic Journal of Economic Studies, Vol. 3, Num. 5. Riga: Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2017, pp. 38-44.

Відомості про апробацію результатів дисертації

28. Лещук Г.В. Сучасні реалії бюджетного інвестування / Г.В. Лещук // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі» (26-27 грудня 2012 р.) – Дніпропетровськ : ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», 2012. – С. 46–49.

29. Лещук Г.В. Роль бюджетування в інвестиційному проектуванні / Г.В. Лещук // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн» (5-7 листопада 2012 р.) – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2012. – Т. 2. – С. 85 – 87.

30. Лещук Г.В. Принципи управління інвестиційною стратегією підприємства / Г.В. Лещук // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Формування ефективних механізмів господарювання в умовах

сучасної економіки: теорія і практика» (22-23 листопада 2012 р.) – Запоріжжя : КПУ, 2012. – С. 354 – 356.

31. Лещук Г.В. Інвестиційний синергізм в умовах глобалізації економічних процесів / Г.В. Лещук // Збірник тез доповідей укладений за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка – менеджмент – освіта: проблеми та перспективи взаємодії» (до 20-річчя факультету економічної освіти та управління Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка) (4-6 жовтня 2012 р.). – Дрогобич : ДДПУ, 2012. – С. 149-151.

32. Лещук Г.В. Концептуальні засади формування інвестиційного потенціалу підприємства / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Шляхи підвищення економічної ефективності в умовах реформ: досвід розвинутих та перехідних економік» (12 квітня 2013 р.), м. Чернігів. / ред. кол. : В.П. Ільчук [та ін.] – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2013. – С. 58 – 59.

33. Лещук Г.В. Особливості оцінювання ефективності державного управління інвестиційним процесом в Україні / Г.В. Лещук // Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Наукове забезпечення процесів реформування соціально – економічних відносин в умовах глобалізації» (24-26 квітня 2013 р.) – Сімферополь : Кримський інститут бізнесу, 2013. – С. 40 – 43.

34. Лещук Г.В. Інвестиційна складова як фактор забезпечення інноваційного розвитку підприємства / Г.В. Лещук // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації і трансфер технологій: від ідеї до прибутку» (24-26 квітня 2013 р.) – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2013. – С. 60 – 61.

35. Лещук Г.В. Шляхи забезпечення інвестиційної безпеки національної економіки на регіональному рівні / Г.В. Лещук // Матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції «Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю» (15-16 травня 2013 р.) – Черкаси : Черкаський державний технологічний університет, 2013. – С. 69 – 71.

36. Лещук Г.В. Сучасні реалії концесійного інвестування в Україні / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічні аспекти реструктуризації регіональної економіки» (6-7 лютого 2014 р.) – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. – С. 207 – 209.

37. Лещук Г.В. Краудфандинг як сучасний інструмент фінансування інвестиційних проектів / Г.В. Лещук // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (7 березня 2014 р.) – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 134 – 137.

38. Лещук Г.В. Стимулювання залучення інвестицій в індустріальні парки України / Г.В. Лещук // Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (24-25 квітня 2014 р.) – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – Ч. 2. - С. 7 – 8.

39. Лещук Г.В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку регіону / Г.В. Лещук // Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції «Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки» (29-30 травня 2014 р.) – Луцьк : Вежа-Друк, 2014. – С. 168 –170.

40. Лещук Г.В. Краудінвестинг: соціально-економічний зміст та види / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Транснаціоналізація економічних систем: тенденції та перспективи розвитку» (18 квітня 2014 р.) – Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 155 – 157.

41. Лещук Г.В. Інвестиційний процес в умовах глобалізації: фактори впливу / Г.В. Лещук // Матеріали доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (12-13 лютого 2016 р.) – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Ч. 2. - С. 23 – 26.

42. Лещук Г.В. Соціально-економічний розвиток регіону: інвестиційна складова / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний потенціал країни: наукові підходи та практика реалізації» (26-27 лютого 2016 р.) – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2016. – С. 145 – 147.

43. Лещук Г.В. Інвестиційний клімат регіону: особливості та фактори державного управління / Г.В. Лещук // Збірник тез доповідей XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (24-25 березня 2016 р.) – Тернопіль: Видавництво «Вектор», 2016. – С. 190 – 191.

44. Лещук Г.В. Інституційна структура функціонування інвестиційного ринку / Г.В. Лещук // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегія економічного розвитку України: теоретичні засади та механізми реалізації» (14-15 квітня 2016 р.) : у 3-х ч. – Ч.2. / Зб. наук. праць / наук. ред. В.С. Лукач. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2016. - С. 190 – 193.

45. Лещук Г.В. Кластерний підхід як інструмент стимулювання залучення інвестицій в економічний простір регіону / Г.В. Лещук // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (25-26 травня 2017 р.). – Умань : Видавець «Сочінський», 2017. - С. 60 – 62.

46. Лещук Г.В. Регіональні асиметрії інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів // Збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (22-23 вересня 2017 р.) ; за заг. ред. д. е. н., проф. Синчака В. П. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2017. - С. 131 – 133.

47. Лещук Г.В. Інформаційна складова в системі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегічні орієнтири розвитку економіки

України» (6-7 жовтня 2017 р.). – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2017. – С. 95 – 98.

48. Лещук Г.В. Державно-приватне партнерство в системі інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Реалізація політики модернізації економіки в умовах державно-приватного партнерства» (3 листопада 2017 р.). – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. – С. 108 – 111.

49. Міжкафедральний семінар розширеного засідання кафедр теоретичної та прикладної економіки, менеджменту та маркетингу, фінансів, обліку і аудиту та економічної кібернетики ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, 20.12.2017 р., Протокол № 7).

ДОДАТОК Б

Показники інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіонів України

Таблиця Б.1

Основні країни світу за обсягами прямих інвестицій (акціонерний капітал) в економіці України*

	Обсяг на 1 січня, (млн.дол. США)							на 31.12.2016
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	
Всього	**38 992,9**	**45 370,0**	**48 197,6**	**51 705,3**	**53 704,0**	**40 725,4**	**36 154,5**	**37 655,5**
Австрія	1 674,7	1 798,9	2 317,5	2 476,9	2 314,0	1 648,7	1 559,8	1 272,8
Велика Британія	2 234,1	2 229,9	2 536,4	2 496,9	2 768,2	2 153,4	1 790,3	2 046,3
Нідерланди	7 461,3	11 389,8	9 323,8	8 727,6	9 007,5	6 986,7	6 184,7	5 753,9
Німеччина	6 009,6	5 001,2	5 329,8	4 496,3	2 908,4	2 105,2	1 598,2	1 606,6
Польща	847,0	913,0	834,3	897,2	819,8	808,6	758,3	760,4
РФ	1 900,2	2 692,7	2 876,1	3 040,5	3 525,9	2 338,9	3 036,9	4 349,8
Угорщина	708,6	697,6	678,5	684,3	685,9	593,2	614,9	770,7
Франція	1 381,1	2 105,4	1 993,1	1 510,3	1 520,5	1 394,6	1 305,4	1 294,3
Швейцарія	785,7	852,7	939,3	1 097,6	1 351,0	1 391,5	1 390,8	1 467,3
Швеція	674,2	1 108,9	1 141,9	1 084,4	439,3	360,2	328,9	322,2
Кіпр	8 603,1	9 620,5	12 700,8	15 907,7	17 725,6	12 769,4	10 239,5	9 691,6
Віргінські острови	1 283,6	1 384,9	1 580,2	1 888,2	2 275,9	1 988,3	1 715,0	1 766,5
США	1 260,0	1 107,6	966,6	976,5	934,7	701,6	634,1	698,8

Джерело: складено автором за даними [214]

Таблиця Б.2

Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в економіці України по регіонах

	Обсяги на 1 січня, (млн.дол. США)								на 31.12.2017
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Усього	**38 992,9**	**45 370,0**	**48 197,6**	**51 705,3**	**53 704,0**	**40 725,4**	**36 154,5**	**37 513,6**	**39 144,0**
Вінницька	184,6	205,3	226,4	248,2	309,4	223,0	187,8	180,0	203,4
Волинська	332,4	218,6	291,4	380,5	341,3	271,2	247,1	249,4	265,4
Дніпропетровська	8 611,0	10 620,3	10 183,3	9 880,1	8 913,0	5 775,8	4 009,9	3 491,1	3 815,5
Донецька	3 720,6	4 329,2	3 559,9	3 566,7	3 789,1	2 322,0	1 748,0	1 249,6	1 216,0
Житомирська	206,6	226,6	306,2	336,9	362,9	259,8	222,7	216,3	230,0
Закарпатська	363,7	364,4	348,5	406,4	437,5	334,2	311,8	317,0	328,4
Запорізька	866,1	902,8	937,5	1 027,6	1 075,3	843,4	682,7	859,1	915,7
Івано-Франківська	615,4	492,8	624,0	642,7	813,8	925,9	836,6	826,6	908,6
Київська	1 488,5	1 574,2	1 714,8	1 798,2	1 951,5	1 750,3	1 593,4	1 516,8	1 565,1
Кіровоградська	69,8	52,1	59,5	90,9	147,1	70,6	52,5	58,9	68,3
Луганська	579,2	629,5	713,3	785,5	826,4	578,2	443,9	436,4	441,5
Львівська	1 131,6	1 186,8	1 300,4	1 315,8	1 379,5	1 197,7	1 101,0	1 111,4	1 187,7
Миколаївська	162,7	165,4	152,3	244,7	282,8	228,9	212,8	213,5	209,3
Одеська	1 042,0	1 107,3	1 220,5	1 629,1	1 671,7	1 430,4	1 330,1	1 330,4	1 363,2
Полтавська	449,9	550,3	701,2	942,3	1 064,7	1 039,4	1 000,1	1 003,0	1 049,0
Рівненська	275,2	276,8	259,6	277,9	292,6	242,5	199,6	159,5	169,3
Сумська	243,5	359,6	361,8	386,5	422,7	263,3	199,1	190,0	186,8
Тернопільська	66,5	59,8	61,9	63,9	68,9	55,8	49,2	48,2	45,0
Харківська	2 082,7	2 716,8	2 814,2	2 174,3	2 131,9	1 728,8	1 554,6	639,0	658,2
Херсонська	179,6	185,5	188,6	251,5	275,2	208,2	211,0	201,3	216,9
Хмельницька	219,6	183,0	186,8	205,1	224,5	189,1	165,5	158,2	172,0
Черкаська	222,5	289,4	285,7	882,5	887,9	512,9	348,0	334,4	337,8
Чернівецька	61,8	61,9	61,9	64,2	80,2	68,6	59,1	57,1	57,7
Чернігівська	88,8	94,9	100,9	105,0	128,4	99,8	92,1	241,3	429,7
м.Київ	15 728,6	18 516,5	21 537,0	23 998,6	25 825,6	20 105,5	19 296,0	22 425,1	23 103,4

* Дані про прямі інвестиції сформовано на підставі інформації юридичних осіб-резидентів та постійних представництв нерезидентів в Україні з урахуванням адміністративних даних Національного банку України про ринкову вартість прямих інвестицій (акцій, майна тощо) підприємств та установ.

Джерело: складено автором за даними [64]

Таблиця Б.3

Капітальні інвестиції за регіонами за 2010-2016 роки, млн. грн.*

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	на 31.12.2017
Україна	**180575,5**	**241286**	**273256**	**249873,4**	**219419,9**	**273116,4**	**359216,1**	412812,7
Вінницька	3544,7	5081	5824,1	6109,5	5674,6	7373	8301,9	11080,3
Волинська	1767	2577,1	3254,4	3327,1	3389,7	6166,8	6384,2	6521,7
Дніпропетровська	16016,9	22116	22509,3	21290,1	20356,5	25919,9	33169	40274,4
Донецька	14993,9	26802	31721,9	27912,4	13155,32	8304,32	11902,2	15644,7
Житомирська	2011,5	2519,8	2892,6	3005,4	2904,9	4044,4	5573,5	6926,9
Закарпатська	2205,4	3051,9	2736,1	2645,8	2638,7	3778,4	4663	5256,5
Запорізька	7963,8	6676,5	7204,4	6838,8	7034,5	7794,3	11039,7	15069,6
Івано-Франківська	4378,7	4256,2	5166,9	4797,2	6837,5	9609,3	7947,6	8972,6
Київська	11331,4	17672,9	20366,8	20696,6	19653,5	24359,1	33411,4	31019,9
Кіровоградська	2123,1	3993,2	4576,2	3224	3122,4	4057,1	6355,3	6689,5
Луганська	5646	6979,7	8222,6	11369,3	5222,62	2060,12	4122,2	3044,6
Львівська	8830,2	12114	11173,3	9816,7	9555	13386,5	18605,2	22330,5
Миколаївська	4422,2	4297,8	4696	5008,7	3771,4	5989,9	9730,2	10137,8
Одеська	9723,8	9347,3	14631,2	11872,2	9361,3	9983,5	16728,7	20022,7
Полтавська	6289,4	7859,4	10217,4	9536,3	8827,8	8337,9	15265,1	15125,2
Рівненська	1937,1	2565,8	2770,9	2837,3	2804,6	4334,2	4324,1	5713,7
Сумська	2187,6	3022,1	2871,2	2721,3	2798,1	3663	5762,6	6183,7
Тернопільська	2138,4	2524,2	3374,8	2976,2	2590	3827,5	4888,2	6538,5
Харківська	8063,4	13035	14759,2	9292,6	8032,3	11246,7	16545,9	17968,2
Херсонська	1890,6	2688,1	2435,7	2124,8	2208,1	3107,4	4591,3	6850,0
Хмельницька	2947,6	3546,8	3489,3	3637,6	4078,3	6809,3	9123,3	10139,1
Черкаська	2831,4	3225,3	3781	3413,3	3262,1	4485,8	6498,7	7462,3
Чернівецька	1714,7	1794,3	2229,3	2257,4	1686,9	2789,2	2668,8	2836,2
Чернігівська	1890,9	2397	2737,3	2842	2621,2	3550,2	5318,5	6829,4
м.Київ	53725,8	71142,4	79614,2	70320,6	67832,6	88138,6	106295,5	124174,7

- Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м.Севастополя, за 2014-2016 роки також без частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором за даними [64]

Таблиця Б.4

Індекси розвитку інфраструктури Західних регіонів України за 2015 р.

Складові інфраструктури (підсистема)	Індекс	Львівська область		Івано-Франківська область		Тернопільська область		Закарпатська область		Чернівецька область	
		Значення індексу	Рейтинг	Значення індексу	Рейтинг	Значення індексу	Рейтинг	Значення індексу	Рейтинг	Значення індексу	Рейтинг
Транспортна підсистема	ІРт.с.	0,96551	**10**	0,96408	**11**	0,9587	**15**	1,014397	**3**	0,9591	**14**
Підсистема зв'язку	ІРс.з.	1,16919	**6**	0,98753	**19**	1,0358	**18**	1,188599	**4**	1,1233	**9**
Екологічна (природоохоронна) підсистема	ІРп.с.	1,14123	**14**	1,10800	**16**	1,4175	**5**	0,86642	**22**	1,3344	**8**
Рекреаційна підсистема (туризм)	ІРр.с.	0,98426	**15**	1,49864	**2**	1,4293	**3**	1,048797	**13**	1,1507	**10**
Підсистема житлово-комунального господарства	ІРс.жкг	1,27429	**16**	0,63939	**22**	3,0551	**2**	1,077288	**19**	2,1842	**6**
Освітня підсистема	ІРо.с.	0,98823	**6**	0,97645	**16**	0,9877	**7**	0,980514	**15**	0,9809	**13**
Медична підсистема	ІРм.с.	0,97963	**21**	1,01004	**8**	1,0010	**14**	0,99768	**16**	0,9973	**18**
Підсистема соціального забезпечення	ІРс.с.з.	0,99914	**15**	1,00687	**6**	1,0039	**13**	0,996534	**17**	0,9974	**16**
Культурна підсистема	ІРк.с.	1,06244	**4**	1,02265	**11**	1,0376	**9**	1,02039	**12**	0,9870	**21**
Інтегральний індекс динаміки розвитку інфраструктури	ІРінф.	1,05797	**15**	1,00291	**21**	1,2276	**2**	1,01799	**20**	1,1487	**3**

Джерело: складено автором за даними [64]

Таблиця Б.5

Результати моніторингу за напрямом «Розвиток інфраструктури» регіонів за 2016 рік

Регіони	Місце регіону за		Динаміка	Місце регіону за показниками напряму					
	2015 р.	2016 р.		1	2	3	4	5	6
Київська	4	1	+3	8	4	8	11	4	1
Закарпатська	10	2	+8	15	11	5	1	13	14
Вінницька	5	3	+2	5	15	9	14	9	2
Тернопільська	2	4	-2	2	22	3	4	23	9
Хмельницька	9	5	+4	4	9	2	24	10	6
Чернівецька	3	6	-3	3	23	4	8	19	12
Харківська	14	7	+7	7	7	13	19	2	15
Львівська	7	8	-1	1	14	14	7	14	18
м. Київ	6	9	-3	-	20	1	-	6	19
Донецька	24	10	+14	-	18	24	3	1	-
Івано-Франківська	17	11	+6	9	21	7	2	20	7-8
Дніпропетровська	1	12	-11	11	3	17	9	11	13
Запорізька	15	13	+2	17	12	11	10	5	17
Полтавська	11	14	-3	6	10	6	18	22	10-11
Кіровоградська	18	15	+3	18	1	20	23	24	7-8
Одеська	8	16	-8	19	6	12	6	7	20-21
Волинська	13	17	-4	10	16	15	15-16	3	20-21
Житомирська	12	18	-6	14	5	21	15-16	12	5
Черкаська	16	19	-3	12	13	18	21	17	4
Миколаївська	20	20	-	21	2	10	5	18	22
Сумська	21	21	-	13	19	19	17	16	10-11
Чернігівська	19	22	-3	20	17	22	20	21	3
Рівненська	23	23	-	16	8	25	22	8	23
Херсонська	22	24	-2	22	24	16	12	15	16
Луганська	25	25	-	-	25	23	13	25	-

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.6

Показники моніторингу за напрямом «Розвиток інфраструктури» регіонів за 2016 рік

	Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення в регіоні, кл. на тис. кв. кілометрів		Обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн кілометрів на 1000 осіб населення		Частка міських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, відсотків до загальної кількості таких домогосподарств		Частка сільських домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома, відсотків до загальної кількості таких домогосподарств		Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, відсотків до відповідного періоду попереднього року		Загальна площа житлового фонду у розрахунку на одну особу населення, кв. метрів	
	2015 р.	2016	2015 р.	2016 р.	2014 р.	2015	2014 р.	2015	2015 р.	2016	2014 р.	2015 р.
Україна	278,2	278,2	5241,7	5217,8	61,3	62,1	22,2	27,2	113,4	84,8	22,6	22,9
Вінницька	338,7	338,6	4974,4	4487,4	57,0	63,6	22,2	24,7	136,1	89,3	28,8	29,3
Волинська	288,4	288,4	3445,4	3522,3	69,0	60,0	17,9	23,5	144,2	110,6	22,2	22,5
Дніпропетровська	287,3	287,6	7764,1	8545,0	57,6	59,0	27,0	30,3	165,9	86,2	24,1	24,3
Донецька*	-	-	2268,6	2750,5	48,9	49,1	27,4	34,5	22,8	132,6	-	-
Житомирська	279,8	279,8	8157,2	7797,0	44,5	53,0	21,5	23,5	180,3	78,0	26,8	27,0
Закарпатська	260,8	260,8	5641,6	5654,5	57,5	72,3	37,1	50,7	111,8	76,0	24,0	24,2
Запорізька	250,8	250,6	4474,9	5176,1	66,7	61,1	25,1	29,8	90,8	106,7	23,2	23,4
Івано-Франківська	295,7	295,7	1612,6	1716,7	57,4	67,2	26,4	40,1	94,2	56,2	25,3	25,7
Київська	297,5	297,5	8989,2	7990,0	64,4	63,9	16,0	29,4	107,9	110,5	34,4	35,1
Кіровоградська	252,1	250,5	23178,1	21329,3	45,7	56,9	13,8	16,9	205,8	45,8	25,4	25,7
Луганська*	-	-	598,5	993,9	54,2	50,2	6,1	27,2	40,4	31,8	-	-
Львівська	376,2	376,2	5055,8	4964,8	55,8	60,3	27,7	32,6	122,0	73,8	22,8	22,8
Миколаївська	195,5	194,5	12580,2	10975,6	63,6	61,9	25,5	33,3	160,1	63,0	22,2	22,3
Одеська	242,3	243,0	7580,6	7483,9	69,1	60,8	30,0	33,2	70,9	91,2	22,4	22,5
Полтавська	308,2	308,2	6460,3	5795,7	65,6	69,7	9,8	21,3	153,1	51,4	25,2	25,4
Рівненська	253,0	253,3	6486,1	6513,2	51,9	48,2	22,3	17,0	129,5	90,0	21,8	22,0
Сумська	282,2	282,2	3177,2	2174,1	61,2	58,7	14,7	23,1	115,1	70,0	25,1	25,4

Продовження табл. Б.6

Тернопільська	360,9	360,9	1786,5	1715,6	70,5	76,0	25,6	33,5	200,7	48,9	24,9	25,5
Харківська	298,9	298,9	6754,7	6986,9	59,9	60,4	19,2	20,5	136,3	122,4	24,0	24,1
Херсонська	174,3	174,3	1104,9	1081,9	60,6	59,2	33,6	29,0	93,6	72,7	23,9	24,0
Хмельницька	345,5	345,7	6263,6	5903,0	66,1	76,6	9,9	8,6	133,5	86,4	26,0	26,3
Черкаська	283,8	285,6	4633,4	5104,0	54,9	58,9	18,6	18,0	151,2	65,2	27,5	27,7
Чернівецька	355,5	355,5	1396,8	1425,1	71,7	74,5	30,0	32,5	162,7	58,0	24,0	24,4
Чернігівська	226,6	226,7	3727,6	3105,7	53,4	51,1	17,1	18,8	158,4	55,7	28,5	28,8
м. Київ	-	-	1520,1	1943,3	78,7	79,8	-	-	94,7	97,7	22,0	22,6

- - дані відсутні

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.7

Результати моніторингу за напрямом «Розвиток інфраструктури» регіонів за 2017 рік

Регіони	Місце регіону за		Динаміка	Місце регіону за показниками напряму		
	2016 р.	2017 р.		1	2	3
Київська	1	1	-	24	1	6
Кіровоградська	4	2	+2	18	23	1
Луганська	25	3	+22	1	25	25
м. Київ	7	4	+3	3-4	2	19
Одеська	5	5	-	5	8	5
Рівненська	8	6	+2	10	5	7
Полтавська	20	7	+13	2	14	11
Закарпатська	15	8	+7	7	6	10
Львівська	14	9	+5	12	4	15
Івано-Франківська	18	10	+8	3-4	3	22
Дніпропетровська	11	11	-+1	8	18	4
Житомирська	13	12	-4	14	15	3
Хмельницька	9	13	+3	23	9	9
Черкаська	17	14	-13	9	17	12
Харківська	2	15	-	13	13	8
Миколаївська	16	16	-5	25	21	2
Вінницька	12	17	+6	16	12	13
Тернопільська	24	18	-16	6	10	21
Волинська	3	19	+3	20	7	17
Чернігівська	23	20	-11	11	16	16
Запорізька	10	21	-1	17	22	14
Чернівецька	21	22	-4	21-22	11	23
Сумська	19	23	-2	15	19	18
Херсонська	22	24	-19	21-22	20	24
Донецька	6	25		19	24	20

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.8

Показники моніторингу за напрямом «Розвиток інфраструктури» регіонів за 2017 рік

	Темп зростання (зменшення) обсягу прийнятого в експлуатацію житла, % до відповідного періоду попереднього року		Обсяг прийнятого в експлуатацію житла у розрахунку на 10 тис. осіб населення, кв. метрів загальної площі		Обсяг вантажообороту автомобільного та залізничного транспорту, тис. тонн-кілометрів на 1000 осіб населення	
	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
Україна	84,8	109,0	2203,8	2411,9	5214,4	5341,6
Вінницька	89,3	96,6	2200,3	2144,0	4482,5	5753,7
Волинська	110,6	92,4	3503,6	3243,4	3521,9	3766,5
Дніпропетровська	86,2	124,4	904,4	1129,5	8532,3	8428,4
Донецька*	132,6	94,7	135,8	129,6	2748,5	1972,6
Житомирська	78,0	98,3	1332,4	1318,9	7793,2	8686,6
Закарпатська	76,0	124,9	2675,1	3342,1	5655,6	6093,6
Запорізька	106,7	95,4	620,6	597,6	5169,6	5366,1
Івано-Франківська	56,2	129,9	3488,2	4538,4	1716,0	1552,2
Київська	110,5	88,6	11923,2	10496,8	7991,2	7516,6
Кіровоградська	45,8	95,3	556,6	535,0	21310,3	21743,8
Луганська*	31,8	299,4	32,2	97,4	993,3	487,6
Львівська	73,8	111,6	3415,2	3815,2	4967,5	5316,8
Миколаївська	63,0	69,3	919,8	642,3	10961,9	11718,7
Одеська	91,2	125,1	2422,6	3035,2	7484,4	7778,8
Полтавська	51,4	171,8	960,6	1664,6	5786,7	6082,2
Рівненська	90,0	121,5	2795,3	3398,5	6513,3	7367,6
Сумська	70,0	96,7	993,2	968,5	2171,9	2676,4
Тернопільська	48,9	125,0	2212,7	2783,2	1714,0	1777,4
Харківська	122,4	100,1	1742,8	1752,2	6979,2	6632,5
Херсонська	72,7	91,3	776,2	713,6	1090,2	1247,9
Хмельницька	86,4	89,2	3146,3	2828,2	5896,4	6401,3
Черкаська	65,2	122,0	1019,6	1255,4	5097,0	5904,0
Чернівецька	58,0	91,3	2446,7	2237,3	1424,8	1471,4
Чернігівська	55,7	120,6	1028,9	1256,1	3100,8	3807,4
м. Київ	97,7	129,9	4640,2	6000,8	1943,0	2084,4

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.9

Розподіл коштів ДФРР щодо фінансування програм та проектів регіонального розвитку Західних регіонів України, тис. грн.

2015			2016			2017			2018		
80%	20%	Разом	80%	20%	Разом	80%	20%	Разом	80%	20%	Разом
Львівська область											
136762,698		136762,698	142211,206	80312,570	222523,776	166561,277		166561,277	286343,884		286343,884
Івано-Франківська область											
74 462,850	52515,357	126978,207	77 557,358	43799,859	121357,217	90682,735	59140,007	149822,742	155939,265	98836,305	254775,570
Тернопільська область											
57 827,377	40783,093	98 610,470	59 819,743	33782,691	93 602,434	69725,704	45472,588	115198,292	119200,711	75550,939	194751,650
Закарпатська область											
67 715,001	47756,398	115471,399	70 643,377	39895,247	110538,624	82756,082	53970,530	136726,612	142295,246	90188,550	232483,796
Чернівецька область											
48 947,464	34520,483	83 467,947	51 040,649	28824,772	79 865,421	59713,045	38942,693	98655,738	102576,682	65014,416	167591,098

Джерело: складено автором за даними [193]

Таблиця Б.10

Результати моніторингу за напрямом «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» регіонів за 2016 рік

Регіони	Місце регіону за напрямом		Динаміка	Місце регіону за показниками напряму					
	2015 р.	2016 р.		1	2	3	4	5	6
м. Київ	1	1	-	19	1	3	1	22-24	1
Сумська	9	2	+7	8	17	18	19	1	13
Чернігівська	16	3	+13	10	15	1	13	21	15
Запорізька	12	4	+8	12	10	19	10	5	4
Київська	6	5	+1	15	2	21	3	17	6
Миколаївська	7	6	+1	2	4	4	15	25	3
Одеська	15	7	+8	1	9	8	7	16	9
Полтавська	3	8	-5	11	5	7	4	10-11	5
Харківська	11	9	+2	6	12	5	5	3	18
Кіровоградська	22	10	+12	3	8	2	24	8	14
Дніпропетровська	4	11	-7	18	3	24	2	22-24	2
Донецька	24	12	+12	5	23	22	9	6	8
Закарпатська	2	13	-11	22	22	6	12	2	7
Львівська	13	14	-1	13	7	10	8	10-11	12
Житомирська	20	15	+5	14	18	9	17	12-13	19
Тернопільська	18	16	+2	17	19	11	25	4	20
Луганська	25	17	+8	4	25	25	18	12-13	24
Херсонська	5	18	-13	7	20	16	16	14	23
Черкаська	23	19	+4	9	13	15	11	18-19	17
Волинська	8	20	-12	21	11	20	14	9	11
Хмельницька	14	21	-7	16	6	14	21	18-19	22
Вінницька	19	22	-3	20	14	17	22	20	10
Чернівецька	17	23	-6	24	24	13	23	7	25
Івано-Франківська	10	24	-14	25	16	12	6	15	16
Рівненська	21	25	-4	23	21	23	20	22-24	21

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.11

Показники моніторингу за напрямом «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» регіонів за 2016 рік

	Індекс капітальних інвестицій, відсотків до попереднього року		Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу населення нарост. підсумком з поч. року, грн.		Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій, % до обсягу на поч. року		Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну ос. населення нарост. підсумком з поч.	
	2015 р.	2016 р.	2015 р.	2016 р.	01.01.2016 р.	31.12.2016 р.	01.01.2016 р.	31.12.2016
Україна	98,3	118,0	5721,0	7467,9	88,8	104,2	847,2	886,0
Вінницька	102,5	102,5	4250,0	4709,5	84,2	95,8	117,4	113,1
Волинська	137,7	97,5	5190,1	5665,3	91,1	95,0	237,6	225,9
Дніпропетровська	98,2	115,5	7365,1	9366,1	69,4	86,8	1229,1	1074,7
Донецька*	41,1	145,1	1525,6	2513,7	75,3	93,4	409,5	385,0
Житомирська	110,5	127,5	2896,7	4006,8	85,7	99,9	177,8	178,8
Закарпатська	114,1	93,9	2830,1	2897,1	93,3	101,9	248,1	252,9
Запорізька	84,9	131,3	4008,2	5763,4	80,9	95,2	388,1	372,3
Івано-Франківська	110,2	65,3	6644,5	4614,5	90,4	97,8	606,4	593,6
Київська	99,0	124,8	13286,1	17914,6	91,0	94,3	923,8	869,7
Кіровоградська	101,6	147,0	3589,7	6201,2	74,3	112,6	54,1	61,3
Луганська*	26,1	146,4	784,5	1257,8	76,8	85,4	201,0	172,6
Львівська	106,5	130,7	4555,8	6512,8	91,9	99,3	437,3	434,5
Миколаївська	126,1	147,6	4882,1	7774,4	93,0	107,0	183,4	197,5
Одеська	79,6	163,4	3435,2	6142,2	93,0	100,1	558,3	560,0
Полтавська	70,0	132,2	5176,0	7521,8	96,2	100,4	696,4	704,4
Рівненська	126,9	91,2	3494,5	3408,5	82,3	91,3	172,0	157,0
Сумська	103,2	135,4	3025,0	4513,0	75,6	95,5	178,3	171,8
Тернопільська	115,2	117,2	3192,7	3980,6	88,1	98,6	46,2	45,8
Харківська	109,6	135,9	3642,0	5600,4	89,9	105,0	573,8	606,1
Херсонська	119,4	135,8	2655,3	3978,3	101,3	96,0	198,3	191,6
Хмельницька	136,5	123,4	4925,8	6555,6	87,5	96,8	127,9	124,5
Черкаська	111,1	135,0	3280,0	4818,8	67,8	96,2	279,8	271,5
Чернівецька	132,4	85,9	2750,4	2500,8	86,1	97,2	65,2	63,4
Чернігівська	112,0	132,5	3220,4	4665,6	92,3	261,5	88,4	233,7
м. Київ	108,8	107,5	27363,8	32922,5	96,0	111,3	6756,3	7468,8

Продовження табл. Б.11

	Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, відсотків		Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення, доларів США	
	2014 р.	2015 р.	2015 р.	2016 р.
Україна	2,5	1,4	889,9	852,1
Вінницька	2,3	0,6	527,2	607,9
Волинська	2,5	2,2	605,8	578,1
Дніпропетровська	0,7	0,4	1959,4	1807,1
Донецька*	1,7	2,6	863,2	805,8
Житомирська	1,4	1,8	352,6	371,2
Закарпатська	8,4	4,6	869,0	925,6
Запорізька	1,7	2,7	1665,6	1311,1
Івано-Франківська	3,8	1,3	269,8	395,0
Київська	2,2	0,8	976,7	978,8
Кіровоградська	2,9	2,3	416,2	438,5
Луганська*	0,2	1,8	116,5	197,9
Львівська	2,1	1,9	475,7	496,5
Миколаївська	1,5	0,3	1380,4	1442,4
Одеська	2,4	1,2	721,8	635,5
Полтавська	8,9	1,9	1025,7	1001,5
Рівненська	0,8	0,4	325,7	267,3
Сумська	10,4	7,1	542,4	479,9
Тернопільська	1,7	2,8	272,5	270,9
Харківська	3,8	3,4	481,3	376,6
Херсонська	5,4	1,4	223,9	231,4
Хмельницька	0,9	0,7	309,5	243,7
Черкаська	1,6	0,7	348,1	378,8
Чернівецька	2,0	2,4	119,0	116,3
Чернігівська	1,0	0,5	525,2	410,7
м. Київ	2,0	0,4	3017,6	2934,7

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.12

Результати моніторингу за напрямом «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» регіонів за 2017 рік

Регіони	Місце регіону за напрямом		Динаміка	Місце регіону за показниками напряму				
	IV кв. 2016 р.	IV кв. 2017 р.		1	2	3	4	5
м. Київ	1	1	-	15	1	16-17	1	1
Чернігівська	13	2	+11	6	12	1	9	14
Дніпропетровська	4	3	+1	12	3	5	2	2
Запорізька	9	4	+5	2	6	9	7	3
Полтавська	7	5	+2	8	4	13	4	5
Вінницька	20	6	+14	5	10	3	22	9
Херсонська	19	7	+12	1	14	7	15	23
Донецька	10	8	+2	3	23	24	10	7
Закарпатська	17	9	+8	9	22	14	12	6
Івано-Франківська	23	10	+13	10	15	4	5	16
Одеська	6	11	-5	13	8	18	6	10
Львівська	11	12	-1	14	7	8	8	12
Тернопільська	12	13	-1	4	17	25	25	21
Рівненська	24	14	+10	7	21	12	20	22
Житомирська	15	15	-	11	20	11	17	17
Миколаївська	2	16	-14	21	5	23	18	4
Київська	3	17	-14	25	2	15	3	8
Кіровоградська	5	18	-13	20	11	2	23	19
Черкаська	14	19	-5	17	18	20-21	11	15
Сумська	16	20	-4	16	19	22	19	13
Хмельницька	18	21	-3	18-19	9	6	21	20
Харківська	8	22	-14	18-19	13	16-17	14	18
Волинська	21	23	-2	23	16	10	13	11
Чернівецька	25	24	+1	22	24	20-21	24	24
Луганська	22	25	-3	24	25	19	16	25

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

Таблиця Б.13

Регіони	Індекс капітальних інвестицій, відсотків до відповідного періоду попереднього року		Обсяг капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року, грн.		Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року		Обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування, доларів США		Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення, доларів США	
	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.	01.01.2017	31.12.2017	01.01.2017	31.12.2017	2016 р.	2017 р.*
Україна	118,0	122,1	7467,9	9375,6	103,8	104,3	882,6	925,0	852,1	1018,2
Вінницька	102,5	140,0	4709,5	6746,5	95,9	113,0	113,3	129,1	615,8	768,9
Волинська	97,5	105,5	5665,3	6120,6	100,9	106,4	240,0	255,9	587,3	662,9
Дніпропетровська	115,5	128,9	9366,1	12345,0	87,1	109,3	1077,7	1182,2	1808,7	2182,4
Донецька	145,1	144,5	2513,7	3606,9	71,5	97,3	294,6	288,9	806,4	1049,6
Житомирська	127,5	129,3	4006,8	5345,9	97,1	106,3	173,7	186,0	389,6	477,0
Закарпатська	93,9	132,4	2897,1	4052,7	101,7	103,6	252,3	261,5	962,6	1149,3
Запорізька	131,3	147,4	5763,4	8480,9	125,8	106,6	492,1	529,2	1312,7	1721,2
Івано-Франківська	65,3	132,1	4614,5	6264,8	98,8	109,9	599,7	660,3	415,4	482,5
Київська	124,8	94,1	17914,6	17764,0	95,2	103,2	878,0	900,2	983,7	1002,7
Кіровоградська	147,0	110,5	6201,2	6691,0	112,3	116,0	61,2	71,6	440,9	432,4
Луганська	146,4	102,2	1257,8	1251,3	98,3	101,2	198,8	202,8	198,0	107,2
Львівська	130,7	126,0	6512,8	8345,7	100,9	106,9	441,8	472,5	503,4	626,1
Миколаївська	147,6	108,2	7774,4	8644,1	100,3	98,0	185,1	182,8	1443,7	1658,4
Одеська	163,4	128,8	6142,2	7984,4	100,03	102,5	559,6	574,3	636,6	760,9
Полтавська	132,2	133,8	7521,8	10331,2	100,3	104,6	703,8	742,7	1002,2	1312,7
Рівненська	91,2	134,6	3408,5	4737,7	79,9	106,2	137,4	145,9	273,8	329,9
Сумська	135,4	119,5	4513,0	5468,1	95,4	98,3	171,7	170,2	489,0	611,6
Тернопільська	117,2	142,3	3980,6	5934,1	97,9	93,5	45,5	42,8	277,0	360,0
Харківська	135,9	111,6	5600,4	6364,2	41,1	103,0	237,2	245,4	379,3	441,7
Херсонська	135,8	150,7	3978,3	6347,0	95,4	107,7	190,3	206,6	232,8	274,4
Хмельницька	123,4	111,6	6555,6	7558,1	95,5	108,8	122,9	134,7	247,1	365,3

Продовження табл. Б.13

Черкаська	135,0	118,7	4818,8	5868,3	96,1	101,0	271,1	276,4	383,4	503,8
Чернівецька	85,9	106,4	2500,8	2837,1	96,7	101,0	63,1	63,8	131,3	165,1
Чернігівська	132,5	134,8	4665,6	6426,9	261,9	178,0	234,1	422,0	416,5	608,5
м. Київ	107,5	121,4	32922,5	41228,7	116,2	103,0	7800,4	7997,5	2938,3	3324,1

* – розраховано до середньої чисельності наявного населення за січень-листопад 2017 року.

Джерело: складено автором за даними [105; 193]

ДОДАТОК В

Таблиця В.1

Вхідні параметри когнітивного моделювання інвестиційної привабливості регіону (на прикладі Львівської області, на початок року)*

Показники	Одиниці виміру	Чинники	Період, рр.				
			2011	2012	2013	2014	2015
Індекс капітальних інвестицій	%	z	120,3	86,8	81,4	88,5	106,5
Прямі іноземні інвестиції з країн ЄС	млн. дол, США	$У_1$	969,7	1015,8	1053,2	1123,7	989,7
Прямі іноземні інвестиції з інших країн	млн. дол, США	$У_2$	217,1	284,6	262,6	255,8	208,0
Інвестиції у матеріальні активи у Львівській області	млн, грн.	$У_3$	11984,3	11064,0	9669,4	9426,5	13067,4
Інвестиції у нематеріальні активи у Львівській області	млн, грн.	$У_4$	129,7	109,3	147,3	128,5	319,1
Валовий регіональний продукт	млн, грн.	x_1	52103	61962	63329	72923	94690
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу	грн.	x_2	20490	24387	24937	28731	37338
Доходи населення	млн,грн.	x_3	63602	72828	75762	79378	96133
Наявний дохід у розрахунку на 1 особу	грн.	x_4	19204,4	21992,3	23138,3	23595,2	28796,0
Середньомісячна номінальна заробітна плата	грн.	x_5	2244,0	2578,0	2789,0	2961,0	3646,0
Доходи області	млн,грн.	x_6	9627,9	11500,8	12268,0	13645,7	18853,1
Видатки області	млн,грн.	x_7	9705,7	11260,5	12187,4	13443,2	18455,1
Дефіцит (профіцит)	млн,грн.	x_8	-77,1	240,3	80,6	202,5	398,0
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року)	%	x_9	104,9	99,3	100,2	126,7	145,2
Обсяг реалізованої продукції промисловості	млн,грн.	x_{10}	32392,2	34874,0	34620,5	39584,5	57421,7
Продукція сільського господарства	млн,грн.	x_{11}	8400,9	8753,4	8813,3	9299,1	9024,9
Продукція рослинництва	млн,грн.	x_{12}	4904,7	5200,3	5135,9	5683,7	5471,5
Продукція тваринництва	млн,грн.	x_{13}	3496,2	3553,1	3677,4	3615,4	3553,4
Обсяг виконаних будівельних робіт	млн,грн.	x_{14}	2756,8	2480,7	2420,6	2397,9	3669,2
Прийнято в експлуатацію загальної площі житла	тис,кв,м.	x_{15}	722,7	731,4	675,1	954,4	1164,7
Прийнято в експлуатацію загальної площі житла у розрахунку на 1000 осіб	кв,м.	x_{16}	286,3	290,0	267,8	378,8	462,6
Перевезено (відправлено) вантажів усіма видами транспорту	млн,т	x_{17}	25,7	26,5	24,6	24,5	24,4
Перевезено (відправлено) пасажирів усіма видами транспорту	млн.	x_{18}	298,9	295,9	255,3	277,9	272,4

Продовження табл. В.1

Експорт товарів	млн,дол, США	x_{19}	1201,9	1343,5	1290,9	1305,1	1206,3
Імпорт товарів	млн,дол, США	x_{20}	3202,3	3373,5	2655,9	2472,0	1447,9
Сальдо зовнішньої торгівлі товарами	млн,дол, США	x_{21}	-2000,4	-2030,0	-1365,0	-1166,9	-241,6
Експорт послуг	млн,дол, США	x_{22}	204,3	308,4	395,7	411,3	369,7
Імпорт послуг	млн,дол, США	x_{23}	81,9	92,1	113,2	83,4	50,2
Сальдо зовнішньої торгівлі послугами	млн,дол, США	x_{24}	122,4	216,3	282,5	327,9	319,5
Прямі іноземні інвестиції у розрахунку на 1 особу	дол, США	x_{25}	549,7	649,3	674,9	545,6	495,8
Оборот роздрібної торгівлі	млн,грн.	x_{26}	31286,0	36232,6	39237,7	45751,8	57520,2
Оборот роздрібної торгівлі у розрахунку на 1 особу	грн.	x_{27}	12304	14260	15450	18026	22682
Фінансовий результат до оподаткування	млн,грн.	x_{28}	2215,4	2283,5	2772,6	-8753,2	-7693,1

**Сформовано за даними [64; 105; 193]*

ДОДАТОК Г.

Показники інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури Львівської області

Таблиця Г.1

Прямі іноземні інвестиції у Львівську область за угрупуваннями країн (на початок року, мільйонів доларів США)

	Всього	Країни ЄС	Інші країни
1995	26.9	10.3	16.6
1996	43.6	21.6	22.0
1997	54.6	28.5	26.1
1998	72.9	33.3	39.6
1999	82.7	34.8	47.9
2000	113.1	40.4	72.7
2001	150.0	45.8	104.2
2002	159.7	45.8	113.9
2003	220.1	77.4	142.7
2004	304.9	118.3	186.6
2005	358.2	280.1	78.1
2006	426.9	301.3	125.6
2007	515.0	380.9	134.1
2008	838.5	650.8	187.7
2009	958.0	735.1	222.9
2010	1131.6	917.2	214.4
2011	1186.8	969.7	217.1
2012	1300.4	1015.8	284.6
2013	1315.8	1053.2	262.6
2014	1379.5	1123.7	255.8
2015	1197.7	989.7	208.0
2016	1101.0	909.3	191.7
2017	1093.2	915.6	177.6

Джерело: складено автором за даними [64; 105; 193]

Таблиця Г.2

Капітальні інвестиції за видами активів у Львівській області

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Капітальні інвестиції, млн.грн.						
Усього	8830.2	12114.0	11173.3	9816.7	9555.0	13386.5
Інвестиції у матеріальні активи	8724.0	11984.3	11064.0	9669.4	9426.5	13067.4
житлові будівлі	1581.8	1887.9	2315.8	2262.4	3025.8	4030.2
нежитлові будівлі	1938.9	2197.6	2167.2	1857.3	1706.9	2105.2
інженерні споруди	2753.7	4020.8	2332.8	2236.3	1495.7	1780.4
машини, обладнання та інвентар	1733.5	2872.1	2922.7	2093.7	2091.4	3402.5
транспортні засоби	473.6	754.8	1003.3	739.9	684.9	1082.3
земля	96.3	65.6	49.5	37.0	60.2	238.8
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	34.3	68.3	24.3	100.6	93.1	67.0
інші матеріальні активи	111.9	117.2	248.4	342.2	268.5	361.0
Інвестиції у нематеріальні активи	106.2	129.7	109.3	147.3	128.5	319.1
програмне забезпечення та бази даних	71.6	73.9	61.7	74.4	70.1	110.9
права на комерційні позначення, об’єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	31.9	22.5	42.3	49.3	31.9	60.0
Частка у загальному обсязі,%						
Усього	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Інвестиції у матеріальні активи	98.8	98.9	99.0	98.5	98.7	97.6
житлові будівлі	17.9	15.6	20.7	23.1	31.7	30.1
нежитлові будівлі	21.9	18.1	19.4	18.9	17.9	15.7
інженерні споруди	31.2	33.2	20.9	22.8	15.6	13.3
машини, обладнання та інвентар	19.6	23.7	26.2	21.3	21.9	25.4
транспортні засоби	5.4	6.2	9.0	7.5	7.2	8.1
земля	1.1	0.5	0.4	0.4	0.6	1.8
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	0.4	0.6	0.2	1.0	1.0	0.5
інші матеріальні активи	1.3	1.0	2.2	3.5	2.8	2.7
Інвестиції у нематеріальні активи	1.2	1.1	1.0	1.5	1.3	2.4
програмне забезпечення та бази даних	0.8	0.6	0.6	0.8	0.7	0.8
права на комерційні позначення, об’єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	0.4	0.2	0.4	0.5	0.3	0.4

Джерело: складено автором за даними [64; 105; 193]

Таблиця Г.3

Капітальні інвестиції за джерелами фінансування у Львівській області

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Капітальні інвестиції, млн.грн.						
Усього	8830.2	12114.0	11173.3	9816.7	9555.0	13386.5
коштів державного бюджету	1469.3	1507.4	2243.6	243.9	126.7	444.8
коштів місцевих бюджетів	264.5	248.7	195.3	296.7	221.8	755.6
власних коштів підприємств та організацій	4200.4	4830.2	5220.3	5468.6	5068.5	7350.2
кредитів банків та інших позик	975.8	3448.9	1135.2	1496.2	1210.8	863.0
коштів іноземних інвесторів	215.8	197.9	69.3	252.1	187.9	232.3
коштів населення на будівництво власних квартир	216.6	309.7	111.3	344.4	598.4	1458.5
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1147.5	1197.5	1524.6	1436.0	1609.7	1795.5
інших джерел фінансування	340.3	373.7	673.7	278.8	531.2	486.6
Частка у загальному обсязі, %						
Усього	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
коштів державного бюджету	16.6	12.4	20.1	2.5	1.3	3.3
коштів місцевих бюджетів	3.0	2.0	1.8	3.0	2.3	5.7
власних коштів підприємств та організацій	47.6	39.9	46.7	55.7	53.0	54.9
кредитів банків та інших позик	11.1	28.5	10.2	15.3	12.7	6.5
коштів іноземних інвесторів	2.4	1.6	0.6	2.6	2.0	1.7
коштів населення на будівництво власних квартир	2.5	2.6	1.0	3.5	6.3	10.9
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	13.0	9.9	13.6	14.6	16.8	13.4
інших джерел фінансування	3.8	3.1	6.0	2.8	5.6	3.6

Джерело: складено автором за даними [64; 105; 193]

Таблиця Г.4

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності у Львівській області

	Капітальні інвестиції, тис.грн.					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього	8830203	12113954	11173321	9816691	9555030	13386534
Сільське, лісове та рибне господарство	295192	421827	372013	432240	472027	695729
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	275396	390140	356413	406737	447934	649705
Лісове господарство та лісозаготівлі	19386	29424	13267	24821	23520	44107
Рибне господарство	410	2263	2333	682	573	1917
Промисловість	1975760	2384768	2647296	3492696	2749137	3648647
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	103614	97871	105461	106373	72970	259481
Переробна промисловість	1172088	1745050	1695809	1804218	1656943	2484538
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	672706	509539	796497	1541235	970670	817711
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	27352	32308	49529	40870	48554	86917
Будівництво	2064711	2174435	2462262	2319242	3115556	3754897
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	852756	989966	941211	625154	642042	967634
Оптова та роздрібна торгівля автотранспортними засобами та мотоциклами, їх ремонт	107837	108227	37605	44863	62600	59560
Оптова торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	273448	463467	673721	376354	350864	616301
Роздрібна торгівля, крім торгівлі автотранспортними засобами та мотоциклами	471471	418272	229885	203937	228578	291773
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	979414	1038186	839528	749768	726904	822894

Продовження *табл. Г.4*

Наземний і трубопровідний транспорт	164806	388876	310023	221362	178342	254444
Водний транспорт	-	-	-	-	-	-
Авіаційний транспорт	65	4	-	444	3724	601
Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	811201	640846	518777	517156	544591	566609
Поштова та кур'єрська діяльність	3342	8460	10728	10806	247	1240
Тимчасове розміщування й організація харчування	67660	116047	152509	237864	262640	212579
Тимчасове розміщування	47407	66889	117100	135811	147993	168695
Діяльність із забезпечення стравами та напоями	20253	49158	35409	102053	114647	43884
Інформація та телекомунікації	110327	128472	160111	79839	111317	132992
Видавнича діяльність, виробництво кіно- та відеофільмів, телевізійних програм, видання звукозаписів, діяльність у сфері радіо та телевізійного мовлення	37207	54528	92275	11536	21772	25818
Телекомунікації (електрозв'язок)	50485	42318	36862	43287	31476	41690
Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг	22635	31626	30974	25016	58069	65484
Фінансова та страхова діяльність	125705	131131	85351	100271	102107	174764
Операції з нерухомим майном	334767	361824	564136	992613	726454	847283
Професійна, наукова та технічна діяльність	1106462	3374097	2102364	168612	105683	250307
Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження, діяльність головних управлінь (хед-офісів)	1073784	3357232	2087076	151316	92810	229683
Наукові дослідження та розробки	27528	6792	7991	10596	7093	10929
Рекламна діяльність і дослідження кон'юнктури ринку, інша професійна, наукова та технічна діяльність, ветеринарна діяльність	5150	10073	7297	6700	5780	9695

Продовження табл. Г.4

Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	42335	37936	65075	126156	144372	548331
Державне управління й оборона; обов’язкове соціальне страхування	438299	455971	310192	294351	230398	956204
Освіта	103392	113748	108361	58657	58359	109560
Охорона здоров’я та надання соціальної допомоги	290088	296860	290721	71924	69809	152418
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	31341	78237	49463	33986	21240	70504
Надання інших видів послуг	11994	10449	22728	33318	16985	41791

Джерело: складено автором за даними [64; 105; 193]

Таблиця Г.5

Прямі іноземні інвестиції у Львівську область за видами економічної діяльності (на початок року, мільйонів доларів США)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Всього	1131.6	1186.8	1300.4	1315.8	1379.5	1197.7	1101.0	1093.2
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	121.5	116.7	116.1	39.2	41.9	40.7	37.2	35.2
Промисловість	361.4	354.7	385.3	442.3	493.0	435.7	396.5	412.4
Добувна промисловість	1.5	1.6	1.8	17.2	17.5	21.3	24.1	24.2
Переробна промисловість	353.0	344.7	373.5	399.6	448.7	396.1	358.5	375.3
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	2.2	2.2	2.3	15.2	15.5	9.0	6.0	5.4
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	4.7	6.2	7.7	10.3	11.3	9.3	7.9	7.5
Будівництво	27.4	27.5	26.2	18.9	17.1	20.0	17.7	16.3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	81.8	69.0	77.7	89.3	58.7	43.3	36.1	35.6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	22.0	19.4	24.3	27.6	41.6	116.5	107.9	83.3
Тимчасове розміщування й організація харчування	12.0	16.8	17.1	17.8	19.5	13.8	9.2	7.7
Інформація та талекомунікації	48.7	46.6	36.2	35.6	30.9	30.9	30.6	28.6
Фінансова та страхова діяльність	330.0	401.9	427.0	402.4	402.5	364.9	351.2	363.1
Операції з нерухомим майном	34.9	40.1	79.4	81.3	131.1	100.7	89.5	84.5
Професійна, наукова та технічна діяльність	11.8	13.6	12.5	34.3	19.6	9.5	7.5	9.6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	71.4	72.3	77.2	93.7	92.4	3.1	3.5	3.4

Продовження табл. Г.5

Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	-	-	-	..	-	-	-	-
Освіта	-	..	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7.4	7.4	8.4	8.1	6.1	5.6	5.4	5.6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0.5	0.4	12.5	24.6	24.4	12.5	8.2	7.2
Надання інших видів послуг	0.8	0.4	0.4	0.6	0.6	0.4	0.4	0.3

Джерело: складено автором за даними [64; 105; 193]

Таблиця Г.6

Динаміка прямих іноземних інвестицій у Львівську область

	Прямі іноземні інвестиції на 1 січня, млн.дол.США	Прямі іноземні інвестиції на 1 січня на одну особу, дол.США	Надходження прямих іноземних інвестицій, млн.дол.США	Темпи надходження прямих іноземних інвестицій (2000 рік=100%)	Темпи надходження прямих іноземних інвестицій (попередній рік=100%)
1995	26.9	9.8	18.1	41.5	X
1996	43.6	16.0	12.6	29.0	69.6
1997	54.6	26.6	22.0	50.5	174.6
1998	72.9	30.3	13.9	31.9	63.2
1999	82.7	41.6	41.8	95.9	300.7
2000	113.1	43.0	43.5	100.0	104.1
2001	150.0	55.8	20.4	46.8	46.8
2002	159.7	61.0	55.2	126.9	270.9
2003	220.1	84.8	74.7	171.5	135.3
2004	304.9	117.9	57.0	130.8	76.3
2005	358.2	139.1	47.9	110.0	84.1
2006	426.9	166.5	91.4	209.8	190.7
2007	515.0	201.6	344.8	791.8	377.4
2008	838.5	329.4	319.1	732.8	92.5
2009	958.0	377.5	234.9	539.4	73.6
2010	1131.6	446.8	120.5	276.7	51.3
2011	1186.8	469.3	146.5	336.3	121.6
2012	1300.4	515.1	79.7	183.2	54.4
2013	1315.8	521.6	88.3	202.7	28.1
2014	1379.5	547.2	46.6	107.0	52.8
2015	1197.7	475.3	27.5	63.2	59.1
2016	1101.0	437.3	58.6	134.7	212.6
2017	1093.2	..	..	..	..

Дані за останній представлений рік є попередніми і будуть уточнюватись. Дані за 2010-2016 рр. про прямі інвестиції сформовано на підставі інформації юридичних осіб-резидентів та постійних представництв нерезидентів в Україні з урахуванням адміністративних даних Національного банку України про ринкову вартість прямих інвестицій (акцій, майна тощо) підприємств та установ.

Джерело: складено автором за даними [64; 105; 193]

ДОДАТОК Д.

Довідки про впровадження

УКРАЇНА
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМОНТ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ІНФРАСТРУКТУРИ

вул.М.Грушевського 21, м.Івано-Франківськ, 76004, тел.. (0342) 55-64-17, факс: 55-26-10
E-mail: main@industry.gov.if.ua Код ЄДРПОУ 40528062

20.08.2018 № 03.1-16/1237 На № _____ від _____

ДОВІДКА
про використання результатів дисертаційної роботи Лещук Г.В. "Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону"

Результати дисертаційної роботи Лещук Г.В. на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук «Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону» використано в роботі департаменту економічного розвитку, промисловості та інфраструктури облдержадміністрації.

Реалізація методології аналізування інвестиційних процесів регіону при оцінюванні структури взаємозв'язків між величиною капітальних та іноземних інвестиції й соціально-економічними показниками регіону за допомогою симультативної моделі дозволила врахувати вплив макроекономічних чинників розвитку Івано-Франківської області на динаміку інвестиційних процесів та провести прогнозування майбутнього розвитку економічної системи області з врахуванням її інвестиційного потенціалу.

Практичне використання розробленого комплексного підходу щодо аналізування інвестиційних процесів регіону та їх взаємозв'язків з показниками соціально-економічного розвитку Івано-Франківської області на формування інвестицій, а також вплив інвестиції на динаміку показників економічної системи області.

В цілому результати дисертаційної роботи Лещук Г.В., використання яких забезпечує ефективний розвиток інфраструктурного комплексу регіону, заслуговують високої оцінки.

Директор департаменту **Жанна Табанець**

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 75-23-51, факс (0342) 3-15-74
e-mail: inst@pu.if.ua Код ЄДРПОУ 02125266

21.02.2018 № 01-15/03/215
На № _____ від _____

ДОВІДКА
про використання результатів дисертаційної роботи Лещук Г.В. «Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону»

Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи Лещук Г.В. «Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону» використані в навчальному процесі при викладанні курсів «Аналіз фондових ринків та інвестиційних проектів», «Управління інвестиційно-інноваційними проектами» та «Регіональна економіка і місцеве самоврядування» на економічному факультеті ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Проректор з наукової роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
д.ф. – м.н.,професор А.В. Загороднюк

Міністерство освіти і науки України Державний вищий навчальний заклад Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника і.к. 02125266

МІНІСТЕРСТВО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ І ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА УСТАНОВА
вул. Богдана Хмельницького, 65-б, м. Київ, 01054; тел./факс (44) 354-04-70, ЄДРПОУ 00041467

від 27.02.2018р. № 11-81/18
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
Лещук Галини Василівни

Результати дисертаційної роботи Лещук Г.В. на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук на тему «Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону» використано в роботі Державної інноваційної фінансово-кредитної установи.

Застосування симультативної моделі при аналізі та оцінці інвестиційних процесів в регіонах України дозволило врахувати вплив макроекономічних чинників та здійснити прогнозування майбутнього розвитку економічної системи регіонів з врахуванням їх інвестиційного потенціалу.

Практичне використання імітаційного моделювання оцінки інвестиційних процесів в регіонах України сприяє визначенню не лише найбільш значущих економічних змінних соціально-економічного розвитку регіонів на формування інвестицій, а й засвідчує дієвість застосування запропонованого підходу для проведення аналізу та прогнозування закономірностей формування суттєвих показників інвестиційної діяльності на рівні регіонів, а також їхнього впливу на показники соціально-економічного розвитку.

В цілому результати дисертаційної роботи Лещук Г.В., використання яких забезпечує ефективне інвестування розвитку інфраструктурного комплексу регіонів, заслуговують високої оцінки.

Заступник голови правління Палій Р.М.

УКРАЇНА
ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
ЄДРПОУ 38557560, 79008, м. Львів, вул. В. Винниченка, 18 тел. 261- 21-55, факс 235-60-80
E-mail: gue@loda.gov.ua

12.02.2018 № 1-12-371 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертаційної роботи
Лещук Галини Василівни
на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

Результати дисертаційної роботи Лещук Г.В. на тему «Теоретико-прикладні засади інвестиційного забезпечення розвитку інфраструктури регіону» використовувались в роботі департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Львівської області на період до 2020 року.

Зокрема, було використано когнітивний підхід при формуванні напрямків розвитку інвестиційної привабливості Львівської області, в рамках якої проведено відбір чинників, найбільш значущих для стійкого розвитку й ефективного функціонування інвестиційного середовища, аналіз впливу у системі причинно-наслідкових зв'язків на комплексну характеристику соціально-економічного розвитку регіону.

Практичне застосування даного підходу дозволило визначити наступні пріоритетні напрямки, а саме: необхідність підвищення ефективності прямого іноземного інвестування у регіон; вагомий вплив інвестицій у матеріальні і нематеріальні активи при формуванні валового регіонального продукту області; виокремлення пріоритетних сфер іноземного інвестування у розвитку сектору сільського господарства області (виробництва продукції рослинництва й тваринництва) та сектору будівництва.

Директор департаменту **Р. С. Филипів**

ДЕПАРТАМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ * 38557560 * УКРАЇНА

МАУП

Прикарпатський інститут імені Михайла Грушевського
Приватного Акціонерного Товариства «Вищий навчальний заклад»
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

м. Трускавець, вул В.Івасюка,21 ☎ / факс (0247) 6-92-40
E –mail: pi-maup@lviv.abbon.net

№14/94 від 05.12.2017р.

ДОВІДКА
про використання результатів дисертаційної роботи
Лещук Галини Василівни

Основні теоретичні положення та практичні рекомендації дисертаційної роботи Лещук Г.В. використані автором в навчальному процесі Прикарпатського інституту ім. М. Грушевського МАУП при викладанні курсів «Регіональна економіка», «Основи інвестиційного менеджменту», «Оптимізаційні методи та моделі», «Економіко-математичні методи та моделі» за спеціальністю 073 «Менеджмент» та 051 «Економіка».

Директор
Прикарпатського інституту
імені Михайла Грушевського МАУП Ахекян А.М.